

KADINHANI VE ÇEVRESİ TÜRKMEN - YÖRÜK AĞZI

(İNCELEME - METİN - SÖZLÜK)

Burak SÖZER

(Yüksek Lisans Tezi)

Eskişehir, 2017

KADINHANI VE ÇEVRESİ TÜRKMEN - YÖRÜK AĞZI
(İNCELEME - METİN - SÖZLÜK)

Burak SÖZER

T.C.

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Türk Dili Bilim Dalı

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Eskişehir, 2017

T.C.
ESKİŞEHİR OSMANGAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Burak SÖZER tarafından hazırlanan KADINHANI VE ÇEVRESİ TÜRKMEN - YÖRÜK AĞZI (İNCELEME - METİN - SÖZLÜK) başlıklı bu çalışma 02.06.2017 tarihinde Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliğinin ilgili maddesi uyarınca yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak, Jürimiz tarafından Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı/Türk Dili Bilim Dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan.....

Üye.....

(Danışman)

Üye.....

ONAY

.../.../2017

Enstitü Müdürü

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tezin Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi hükümlerine göre hazırlandığını; bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmasının hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu aşamalarında bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmanın Eskişehir Osmangazi Üniversitesi tarafından kullanılan bilimsel intihal tespit programıyla taranmasını kabul ettiğimi ve hiçbir şekilde intihal içermediğini beyan ederim. Yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması halinde ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçlara razı olduğumu bildiririm.

Burak SÖZER

ÖZET
KADINHANI VE ÇEVRESİ TÜRKMEN - YÖRÜK AĞZI
(İNCELEME - METİN - SÖZLÜK)

SÖZER, Burak

Yüksek Lisans-2017

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Danışman: Yrd. Doç. Dilek Erenoğlu Ataizi

Türkçenin zenginliklerinin ortaya çıkarılmasında ağız çalışmalarının çok önemli bir rolü bulunur. Bu çalışmalar sonucunda Türk dili, Anadolu kültürü kaynaklığında yeni bilgiler ortaya çıkaracak ve gelecekte bu alanda çalışma yapanlara kaynak oluşturacaktır.

Konya ve ilçeleri ile ilgili çeşitli ağız araştırmaları yapılmasına rağmen, Kadınhanı ilçesi ile ilgili müstakil bir ağız çalışması yapılmamıştır. Dolayısıyla bu çalışma, Kadınhanı ilçesi merkezi ile birlikte Kolukısa, Saçıkara, Hacımehmetli ve Pusat köylerini kapsayan ilk ağız çalışmasıdır. Bu bölgeler, Kadınhanı'nın genel ağız özelliklerini yansıttığı için seçilmiştir. Kadınhanı ve çevresine pek çok Türkmen ve Yörük boyu yerleşmiştir. Zaman içerisinde bazı nedenlerden dolayı boylar arasında ağız benzerlikleri ve farklılıkları ortaya çıkmıştır. Bu çalışmada "Kadınhanı ve köylerinde ikamet eden Türkmen ve Yörük boylarının benzer ve farklı ağız özellikleri nedir?" sorusunun cevabı aranmıştır.

Çalışma sırasında yapılan derlemelerden 11 tanesi metin olarak kullanılmıştır. Bu metinler üzerinde ses bilgisi ve şekil bilgisi yönünden eş zamanlı araştırma yöntemi ile incelemeler yapılmıştır. Ses bilgisi bölümünde sesler ve ses değişiklikleri incelenmiştir. Şekil bilgisi bölümünde çekim ekleri ve yapım ekleri ele alınmıştır. Sözlük kısmında Ölçünlü Türkçede bulunmayan kelimelerin metindeki anlamına göre karşılıkları verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kadınhanı Türkmen - Yörük Ağızı, Şekil Bilgisi, Ses Bilgisi, Sözlük.

ABSTRACT
THE DIALECT OF TURKMEN - YORUK IN KADINHANI AND ITS
REGION

(RESEARCH - TEXT - DICTIONARY)

SÖZER, Burak

Master Degree - 2017

Turkish Language and Literature Department

Advisor: Assist. Prof. Dilek Erenoğlu Ataizi

The dialect studies has considerable role to ascertain the significances of Turkish. As a result of these studies, Turkish language and Anatolian culture obtains new achievements and helps those who wants to study in this field in the future.

Although a variety of dialect studies has been conducted about Konya and its regions, there is no independent dialect study about Kadınhanı. Therefore, this master thesis is the first study which involves Kolukısa, Saçıkara, Hacımehmetli and Pusat villages together with the center of Kadınhanı. These regions were selected because they reflect the general characteristics of the Kadınhanı's dialect. Numerous Turkmen and Yoruk tribes have settled in Kadınhanı and its region. For some reasons, a number of dialect similarities and differences has occurred between tribes in the course of time. The answer of the question of "What is the different and similar features of dialect of Turkmen and Yoruk tribes who abodes in Kadınhanı and its villages?" has been researched in this study.

There are totally eleven pieces of texts in the study. The compiled texts were analyzed by a synchronic research method in terms of phonological and morphological information. All phonetical changes were explained in detail in the part of phonetic. In the morphology part, the structures were analysed which are not found in the Standard Turkish. The words that are different from Standard Turkish and the existing words in the dialect of region were shown in dictionary part.

Key Words: The Dialect of Turkmen and Yoruk in Kadınhanı, Research of Dialect.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	viii
ABSTRACT.....	ix
ARAŞTIRMADA KULLANILAN ÇEVİRİ YAZI ALFABESİ	xvi
KISALTMALAR	xix
İŞARETLER	xx
ÖN SÖZ	xxi
GİRİŞ	1
Araştırmanın Amacı ve Önemi	1
Kapsam.....	2
Yöntem.....	2
Araştırma Alanının Önceden Belirlenmesi	2
Kaynak Kişilerin Belirlenmesi.....	2
Derleme	3
Derlenen Metinlerin Yazıya Aktarılması	3
İnceleme	4
Sözlük.....	4

1. BÖLÜM

ARAŞTIRMA ALANLARININ ÖZELLİKLERİ

1.1. Kadınhanı'nın Tarihî, Beşerî ve Coğrafi Özellikleri	5
1.2. Kadınhanı ve Yöresindeki Bazı Âdetler	8
1.2.1. Doğum Âdetleri.....	8
1.2.2. Oyunlar.....	8
1.2.3. Uğurlamalar.....	9
1.2.4. Evlenme Âdetleri	9
1.3. Derlemelerin Yapıldığı Köyler Hakkında	9
1.3.1. Kolukısa	9
1.3.2. Saçıkara	10
1.3.3. Pusat	11
1.3.4. Hacımehmetli	11

2. BÖLÜM

İNCELEME

2.1. Ses Bilgisi	12
2.1.1. Ünlüler	12
2.1.1.1. Ölçünlü ve Ölçün Dışı Ünlüler	12
2.1.1.2. Uzunluk ve Kısalık Durumuna Göre Ünlüler	21
2.1.1.2.1. Kısa Ünlüler	21
2.1.1.2.2. Uzun Ünlüler	22
2.1.1.3. İkiz Ünlüler	28
2.1.1.3.1. Yükselen İkiz Ünlüler	28
2.1.1.3.2. Eşit İkiz Ünlüler	29
2.1.1.3.3. Alçalan İkiz Ünlüler	31
2.1.1.4. Ünlü Uyumu	32
2.1.1.4.1. Kalınlık – İncelik Uyumu	32
2.1.1.4.2. Düzlük – Yuvarlaklık Uyumu	33
2.1.1.5. Ünlülerde Görülen Ses Olayları	34
2.1.1.5.1. Ünlü Değişmeleri	34
2.1.1.5.2. Ünlü İncelmesi	34
2.1.1.5.3. Ünlü Kalınlaşması	35
2.1.1.5.4. Ünlü Yuvarlaklaşması	35
2.1.1.5.5. Ünlü Düzleşmesi	35
2.1.1.5.6. Ünlü Daralması	36
2.1.1.5.7. Ünlü Genişlemesi	36
2.1.1.5.8. Ünlü Uzaması	37
2.1.1.5.9. Büzüşme	37
2.1.1.5.10. Ünlü Türemesi	37
2.1.1.5.10.1. Ön Seste Ünlü Türemesi	37
2.1.1.5.10.2. İç Seste Ünlü Türemesi	38
2.1.1.5.10.3. Son Seste Ünlü Türemesi	38
2.1.1.5.11. Ünlü Düşmesi	38
2.1.1.5.12. Dudaksıllaşma	39
2.1.2. Ünsüzler	39

2.1.2.1. Ölçünlü ve Ölçün Dışı Ünsüzler	39
2.1.2.2. Ünsüzlerde Görülen Ses Olayları.....	46
2.1.2.2.1. Ünsüz Uyumu	46
2.1.2.2.1.1. Ünsüz – Ünsüz Uyumu	46
2.1.2.2.1.2. Ünlü – Ünsüz Uyumu.....	46
2.1.2.2.2.Ötümlüleşme	46
2.1.2.2.3. Ötümsüzleşme	47
2.1.2.2.4. Sızıcılaşma	48
2.1.2.2.5. Genizsileşme	48
2.1.2.2.6. Gırtlaksılaşma	49
2.1.2.2.7. İkizleşme	49
2.1.2.2.8. Nöbetleşme.....	50
2.1.2.2.9. Ses Uyumsuzluğu.....	50
2.1.2.2.10. Ünsüz İncelmesi	51
2.1.2.2.11. Ünsüz Kalınlaşması.....	51
2.1.2.2.12. Ağzısılaşma	51
2.1.2.2.13. Akıcılaşma.....	51
2.1.2.2.14. Çekimlik Değişme.....	52
2.1.2.2.15. Göçüşme.....	52
2.1.2.2.16. Büzülme	53
2.1.2.2.17. Ulama	53
2.1.2.2.18. Ünsüz Benzeşmeleri.....	53
2.1.2.2.18.1. Yakın Benzeşme.....	53
2.1.2.2.18.2. Uzak Benzeşme	54
2.1.2.2.19. Aykırılaşma	54
2.1.2.2.19.1. Yakın Aykırılaşma	54
2.1.2.2.19.2. Uzak Aykırılaşma.....	54
2.1.2.2.20. Ünsüz Düşmesi	55
2.1.2.2.20.1. Ön Ses Düşmesi	55
2.1.2.2.20.2. İç Ses Düşmesi	55
2.1.2.2.20.3. Son Ses Düşmesi	55
2.1.2.2.21. Ünsüz Türemesi	56

2.1.2.2.21.1. Ön Ses Türemesi	56
2.1.2.2.21.2. İç Ses Türemesi	56
2.1.2.2.21.3. Son Ses Türemesi	57
2.1.2.2.22. Yardımcı Ünsüzler	57
2.2. Şekil Bilgisi	57
2.2.1. Ad Çekimi	57
2.2.1.1. Çokluk Çekimi	57
2.2.1.2. İyelik Çekimi	58
2.2.1.3. Ekli ve Edatlı Durum Çekimi	59
2.2.1.3.1. Ek - Edat Birlikte Kullanılarak Oluşturulan Kelime Grubu	60
2.2.1.3.1.1. Ek Kullanılarak Oluşturulan Durum Çekimi	60
2.2.1.3.1.2. Edat Kullanılarak Oluşturulan Durum Çekimi	60
2.2.1.4. Durum Ekleri	60
2.2.1.4.1. Yalın Durum	60
2.2.1.4.2. İlgi Durumu	60
2.2.1.4.3. Yükleme Durumu	61
2.2.1.4.4. Yaklaşma Durumu	61
2.2.1.4.5. Bulunma Durumu	62
2.2.1.4.6. Uzaklaşma Durumu	62
2.2.1.4.7. Araç Durumu	62
2.2.1.4.8. Eşitlik Durumu	63
2.2.1.4.9. Yön Durumu	64
2.2.1.4.10. Neden Durumu	64
2.2.1.4.11. Karşılaştırma Durumu	64
2.2.1.4.12. Benzerlik Durumu	65
2.2.1.4.13. Sınırlama Durumu	65
2.2.2. Eylem Çekimi	65
2.2.2.1. Kişi Ekleri	66
2.2.2.1.1. I. Tip (Zamir Kökenli) Kişi Ekleri	66
2.2.2.1.2. II. Tip (İyelik Kökenli) Kişi Ekleri	68
2.2.2.1.3. III. Tip (Emir Çekimi) Kişi Ekleri	69
2.2.2.2. Şekil ve Zaman Çekimleri	70

2.2.2.2.1. Geniş Zaman	70
2.2.2.2.2. Şimdiki Zaman.....	73
2.2.2.2.3. Görülen Geçmiş Zaman	74
2.2.2.2.4. Öğrenilen Geçmiş Zaman	76
2.2.2.2.5. Gelecek Zaman.....	77
2.2.2.2.6. Emir Kipi.....	79
2.2.2.2.7. Şart Kipi	79
2.2.2.2.8. İstek Kipi.....	80
2.2.2.2.9. Gereklilik Kipi	81
2.2.2.2.10. Bildirme Şekli	81
2.2.2.2.11. Soru Şekli	81
2.2.2.3. Birleşik Çekimli Eylemler	82
2.2.2.3.1. Hikâye Çekimi	82
2.2.2.3.1.1. Şimdiki Zamanın Hikâyesi.....	82
2.2.2.3.1.2. Görülen Geçmiş Zamanın Hikâyesi	83
2.2.2.3.1.3. Gelecek Zamanın Hikâyesi	83
2.2.2.3.1.4. Geniş Zamanın Hikâyesi	83
2.2.2.3.1.5. Öğrenilen Geçmiş Zamanın Hikâyesi	84
2.2.2.3.1.6. Şart Çekiminin Hikâyesi	84
2.2.2.3.2. Rivayet Çekimi	85
2.2.2.3.2.1. Öğrenilen Geçmiş Zamanın Rivayeti.....	85
2.2.2.3.2.2. Geniş Zamanın Rivayeti.....	85
2.2.2.3.2.3. Gelecek Zamanın Rivayeti.....	85
2.2.2.3.3. Şart Çekimi	85
2.2.2.3.3.1. Geniş Zamanın Şartı.....	85
2.2.2.3.3.2. Görülen Geçmiş Zamanın Şartı.....	86
2.2.2.3.3.3. Gelecek Zamanın Şartı	86
2.2.2.3.3.4. Şimdiki Zamanın Şartı	86
2.2.2.4. Cevheri Eylem (Ad Eylemi).....	86
2.2.2.4.1. Şimdiki Zaman - Geniş Zaman	86
2.2.2.4.2. Görülen Geçmiş Zaman	87
2.2.2.4.3. Öğrenilen Geçmiş Zaman	88

2.2.2.4.4. Şart	88
2.2.3. Yapım Ekleri	89
2.2.3.1. Addan Ad Yapım Ekleri.....	89
2.2.3.2. Eylemden Ad Yapım Ekleri	90
2.2.4. Fiilimsiler	90
2.2.4.1. İsim - Fiil Yapıları.....	90
2.2.4.2. Zarf - Fiil Yapıları.....	90
2.2.4.3. Sıfat - Fiil Yapıları	93
2.2.6. Birleşik Fiiller	94
2.2.7. Son Çekim Edatları	94
2.2.8. Zamirler ve Sıfatlar	96
2.2.9. Zarflar.....	97
2.2.10. Ünlemler.....	99

3. BÖLÜM

METİNLER

1. Metin	100
2. Metin	107
3. Metin	120
4. Metin	123
5. Metin	125
6. Metin	127
7. Metin	136
8. Metin	140
9. Metin	147
10. Metin	150
11. Metin	151
SONUÇ	153
SÖZLÜK	157
KAYNAKÇA.....	191

ARAŞTIRMADA KULLANILAN ÇEVİRİ YAZI ALFABESİ

- [a] : Art, geniş, düz ünlü.
- [ä] : /a/ ile /e/ arası, düz, geniş, yarı art orta damak ünlüsü.
- [á] : /a/ ile /ı/ arası düz, art, yarı geniş ünlü.
- [å] : /a/ ile /o/ arası art, geniş, yarı düz ünlü.
- [b] : Patlayıcı, ötümlü çiftü dudak ünsüzü.
- [þ] : /b/ ile /p/ arası patlayıcı, yarı ötümlü dudak ünsüzü.
- [c] : Patlayıcı, ötümlü diş eti ünsüzü.
- [ç] : Patlayıcı, ötümsüz diş eti ünsüzü.
- [d] : Patlayıcı, ötümlü diş-damak ünsüzü.
- [e] : Ön, geniş, düz ünlü.
- [é] : /e/ ile /i/ arası düz, ön, yarı geniş ünlü.
- [ê] : /e/ ile /ö/ arası geniş, ön, yarı yuvarlak ünlü.
- [f] : Sızıcı, ötümsüz, diş-dudak ünsüzü.
- [f] : /v/ - /f/ arası yarı ötümlü ve sızıcı diş dudak ünsüzü.
- [g] : Patlayıcı, ötümlü ön damak ünsüzü.
- [ğ] : Patlayıcı, ötümlü art damak ünsüzü.
- [ğ] : Akıcı, yarı ünlü, ön damak ünsüzü.
- [ğ] : /ğ/ ile /v/ arasında kullanılan ötümlü, sızıcı ünsüzü.
- [ħ] : /h/ ile /ğ/ arasında sürekli, yarı ötümlü art damak ünsüzü.

- [h] : Sızıcı, ötüksüz, ön damak ünsüzü.
- [ħ] : Sızıcı, ötümlü, hırıltılı, art damak ünsüzü.
- [ı] : Art, dar, düz ünlü.
- [i] : Ön, dar, düz ünlü.
- [í] : /i/ ile /ı/ arası düz, dar, yarı art ünlü.
- [j] : Sızıcı, ötümlü, diş eti ünsüzü.
- [k] : Patlayıcı, ötüksüz ön damak ünsüzü.
- [ƙ] : Art veya yarı art ünlülerle hece kuran, patlayıcı, ötüksüz, art damak ünsüzü.
- [ƙ] : /k/ ile /g/ arasında patlayıcı, yarı ötümlü ve ön damak ünsüzü.
- [l] : Akıcı, dil ucu, diş eti ünsüzü.
- [m] : Akıcı, genizsi, çift dudak ünsüzü.
- [n] : Akıcı, genizsi, diş-damak ünsüzü.
- [ñ] : Art ve ön ünlülerle hece kuran akıcı, patlayıcı, ötümlü, genizsi /n/ ünsüzü.
- [o] : Art, geniş, yuvarlak ünlü.
- [ó] : /o/ ile /ö/ arası yuvarlak, geniş, yarı art ünlü.
- [õ] : /o/ ile /u/ arası yuvarlak, art, yarı geniş ünlü.
- [ö] : Ön, geniş, yuvarlak ünlü.
- [ő] : /ö/ ile /ü/ arası ön, yuvarlak ünlü.
- [p] : Patlayıcı, ötüksüz çift dudak ünsüzü.
- [r] : Akıcı, titrete, diş eti ünsüzü.

- [s] : Sızıcı, ötünsüz, dış arası ünsüzü.
- [ş] : /s/ ile /z/ arası sızıcı, yarı ötümlü dış ünsüzü.
- [ş] : Sızıcı, ötünsüz, dış eti ünsüzü.
- [ś] : /ş/ ile /ç/ arası, yarı patlayıcı, yarı ötümlü dış eti ünsüzü.
- [ŝ] : /ş/ ile /j/ arası sızıcı, yarı ötümlü dış eti ünsüzü.
- [t] : Patlayıcı, ötünsüz dış-damak ünsüzü.
- [ʈ] : /t/- /ç/ arası yarı ötümlü, patlayıcı dış ünsüzü.
- [ʈ] : /t/ ile /d/ arası patlayıcı, yarı ötümlü dış ünsüzü.
- [u] : Art, dar, yuvarlak ünlü.
- [ú] : /u/ ile /ı/ arası art, yarı yuvarlak ünlü.
- [ú] : /u/ ile /ü/ arası yuvarlak, dar, yarı art ünlü.
- [ü] : Ön, dar, yuvarlak ünlü.
- [ĩ] : /ü/ ile /i/ arası ön, yarı yuvarlak ünlü.
- [v] : Akıcı, yarı ünlü, dış-dudak ünsüzü.
- [y] : Akıcı, yarı ünlü, dış-damak ünsüzü.
- [z] : Sızıcı, ötümlü, dış arası ünsüzü.

KISALTMALAR

Ar.	: Arapça
bk.	: Bakınız
Çev.	: Çeviren
Far.	: Farsça
No	: Numara
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
yay.	: Yayınları

İŞARETLER

//	: Sesbirim işareti.
[]	: Alt sesbirim işareti.
/	: Yükselen ses.
\	: Alçalan ses.
~	: Değişim işareti.
<	: Değişimin yönünü belirten işaret.
^	: Ünlü üzerinde inceltme işareti.
-	: Ünlü üzerinde uzunluk işareti.
˘	: İki biçim birimi altında ulama işareti.
◌	: Hemze, ayın işareti.
˙	: Ünsüz üzerinde baskısızlık, söylenmeyen ünsüz işareti.
Ø	: Biçimce yokluk.
◌◌	: İkiz ünlü işareti

ÖN SÖZ

Tarih boyunca pek çok medeniyete ev sahipliği yapmış olan Anadolu toprakları, keşfedilmeye açık muhtelif unsurları da içerisinde barındırmaktadır. Türklerin Anadolu'ya yerleşmeye başlaması aynı zamanda sözlü ve yazılı eserlerin yayılması anlamına gelmektedir. Türkçenin söz ve şekil varlığının temelini oluşturan ağızlar ve ağızların tespiti bu noktada çok önemli bir yere sahiptir. Türkçenin tüm ağız özelliklerinin ortaya çıkarılması ve ağız atlaslarının oluşturulması için Anadolu ağızlarının dikkatli bir şekilde incelenmesi gerekmektedir. Çalışmamıza konu olan Konya iline bağlı Kadınhanı ilçesi ve bu ilçenin köyleri olan Kolukısa, Hacımehmetli, Pusat ve Saçıkara köyleri de bu amaca hizmet etmek için seçilmiştir. Bunun yanı sıra bu zamana kadar bu ilçe ve köyleri ile ilgili herhangi bir çalışma yapılmamıştır. Araştırmamızın bu alanda bir ilk olması, bu süreçte bizim için ayrı bir motivasyon sağlamıştır.

Konya, yüz ölçümü bakımından Türkiye'nin en büyük ilidir. Dolayısıyla bünyesinde pek çok ilçe, kasaba ve köy bulundurmaktadır. Bu nedenle ağız araştırmacıları için önemli sahadır.

Kadınhanı, Klasik Doğu Roma İmparatorluğu döneminden beri İpek Yolu ve Kral yolu gibi önemli güzergâhların üzerinde bulunmasından dolayı pek çok kavime ev sahipliği yapmıştır. Selçuklular döneminde Anadolu'nun Türkleşmesi ile birlikte buraya Oğuz boyları sahip olmuştur. Anadolu Selçuklu Sultanları için de önemli bir yerleşim yeri olan Kadınhanı, Said Paşa'nın ismiyle yani *Saideli* - (*Saidili*) ismini uzun süre kullanmıştır. Bunun yanı sıra Kadınhanı'nın Kökez ve Karakurtlu köyleri isimlerini Anadolu Selçuklu hükümdarlarından almıştır. Osmanlı döneminde Yörük, Çerkez ve Tatar boyları başta olmak üzere pek çok konar-göçer aşiretinin Kadınhanı ve civarına yerleşmesi ise bölgenin dil ve kültür bakımından ne kadar zengin bir mirasa sahip olduğunu göstermektedir. Bu miras, doğal olarak dil ve halk bilimi gibi disiplinlere kaynak sağlamaktadır.

Kadınhanı ilçesi ile birlikte Kolukısa, Saçıkara, Hacımehmetli ve Pusat köylerinde yapılan araştırmalar sonucunda ortaya çıkan bu ağız çalışması, *İnceleme - Metin* ve *Sözlük* bölümlerinden oluşmaktadır. Tezin *Giriş* bölümünde çalışmada kullanılan yöntem ile ilgili bilgi verilmiş, saha çalışması yapılan bölgeler hakkında

tarih ve coğrafya bilgileri aktarılmıştır. *Metin* bölümünde 11 derleme metni yer almaktadır. *İnceleme* bölümünde metne aktarılan veriler ses ve şekil bilgisi yönünden iki bölümde değerlendirilmiştir. *Sözlük* bölümünde Ölçünlü Türkçeden farklılık gösteren kelimeler metindeki anlamı ile yer almaktadır.

Ağız özellikleri bakımından incelediğimiz bu çalışma aynı zamanda Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Bilimsel Araştırmalar Komisyonu tarafından Özel Ödenekle Karşılanacak Bilimsel Araştırma Projesi (201619033-2016-1164) olarak kabul edilmiştir.

Çalışma içerisindeki metinlerde yöreye ait olan deyimler, sözler, âdetler, maniler ve türküler yer almaktadır. Bu nedenle araştırmamızın dil ve kültür hazinemize katkıda bulunacağını düşünüyoruz.

Tezimizin ana unsurunu meydana getiren *Metinler* bölümünün oluşması için kaynak kişilere ulaşmamı sağlayan ve hiçbir konuda yardımlarını esirgemeyen Kolukısa köyü sakinlerinden *Murat Uslu*'ya teşekkürlerimi sunarım.

Çalışmamın her aşamasında bilgisinden ve fikirlerinden yararlandığım değerli danışman hocam *Yrd. Doç. Dr. Dilek Erenoğlu Ataizi*'ne saygılarımı sunuyor, teşekkür ediyorum.

Burak SÖZER

Eskişehir - 2017

GİRİŞ

Araştırmanın Amacı ve Önemi

Türk dili tarih derinliği ve coğrafya genişliği bakımından köklü ve zengin bir dildir. Var oluşundan bugüne gerek din, gerek siyaset ve gerekse göçlerin etkisiyle kendine özgü kullanım alanları oluşmuş ve ağızlar bakımından zenginleşmiştir. Tarihi boyunca Türk dilinin yazılı metinler dışında tespiti, başka bir deyişle konuşma dilinin tespiti üniversitelerin Türkoloji kürsülerinde yapılan saha araştırmaları ile oluşturulmaya başlanmıştır. Bununla birlikte değişimi yazı diline göre daha hızlı seyreden konuşma dilinin tespitinde ağızların aldığı etkilerin ortaya çıkarılması ve taşıdığı temel özelliklerin araştırılması ve belirlenmesi önem taşımaktadır. Bugüne kadar şehirlerinden küçük köylerine kadar çeşitli nitelikler bazında saha araştırmaları yapılmış ve pek çok şivenin dil özellikleri tespit edilmiştir. Uzun süredir yapılmasına rağmen bugün henüz bu çalışmalar tamamlanmamıştır.

Türkiye bir Oğuz boyları ülkesidir. Bununla birlikte Türkiye coğrafyasına Oğuzların dışında birçok Türk boyu da gelip yerleşmiştir. Oğuz boyları arasındaki ağız farklılıkları, Oğuz boyları ile Oğuz olmayan Türk unsurları arasındaki ağız ve lehçe arasındaki farklılıkları ile yerleşme tarihindeki farklılıklar ve dilin doğal sürecindeki Türkiye'deki ağız ayrılıklarının temel sebebi olarak gösterilebilir. Doğal olarak Türkiye coğrafyasında yaşayan bazı mahalli diller ile Arapça ve Farsça gibi hâkim kültür dillerinin etkisi ve katkısı da bulunmaktadır.

Konya'nın Kadınhanı ilçesine bağlı Kolukısa ve çevre köylerinin dil özelliklerini incelemek üzere yapılmış bir saha çalışmasına rastlanmamıştır. Bu sebeple, Oğuz Türkçesi özelliği taşıyan ve genellikle Türkmen ve Yörüklerin yerleşik bulunduğu bu bölgeye ait dil özellikleri henüz ortaya çıkarılmamıştır. Böyle bir ihtiyaçla sözü edilen Kolukısa köyü ve yakın çevresindeki benzer dil özelliklerini taşıyan Türkmen, Yörük köylerinde saha çalışması yapma gerekliliği ortaya çıkmıştır. Böylece bir çalışma planı yapılmış ve uygulanmaya hazır hale getirilmiştir.

Konya'nın Kadınhanı ilçesine yerleştirilen Oğuz boylarının çok sayıda olması, bu boyların konar-göçer özellik göstermesinden dolayı kültür ve dil etkilerini yakın bölgelere taşıması bölgede zengin bir dil varlığının oluşmasının sağlamıştır. Çalışmanın amacı, bu söz varlığını ve dil özelliklerini ortaya

çıkarmak, dil içerisindeki arkaik unsurları belirlemek, dilin etkiler sonucunda değişmesini bu bölgedeki Oğuz Türkçesini Arapça ve Farsça etkileri bağlamında değerlendirerek fonetik ve morfolojik veriler elde etmektir.

Kapsam

Bu çalışmamızda Kadınhanı'nın merkezinden ve bu ilçeye bağlı olan Kolukısa, Pusat, Saçıkara ve Hacımehmetli köylerinden derlenen metinler yer almaktadır. Kadınhanı merkezinden iki metin, Kolukısa'dan dört metin, Hacımehmetli'den iki metin, Saçıkara'dan iki metin, Pusat'tan bir metin olmak üzere toplamda on bir metin bulunmaktadır.

Yöntem

Araştırma Alanının Önceden Belirlenmesi

Ağız çalışmalarında kullanılan ilk yöntem, araştırma alanının belirlenmesidir. Sahaya inmeden önce derlemenin yapılacağı bölge ile ilgili ön okumalar yapılmıştır. Kadınhanı ve çevre köylerinin tarihi, buraya yerleşen boyların kimler olduğu, Türkmen ve Yörük köylerinin hangisi olduğu ile ilgili araştırmalar yapılmıştır. Köylerin birbirine yakın olmasına rağmen bazı ağız farklılıklarının bulunduğu ön çalışmalar ile tespit edilmiş ve bunun sonucunda ilçe merkezi ve bu ilçeye bağlı dört köy çalışmaya dâhil edilmiştir.

Kaynak Kişilerin Belirlenmesi

Kaynak kişiler, metinlerin daha sağlıklı bir şekilde ortaya çıkarılabilmesi için dikkatli bir şekilde seçilmiştir. Derleme sırasında, ağız özelliklerinin tam olarak yansıtılabilmesi için her köyden fazla eğitim almamış, köyden askerlik dışında pek de ayrılmamış, dil özelliklerini korumuş yaşlı kaynak şahıslarla görüşme yapılmıştır. Görüşme yapılan kadınlar bölgeyi hiç terk etmemiştir. Erkekler ise sadece askerlik ya da iş nedeniyle bölgeden belirli sürelerle ayrılmıştır.

Araştırmada bizi en çok zorlayan durum, gereken sayıda kaynak kişinin bulunamaması olmuştur. Çalışma yapılan alandaki köyler ve Kadınhanı, son dönemlerde dışarıya hızlı bir şekilde göç vermektedir. Kaynak kişilerin her birisi 65 yaşının üzerindedir ancak bölgedeki insanların beslenme alışkanlıkları ve değişen sosyo - ekonomik yaşam koşulları, (iklim, sağlık hizmetlerinin yetersiz olması gibi) buradaki insanların erken yaşta yaşama veda etmesine neden olmuştur. Bunlara

rağmen görüşme yapılan kişiler bölgenin ağız özelliklerini yansıtan kaynak şahıslar olmuştur. Derleme yapılan kaynak şahıslardan ad, soyad, doğum tarihi, doğum yeri, mesleği, öğrenim durumu gibi bilgiler alınarak sosyal durumu bakımından değerlendirmek mümkün kılınmıştır. Kaynak şahısların belirlenmesinde yöreye hâkim kişilerden yardım alınmıştır.

Derleme

Sahada derleme yapma konusunda farklı yaklaşımlar bulunsa da dikkat edilmesi gereken en önemli nokta, kaynak kişilerin belirlenmesi ve onlara sorulan sorulardır. Genellikle tarih ve kültür yapısını ortaya çıkarıcı sorular yöneltilerek hem kaynak şahıs rahatlatılmış hem de halk bilimi ve halk edebiyatı kaynaklı bilgiler edinilmiştir.

Derleme sırasında dikkat çekici büyüklükte olmayan bir kamera kullanılmıştır. Kayıtların çalışma haricinde başka hiçbir yerde ve izinsiz bir şekilde yayımlanmayacağı kaynak kişilere bildirilmiş ve kişilerin kendilerini rahat hissetmesi sağlanmıştır.

Ağız çalışmasında belirlenen bölgeye hareket edildikten sonra köylerin muhtarlarından ve bölgeyi iyi bilen kişilerden yardım alınarak köylerdeki en uygun kaynak kişilerin bulunmasına gayret gösterilmiştir.

Çalışma sonucunda bölgenin söz varlığı ve ağız özellikleri hakkındaki bilgilerin yanı sıra masal, hikâye, şiir, türkü, mani, anı ve gelenekler ile ilgili de malzemeler toplanmıştır.

Derlenen Metinlerin Yazıya Aktarılması

Derleme esnasında kullanılan kameranın hem görüntü hem de ses kaydetmesi, metinlerin yazıya aktarılmasını kolaylaştırmıştır. Ağız özelliklerinin doğru bir şekilde tespit edilebilmesi için kayıtlar, kaliteli kulaklıklar kullanılarak defalarca dinlenmiştir. Sözlü metinler, Times New Roman ve Times Turkish Transcription fontları ile çeviri yazıya aktarılmıştır.

Yazılı metinleri oluştururken kaynak kişilere sorulan sorular belirtilmiştir. Her ne kadar kaynak kişilere yöneltilen sorular önceden hazırlansa da konuşma esnasında konuların değiştiği anlar olmuştur. Bu nedenle, kayıtlar yazıya aktarılırken konu bütünlüğünün sağlanması için metin kurgusu yapılmıştır. Bu esnada kayıtlara

hiçbir şekilde müdahale edilmemiş sadece konuların yerleri değiştirilmiştir. Her satıra numara verilmiş ve böylece inceleme bölümünde örneklerin metin içindeki yerleri belirtilmiştir. Seslerin yazıya aktarılmasında, Türkçe kurallarına uyulmuştur. Noktalama işaretlerinin yanı sıra özel isimler ve cümle başlarında büyük harf kullanılmıştır. Büyük harfler çeviri yazı işareti olarak kullanılmamıştır.

İnceleme

Bu bölümde eş zamanlı inceleme yöntemi esas alınmıştır. Ses bilgisi bölümünde Ölçünlü Türkçe içerisinde yer almayan ünlü ve ünsüz sesler ile birlikte ses olayları incelenmiştir. Şekil bilgisi bölümünde çekim ekleri, yapım ekleri ve kelime türleri örneklerle değerlendirilmiştir. Şekil bilgisi bölümünde bütün yapım eklerini incelemek yerine Ölçünlü Türkçeden farklılık gösteren, az kullanılan veya korunmuş olan eski yapıları vurgulama tercih edilmiştir. İsim ve fiil çekim ekleri bölge ağzının özelliklerini daha fazla yansıttığı için bu bölüm daha detaylı ele alınmıştır.

Çalışma içerisinde bazı yapıların örneklerine rastlanılmasa da bölge ağzının özelliklerine dayanarak bazı tahminlerde bulunulmuştur. Örneklerin sayısının yeteri kadar olmasına özen gösterilmiştir.

Sözlük

Bu bölüm içerisinde yazı dilinde yer alan fakat şekil ve ses özellikleri bakımından yazı dilinden farklılık gösteren kelimelere yer verilmiştir.

Kelimelerle ilgili etimolojik açıklamalara sözlükte yer verilmemiştir. Sözlükteki kelimelerin hepsi metinden alınmış ve satır numaraları ile gösterilmiştir. Metinlerde bazı kelimelerin anlamları aynıdır ancak farklı türevleri söz konusudur. Böyle durumlarda kelimenin sadece biri açıklanmıştır. Farklı türevlerde "bk." yönlendirilmesi yapılmış ve satır numarası ile sözcük gösterilmiştir. Alfabetik sıra veya kullanım yaygınlığı kelimenin hangi hâlinin belirtileceğinde etkili olmuştur.

"*Derleme Sözlüğü*" ve "*Güncel Türkçe Sözlük*" sözcüklerin anlamlarının bulunmasında asıl kaynak olmuştur. Fakat bazı kelimeler "*Derleme Sözlüğü*" içerisinde yer almamaktadır. Bu durumda kelimenin anlamı cümle içerisinden çıkarılmıştır.

1. BÖLÜM

ARAŞTIRMA ALANLARININ ÖZELLİKLERİ

1.1. Kadınhanı'nın Tarihî, Beşerî ve Coğrafi Özellikleri

Kadınhanı, Konya'nın en eski yerleşim yerlerinden birisidir. İl merkezinin batısında, Konya - Afyon karayolu üzerinde yer alır ve merkeze 56 km uzaklıktadır. İlçenin doğusunda Konya'nın diğer ilçesi Sarayönü güneyinde Selçuklu ve Derbent, batısında Ilgın ve Yunak bulunur. Güneyinde Sultandağları olan ilçenin kuzey kısmı Konya Ovası içerisinde yer aldığı için bölge, geniş düzlükler ve verimli tarım alanlarına sahiptir. Kuzeyde yer alan ovaların isimleri Atlantı, Başkuyu ve Altınova'dır. Bu nedenle bölge halkının en önemli gelir kaynağı tarımdır. Arpa, buğday, nohut, yulaf, pancar ve ayçiçeği ilçede ve köylerinde ekimi en çok yapılan tarım ürünleridir. Damla sulama ve sulu tarıma son yıllarda önem verildiği için tarım alanlarından elde edilen verim artmıştır. Bölgenin toprak yapısı genelde kumlu ve killidir. (kadinhani.bel.tr, 13 Ocak 2017).

Kadınhanı'nın Selçuklu Beyleri'nden birisi olan "*Sait*" isimli bir komutana tarım arazisi ve arpalık olarak verildiği için eski adının ve bulunduğu bölgenin isminin "*Sa'id-ili (Saideli)*" olduğu bilinmektedir. Osmanlı dönemi kayıtlarında da bu isimle geçmektedir. İlçenin Doğu Roma İmparatorluğu dönemindeki ismi ise Pira'dır. (kadinhani.bel.tr, 13 Ocak 2017) Kadınhanı ismi 1935 yılından itibaren resmi olarak kullanılmaya başlanmıştır.

Eski adı Saideli olan bölge, Osmanlı Devleti'nde Hatunsaray ve Sahra ilçeleri ile birlikte Konya'ya bağlıydı. Saideli 18. yüzyılda bir dönem nahiyelikten kaza seviyesine yükseltilmişse de yeterli nüfusa ve imkana sahip olmadığı için halkın talebi üzerine yeniden nahiyeye çevrilmiştir. Osmancık, Kökez, Ladik, Atlantı, Gözlü, Yenikaya ile birlikte çalışmamıza konu olan Kolukısa köyünün kuruluşunun 19. yüzyıla dayandığı hukuk kayıtlarından tespit edilmektedir. Bu kayıtlarda, 18. yüzyılın sonlarında Saideli'nin, 1025 haneye ve 3761 kişilik nüfusa sahip olduğu görülmüştür (Sak, 2014: 141). Kadınhanı, Osmanlılar döneminde Saidili nahiyesinin merkez kasabası olmuştur (Sarıköse, 2012: 295). Fakat bölgeye olan yoğun nüfus hareketliliğinin azalması, ilçenin gelişmesini engellemiştir.

Selçuklular döneminde Anadolu'nun belirli noktalarında önemli kültür merkezleri oluşturulmuştur. Bu gelişmede devlet adamlarının, sultanların ve saygın kişilerin yaptırdığı kervansaray ve hanların önemli bir payı vardır. Anadolu'da yakın mesafeler arasında önemli yol ve kavşaklar üzerinde bu özellikteki yapılar mevcuttu. (Orhonlu, 1990: 29). Kadınhanı'na adını veren han, bu geleneğin bir sonucu ortaya çıkmıştır. Raziyye Hatun tarafından Konya-İstanbul yolu üzerine yaptırılan han, vakıflar tarafından yönetilerek bölgenin kültürel olarak kalkınmasını sağlamıştır. Bu hanın, Devlet Hatun adına yaptırıldığı vakfiye ve arşiv belgelerinde görülmüştür. Devlet Hatun'un adı Raziyye olup hanı, 1223'te yaptırmıştır. Saidili'ndeki handan dolayı ilçenin adı zamanla Kadınhanı olmuştur (Konyalı 1997: 386). Hayatı ile ilgili çok fazla bilgi bulunmayan bu hatunun "*el-sultani*" ünvanı taşımasından dolayı Raziyye Hatun'un Selçuklu sarayına mensup olduğu düşünülmektedir (Demir, 1987: 48). İstanbul ile Anadolu'daki ticaret yolları arasında önemli geçiş güzergâhları üzerinde yapılan bu han ve çevresi, Selçukluların ardından Osmanlı döneminde de bir süre önemini korumuştur.

Anadolu'daki Celali ayaklanmalarının yaşandığı dönemde Saidili çevresinde önemli aşayış sorunları yaşanmıştır. Saideli çevresindeki huzursuzluklar nedeniyle boşaltılan köylere Türkmen oymakları ve cemaatleri yerleştirilmiştir.

Kadınhanı ve çevresi eşkıya saldırılarına uğradığı için, 1721-1727 yılları arasında önemli bir nüfus kaybı yaşamıştır. Bunu önlemek için bölgeye Boz-ulus oymakları ve diğer Türkmen cemaatleri yerleştirilmiştir (Ceran, 2000: 725). Böylece Kadınhanı'nın bugünkü etnik yapısı bu dönemlerde oluşmaya başlamıştır.

Kadınhanı'na 1721-1727 yılları arasında Bozulus'a mensup boylar iskân ettirildiği için nüfus hızla artmaya başlamıştır. Buraya yerleştirilen ilk oymaklar, Oğul-beyli oymağından Sarılı, Derili, Abdurrahmanlı, Karasarılı, Hacılı obalarıdır. Kadınhanı'na önceden gelmiş nüfusla birlikte yeni yerleşen boylar, bölge nüfusunu artırmıştır. Genelde han arazisi ve çevresinde bulunan şehir merkezi bu sayede çevredeki boş arazilere doğru büyümüştür. (Orhonlu, 1990: 110-114).

XIX. yüzyıl gelindiğinde Kadınhanı merkezindeki köy sayısı, nüfus ve hane artmıştır. Köy sayısındaki artışın önemli nedenlerinden biri de bölgeye gönderilen Tatar, Çerkez ve Özbek muhacirleridir. Muhacir yerleşimi hem eski köylere hem de yeni oluşturulan köylere olmuştur. Bozulus Türkmenlerinin yanı sıra Rışvan aşiretine bağlı cemaatler de bu bölgeye iskân ettirilmiştir. Kadınhanı ve çevresine bu yıllarda

Rumeli ve Kafkasya'dan gelen muhacirlerin yerleştirildiğinden de söz edilmektedir. Fakat bu muhacirler sonradan Sarayönü, Atlantı, Ladik ve Mesudiye bölgelerine göç etmişlerdir. XIX. yüzyıl ortalarında Derbentli, Şahvirdi, Karamanlı, Çavundur, Hacı Mehmedli, köyleri kurulmuş ve toplam mahalle sayısı 16'ya yükselmiştir. 1892-1899 yılları arasında bu sayı daha da artmıştır. (Sarıköse, 2012: 32). Kadınhanı'na bağlı ve Kolukısa ile Hacımehmetli köyüne çok yakın olan Atlantı'ya Bozulus oymaklarından Küşne, Danişmendli, Kara Halilli, Çiyan oymaklarından ailelerin ve Çerkez topluluklarının yerleştiği tespit edilmiştir. (Orhonlu, 1990: 114). Bu iskan faaliyetleri çok büyük dalgalar halinde gerçekleşmediğinden, bölgenin coğrafi koşullarının da etkisiyle Kadınhanı'nda yoğun nüfus görülmemiştir. Halkın çevre ilçelere göçü söz konusu olmuştur. (Halaçoğlu, 1991: 68).

Kadınhanı, İpek yolu ile birlikte önemli ticaret yolu üzerinde bulunması nedeniyle ticari, kültürel ve sosyal hareketliliğin yaşandığı bir bölgeydi. Ayrıca Kadınhanı, Selçuklu döneminde derbend olduğu için askerler tarafından sürekli olarak korunmaktaydı. Selçuklu döneminin ardından Karamanoğulları ve Osmanlı dönemlerinde de sosyo - ekonomik anlamda gelişmiş ve çevresinde pek çok köyün kurulmasına olanak sağlamıştır.

Köylerdeki hane reislerinin isimlerinin lakaplarından Kadınhanı içerisinde bulunan bazı ailelerin kökenleri hakkında bilgi verebilmektedir. Tatar, Kürt, Yörük, Arap lakapları, saha araştırması yaptığımız köylerde sıkça kullanılmaktadır. Günümüzde de Kadınhanı merkez ve köylerindeki bu sosyal yapının devam ettiği görülmektedir. Nitekim Kadınhanı'nda Yörük, Türkmen yapı devam etmektedir. (Sarıköse, 2009: 279)

Kadınhanı şehir nüfusunun son 50 yılına bakıldığında en büyük artışın 2008 - 2013 yılları arasında olduğu söylenebilir. Bunun en önemli nedeni bölgeye yüksekokulun kurulması ve kamu hizmetlerinin geliştirilmesidir. Şehir nüfusu 2015 verilerine göre 32.670'dir.¹

Kadınhanı'nda İç Anadolu'nun genelinde görülen karasal iklim hâkimdir. Yazlar sıcak ve kurak, kışları ise soğuk ve kar yağışlıdır. En çok yağış ilkbaharda görülür. Genel rüzgâr yönü kuzey (Poyraz) ve kuzey-batıdan (Kabayel) şeklindedir. Yıllık yağış ortalaması 380 - 400 mm.dir. Yaz aylarının ortalama sıcaklığı 28 - 30,

¹ Türkiye İstatistik Kurumu, 2015 Genel Nüfus Sayımı Verileri, (Çevrimiçi), <https://tr.wikipedia.org/wiki/Kad%C4%B1nhan%C4%B1> , 12 Ocak 2017.

kış aylarının -10 - 0'dır. Temmuz ve ağustos aylarında şiddetli kuraklık görülür. (kadınhanı.bel.tr., 13 Ocak 2017)

İlçenin su ihtiyacını ve tarım arazilerinin sulanması için gerekli olan kaynaklarını göletler, yeraltı suları, akarsular ve göletler oluşturur. Genelde mevsimlik oluşan ve boyları kısa, debisi küçük dereler görülür. Kuzey ve güney uzantılı dağlar, bölgeyi kapalı bir havza haline getirmiştir. Kolukısa, Çubuk, Bostanlık, Kestel, Kökez ve Çaldere bölgenin önemli akarsuları ve çaylarıdır. (Dinç, Abdurrahman, 25 Aralık 2016). Rejimleri düzensiz olan bu akarsular, kış mevsiminde kar ve yağmur suları ile yükselir. Bölgedeki çiftçiler, tarlalarını DSİ tarafından açılan yeraltı kuyuları ve yapay göletlerden taşıdıkları kaynaklarla sular. Damla sulama ve modern sulama sistemlerinin son dönemlerde kullanılması, tarımdaki verimliliği artırmıştır.

1.2. Kadınhanı ve Yöresindeki Bazı Âdetler

1.2.1. Doğum Âdetleri

Kadınhanı'nda ve inceleme için bulunduğumuz köylerde genel olarak yeni doğan çocuklara aile büyüklerinin isimleri verilmektedir. İsim konusunda mutlaka dede veya ninenin fikri alınır. Doğumlar, köyde veya ilçede bulunan ve herhangi bir tıbbî eğitim almamış ebe tarafından veya ailenin en yaşlı kadını tarafından yapılmaktadır. Bu nedenle bazı ailelerde çocuklar babaanne veya anneannesine "ebe" diye seslenmektedir. Ancak günümüzde gelişen hastane hizmetleri nedeniyle doğumlar sağlık görevlileri tarafından yapılmaktadır. Çocuk ve annesi içinse "bohça" hazırlanmaktadır. Anne ve çocuk için ayrıca "un çorbası" yapılır. Doğumdan sonra yemek tertip edilmesi günümüzde yaygınlığını kaybetmiştir. Bebeğin ilk dişinin çıkmasından sonra ise "diş bulguru" adı verilen yiyecek komşulara dağıtılmaktadır. Daha sonra bebek ve anne için bir araya gelinilir ve Kur'an okunur.

1.2.2. Oyunlar

Bölgenin yöresel oyunları düğünleri veya belirli dönemleri temsil etme veya haber verme dönemlerinde gerçekleşir. Koyun ve kuzu seçimlerinden önce gerçekleşen "saya gezme" ve düğünlerdeki "deve oyunu" önemli bir gelenektir. Farklı

çocuk oyunları ise "*evcik, çinçili top, hotâh oyunu, garañı daş, kesdirig*" şeklinde adlandırılır. Düğünlerde daha çok "*kaşık oyunu*" oynanır. Kadınlar kendi aralarında "*talba*" adı verilen çalgı ile "*cinğan*" oyunu oynarlar. Bu oyunların neler olduğu metinlerde kaynak kişiler tarafından anlatılmaktadır.

1.2.3. Uğurlamalar

Yörede askere veya hacca gidecek olan kişiler için uğurlama merasimleri yapılır. Asker gönderme zamanlarında köy odalarında yemekler düzenlenir. "*çitnevir*" adı verilen etkinlikle köyün gençleri bir araya gelir. Hac uğurlamasında da hacca gidecek olan kişinin evi ziyaret edilir.

1.2.4. Evlenme Âdetleri

Bölgede görücü usulü ile evlilik yaygındır. Gençlerin tanışma sürecine ise "*duşma*" denir. Ardından, kızın ailesinin evine "*düñür*" gidilir. Uygun olması durumunda nişan yapılır. Düğünlerde yemekleri "*yimekçi*" adı verilen ve iyi yemek yapabilen komşular veya evin büyük kadınları yapar. Yemek yapma sürecine "*ekmek görme*" denir. Gelinler, damadın evine genelde at üzerine gider. Daha sonra geline yüksek bir yerden kırık çömleğin içerisine konulmuş arpa, buğday ve bozuk para atılır. "*Geliniñ bereketli ossun, ayāğa güdümlü ossun*" denildikten sonra "*güveye dilek geçme*" âdeti yapılır. "*saç altını, namazlāğa hazırlama, havlú pişşir, gırıntı, yuħa yapma, oğmaç*" gibi terimler düğün âdetlerinde geçmektedir. Kadınhanı'nda meşhur olan "*dāhinni ekmek*" düğünlerin en önemli parçasıdır.

1.3. Derlemelerin Yapıldığı Köyler Hakkında

1.3.1. Kolukısa

Kolukısa köyü Kadınhanı'na yaklaşık 33 km uzaklıktadır. Köye ilk yerleşim hareketleri 18. yüzyıl sonu ile 19. yüzyıl başlarında gerçekleşmiştir. Köy nüfusu 1990 yılında 3.944 kişiye, 2012 yılında 2.669'a kadar gerilemiştir (yerelnet.org.tr, 25 Aralık 2016). Bir dönem kasaba olduğu için belediye tarafından yönetilen köy yönetim yetersizliğinden dolayı yeniden köy statüsüne düşürülmüştür. Kadınhanı'na

yerleştirilen Oğuz boylarının Avşar, Bayat, Kınık, Çaşdur ve Savur olduğu, bölgenin ağız özelliklerinden anlaşılmaktadır. Kolukısa köyüne ise Azeri Türkmenleri içerisinde gelen Şamlar Aşireti yerleşmiştir. Köyün ismiyle ilgili rivayet ise kaynak kişi tarafından 1. metinde aktarılmıştır. Kolukısa köyü içerisinde pek çok ailede Hacı Veli, Hacı Murad, Hacı Mehmed, Hacı İhsan isimli kişiler bulunmaktadır. Bununla birlikte köyde Arap, Yörük, Tatar lakaplarıyla alınan pek çok aile ve şahıs bulunmaktadır (Sarıköse, 2015: 22). Kolukısa ve Beşgöz çayları köydeki arazilerin sulanmasını sağlar.

1.3.2. Saçıkara

Kadınhanı ilçe merkezine 39 kilometre uzaklıkta olan Saçıkara köyü, Kolukısa, Atlantı ve Başkuyu köylerine komşudur. 18. yüzyıldan başlayarak 20. yüzyıla kadar süren zorunlu iskan politikası nedeniyle Yörükler, Anadolu'nun çeşitli bölgelerine yerleştirilmiştir. Köyün resmi kuruluşu Cumhuriyet'in kurulmasından sonra gerçekleşir. Ancak bölgede önceden de var olan Yörük obaları mevcuttur. Köye adını veren Saçıkara aşireti, 12 obadan oluşmaktadır. Bu aşiret içerisindeki obaların bazıları daha sonra Akşehir, Kütahya, Antalya, Aydın, Adana, Hatay, Mersin bölgelerine göç etmiştir. Beğdili (Beydili) oymağına bağlı olan Elbeğli (Elbeğlü, İlbeğli, İlbeğlü, Meraş İlbeğlüsü) ve Gündeşli (Gündüşlü, Göndüşlü) aşiretinden olan konar - göçer Türkmenler de bir dönem bu köyde yaşamıştır. Köyün tarihi boyunca nüfusunda önemli dalgalanmalar görülmemiştir. Elde ettiğimiz verilere göre 2012 yılında köyde 890 kişi bulunmaktadır. (yerelnet.org.tr, 26 Aralık 2016)

Saçıkara yörüklerinde dokuma geleneği ve çadır kültürü oldukça gelişmiştir ve köy âdetlerinde çok önemli bir yer tutar. Köydeki kadınlar halen "*kirkit*" ismini verdikleri aletle "*ıstar*" üzerinde halı ve kilim dokumaktadır. Bunun yanı sıra içerisine un, buğday ve bulgur gibi yiyecek malzemelerinin konduğu çuvallar olan "*dimi çuval*" ve "*namazlağ*" ismi verilen çeyizlikler bölgedeki kadınlar tarafından dokunur. Yörük çadırları ve geleneği de canlılığını korumaktadır. Köy halkı ilkbahar ve yaz dönemlerinde çadırlarını kurarak çeşitli etkinlikler ve şenlikler düzenlemektedir.

1.3.3. Pusat

Cumhuriyet'in ilanından sonra kurulan Pusat, tarihi boyunca konar - göçer Türkmenlerin ve Yörük aşiretlerinin durağı olmuştur. Köy nüfusu 2012 verilerine göre 432'dir (yerelnet.org.tr, 26 Aralık 2016). Günümüzde bölgede yaşayan Yörüklerin Döneli, Horzum, Karatekeli obalarından geldiği tahmin edilebilir. Ayrıca köye yapılan vakfiyenin sahibinin Çerkez olması, burada Çerkez muhacirlerin de iskân edilmiş olabileceğini göstermektedir. Buradaki Yörükler için de dokuma geleneği çok önemlidir. Saçıkara yörüklerinin dokuduğu motiflerden farklılık taşısa da genel kompozisyon ve kullanım amacı aynıdır. "*Kırık yanışlı çul*" ismi verilen el işlerinin örnekleri köydeki kadınlar tarafından örülmektedir. (Hidayetoğlu, 2014: 239)

1.3.4. Hacımehmetli

XIX. yüzyıl ortalarında kurulan Hacımehmetli köyü, geniş bir yayla içerisinde yer almaktadır. Kadınhanı ilçe merkezine yaklaşık 11 km uzaklığındadır. 2012 sayımlarına göre köyün nüfusu 370 kişidir (yerelnet.org.tr, 25 Aralık 2016) Kadınhanı ilçesinde ikamet eden çoğu kişi bu köydendir. Bu köyü oluşturan kişilerin isim ve lakapları göz önünde bulundurulduğunda Türkmen aşireti olan Ceridler'e mensup olduğu ile ilgili ifadelerde bulunulabilir. Ayrıca Hacımehmetli, kültürel bakımdan ve ağız özellikleri açısından Kolukısa köyüne benzemektedir. İki köy arasındaki aile ilişkilerinin iyi olması bu duruma etki etmiş olabilir.

2. BÖLÜM

İNCELEME

2.1. Ses Bilgisi

2.1.1. Ünlüler

2.1.1.1. Ölçünlü ve Ölçün Dışı Ünlüler

Konuşma dilinde oluşmaları sırasında hiçbir engele takılmayan seslere ünlü adı verilir. Fiziki olarak ağız, hiçbir şekilde ses yolunu kapatmaz; içeriye alınan hava ve ses akımı rahatlıkla dışarı çıkar. Sesin açığa çıktığı süreç esnasında birtakım farklılıklar meydana gelebilir. Örneğin çenenin az veya çok açılması, dilin kabarıklığı, alçaklığı ve dudakların düzleşip, yuvarlaklaşması gibi. Ünlülerin oluşumunda dil, damak, diş, dudak organları birbirleriyle temas halinde olur. Bu temas, ünlülerin kendine has özellikler taşımasını sağlar. Türkiye Türkçesinde ünlüler; kalın – ince, geniş – dar ve düz - yuvarlak olarak tasnif edilir. Kalınlık ve incelik dilin durumuna göre belirlenirken, alt çenenin açık olma derecesine göre de geniş ve dar ünlüler belirlenir. Dudağın aldığı durum da iki şekilde olur ve bu da düz veya yuvarlak ünlülerin oluşmasını sağlar. Bu durum aynı zamanda boğumlanma yerlerine göre ünlülerin sınıflandırılmasını sağlar. Ünlülerin oluşmalarının başlangıcında ses telleri de harekete geçtiği için her biri sedalı seslerdir.

	Düz		Yuvarlak	
	Geniş	Dar	Geniş	Dar
Kalın	a	ı	o	u
İnce	e	i	ö	ü

Ölçünlü Türkçede sekiz ünlü yer alır. Ancak ünlüler bu sayıyla sınırlı değildir. Ağızlarda ve konuşma dilinde bulunan başka ünlüler de vardır.

İncelemesini yaptığımız Kolukısa, Saçıkara, Hacımehmetli ve Pusat köyleri ağızlarında bu seslerin her biri mevcuttur. Bölge ağızında, Ölçünlü Türkçenin sekiz sabit ünlüsü yer alırken birtakım ses olaylarından dolayı meydana gelen ve ara ünlü

olarak adlandırılan ünlüler de görülmüştür. Çeviri yazı alfabesinde gösterdiğimiz, yazıya aktarırken kullanılan ölçün dışı ara ünlüler şunlardır:

/â/ /ä/ /á/ /ā/ /é/ /è/ /ē/ /í/ /ï/ /ī/ /ó/ /ō/ /ō/ /ō/ /ū/ /ú/ /ū/ /ū/

/a/ Ünlüsü ve Türleri

[A a]: Geniş, düz ve art ünlü.

Başta:

adam (3)	"adam"
aşığıya (8)	"eşkıya"

Ortada:

ğabile (1)	"kabile"
nafağa (64)	"nafaka"

Sonda:

Ğoluhısa (1)	"Kolukısa"
mazbata (22)	"mazbata"

[Ä ä] : /a/ ile /e/ arasında olan, yapı olarak düz, geniş ve yarı art orta damak ünlüsü. Bu ünlünün boğumlanma yeri, /e/ ünlüsüne göre daha geride olduğu için konuşma esnasında /e/ sesine daha yakın bir ses olarak ortaya çıkar. Bu ünlünün görüldüğü yerler şu şekildedir:

Başta: Metinde örneği yoktur.

Ortada:

iki tãnesini (34)	"iki tanesini"
nãrıyı (311)	"ne arar, ne arıyor"
ğüccüğkãne (450)	"küçükken"
lãn! (637)	"len!"

Sonda:

meselä (474) "mesela"

İspertä (764) "Isparta"

[**Á á**] : /a/ ile /ı/ arası düz, art ve yarı geniş ünlü. /a/ ünlüsüne daha yakın bir noktada oluşur. Ünsüzlerin daraltıcı etkisiyle oluşur. Sesin görüldüğü örnekler ise şunlardır:

Başta: Metinde örneği yoktur.

Ortada:

bāğārdlaḥ (152) "bağırtlak"

ağāda (485) "ağıda"

bıráya (513) "buraya"

Sonda: Metinde örneği yoktur.

[**Å å**] : /a/ ile /o/ arası art, geniş, yarı düz ünlü. Konuşma esnasında yarı yuvarlaklaşmış /a/ sesi ortaya çıkar. Bu ünlünün örnekleri şu şekildedir:

Başta: Metinde örneği yoktur.

Ortada:

ondān (100) "ondan"

hotāḥ (476) "hotah"

goṽulcāğ (493) "koyulacak"

o zāmanda (501) "o zamanda"

Sonda:

ordā (733) "orda"

/e/ Ünlüsü ve Türleri

[**E e**]: Ön, geniş, düz ünlü.

Başta:

eskiden (2) "eskiden"

Ortada:

temamen (3) "tamamen"

Sonda:

göçebe (4) "göçebe"

[É é] : /e/ ile /i/ arası düz, ön, yarı geniş ünlü. İncelemesini yaptığımız ağız bölgesinde sıkça görülmektedir. Aynı zamanda yarı dar ve kapalı /e/ ünlüsünü belirtmek için kullanılan bir ara sestir. Kadınhanı ve Sarayönü bölgelerinde yaygın olarak kullanılan bu ses Türkmen ağızında genel olarak /i/'ye dönüşür. Yörük ağızında ise sesin kapalı /e/ şeklinde korunma eğilimi gösterdiğini söyleyebiliriz. Ölçünlü Türkçede yer almasa da bu sesin bir geçiş sesi olarak kullanılması konuşma dilinde mümkündür. Tespit edilen örnekler şu şekildedir:

Başta:

ékmeç (234) "ekmek"

ésäs (536) "esas"

érkeg (778) "erkek"

Ortada:

béş (323) "beş"

Sonda:

yüreğé (294) "yüreği"

[È è] : /e/ ile /ö/ arası geniş, ön, yarı yuvarlak ünlü. Konumuz olan bölgenin ağızında çok sık görülmez. Telaffuzu zor bir sestir. Mevcut örnekler ise şu şekildedir:

Başta: Metinde örneği yoktur.

Ortada:

böğöz (13) "bu kez, bu sefer"

Bëyüova (180) "Büyükoba"

dëvlet (569) "devlet"

Sonda: Metinde örneği yoktur.

/ı/ Ünlüsü ve Türleri

[İ ı]: Art, dar, ötümlü ve düz ünlüdür. Türk yazı dillerinin genelinde ilk hecede de bulunan bu ünlünün örnekleri şunlardır:

Başta:

ırahmedliğ (1037) "rahmetlik"

ıstar (255) "ıstar"

Ortada:

Vannılar (7) "Vanlılar"

Sonda:

zamannarı (8) "zamanları"

/i/ Ünlüsü ve Türleri

[İ i]: Ön, dar ve düz ünlü.

Başta:

ilâzım (1064) "lâzım"

İşlîk (319) "içlik"

Ortada:

çingeneler (6) "çingeneler"

Sonda:

diyi (5) "diye"

[Í î] : Bu ses, /i/ ile /ı/ arası düz, dar, yarı art ünlüsüdür. Yarı kapalı bir ses olarak da kabul edilir. Kendisinden önce veya sonra yer alan ünsüzün etkisiyle inceldiği görülür. Bölgenin konuşma dilinde çok sık kullanılmaktadır. Ünlünün bulunduğu örnekler şunlardır:

Başta:

İstanbul'a (20) "İstanbul'a"

İvmecin (256) "ivmecin"

Ortada:

biliyin (31) "biliyorsun"

gibi(33) "gibi"

olacıydı (142) "olacaktı"

Sonda:

arıyı (244) "arıyor"

Mıstı 173 "Mustafa"

/o/ Ünlüsü ve Türleri

[O o]: Art, geniş, yuvarlak ünlü.

Başta:

onnar (2) "onlar"

Ortada:

çoh (4) "çok"

Sonda:

esgimo (26) "eskimo"

[Ó ó] : /o/ ile /ö/ arasında yer alan yuvarlak, geniş ve yarı art ünlüdür. Oluşumu ve kullanımı bakımından /o/ > /ö/ veya /ö/ > /o/ değişiminde ara ünlü olarak kabul edilebilir. Elde edilen bulgulara göre /g/, /ğ/, /ğ/, /k/, /k/ ve /n/ sesinin etkisiyle oluştuğu anlaşılmıştır. Metinlerde örnekleri çok fazladır ve bu örnekler şu şekildedir:

Başta:

Óyle (102) "öyle"

óğün (77) "öğün"

Ortada:

góçebe (5)	"göçebe"
ķóġ (17)	"köy"
bóġlece (24)	"böylece"
ķótü (47)	"kötü"
Yónanı (52)	"Yunanı"

Sonda:

deyó 543	"diyor"
----------	---------

[Ö ö] : /o/ ile /u/ arası yuvarlak, art ve yarı geniş ünlüsüdür. /o/ > /u/ daralmasının yanı sıra /u/ > /o/ genişlemesinin etkisinden dolayı ortaya çıkmış bir ara ünlüdür. Daralma sırasında inceltici ünsüzlerin "/s/, /ş/, /y/, /l/" etkileri görülmüştür. Metinlerimizde elde ettiğimiz örnekler şu şekildedir:

Başta:

öllüġu (372)	"oluġu"
ösandım (930)	"usandım"

Ortada:

yōġördumuzu (325)	"yoğurdumuzu"
doġömlu (532)	"doğumlu"
şönuñ (553)	"şunun"
Toröslar (556)	"Toroslar"

Sonda: Metinde örneği yoktur.

/ö/ Ünlüsü ve Türleri

[Ö ö]: Ön, geniş, yuvarlak ünlü.

Başta:

öte (58)	"öte"
----------	-------

Ortada:

dörd (8) "dört"

Sonda: Metinde örneği yoktur.

[**Ö ö**] : /ö/ ile /ü/ arası ön ve yuvarlak ünlüdür. Metinlerde incelik uyumuna göre geçtiği görülmüştür:

Başta:

öğredmen (628) "öğretmen"

övüdür (352) "öğütür"

Ortada:

gözel (237) "güzel"

böyük (323) "büyük"

Yörük (553) "Yörük"

Sonda:

deyö (583) "diyor"

/u/ Ünlüsü ve Türleri

[**U u**]: Art, dar, yuvarlak ünlü.

Başta:

un (12) "un"

Ortada:

çoccuḥ (6) "çocuk"

Sonda:

otuddurmuy (21) "oturtturmuyor"

[**Ú ú**] : /u/ ile /ı/ arası art ve yarı yuvarlak olarak kullanılan ünlüdür. Ön damak ve art damak sesleri olan "/k/, /k̄/, /g/, /ğ/, /ğ/, /n/, /ñ/, /h/, /ḥ/" ünsüzlerinin etkisiyle olduğu örnekler daha fazladır.

Başta: Metinde örneği yoktur.

Ortada:

tavúk (301)	"tavuk"
Ƨoĥdúr (304)	"doktor"
pammúĥ (488)	"pamuk"

Sonda:

havlú (421)	"havlu"
-------------	---------

[**Ū ū**] : /u/ ile /ü/ arası yuvarlak, dar ve yarı art ünlüsüdür. Genel olarak bakıldığında damak ünsüzleri, /ü/ > /u/ etkisine neden olmuştur. Sert damak ve yumuşak damak seslerinin orta bölümündeki bölgeye dilin hareket etmesi ile meydana geldiği örnekleri daha fazladır. "/c/, /ş/, /l/, /y/, /l/, /z/" inceltici ünsüzleri de bu ara ünlünün oluşmasını sağlamıştır. Bölge ağızında çok sık kullanılmaktadır:

Başta:

űç (49)	"üç"
űsdüne (75)	"üstüne"

Ortada:

ķőğűn (6)	"köyün"
ğűn (23)	"gün"
ķűp (40)	"küp"
dűşman (58)	"düşman"
ğűnaşşıĥ (89)	"ayçiçeği"

Sonda:

sürgű (91)	"sürgü"
------------	---------

/ü/ Ünlüsü ve Türleri

[**Ü ü**]: Ön, dar, yuvarlak ünlü.

Başta:

üçcüz (13) "üç yüz"

Ortada:

üsdünü (15) "üsdünü"

Sonda:

ķótü (47) "kötü"

[İ İ] : /ü/ ile /i/ arasında oluşan ön, yarı yuvarlak ünlüdür. "t, d, n, l" gibi dil ucunun üst dişlere dokunmasıyla oluşan diş seslerinin etkisiyle daha sık ortaya çıktığı örneklerde tespit edilmiştir.

Başta: Metinde örneği yoktur.

Ortada:

Mevlîd (196) "Mevlüt"

için (567) "için"

tirki (671) "türkü"

Sonda:

deyyi (542) "diyor"

2.1.1.2. Uzunluk ve Kısalık Durumuna Göre Ünlüler**2.1.1.2.1. Kısa Ünlüler**

Oluşma süresi bakımından, ölçünlü Türkçede yer alan ve normal uzunlukla oluşan ünlülerin haricinde bazılarının boğumlanma süreleri daha kısadır. Bu tür seslere kısa ünlü denir. Uzun ünlüler kadar sık görülme de incelemesini yaptığımız bölge ağızında kısa ünlülere rastlanılmıştır. Kaynak kişilerin kelimeleri hızlı bir şekilde söylemesinden dolayı da meydana gelmiştir. Sonunda ünlü olan ve ünlü ile başlayan kelimelerin yan yana kullanılması durumunda tespit edilen kısa ünlüler, birleşmiş gibi söylenir. Kısalma genelde ilk kelimenin son ünlüsünde görülmüştür.

Çok nadir olarak ikinci kelime başındaki ünlü kısalmıştır. Bu kısa sesleri gösterirken ulama işaretinden yararlanılmıştır. Ulamanın yanı sıra ikinci sesteki vurgu zayıflığı da kısa ünlüleri ortaya çıkan etkenler arasındadır. Metinlerde görülen kısa ünlülerin örnekleri şu şekildedir:

Hac(ı) İhsan (7)	"Hacı İhsan"
ell(i) atmış (78)	"elli altmış"
Hac(ı) İrbām (181)	"Hacı İbrahim"
Hindi(ki) ğibi (230)	"şimdiki gibi"
n(e) arıyí (304)	"ne arıyor"
Ort(a) Asya'dan (462)	"Orta Asya'dan"
baba(ı) rahmetliĝe (1040)	"baba rahmetliĝe"

2.1.1.2.2. Uzun Ünlüler

Boğumlanma süreleri, ünlülere uzunluk veya kısalık özelliklerini veren etkenlerin başında gelmektedir. Bu sürenin daha uzun olması, ünlülerin de uzun olmasını sağlar. Türkçedeki uzun ünlü konusu, dil bilim alanının en tartışmalı başlıklarından birisidir. "*Asli Uzun Ünlü*" başlığı altında incelenen bu konu, çalışmamızın haricinde değerlendirilebilir. Ölçünlü Türkçenin söz varlığını oluşturan ve Türkçe kökenli olan sözcüklerde birincil uzun ünlünün bulunmadığı görüşü mevcuttur. (Eker, 2009: 255). Ancak ağızlarda uzun ünlüler vardır. İncelemesini yaptığımız bölgenin ağızında görülen uzun ünlüler; vurgusuzluk, ünsüz düşmesi, ünlü düşmesi, hece birleşmesi gibi ses olayları ve telaffuzlarından dolayı ortaya çıkmıştır. Kaynak kişilerin konuşmalarında tespit edilen uzun ünlüler, " _ " işareti ile belirtilmiştir. Metinlerde uzun ünlülere çok fazla sayıda rastlanmıştır.

[ā] : Bu uzun ünlüye bölge ağızında çok sık rastlanılmıştır. Ötümlü ve sürekli ünsüzler olan /r/, /n/, /l/ ve /ğ/ sesleri ile ötümsüz /k/ ve /h/, uzun ünlülerin oluşmasında daha çok etkili olmuştur. Bu ünsüzler, iç ve son seste yer aldığı hece düşmesine de neden olabilmektedir. Aynı zamanda yanındaki ünlüyü uzattığı için telaffuzda daha baskısız olarak söylenmektedir. Baskısız olarak söylenen ünsüzler de

"__" sembolü ile gösterilmiştir. Alıntı kelimelerde yer alan asli uzun ünlüler de varlığını devam ettirmiştir. Örnekler şu şekildedir:

/ğ/ ötümlü art damak ünsüzünün baskısız söylenmesi sonucunda patlayıcı ve sürtünücülüğünü kaybetmesi, ünlünün uzamasını sağlamıştır;

āğzı (19)	"ağzı"
dāğlarına (9)	"dağlarına"
ayāğa (49)	"ayağı"
yapacāğanda (65)	"yapacağında"
bāğa (71)	"bana"
başşāğāñ (108)	"baş ağın"
Búrāğ (160)	"Burak"
nikāğam (224)	"nikahım"
bāğırdlah (151)	"bağırtlak"
namazlāğa (319)	"namazlığı"
āilda (120)	"ağılda"
ıspanāğa (1072)	"ıspanağı"
bastırāğa (326)	"bastırağı"
Āğşa (201)	"Ayşe"
sāğdıç (295)	"sağdıç"

Son seste -ğ > -y olarak görülen düzensiz ses değişmesi sonucu ortaya çıkan /ā/ :

aşşāyı (950)	"aşağı"
--------------	---------

/y/ ötümlü ön damak ünsüzünün düşmesiyle oluşan uzama:

ğāri (407)	"gayrı"
------------	---------

İç seste -k- > -ğ- > Ø şeklinde görülebilen ses olayı düşmesi örneği şu şekildedir:

deliānnı (291)	"delikanlı"
----------------	-------------

İki veya ikiden çok birimin aynı işi yapan tek bir birime dönüşmesi sonucu kaynaşma olayı görülür (Karaağaç, 2013: 133). Bunun örnekleri metinlerde vardır:

nāriy (311) "ne arar – ne arasın"

İç ses durumunda bulunan ötümsüz ve art damak ünsüzü *-k-*, yine ötümsüz ve art damak sürtünücü ses olan *-h-* sesine dönüşünce uzun a sesi ortaya çıkmıştır. Burada *-k-*, patlayıcılığını yitirir. Oğuzca ağızlarının bir özelliği olduğu için metinlerde görülmüştür:

āḥṣama (28) "akşama"

ufāciḥ (115) "ufacık"

Alıntı sözlerde görülen asli olan uzun a sesi örnekleri:

amānet (Ar.) (613) "emanet"

evlādı (Ar.) (756) "evladı"

hatirā (Ar.) (707) "hatıra"

Sanātlar (Ar.) (632) "sanatlar"

Ölçünlü Türkçede uzun olmayan ve bölge ağızında rastlanan */ā/* örnekleri şu şekildedir:

tābi (32) "tabii"

azār (159) "yani, doğrusu"

mezār (935) "mezar"

/h/ nin baskısız telaffuz edilmesi ve bu ünsüzün yarı ünlü olması nedeniyle */a/* ünlüsünün uzadığı örnekler;

dāḥa (220) "daha"

dāhi (668) "dahi"

mapúshānede (754) "hapishanede"

[ē] : Örnek sayısı fazla olan uzun ünlüler arasında yer alır. Ön damak sesleri olan */k/*, */ğ/* ve */h/* seslerinin etkisi, bu ünlünün uzamasında da etkili olmuştur. Ulama, ses düşmesi ve ünsüzlerin telaffuzda vurgusuz söylenmesi sonucunda ünlünün uzadığı görülmüştür.

/ğ/ sesinin baskısız söylenmesi ve ses grubunun kaynaşması ile birlikte oluşan uzun /e/ ünlüsü örnekleri meydana gelmiştir. Genelde ünlü "+ ğ +" ünlü durumunda temas noktasının zayıflaması ve ünsüzün zayıflayarak akıcılaşması /ē/ ünlüsünün oluşmasını sağlamıştır. Örnekler şu şekildedir:

dēğél (8)	"değil"
gelecēğende (29)	"geleceğinde"
yimēğē (68)	"yemeğe"
inēğēñ (137)	"ineğin"
eğmēğēme (269)	"ekmeğime"
mercimēğē (333)	"mercimeği"
nēğīñ (581)	"neyin"
dibindēğ (599)	"dibindeki"

/h/ ön damak sesinin bir yarı ünlü olması ve bölge ağzında vurgusuz söylenmesi bu sesin neredeyse düşmesi ile /e/ sesinin uzamasına ortam hazırlamıştır:

sēhene (401)	"leğen"
Ağşēher'e (734)	"Akşehir"

/v/ ötümlü diş dudak ünsüzü ağız özelliğindeki vurgu ile birlikte /e/ sesinin uzamasını sağlamıştır:

mēvzunu (632)	"mezunu"
---------------	----------

Ulama etkisiyle görülen /e/ ünlüsü uzaması örnekleri:

eğēr_ēhliyetiñ (627)	"eğer ehliyetin..."
şēy_olarak (779)	"şey olarak"

Ünlü çıkışı noktasında ağız boşluğunun çok açılmasından dolayı ortaya çıkan ünlü genişlemesi meydana gelmiş ve /ü/ > /ē/ değişikliği söz konusu olmuştur:

söylēyo (510)	"söylüyor"
---------------	------------

[i] : Ağız özelliğindeki telaffuzlar nedeniyle meydana gelen vurgusuzluk ve tonlamadaki farklılık, bu sesin uzamasına neden olmuştur. Uzamanın görüldüğü

örnekler genelde aynı tiptir. /ğ/ ünsüzünün temas noktasında patlayıcılığını kaybetmesi bu ünlünün uzamasını sağlamıştır.

yıġma (38)	"yıġılmış"
ġaşşıġınan (69)	"kaşıkla"
sıġır (142)	"sıġır"

[i] : Asli uzun ünlü olarak kullanılan örneklerinin yanı sıra bölge ağzında genelde tonlama ve vurgu nedeniyle bu ünlü ortaya çıkmıştır. /ğ/ sesinin zayıflaması ve /y/ yarı ünlüsünün tonlamaya etki etmesi örneklerde görülür:

/ğ/ sesi tonlamasından dolayı uzayan örnek;

seferberliġe (43)	"seferberliğe"
-------------------	----------------

Bu örnekte /ğ/ sesi çok baskısız söylenir ve neredeyse -ġi ses grubunun kaynaşmasını sağlar.

asġerliġi (59)	"askerliği"
----------------	-------------

Baskısız /y/ sesinden dolayı uzayan /i/ ünlüsü:

dıyi (186)	"diyor"
------------	---------

Asli uzunluk sonucu ortaya çıkan uzunluklar:

şiyir (507)	"şiir"
-------------	--------

[ö] : Genelde yanındaki ünsüzün tonlama ve vurgu kaybına uğraması nedeniyle ses düşmesinin meydana gelebileceği durumlarda bu sesin uzadığı kaydedilmiştir. Genişleme ve hece kaynaşmalarının yarattığı uzama da vardır:

/ğ/ sesinin vurgusuzlaşmasıyla oluşanlar:

sōġna (5)	"sonra"
dosdōġru (157)	"dosdoġru"

/k/ sesinin tonsuzlaşması ile oluşanlar:

yōġ (169)	"yok"
-----------	-------

Ünlü genişlemesi ile oluşanlar:

şōrda (37) "şurda"

Ses kaynaşması sonucunda oluşanlar:

nōldu (637) "ne oldu"

[ō] : Genelde ötümlü patlayıcı ünsüz /ğ/ sesinin vurgusuzlaşması, düşmesi ve tonlama etkisinden dolayı uzayan bir ünlüdür:

/ğ/ sesinin düşmesi ile oluşanlar:

ōğūdūrlerdi (358) "öğütürlerdi"

/y/ > /ğ/ değişiminden dolayı görülen örnekler:

şōğle (130) "şöyle"

bōğle (480) "böyle"

Tonlamadaki farklılıklar nedeniyle uzayan örnekler:

ōğle (74) "öğle"

/y/ ünsüzünün düşmesiyle oluşanlar:

sōylüyruk (925) "söylüyoruz"

[ū] : Bölge ağzına ait olan vurgu ve tonlamalar nedeniyle bu ünlünün uzadığı görülmüştür. Ulamalar da ünlü uzamasına neden olmuştur. /ğ/ sesinin baskısız söylenmesiyle oluşanlar:

ūğurlar (39) "uğurlar"

būğda (89) "buğday"

pullūğnan (359) "pullukla"

çocūğum (219) "çocuğum"

Ulama sonucunda oluşan uzamalar:

upūzun (150) "upuzun"

[ū] : /ğ/ sesinin baskısız söylenmesiyle oluşmuştur:

ğūdūğū (249) "güdüğü"

dūğūr (636)	"dūnūr"
tōktūğūmüz (123)	"dōktūğūmüz"
ğūççūğūdū (347)	"kūçūktū"

2.1.1.3. İkiz Ünlüler

Tek ses olarak kabul edilen ve aynı zamanda tek hecede bulunabilen yapılara ikiz ünlü (diftong) denir (Eker, 2009: 258). Bu yapılarda heceyi meydana getiren parçalardan en az birisinin ünlü olması gerekir. Buna göre, ünlü + yarı ünlü veya yarı ünlü + ünlü şekilleri de diftongları oluşturabilir. Genel olarak bakıldığında iki ünlünün birlikte kullanılması, bu hecelerın iki ünlülü yapılar olduğunu göstermez. (Karaağaç, 2013: 106). Metinlerimizde de bu yapılara rastlanılmıştır. İki ünlü arasında bulunan yarı ünlüler, çalışmamızda genelde yazılmıştır. Ancak bu yarı ünlülerin gösterilmesinde baskısızlık işareti belirtilmiş ve kelimenin söylenişte ikiz ünlü oluşturduğunu anlaşılmaması sağlanmıştır. İki ünlünün aynı zamanda iki hece çekirdeğı olması, seslerin oluşmasında iki ayrı hareketin olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla ikiz ünlüyü meydana getiren yarı ünlü veya baskısız ünsüzler yok sayılmamalıdır.

İkiz ünlü meselesi, Türkçede tartışmalı bir konu olarak kabul edilir. /ğ/, /h/, /v/, /y/ gibi yarı ünlülerin düşmesi veya ağızlarda baskısız bir şekilde söylenmesi sonucu oluşan tek hecelerın ünlü uzunluğu mu yoksa ikiz ünlü olarak mı kabul edilmesi gerektiğı hakkında bir görüş birliğı sağlanamamıştır. Kononov'a göre, Türkçede fonem çeşidi olarak diftong yoktur (Tekin, 1959: 331-378). Zeynep Korkmaz'a göre de Türkçede birincil ikiz ünlü bulunmaz (Korkmaz, 1992: 85). Türkçede alçalan ve yükselen olmak üzere iki çeşit diftong vardır. (Eker, 2009: 258) Bunun yanı sıra bölge ağzında eşit tonlama ve boğumlanma nedeniyle ve ünsüz erimesi sonucunda eşit ikiz ünlüler de tespit edilmiştir.

2.1.1.3.1. Yükselen İkiz Ünlüler

Tek bir ses işlevinde olan iki ünlüden birincisinin daha dar ve sürekliliğinin az olduğu ikiz ünlülere bu isim verilir. İlk söylenen ünlünün açıklık bakımından diğerine göre daha düşük olması tonlama bakımından ikiz ünlünün yükselmesine

neden olur. Türkçe kelimelerde olduğu gibi derlememizde görülen ikincil uzunluklar da ses düşmesi, ulama, tonlama veya vurgulama sonucu oluşmuştur. /ğ/ sesinin baskısız söylenmesi ve patlayıcılığını kaybetmesi bu yapıların meydana gelmesinde daha fazla etkili olmuştur.

/ğ/ sesinin düşmesi veya baskısızlaşması sonucunda oluşan örnekler:

sıaşılaya (503)	"ovalayarak"
delianni (166)	"delikanlı"
cierimi (971)	"ciğerimi"
boazıña (453)	"boğazına"
Bèyüova (180)	"Büyükoğa"

/y/ ünsüzünün düşmesi sonucunda oluşanlar:

içerie (35)	"içeriye"
-------------	-----------

Alıntı sözcüklerde görülen yükselen ikiz ünlüler:

beddoası (607)	"beddua"
döa (798)	"dua"

2.1.1.3.2. Eşit İkiz Ünlüler

Ünsüz erimesi sonucunda ve yarı ünlülerin baskısız söylenmesi veya düşmesiyle birlikte meydana gelen, süreklilik bakımından da eşit olan ikiz ünlü yapılarıdır. Hece oluşturacak sürekliliğe sahip olamayan /ğ/, /y/, /h/, /v/ gibi yarı ünlüler, eşit ikiz ünlülerin oluşmasını sağlamıştır.

"aa"

/h/ düşmesi sonucunda oluşanlar örnekler:

intaab (999)	"iltihap"
daa(484)	"daha"

-b - > - v- >Ø değişimi sonucunda oluşanlar:

İki ünlü arasında yer alan /b/ ünsüzü ses değeri bakımından yarı ünlü haline gelebilir ve /v/ olarak çıkartılabilir. Bu yarı ünlü de erimiştir.

baamın (532) "babamın"

/ğ/ sesinin düşmesi sonucunda oluşanlar:

/k/ > /ğ/ > Ø olayı görülmüştür.

ayaa (501) "ayağı"

damdaanın (244) "çatıdakiinin"

"ee"

/ğ/ sesinin baskısızlık sonucu düşmesiyle oluşanlar:

eer (627) "eğer"

/y/ sesinin düşmesi sonucu oluşanlar:

söyleeyin (509) "söyleyeyim"

/h/ sesinin düşmesiyle oluşanlar:

Ahşeer (64) "Akşehir"

"ıı"

/ğ/ sesinin düşmesiyle oluşanlar:

tavıın (1002) "tavuğun"

/y/ sesinin erimesi sonucu oluşanlar:

yaħıığ (485) "yakıyor"

"ii"

/ğ/ nin düşmesi sonucu oluşanlar:

irdiinde (79) "erdiğiinde"

/y/ yarı ünlüsünün erimesi sonucu oluşanlar:

bilii (37) "bilirsin"

"uu"

/ğ/ düşmesi sonucu oluşanlar:

çocuı (456) "çocuğu"

"üü"

/y/ düşmesi sonucu oluşanlar:

ğótürüü (186) "götürüyor"

/ğ/ sesinin düşmesiyle görülenler:

düünlerde (80) "düşünlerde"

2.1.1.3.3. Alçalan İkiz Ünlüler

İki ünlünün yan yana gelmesini sağlayan tek hece grubunda, ilk ünlü vurgu, süre ve açıklık bakımından daha yüksek olabilir. Bu gibi durumlarda alçalan ikiz ünlü meydana gelir. Geniş ünlü + dar ünlü çifti genelde yarı ünlü erimesi veya ünsüz düşmesi sonucunda oluşmaktadır. Metinlerimizde görülen alçalan ikiz ünlü grubu şu şekildedir:

/ğ/ sesinin erimesi veya baskısızlaşması sonucu görülen örnekler:

aisdos (270) "Ağustos"

at (292) "ağıt"

āilda (120) "ağılda"

deil (979) "değil"

ğobeini (989) "göbeğini"

yimēi (909) "yemeği"

bōūrlerine (309) "böğür"

/g/ sesinin düşmesi sonucu oluşanlar;

bōün (979) "bugün"

/y/ sesinin düşmesiyle oluşanlar:

söyleyeín (509) "söyleyeyim"

/k/ > /ğ/ değişimi sonucu oluşanlar:

ufāıdım (91) "ufaktım" (ufaktım > ufāğıdım > ufāıdım)

youdu (403) "yoktu" (yoktu > yoğ_uğu > yo_uğu)

/h/ sesinin düşmesi sonucu oluşanlar:

yout (378)

"yahut"

2.1.1.4. Ünlü Uyumu

Türkçede ünlüler arasında bir uyum bulunur. Ünlü uyumları, ünlülerin çıkış yerlerine ve çıkış biçimlerine göre adlandırılır. Bunlardan birisi kalınlık - incelik (ön - arka) ve düzlük yuvarlaklık uyumudur.

2.1.1.4.1. Kalınlık – İncelik Uyumu

Ön - arka uyumu veya büyük ünlü uyumu olarak da bilinen bu kural, Türkçenin temel ses özelliklerinden birisidir.

Kalın ünlüler : *a, ı, o, u,*

İnce ünlüler : *e, i, ö, ü,*

Damak ve ağız boşluğundan dolayı meydana gelen bu uyum, aynı özelliğ sahip olan ünlülerin birlikte kullanılmasını sağlar. Biçimbirime getirilen ekler de yapım ve çekim eki fark etmeksizin uyum içinde olur. Kalın ünlü sırası bulunan bir sözcük kalın ünlüden oluşan ekler alır aynı şekilde ince sıradan oluşan bir kelime de ince sıraları ekler alarak devam eder. Bu sayede kök ve türemiş sözcükler birbirlerine uymuş olur.

Bu kural alıntı sözcüklerde geçerli olmasa bile Türkçede çok güçlü bir yapıda olduğu için yabancı dillerden alınan sözcükleri de etkilemiştir. Ağızlarda da bu kurala genel olarak uyulmuştur. Fakat kurala aykırı bir şekilde kullanılan ve türetilen sözcükler de metinlerimizde görülmüştür.

Metinlerimizde Ölçünlü Türkçe içerisinde uyuma aykırı olan ancak bölge ağzında uyuma giren sözcükler de görülmektedir. Aslında kalınlık - incelik uyumuna aykırı olan fakat bölge ağzında uyuma girmiş örnekler şunlardır:

yıharkana (804)

"yıkarken"

barabar (587)

"beraber"

hangı (235)

"hangi"

ğardaşım (524) "kardeşim"

ataş (356) "ateş"

habarı (415) "haberi"

Uyuma giren bazı alıntı kelimeler de olmuştur:

İhsan (7) "İhsan"

ğıymadlı (123) "kıymetli"

Ölçünlü Türkçede büyük ünlü uyumuna uygun olmasına rağmen çalışmasını yaptığımız bölge ağızında kurala aykırı olarak kullanılan sözcükler görülmüştür. Örnekler şunlardır:

gücünü (607) "gücünü"

ğuçcūğkan (474) "küçükken"

góçebe (529) "göçebe"

bōğle (127) "böyle"

2.1.1.4.2. Düzlük – Yuvarlaklık Uyum

Küçük ünlü uyumu ve dudak uyumu olarak da bilinir. Ünlülerin çıkış noktasını dikkate alarak uygulanır. Dudakların biçimi bu kuralda belirleyici olduğu için ünlülerin düzlük - yuvarlaklık uyumu olarak nitelendirilir. Türkçe bir sözcükte düz ünlüden (*a, e, ı, i*) sonra düz, yuvarlak ünlüden (*o, ö, u, ü*) sonra ise düz geniş (*a, e*) veya dar yuvarlak (*u, ü*) bir ünlü gelir. Genel Türkçede Türkçe kökenli sözcüklerde de bu uyumun bozulduğu durumlar olmuştur. Yuvarlaklaşma etkisiyle ünlü, ünsüze benzeyebilir. Özellikle */b/, /p/, /v/, /m/, /f/* dudak sesleri nedeniyle küçük ünlü uyumuna uymayan biçimbirimler söz konusudur.

Ölçünlü Türkçe içerisinde düzlük-yuvarlaklık uyumuna aykırı olan ancak çalışmamızın yapıldığı bölgede kurala uygun olarak kullanılan sözcükler şu şekildedir:

yāğmır (376) "yağmur"

hamır (378) "hamur"

savırırdık (345) "savururduk"

ğavırırdıh (402) "kavururduk"

çabıh (360) "çabuk"

çavış (536) "çavuş"

Alıntı olan ve uyuma giren sözcükler de şöyledir:

tohtur (300) "doktor"

Ġâvır (190) "gâvur"

2.1.1.5. Ünlülerde Görülen Ses Olayları

2.1.1.5.1. Ünlü Değişmeleri

Bazı ünsüzler, ünlü sesler üzerinde kalınlaştırıcı ve inceltici etki başta olmak üzere çeşitli uyum değişmelerine neden olabilir. Ünlülerin kalından inceye veya inceden kalına dönüşmesi aynı zamanda bir uyum değişmesine de neden olur. Metinlerimizde de ünlüler üzerinde pek çok ses olayı görülmüştür.

2.1.1.5.2. Ünlü İncelmesi

Oluşum noktası bakımından ağzın arka bölümünde yer alan ve dilin arka kısmının damağa doğru yükseltilmesiyle oluşan ünlülere art ve kalın ünlü denir. Bunun yanında ağız boşluğunun ön kısmında ve dolayısıyla dilin ön bölümünde damağa doğru görülen yükselme sonucunda ön ve ince ünlüler çıkarılır. /ç/, /ş/, /y/, /l/, /z/ gibi inceltici sesler kalın ünlülerin bu şekilde incelmesine, sözcüğün uyum bakımından kalından ince sıraya geçmesine neden olur. Bu duruma ünlü incelmesi denilir. Derlemede bu olayı örnekleyen sözcükler şunlardır:

deneli (108) "taneli"

mezerin (80) "mezarın"

hüdüdü (522) "hududu"

eşger (188) "asker"

temamen (36) "tamamen"

2.1.1.5.3. Ünlü Kalınlaşması

Boğumlanma noktası olarak dilin ön bölümünde yer alan ince ünlülerin, ağız boşluğunun ve dilin arka kısmının damağa doğru yükseltilmesi sonucu meydana gelen kalın ve art ünlüye dönüşmesine ünlü artılaşması (kalınlaşması) denir. Bazı ünsüz ve ünlülerin kalınlaştırıcı etkisi sonucunda da oluşan ses değişikliğidir. Örnekler şunlardır:

ataş (356)	"ateş"
ğönül (928)	"gönül"
ğöçebe (5)	"göçebe"
aşğıya (8)	"eşkıya"
ğün (52)	"gün"
böğle (42)	"böyle"

2.1.1.5.4. Ünlü Yuvarlaklaşması

Bir kelimedede bulunan ön, iç ve son sesler düz ünlüyken genelde dudak ünsüzlerinin etkisiyle yuvarlak sıraya dönüşebilir. Örnekler şu şekildedir:

ondân (416)	"ondan"
dêvlet (571)	"devlet"
içün (965)	"için"
körven (603)	"kervan"
bubamın (565)	"babamın"

2.1.1.5.5. Ünlü Düzleşmesi

Boğumlanma noktasında dudakların düzleşmesi sonucu görülen ses olayına denir. Türk dili tarihinde çok seyrek görülür. Metinlerimizde yer alan örnekler şu şekildedir:

yâğmır (1036)	"yağmur"
yımırta (1077)	"yumurta"

ġâvır (186)	"ġâvur"
bırçah (88)	"burçak"

2.1.1.5.6. Ünlü Daralması

Ağız geçidinde açıklığın fazla olması durumunda çıkan geniş ünlüler olan *a*, *e*, *o*, *ö* yanlarında geniş ünlüleri daraltabilen harflerin etkisiyle birlikte dar ünlülere *ı*, *i*, *u*, *ü* dönüşür. Genelde $a > ı$, $o > u$, $e > i$, $ö > ü$ değişimi görülür. Örnekler şunlardır:

yirik (437)	"yeriz"
çihıncı (322)	"çıkınca"
yini (74)	"yeni"
üğüttmeye (12)	"öğüttmeye"
tohtur (299)	"doktor"
suvan (505)	"soğan"
sufra (70)	"sofra"
guva (15)	"kova"

2.1.1.5.7. Ünlü Genişlemesi

Ünlülerin çıkış noktasında ağız boşluğunun daha çok açılması durumudur. Dar ünlüler *ı*, *i*, *u*, *ü*, boğumlanma açısından geniş ünlüler olan *a*, *e*, *o*, *ö*, ünlülerine dönüşür. Bu olay Türk yazı dillerinde çok fazla görülmez. Derlemede tespit edilen örnekler şunlardır:

ġózel (405)	"güzel"
ehdiyar (321)	"ihtiyar"
nenni (284)	"ninni"
aġát (487)	"ağıt"
dēġél (322)	"değil"
yōġört (326)	"yoğurt"

böyük (323)

"büyük"

2.1.1.5.8. Ünlü Uzaması

Ölçünlü Türkçede uzun olmadığı halde, bölge ağzındai vurgu ve telaffuz nedeniyle normal uzunluktaki ünlülerin uzadığı görülmüştür. Rastlanılan örnekler şunlardır:

būğda (332)

"buğday"

fuķāreler (333)

"fakirler"

tābi (43)

"tabii"

2.1.1.5.9. Büzüşme

Kelime içerisinde yan yana bulunan iki ya da daha çok hecenin birleşip kaynaşması sonucunda meydana gelen hece sayısının azalması olayına büzüşme denir. Genelde birinci sözün son sesi ile ikinci sözcüğün ön sesi kaynaşır. Bu olayda ayrı heceler tek bir ünlüde veya hecede bir araya gelir. Meydana gelen bu söz birleşmeleri metinlerimizde de geçmektedir.

şoralarda (211)

"şol ara > şura > şora"

bōğēz (13)

"bu kez > bōğēz"

nirdeñ (156)

"nereden > nirdeñ"

2.1.1.5.10. Ünlü Türemesi

2.1.1.5.10.1. Ön Seste Ünlü Türemesi

Türkçede ön ses türemeleri genelde alıntı sözlerin ses özelliklerinden kaynaklanmaktadır. Bu türemeler sözcükte anlam bakımından bir farklılık oluşturmaz. Metinlerimizde de görüldüğü gibi, ses çıkışında telaffuz bakımından kolaylık sağladığı için bu ses olayına rastlanılır. Türkçede kelime başında yer almayan "c, f, ğ, h, l, m, n, r, v, z" gibi sesler, alıntı sözcükler olduğu için genelde ağızlarda önüne ünlü alarak söylenir. Bu ünlüler akıcı ve sızıcı ünsüzler çevresinde

türer. Çalışmamızı yaptığımız bölge ağzında /l/ ve /r/ seslerinin önünde /ı/, /i/, /u,/ türemesi daha fazla görülmüştür:

ilâzım (1064)	"lazım"
Iramazan (437)	"Ramazan"
Urum (190)	"Rum"
ilēğenlerde (1082)	"leğenlerde"
Irızgı (766)	"rızk"

2.1.1.5.10.2. İç Seste Ünlü Türemesi

Bu ses olayı Türkçenin yapısına aykırı olan, ilk ve son sesler arasında yer alan ünsüz + ünsüz durumunun söyleyişini kolaylaştırmak için iki ünsüz arasına ünlü bir ses getirilmesi ile gerçekleşir. İç türeme örnekleri şu şekildedir;

Ayış (175)	"Ayşe"
deyaza (392)	"teyze"

2.1.1.5.10.3. Son Seste Ünlü Türemesi

Sözcüğün asıl halinde olmayan ünlülerin, telaffuz kolaylığı nedeniyle, anlamı etkilemeden hece sonuna eklenmesi olayına denir.

otururkana (781)	"otururken"
alırkana (1032)	"alırken"

2.1.1.5.11. Ünlü Düşmesi

Türkçede ünlü düşmeleri ön, iç ve son seste görülür. Seslerin kendi özelliklerinin yanı sıra komşu sesler, telaffuzda kolaylık, inceltici seslerin etkisi, ulama ve ses tekrarı yapmamam gibi nedenlerden dolayı bu ses olayı gerçekleşir. Metinlerimizdeki örneklerde genelde iç ve son seste ünlü düşmeleri görülmüştür.

yanna (198)	"yanına"
şorda (300)	"şurada"

2.1.1.5.12. Dudaksıllaşma

Dudak benzeşmesi çatısı altında da değerlendirilen bu ses olayı, dudak ünlüleri veya yuvarlak ünlüler olarak adlandırılan "u, ü, o, ö" seslerinin dudak ünsüzleri "b, p, m, v, f" yanında yer alan ünlü ve ünsüzlerin dudak ünsüzüne dönüşmesi ya da yuvarlaklaşması ile gerçekleşen ses olayıdır. kónbe (1011) > "kömbe", tonbul (678) > "tombul" örneğindeki gibi.

2.1.2. Ünsüzler

Ölçünlü Türkçede bulunan yirmi adet ünsüz metinlerimizin tamamında kullanılmıştır. Konya ili Kadınhanı ilçesinde Kolukısa, Saçıkara, Pusat ve Hacımehmetli köylerini kapsayan çalışmamızda Türkiye Türkçesinde ölçünlü dilde kullanılmayan ünsüzler bulunmaktadır. Bu ünsüzler: "p, f, g, ğ, h, k, l, n, ş, s, ş, t, f"

2.1.2.1. Ölçünlü ve Ölçün Dışı Ünsüzler

Türkiye Türkçesinde yirmi bir ünsüz bulunmaktadır. Bu ünsüzler: "b, c, ç, d, f, g, ğ, h, j, k, l, m, n, p, r, s, ş, t, v, y, z" dir. Metinlerimizde bu ölçünlü ünsüzlerin tamamı kullanılmıştır. /ğ/ ve /j/ seslerine çok sık rastlanılmamıştır.

Aşağıdaki tabloda, metinlerde Ölçünlü Türkçenin ünsüzlerinin söz başında, söz içinde ve söz sonunda bulunma durumları gösterilmiştir. ²

	1	2	3
/b/ : Ötümlü, çift dudak, süreksiz	+	+	+
/c/ : Ötümlü, diş eti-damak, süreksiz	+	+	+
/ç/ : Ötümsüz, diş eti-damak, süreksiz	+	+	+
/d/ : Ötümlü, diş, süreksiz	+	+	+
/f/ : Ötümsüz, diş-dudak sürekli	+	+	+
/g/ : Ötümlü, ön damak, süreksiz	+	+	+

² 1: Başta 2: Ortada 3: Sonda

/ğ/ : Ötümlü, art damak, sürekli	-	+	+
/h/ : Ötümsüz, gırtlak, sürekli	+	+	+
/j/ : Ötümlü, dış eti-damak, sürekli	-	-	+
/k/ : Ötümsüz, ön damak, süreksiz	+	+	+
/l/ : Ötümlü, ön damak, sürekli.	+	+	+
/m/ : Ötümlü, çift dudak, sürekli.	+	+	+
/n/ : Ötümlü, dış, sürekli	+	+	+
/p/ : Ötümsüz, çift dudak, süreksiz	+	+	+
/r/ : Ötümlü, ön damak, sürekli	+	+	+
/s/ : Ötümsüz, dış, sürekli	+	+	+
/ş/ : Ötümsüz, dış eti-damak, sürekli	+	+	+
/t/ : Ötümsüz, dış, süreksiz	+	+	+
/v/ : Ötümlü, dış - dudak sürekli	+	+	+
/y/ : Ötümlü, ön damak, sürekli	+	+	+
/z/ : Ötümlü, dış, sürekli	+	+	+

Yöre ağızında kullanılan ölçün dışı ünsüzlerin özellikleri şu şekildedir:

[p] : /b/ ile /p/ arası patlayıcı ve yarı ötümlü dudak ünsüzüdür. Metinlerimizde görülmüştür ancak ve daha çok söyleyiş ve vurgu özelliklerinden kaynaklıdır.

Başta:

bişdim (191) "biçtim"

pek (425) "pek"

Ortada:

zeþze (65) "sebze"

şapğaya (322) "şapka"

Sonda:

sebeþ (24)

"sebeþ"

[f] : /v/ - /f/ arası yarı ötümlü ve sızıcı diş dudak ünsüzüdür. Ötümsüz /f/ ünsüzünün ötümlü /v/ sesine doğru yönelmesi sonucu oluştuğu için genelde sesin /v/ye dönük çıktığı görülmüştür.

Başta:

filan (42)

"falan"

misafir (67)

"misafir"

Ortada:

ğafa (84)

"kafa"

Sonda:

Yulaf (89)

"yulaf"

[ğ] : Patlayıcı, ötümlü ve art damak ünsüzüdür. İç Anadolu ağızlarının genelinde olduğu gibi bizim metinlerimizde de çok sık kullanılır. Kalın sıra ünlülerle genelde kelime başlarında yer alır.

Başta:

góçebe (5)

"góçebe"

ğadıya (22)

"kadıya"

ğatran (31)

"katran"

Ortada:

Saçığara (9)

"Saçıkara"

Sonda:

yimeğ (48)

"yemek"

[ğ] : /ğ/ ile /v/ arasında kullanılan ötümlü ve sızıcı bir ünsüzdür. Metinlerden elde ettiğimiz örneklerde aslı /ğ/ olan sesin /v/ye yakınlığı görülmektedir.

Başta: Metinde örneği yoktur.

Ortada:

değirmen (11) "değirmen"

ciğerimiñ (274) "ciğerimin"

boğaz (323) "boğaz"

Sonda:

dağ (266) "dağ"

[**ĥ**] : /h/ ile /ğ/ arasında sürekli, yarı ötümlü bir art damak ünsüzüdür. Görülen örneklerde, kaynak kişilerin telaffuzu açısından /k/ > /ğ/ > /h/ şeklinde görülen bir ses gidişatının olduğu görülür.

Başta:

ĥadar (94) "kadar"

Ortada:

Ğoluḥısa (161) "Kolukısa"

aşḥıya (182) "eşkıya"

Sonda:

pammūḥ (488) "pamuk"

[**h**] : Sızıcı, ötümlü, hırıltılı ve art damak ünsüzü olan bu ses en çok karşımıza çıkan seslerden birisi olmuştur. Telaffuz yapısı nedeniyle "hırıltılı h" şeklinde görülür. Genelde kalın sırada /k/ sesinin yerine kullanılmıştır.

Başta:

haba (259) "aba"

Ortada:

āḥşama (28) "akşama"

yaḥın (10) "yakın"

Sonda:

çoḥ (5) "çok"

[k] : Art veya yarı art ünlülerle birlikte hece kurabilen, patlayıcı, ötümsüz bir arka damak ünsüzüdür. İncelemesini yaptığımız bölgede çok sık görülmüştür.

Başta:

kóğ (17) "köy"

Ortada:

ğaymaşam (19) "kaymakam"

faşırı (72) "fakiri"

Sonda:

ılıcacciş (309) "ılık"

[k] : /k/ ile /g/ arasında patlayıcı,yarı ötümlü ve ön damak ünsüzüdür. Aslı /k/ olan ses ötümlüleşme temayülü gösterdiği için telaffuzda bu ses ortaya çıkmıştır.

Başta:

kibi (311) "gibi"

Ortada:

eskiden (2) "eskiden"

Yörükler (756) "Yörükler"

Sonda:

çölmeş (240) "çömlek"

[ñ] : Art ve ön ünlülerle birlikte hece kurabilen, akıcı, patlayıcı, genizsi (nazal) ve ötümlü /n/ ünsüzüdür. Bu ses Türkçenin en eski devirlerinden itibaren görülmekle birlikte Anadolu ağızlarının da genelinde yer almakta ve halen söylenişte kullanılmaktadır. Ölçünlü Türkçenin yazı dilinde yer almayan bu ses, incelemesini yaptığımız bölge ağızında kelime köklerinde, ikinci teklik şahıs, iyelik ve ilgi hâl eklerinde sıkça telaffuz edilmektedir.

Başta: Metinde örneği yoktur.

Ortada:

değişik (59) "değişik"

yiñi (89) "yeni"

Sonda:

onnarıñ (8) "onların"

[š] : /s/ ile /z/ arasında sızıcı, yarı ötümlü bir diş ünsüzüdür. Genelde ötümlü /z/ ünsüzünün ötümsüzleşmeye başlaması ve /s/’ye yakın çıkması sonucunda oluşmuştur.

Başta:

şatüriye (308) "zatürre"

Ortada:

ğuşu (211) "kuzu"

Sonda:

susuş (619) "susuz"

saş (2) "saz"

[ś] : /ş/ ile /ç/ arasında yarı patlayıcı, yarı ötümlü bir diş eti – damak ünsüzüdür. Eski Türk yazı dillerinin çeşitli evrelerinde görülen bir ses değişimi ile meydana gelen bu ünsüz genelde iç ve son seste görülür.

Başta:

śít (335) "çift"

Ortada:

ğasmışlar (203) "kaçmışlar"

Sonda:

ceś (100) "tahıl yığını"

hiś (229) "hiç"

[ʂ] : /ʂ/ ile /j/ arası, yarı ötümlü, diş eti – damak ünsüzüdür. Kaynak kişilerin ağız yapısı ve telaffuz bu sesin meydana çıkmasında etkili olmuştur. Genelde hece sonlarında görülmüştür.

Başta: Metinde örneği yoktur.

Ortada:

duşma (415) "buluşma"

başğa (495) "başka"

Sonda:

ğumaş (653) "kumaş"

savaş (721) "savaş"

[t] : /t/ ile /d/ arasında, yarı ötümlü, patlayıcı bir diş ünsüzüdür.

Başta:

thane (66) "tane"

Ortada:

hafta (46) "hafta"

Sonda:

süt (236) "süt"

[t] : /t/ ile /ç/ arasında ötümsüz, patlayıcı, bir diş sesidir. Sadece tek bir kelimeye görülmüştür.

teceremiz (329) "tenceremiz"

2.1.2.2. Ünsüzlerde Görülen Ses Olayları

2.1.2.2.1. Ünsüz Uyumu

2.1.2.2.1.1. Ünsüz – Ünsüz Uyumu

Bu uyum ünsüzler arasında gerçekleşen ve ötümlülük – ötümsüzlük esaslarına uygun olarak aranan bir uyumdur. Türkçedeki bu kurala göre ötümlü ünsüzler, ötümlü ünsüzlerle (*b, c, d, v, g, ğ, z, j*); ötümsüz ünsüzler ise ötümsüz ünsüzler (*p, ç, t, f, h, k, k, s, ş*) veya sürtünmesiz ünsüzler (*ğ, l, m, n, ñ, r, y*) ile yan yana kullanılma durumundadır. Ötümsüz ünsüzlerle biten hecelere, ötümlü ünsüzler ile başlayan bir ek getirildiği zaman ekin ünsüzü eğer ötümsüz karşılığı varsa ötümsüz hale gelir. Bu nedenle ötümlülük - ötümsüzlük açısından ünsüz benzeşmeleri olayı meydana gelir.

2.1.2.2.1.2. Ünlü – Ünsüz Uyumu

Türkçede çıkış yerine ve çıkış biçimine göre iki türlü ünlü – ünsüz uyumu görülür. Türkçede ön damak (ince) ünlülerin sadece ön damak ünsüzleri ile uyumlu olması ve art damak (kalın) ünlülerinin de art damak ünsüzleri ile birlikte çıkarılması çıkış yeri uyumu olarak değerlendirilir. Çıkış biçimine göre olan uyum ise ötümlüleşme olarak da adlandırılan ve ilerleyen bölümlerde inceleyeceğimiz ses uyumudur. Burada /p/, /ç/, /t/, /k/, /ğ/ ötümsüz ünsüzleri ötümlüleşir ve yanında ünlü ile uyuma girerek benzeşir. Ünlü - ünsüz uyum bulundurmeyen sözcükler yabancı kökenli sözcüklerdir.

2.1.2.2.2. Ötümlüleşme

Sedalı veya gürültülü olarak da adlandırılabilen ötümlü ünsüzler, ötümsüz yani sedasız ve gürültüsüz olan ünsüzlerden oluşum bakımından farklıdır. Fakat Türkçede ötümlü ve ötümsüz ünsüzler her zaman bir uyum içerisindedir. Bu ses olayında ötümsüz ünsüzlerin ses yolu genişler, ötümlü ünsüzlere dönüşür. Bu olaya tonlulaşma da denir. Metinlerimizdeki örnekleri şunlardır:

p > b

harb (56)

"harp"

barmaqlı (110) "parmaklı"

ç > c

gırıhçı (310) "kırıkçı"

ç > j

Ūj (347) "üç"

k > g

Yörügler (16) "Yörükler"

gısaymış (23) "kısaymış"

k̇ > ğ

ğafayı (30) "kafayı"

ğollu (260) "kollu"

k > ğ

mağgeme (22) "mahkeme"

s > z

zepze (65) "sebze"

t > d

ağısdos (269) "ağustos"

f > v

ğavamızı (197) "kafamızı"

2.1.2.2.3. Ötümsüzleşme

Ötümlü ünsüzlerin ses yolunun darlaşması sonucunda ötümsüz ünsüzlere dönüşmeleri olayına denir. Tonsuzlaşma adı da verilir. Görülen örnekler şu şekildedir:

b > p

kebab (906) "kebab"

aspabımızı (788) "esbabımızı"

d > t

paṭiṣāḥ (508) "padişah"

c > ç

çeğedinin (70) "ceketinin"

z > s

örtmesseñ (328) "örtmezsen"

2.1.2.2.4. Sızıcılaşma

Temas derecelerine göre ünsüzler süreksiz yani patlayıcı ve sürekli – sızıcı ünsüzler olarak iki ayrı şekilde değerlendirilir. Patlayıcı ünsüzler olan /b/, /c/, /ç/, /d/, /g/, /ğ/, /k/, /ķ/, /p/, /t/ patlayıcı özelliklerini kaybedip sızıcı ünsüzlere /f/, /ğ/, /h/, /h/, /j/, /l/, /m/, /n/, /r/, /s/, /ş/, /v/, /y/, /z/ dönüşür. Telaffuzda en çok çaba gerektiren sesler olan titreşimli patlamalı ünsüzler, akıcı – sızıcı hale gelerek çıkarılır. Bu ses olayının örnekleri şu şekildedir:

ç > ş

hiş (85) "hiç"

bişerdik (95) "biçerdik"

ç > j

Üj (85) "üç"

ķ > h

yoh (8) "yok"

yayah (9) "yayak"

2.1.2.2.5. Genizsileşme

Benzeşme yolunu kullanarak geniz ünsüzlerinin /m/, /n/, /ñ/ yanlarındaki ünsüzleri kendi çıkış yerlerine yakınlaştırması veya dönüştürmesi olayına denir. Anadolu ağızlarının en önemli özelliklerinden birisi olan bu ses değişiminin metinlerimizde tespit edilen örnekleri şu şekildedir:

onnar (2)	"onlar"
añnadırdı (175)	"anlatırdı"
ğāfiyamnan (511)	"kafiyemle"

2.1.2.2.6. Gırtlaksılaşma

Bir ses çıkışı biçimi olan gırtlaksılık, bir ünsüzün hırıltılı hale dönüşmesine denir. İç Anadolu ağızlarında çok sık görülür. /k/ – /k̥/ > /h/ – /h̥/ veya /h̃/ şeklinde görülür. Örnekler:

dohuz (10)	"dokuz"
baḥardıḥ (368)	"bakardık"
ğayıḥ (447)	"kayık"

2.1.2.2.7. İkizleşme

İç seste iki ünlü arasında bulunan bazı ünsüzler, tekrarlanarak iki farklı heceye sahip olur ve ikizleşme gerçekleşir. Bazı Anadolu ağızlarında devam eden bu ses olayı incelemesini yaptığımız bölge ağızında da görülmektedir. Bu olay kök ve taban sözlerde gerçekleşir.

ğaşşığınan (69)	"kaşıkla"
yazziḥ. (1039)	"yazık"
ğüççüg (349)	"küçük"

Ø ~ c

güccükler (201)	"küçükler"
çoccuḥ (7)	"çocuk"

Ø ~ ş

ğaşşığınan (70)	"kaşıkla"
başşaḥ (587)	"başak"

Ø ~ s

assılırdı (993)

"asılırdı"

2.1.2.2.8. Nöbetleşme

Bu ses olayında anlam ayırt eden veya değiştiren ya da işlev farklılığına yol açmayan dil birimleri birbirlerinin yerine kullanılır yani nöbetleşir. Sürekli, süreksiz ünsüzlerin kendi aralarında görülür.

n ~ l

dólüm (361)

"dönüm"

zs ~ ss

örtmesseñ (328)

"örtmezsen"

mb ~ nb

Sünbüller (164)

"Sümbüller"

t ~ ṭ

ţencereynen (429)

"tencereyle"

p ~ f

fiyğamberin (781)

"peygamberin"

r ~ l

gelēğē (753)

"gereği"

ñm ~ ñn

anadıñnı (1069)

"anladın mı"

2.1.2.2.9. Ses Uyumsuzluğu

Söz ve söz gruplarında boğumlanma noktaları aynı ya da birbirine benzer seslerin tekrar edilesinden dolayı uyumsuzluk meydana gelir (Karaağaç, 2013: 141). Telaffuz bakımından söylenmesi zor olan öbekler bu sayede düzenlenmiş olur.

ufak – ak > ufacık > ufācīḥ (115)

küçük - cük > küçücük > gücücüg - den (226)

nemneşekil (60)

"ne bileyim ne şekil"

2.1.2.2.10. Ünsüz İncelmesi

Bir ünsüzün çıkış yerinin ön damak olarak değişmesi olayına denir. Ses, boğumlanma noktası olarak damak sesine dönüşür.

h > ğ

zağmetli (572)

"zahmetli"

2.1.2.2.11. Ünsüz Kalınlaşması

Frekans noktası zayıf olan ünsüzlerin ve sürtünmesiz ünsüzlerin, ağzın arka boşluğuna alınması ile birlikte daha güçlü bir ünsüze dönüşmesi olayıdır ve ünsüz artılması olarak da bilinir. Çıkış noktası olarak ön damakta yer alan ünsüzler, yumuşak yani arka damağa doğru yaklaşır. Çok sık görülen bir olay değildir ancak metinlerimizde rastlanılmıştır:

y > ğ

gene (114)

"yine"

k > k

fağırı (72)

"fakir"

2.1.2.2.12. Ağızlaşma

Geniz sesleri olan /m/, /n/, /ñ/ ünsüzlerinin ağız seslerine dönüşmesiyle bu olay gerçekleşir.

sāğā (362)

"sana"

2.1.2.2.13. Akıcılışma

Patlayıcı ünsüzler olan /b/, /p/, /d/, /t/, /g/, /ğ/, /k/, /k/ ve sürtünmeli sesler; /c/, /ç/, /j/, /s/, /ş/, /z/ sürtünmesiz veya akıcı ünsüzlere dönüşür. Bu ses olayına

akıcılaşma denir. Patlamalı ünsüzler genelde /m/, /l/, /y/, /ğ/ gibi çok sesli ünsüzlere dönüşür.

g > ğ

bōğon (276) "bugün"

k > y

alacıysan (203) "alacaksan"

k > ğ

ēğsiynan (715) "eksiğiyle"

2.1.2.2.14. Çekimlik Değişme

Söz diziminde veya sözün kendi içerisinde meydana gelen değişimlerdir. Bu ses olayı kalıcı değildir. Bu nedenle sözlükbirim olarak kabul edilmez. Söz diziminde görülen değişimler; düşme, türeme, benzeşme ve ulama olarak gerçekleşir. Çekimlik değişme ise sözün kendisinde görülür.

gönül > gönül - ü > gönülü (747)

ilaç - ı > ilacı (457)

omuz - u - na > oñzúna (568)

2.1.2.2.15. Göçüşme

Bu ses olayının diğer adı metatezdir. Dilin canlı yapısı gereği meydana gelir. Bir sözcük içerisinde yer alan uzak veya yakın ünsüzler arasında görülür. Dış dudak ünsüzleri olan "/ç/, /s/, /d/, /t/, /z/, /ş/, /v/, /f/, /n/, /y/" başta olmak üzere "/r/, /l/" akıcı ünsüzleri bulunduran sözcüklerde gerçekleşir. Metinlerde görülen örnkler şunlardır:

torpañ (717) "toprak"

ķórpünün (82) "köprünün"

eşkili (907) "ekşili"

çólmek (433) "çömlek"

melmekete (735) "memlekete"

2.1.2.2.16. Büzülme

Ayrı hecelerdeki iki ünlünün tek hecede bir araya gelip kaynaşması ve hece sayısının azalması olayıdır. Yutulma, erime olarak da adlandırılır. Bu olaya örnek şu şekildedir:

ne bileyim > ne bim (291)

İrbām (178) "İbrahim"

2.1.2.2.17. Ulama

Yazı diline geçmeyen, konuşma dilinde görülen ses olayıdır. Sözün son sesi ile kendisinden sonra gelen sözün ilk sesi tek bi hece şeklinde söylenir. İncelemesini yaptığımız bölge ağızında ulama sonucu oluşan sözcüğün kalıplaşarak kullanıldığı örnekler testit edilmiştir.

gün aşığı > gūnaşşıh "ayçiçeği" (89)

adamlar ı mış > adamlar ı mış "adamlarmış" (69)

2.1.2.2.18. Ünsüz Benzeşmeleri

Boğumlanma noktası özelliği bakımından seslerine birbirine yaklaşması olayına benzeşme denir. Türkçedeki ünlülerin ve ünsüzlerin kendi içerisinde uyum içerisinde olması, benzeşmenin çok sık görülmesine olanak tanımıştır. Ünsüz benzeşmeleri iki şekilde incelenir:

2.1.2.2.18.1. Yakın Benzeşme

Bir kelime içerisinde yanyana bulunan iki sestem birisinin, çıkış noktası olarak yanındaki ünsüzü kendisine benzetmesi olayıdır.

çınnardı (124) "çiğnerdi"

onnar (2) "onlar"

kónbe (1011) "kömbe"

şindi (43) "şimdi"

fasüllesini (491)	"fasülyesini"
yapallar (494)	"yaparlar"
iccik (425)	"azıcık"

2.1.2.2.18.2. Uzak Benzeşme

Kelime içerisinde yanyana bulunmayan seslerin boğumlanma noktası olarak birbirlerini etkilemesi ve benzerlik göstermesi şeklinde görülen ses olayıdır.

geşmiş (44)	"geçmiş"
-------------	----------

2.1.2.2.19. Aykırılma

Dil birimi içerisinde bulunan seslerin boğumlanma noktası bakımından birbirine olan benzerliğini kaybetmesine aykırılma denir. Türkçede aykırılma genelde alıntı sözcüklerde ve telaffuzu zor kelimelerde görülür. "/r/, /l/, /m/, /n/, /z/, /s/" akıcı ve sızıcı seslerini söylemek zor olduğu için genelde bu seslerin olduğu kelimelerde aykırılma görülmüştür. Yakın ve uzak aykırılma olarak iki türe ayrılır:

2.1.2.2.19.1. Yakın Aykırılma

Bir söz içerisinde yan yana bulunan ve çıkış noktası olarak benzer olan iki sestten birisinin boğumlanma biçiminin değişmesi olayıdır.

aşçı > ahçı (900)

2.1.2.2.19.2. Uzak Aykırılma

Bir sözde birbirinden uzak fakat benzer boğumlanma özelliği taşıyan iki sestten birisinin başka bir sese dönüşmesidir. Söyleyiş zorluğu bu ses olayının oluşmasına neden olmuştur.

belâbâr (546)	"beraber"
---------------	-----------

2.1.2.2.20. Ünsüz Düşmesi

Bir sözün başında, ortasında veya sonunda bulunan bir sesinin düşmesi olayıdır. Bölge ağzında görülen ünsüz düşmesi örnekleri şu şekildedir:

2.1.2.2.20.1. Ön Ses Düşmesi

y ~ Ø

ilan (145) "yılan"

üz (10) "yüz"

2.1.2.2.20.2. İç Ses Düşmesi

b ~ Ø

baam (217) "babam"

f ~ Ø

çit (359) "çift"

ğ ~ Ø

düünlerde (80) "düğünlerde"

k ~ Ø

deliannıymış (173) "delikanlıymış"

l ~ Ø

atmış (78) "altmış"

y ~ Ø

ğāri (407) "gayrı"

2.1.2.2.20.3. Son Ses Düşmesi

k ~ Ø

anca (103) "ancak"

n ~ Ø

geçerke (182)

"geçerken"

y ~ Ø

buğda (471)

"buğday"

l ~ Ø

nası (84)

"nasıl"

r ~ Ø

bi (2)

"bir"

duruyu (108)

"duruyor"

2.1.2.2.21. Ünsüz Türemesi

Bu ses olayı sözlerin ön, iç ve son seslerinde meydana gelir. Sözün kendisinde bulunmayan bir ünsüzün türemesi şeklinde gerçekleşir.

2.1.2.2.21.1. Ön Ses Türemesi

Ø ~ h

haba (259)

"aba"

2.1.2.2.21.2. İç Ses Türemesi

İç ses türemesi örnekleri şu şekildedir.

Ø ~ v

bedduvayı (987)

"bedduayı"

Ø ~ r

sürrümüş (360)

"sürermiş"

gorruh (239)

"koyarız"

Ø ~ z

bēğenmezzık (592)

"beğenmeyiz"

2.1.2.2.21.3. Son Ses Türemesi

Ø ~ n

arabaynan (6)

"arabayla"

Ø ~ v

kílov (490)

"kilo"

2.1.2.2.22. Yardımcı Ünsüzler

Ölçünlü Türkçede yardımcı sesler "n, y" sesleri olarak kabul edilir. Asıl yardımcı ünsüz /y/ sesi olarak kullanılır. İyelik ekleri ile durum ekleri arasına ise /n/ sesi getirilir. Bölge ağızında da yardımcı ünsüzler kullanılmıştır:

suyun (29)

"su - y - un"

evine (205)

"evi - n - e"

2.2. Şekil Bilgisi

2.2.1. Ad Çekimi

2.2.1.1. Çokluk Çekimi

Adların çokluk şekillerini yapmada kullanılan ekler, incelemesini yaptığımız bölge ağızında da kalınlık - incelik uyumuna uygun bir şekilde kullanılmıştır. Büyük ünlü uyumuna uygun olan bu ekler "+lAr" şeklindedir.

Bununla birlikte bazı Anadolu ağızlarında görüldüğü gibi Kolukısa ve çevre köylerinin ağızlarında da /m/ ya da /n/ sesi ile sonlanan sözlerde çoğul ekinin ilerleyici ve yakın benzeşme ile "+nAr" biçimlerinde kullanıldığı görülmüştür.

+lAr :

adamlar (25)

Yörügler (17)

"Yörükler"

+nAr:

onnar (10)	"onlar"
ekenner (334)	"ekenlere"

2.2.1.2. İyelik Çekimi

Kavramların veya nesnelerin hangi şahsa ait olduğunu gösteren eklerdir.

Birinci Teklik Kişi : +m

ğuzum (488)	"kuzum"
yığenim (117)	"yeğenim"
olum (579)	"oğlum"
yavrum (191)	"yavrum"

İkinci Teklik Kişi : +n, +ñ

ehbabın (65)	"ahbabın"
bēğleriñ (605)	"beylerin"
yaşıñ (92)	"yaşın"

Üçüncü Teklik Kişi : +I, +U

adı ordan ğaldı (86)
evine döñmüş (205)
ġolu gısaymış (23)
gızıñ ġóñlü (640)
Ayfet'iñ babası (54)
mahalleimiziñ camisi (161)
geşmiş ordusuynan (44)
Yörúk türküsü (594)

Bölge ağzında hece kaynaşmasından dolayı genelde "-g, -ğ, -ğ, -k, -k" seslerinden sonra gelen iyelik ekleri uzamıştır.

Ğóğün çoccü (245)	"köğün çocuğu"
-------------------	----------------

Onun_ıollū (371)

"onun oluğu"

Her varlığın sadece bir sahibi olduğundan iyelik eklerinden sonra başka bir iyelik eki kullanılmaz. Ancak ek donuklaşması ile meydana gelen istisnai yapılar mevcuttur (Karaağaç, 2013: 329). Bu örnekler incelemesini yaptığımız bölge ağzında karşımıza çıkmıştır:

hepisi (438) (hep - i - si)

"hepsi"

Kimisini (1041) (kim - i - si - ni)

"kimini"

birisi (67) (bir - i - si)

"biri"

Birinci Çokluk Kişi : +mIz, mUz

odalarımıza (47)

"odalarımıza"

Ellerimiz (126)

"ellerimiz"

Ğoyunumuz (225)

"koyunumuz"

ķōğmüzün (333)

"kōğümüzün"

İkinci Çokluk Kişi : +nIz, +nUz, +ñIz, +ñUz

Dedeniziñ (390)

"dedenizin"

ķōğünüzün (24)

"kōğünüzün"

sığırılarnız (145)

"sığırlarınız"

yériñiz (644)

"yeriniz"

çocuğunuza (782)

"çocuğunuza"

Üçüncü Çokluk Kişi : +lArI

ayağları (46)

"ayakları"

gözleriñe (148)

"gözlerine"

2.2.1.3. Ekli ve Edatlı Durum Çekimi

Türkçede ad çekimlerinde ekler ve edatlar, söz grupları ve cümlelerde kullanılmaktadır. Eklerin ve edatların birlikte kullanıldığı yapılar da mevcuttur. Bu

çekimlerin amacı ad ile ad arasında veya ad ile eylem arasında ilişki kurmaktır. Metinlerde tespit edilen örnekler şunlardır:

2.2.1.3.1. Ek - Edat Birlikte Kullanılarak Oluşturulan Kelime Grubu

āhşama ğadar (29) "akşama kadar"

2.2.1.3.1.1. Ek Kullanılarak Oluşturulan Durum Çekimi

āılđa (120) "ağılda"

2.2.1.3.1.2. Edat Kullanılarak Oluşturulan Durum Çekimi

hamır gibi (996) "hamur gibi"

2.2.1.4. Durum Ekleri

2.2.1.4.1. Yalın Durum

İsimlerin teklik, çokluk, aitlik veya iyelik ekleri alabilen hâlidir. Bu durumda bulunan bir söz, kelime gruplarında farklı görevlerde (sıfat veya özne) kullanılabilir.

hasda (133) "hasta"

2.2.1.4.2. İlgî Durumu

+İñ, +nİñ, +Un, +nUn, +yİñ

Adın başka bir adla ilişkisi olduğunu ifade eder. (Karaağaç, 2013: 334) Sahiplik ya da sözle yakın ilişki anlamı kurması nedeniyle iyelik ekiyle aynı işlevi üstlenebilir. İkinci dereceden bir durum eki olarak kabul edilir. (Ergin, 2008: 229) Bölge ağzında ikinci şahıs iyelik eklerinde görülen /ñ/, ilgi durum çekiminde de görülür.

Saçığara Yörügleriniñ (9) "Saçıkara Yörüklerinin"

Depeniñ o yanını (37) "tepenin o yanı"

Emmimiñ ğızı (172) "amcamın kızı"

birinin gölü (23)	"birinin kolu"
bizim kôğ (18)	"bizim köy"
gadınlarmızın kıydıkları (653)	"kadınlarımızın giydikleri"
anayın adı (167)	"annenin adı"
Elif Ana ebeyin (292)	"Elif Ana ebenin"
İlgi durumu eki, Yörük ağzında + <i>ki</i> aitlik ekini 1.şahıs teklik ve çokluk zamirlerinde aldığında + <i>iñhi</i> şeklinde kullanılmaktadır.	
beniñhini hiş sorma (753)	"benimkini hiç sorma"

2.2.1.4.3. Yükleme Durumu

+I, +U

Belirtme ve yükleme hâli olarak da adlandırılan bu durumda isim doğrudan fiile bağlanır. Böylece fiilin nesnesi meydana gelir.

nodaları şî iderdik (15)	"nodaları şey ederdik"
asgerleri buraya yerleştirmiş (45)	"askerleri buraya yerleştirmiş"
orucumuzu dutardık (755)	"orucumuzu tutardık"
O günü beklelerdi (749)	"o günü beklerlerdi"

Yapma durum ekinin hece kaynaşmasıyla birlikte, önceki hecenin ünlüsüyle birleşip bu ünlüyü uzattığı tespit edilmiştir.

Kepē ğaynatırdıh (309)	"kepeği kaynatırdık"
Ekmē dōğrardıh (400)	"ekmeği doğrardık"

2.2.1.4.4. Yaklaşma Durumu

+A

Sözlerin veya söz öbeklerinin fiile olan yaklaşma, yönelme durumunu belirten yapıdır.

Ğoluhısa'ya (1)	"Kolukısa'ya"
-----------------	---------------

Yaklaşma durum ekinin kendisinden önceki heceyle kaynaşarak önündeki ünlüyü uzatması olayı metinlerde görülmüştür.

Eşşē yükledip (588)

"eşeğe yükleyip"

2.2.1.4.5. Bulunma Durumu

+DA

İsmin bulunduğu yeri, devamlılığını, zamanını ve bunun gibi süreçlerini belirten durum ekidir.

çadırda oturdular (13)

"çadırdan oturdular"

İlgın'da (49)

"İlgın'dan"

ğırh sekizde (10)

"kırık sekizde"

tarafda (128)

"tarafdan"

2.2.1.4.6. Uzaklaşma Durumu

+DAn

Eylemin belirttiği hareketin uzaklaştığını belirtmek için uzaklaşma - ayrılma durumu kullanılır.

burdan geçmiş (44)

"buradan geçmiş"

köğlerden (65)

"köylerden"

kümeden (221)

"kümeden"

Zaman adlarına gelerek zaman zarfı oluşturur ve yaygın olarak kullanılır.

Hazırlardıh şoraya aḥşamdan yāğı, bulguru virirdik (382)

"hazırlardık şuraya akşamdan yağ bulguru verirdik"

2.2.1.4.7. Araç Durumu

+lA, ile, +nAn, +nAñ, +InAn, +n

Edatlı ve ekli olarak yapılabilen araç - vasıta durumu, adın neyle, nasıl ve ne zaman yapıldığını göstermektedir. Aynı zamanda zarf yapımında görev alır.

goyunla (515)	"koyunla"
déveyle (518)	"deveyle"
sevda ile (984)	"sevda ile"
bişirirdik kermeynen (330)	"kermeyle pişirirdik"
at arabaynan (5)	"at arabasıyla"
düvenneñ (14)	"düvenle"
gazannarnañ (236)	"kazanlarla"
sürürdüh pulluhlarınan (90)	"pulluklarla sürürdük"
Dirgenlerininen (109)	"dirgenlerle"

Eski Türk yazı dillerinde araç - vasıta eki "-n, -In" olarak kullanılmaktaydı. Bugün yerini "ile" edatına bırakan bu ek, kullanımdan düşmüş olmasına rağmen Kolukısa ve çevresi ağzında "-n, -In" eki ile varlığını sürdürmektedir. Zaman gösteren sözlere geldiğinde zarf durumu oluşturur:

yayan gelenler (73)	"yayan gelenler"
kışşın (1010)	"kışın"
zabānan (790)	"sabahleyin"
aḥşamınan (29)	"akşamleyin"

Vasıta ekinin kalıplaşmasıyla ortaya çıkmış ve zarf - fiil görevinde kullanılan "bille, bilene" örneği görülmüştür:

tuttuğubille gāvıra sūñgüyü çekince (188) "Tuttuğu gibi gāvura süngüyü çekince"
geldiğibilene onuñ üstüne atallar ıdı (242) "Geldiğinde onun üstüne atarlardı"

2.2.1.4.8. Eşitlik Durumu

+cA

Fillerin yapılış ve oluş tarzını ifade etmenin yanı sıra cümlede ve kelime gruplarında eylemin ne şekilde ya da nasıl yapıldığını belirten durum ekidir.

Eşitlik çekimi, nitelik ve nicelik bakımından, durum, zaman vb. eşitliklerini de ifade eder. (Karaağaç, 2013: 347)

baħarıca (376)	"bahar geldiğinde"
ħaftalarca (63)	"haftalarca"
yassıca (449)	"yassı bir şekilde"
güzelce (394)	"güzelce"
�������� (11)	"��������"

2.2.1.4.9. Y  n Durumu

+ArI, +rA

Cümle ve söz gruplarında eylemlerin hangi yönde yapıldığını gösteren ve ismi fiile ba  layan durum ekidir. Eski Türkçe döneminden itibaren edatlarla yapılmaya ba  layan bu ad çekimi genelde kalıplaşmıştır.

dışarı (328)	"dışarı"
i��eri�� (35)	"içeriye"

2.2.1.4.10. Neden Durumu

için, i    n, diyi

Cümlelerde ve söz   beklerinde eylemin gerçekleşme nedenini belirtmek için çekime giren durumdur. Türkçede "*için*" edatı neden çekimi için kullanılmaktadır. Bunun yanında "*diye*" edatı da neden belirtmede kullanılır.

yirle��mesi için (22)	"yerleşmesi için"
genç i����n (965)	"gen�� için"
������mesin diyi (112)	"������mesin diye"

2.2.1.4.11. Karşılaştırma Durumu

denni,   adar,   adar, güder

  ekim edatlarıyla meydana gelen, eylemlerin gerçekleşme biçimini ve varlıkları eşitlik, benzerlik, karşılaştırma ve sınırlama bakımından gösteren durumdur.

o denni (1043)	"o denli"
āhşama ğadar (29)	"akşama kadar"
bu ĥadar (94)	"bu kadar"
ne gāderse (498)	"ne kadarsa"

2.2.1.4.12. Benzerlik Durumu

gibi, gihin, kimi, kibi

Varlıkların ve eylemlerin gerçekleşme biçimlerinin benzerliğini göstermede kullanılan durumdur. Bu çekimde de edatlardan yararlanır.

ev gibi (15)	"ev gibi"
hindi kibi (311)	"şimdi gibi"
hindi kimi (361)	"şimdi gibi"

2.2.1.4.13. Sınırlama Durumu

-e / -a ğadar, -dan beri, -den öte

Türkçenin her döneminde çekim edatlarıyla yapılan bu durum, eylemin gerçekleşmesinin sınırlı olduğunu belirtmek için sınırın adı olan sözle çekime girerek oluşturulur.

öñüne ğadar (476)	"önüne kadar"
aylardan beri (544)	"aylardan beri"
Ahşehir'den öte (58)	"Akşehir'den öte"

2.2.2. Eylem Çekimi

Bir cümlenin kurulabilmesi için kişi, şekil ve zaman ögelerinin bulunması gerekir. Bu ögeler aynı zamanda eylemlerin var oluş amacını kapsar. Türkçede kişi ekleri, zaman ekleri ve kip (şekil) ekleri ile söz dizimi oluşturulur ve bunlara eylem çekim ekleri denir.

2.2.2.1. Kişi Ekleri

Cümlelerin öznelerini göstermeye yarayan eklere kişi ekleri denir. Türkçe için iyelik, sahiplik, aitlik ve kişi bilgileri çok önemlidir. Eylemin kişi ve sayısını belirten ekler kişi ekleri olarak adlandırılır ve bunlar üç türdür:

2.2.2.1.1. I. Tip (Zamir Kökenli) Kişi Ekleri

Kişi zamiri kökenli kişi ekleri, gelecek zaman, geniş zaman, şimdiki zaman, öğrenilen geçmiş zaman, istek ve gereklilik çekimlerinde kullanılır. Görülen geçmiş zaman, şart ve emir çekimleri ile kullanılmaz. Saçıkara ve Pusat yörüklerinde "*ben* > *-van/-ven* > *-yan,-yın/-yin* > *-ın/-in/-un/-ün*" şeklindeki ekleşme daha sık görülmektedir (Korkmaz, 1965: 43-65; Karahan, 2014: 138).

Birinci Teklik Kişi : *-Am, -Im, -Um, -n, -An, -In, -İñ -Un*

verecēğem (508)	"vereceğim"
gidiyim (130)	"gideyim"
çıhıyım (130)	"çıkayım"
olmussum (172)	"olmuşum"
ölürüm (71)	"ölürüm"
virmen (220)	"vermem"
alacāğın (508)	"alacağım"
āğların (276)	"ağlarım"
söyleyein (510)	"söyleyeyim"
keseyiñ (542)	"keseyim"
başlayorun (513)	"başlıyorum"
sōylüyün (927)	"söyleyeyim"

İkinci Teklik Kişi : *-sIn, -sUn, -sİñ, -sUñ*

toplayacaksın (545)	"toplayacaksın"
uyursun (996)	"uyursun"

alıssıñ (922)	"alırsın"
ğomersıñ (1002)	"gömersin"
bulusuñ (563)	"bulursun"

Üçüncü Teklik Kişi : Ø

ğaynatır (307)	"kaynatır"
çihıncı (322)	"çıkınca"

Birinci Çokluk Kişi : -Iz, -Uz, -Ik, -Uk, -Is, -Us, -ig, -İğ -Uğ, -Ih,

diriz (83)	"deriz"
toplaniyırız (78)	"toplanıyoruz"
ğoruz (479)	"koyarız"
ğórmüyrüz (118)	"görmüyoruz"
gelmissík (462)	"gelmişiz"
bañışıyırıs (85)	"bakışıyoruz"
bilmiyıríg (197)	"bilmiyoruz"
ideris (480)	"ederiz"
doldurruğ (788)	"doldururuz"
ğoruğ (806)	"koyarız"
yapiyırıh (786)	"yapıyoruz"
açarıh (901)	"açarız"

İkinci Çokluk Kişi : -Iz, -Uz, -sInIz, -sUnUz, -sInİz, -sUnİz,

biliyosuñuz (652)	"biliyorsunuz"
duyarsıñız (51)	"duyarsınız"
giyiñiz (260)	"giyiyorsunuz"

Üçüncü Çokluk Şahıs : -IAr

kazığler (597)	"kazıyorlar"
----------------	--------------

ğışkanmışlar (19) "kışkanmışlar"

2.2.2.1.2. II. Tip (İyelik Kökenli) Kişi Ekleri

İyelik kökenli kişi ekleri, görülen geçmiş zaman, ve şart çekimlerinde kullanılmaktadır.

Birinci Teklik Kişi : -m

osandım (67) "usandım"

yapdım (59) "yaptım"

İkinci Teklik Kişi : -n, -ñ

örtmesseñ (328) "örtmezsən"

ğatdñ (271) "kattın"

sordun (757) "sordun"

Üçüncü Teklik Kişi : Ø

laf idmezdi (205) "laf etmezdi"

Góşdü (276) "göçtü"

Birinci Çokluk Kişi : -k, -ķ, -ğ -h

geldik (21) "geldik"

ğırdıķ (191) "kırdık"

savırdığ (349) "savurduk"

aldıh (104) "aldık"

İkinci Çokluk Kişi : -nIz, - ñIz

Bölgenin ağız özelliklerine göre ekin "-nIz, -nUz, -ñIz, -ñUz," şekillerinin de olması gerekir. Ancak metinlerde ekin bu şekline rastlanılmamıştır.

değirdiniz (319) "değiştirdiniz"

geldiñiz (542) "geldiniz"

Üçüncü Çokluk Kişi : -IAr

saldılar (28)	"saldılar (bıraktılar)"
işdiler (233)	"içtiler"

2.2.2.1.3. III. Tip (Emir Çekimi) Kişi Ekleri

Zaman ifadesi bulunmayan ve tasarlanan hareketin şeklinin emir olduğunu belirten eklerdir.

Birinci Teklik Kişi : -AyIm, -AyIn, -Im, -Um

bulayım (1059)	"bulayım"
neyleyim (928)	"neyleyeyim"
ğonuşayın (506)	"konuşayım"
söyleeyin (509)	"söyleyeyim"
gidiyim (130)	"gideyim"
çihıyım (130)	"çıkayım"
ölüyüm (130)	"öleyim"

Emir eki, bölge ağızındaki örneklerde görüldüğü gibi anlam olarak "istek" özelliğini belirtmek için de kullanılmıştır.

İkinci Teklik Kişi : Ø

bāğa da yap (71)	"bana da yap"
Getir avrat (590)	"getir avrat"
Çaggıla (799)	"çal"

Üçüncü Teklik Kişi : -sIn, -sUn,

yisin (41)	"yesin"
benzemesin (92)	"benzemesin"
ossun (24)	"olsun"

Birinci Çokluk Kişi : -Allm

ğapadalım (67)	"kapatalım"
yüğledelim (591)	"yükleyelim"

İkinci Çokluk Kişi : -n, -In, -Un, -ñ, -İñ, -Uñ

gelin (144)	"gelin"
alíviriñ (681)	"alıverin"
durun (35)	"durun"
buyurun (542)	"buyrun"
sürün (1036)	"sürün"
gelmeñ (1036)	"gelmeyin"

Üçüncü Çokluk Kişi : -sInlAr

yisinler (434)	"yesinler"
----------------	------------

Bölge ağız özelliklerine göre üçüncü çokluk kişi eki "-sUnlAr" olarak kullanılır. Ancak metinlerde bu ekin başka örneği görülmemiştir.

2.2.2.2. Şekil ve Zaman Çekimleri

Eylemlerin gerçekleşme biçimini ifade etmek için cümle içerisinde zaman çekimi alan yüklem ya da zarflar kullanılır. Şekil ve zaman çekimi bir araya gelerek eylemlerin yüklem halini almasını sağlar. Eylemlerin gerçekleşme biçimi kadar cümlenin zamanı da önemlidir.

2.2.2.2.1. Geniş Zaman

Birinci Teklik Kişi : -ArIm, -rIm, -ArIn, -rIn

yaparım (478)	"yaparım"
keserim (478)	"keserim"
dirim (154)	"derim"
āğların (276)	"ağlarım"
severín (629)	"severim"
doğurun (484)	"dokurum"

Birinci teklik şahısın geniş zamanda olumsuzu şu eklerle yapılır: **-mAñ, -mAn, -mAm**

virmen (220)	"vermem"
inmem (221)	"inmem"
andatmañ (1033)	"aldatmam"

İkinci Teklik Kişi : -arsıIñ, -ArsIn, -sIn -sIñ

gomersiñ (1002)	"gömersin"
uyursuñ (996)	"uyursun"
gidersin (1012)	"gidersin"
alıssiñ (922)	"alırsın"
ağlassın (966)	"ağlarsın"

"-sIn, -sUñ" eklerinin kullanıldığı örneklerde görüldüğü gibi bölge ağzının bir özelliği olarak geniş zaman çekiminde /r/ eki düşmüştür. Bu ekin görevini ikizleşen /s/ sesi üstlenmiştir.

Olumsuzu : -mAñ, -mAz

bulmañ (458)	"bulma"
yazamaz (508)	"yazamaz"

Üçüncü Teklik Kişi : -Ar, -r

kaçar (638)	"kaçar"
geçer (512)	"geçer"
gelir (68)	"gelir"

Olumsuzu : -mAz, -mAş

yapmaz (495)	"yapmaz"
yimez (105)	"yemez"
ğaçmaş (638)	"kaçmaz"

Birinci Çokluk Kişi : -ArIz, -ArIk, -rIk, -rUk, -rIh, -rUh

doğrarız (478)	"doğrarız"
----------------	------------

ideriz (483)	"ederiz (yaparız"
giderík (778)	"gideriz"
doldurruķ (436)	"doldururuz"
yaparıĥ (1011)	"yaparız"
gorruĥ (239)	"koyarız"
yoğörruĥ (435)	"yoğururuz"
goruķ (806)	"koyarız"

Olumsuzu : -mAzz, -mI

bēğenmezzík (592)	"beğenmeyiz"
bilmiyrík (156)	"bilmeyiz"
istemeyiz (544)	"istemeyiz"
virmezzik (912)	"vermeyiz"

İkinci Çokluk Kişi : -rsIñIz, -rsUnUz

duyarsıñız (51)	"duyarsınız"
-----------------	--------------

Üçüncü Çokluk Kişi : -ArIAr, -(I)rlAr, -(U)rlAr, -AllAr, -(I)llAr, -(U)llAr

ğızarlar (417)	"kızarlar"
isderler (910)	"isterler"
çıĥarırlar (497)	"çıkarırlar"
dirler (419)	"derler"
vururlar (746)	"vururlar"
ağlallar (485)	"ağlarlar"
giyeller (253)	"giyerler"
sarılıllar (487)	"sararlar"
yiller (387)	"yerler"
olullar (668)	"olurlar"
götürüller (495)	"götürürler"

Olumsuz : -mAzlAr, -mAşlAr

yaħmazlar (968)	"yakmazlar"
étmezler (495)	"etmezler"
gétmeşler (504)	"gitmezler"
olmaşlar (487)	"olmazlar"

2.2.2.2.2. Şimdiki Zaman

Birinci Teklik Kişi : -yIm, -yorun, -yuru, -yom, -yon, -y, -yIm

bilmiyrim (171)	"bilmiyorum"
isdiyrim (783)	"istiyorum"
ğarışmiyrim (222)	"karışmıyorum"
başlayorum (513)	"başlıyorum"
geliyori (551)	"geliyorum"
bilmiyom (1067)	"bilmiyorum"
bilmeyon (775)	"bilmiyorum"
bilmey (775)	"bilmiyorum"
tanıyım (566)	"tanıyorum"

İkinci Teklik Kişi : -yIn, -yİñ, -yUn, -yUñ

biliyin ñi (40)	"biliyor musun?"
diyini (422)	"diyorsun"
gidiyiñ (797)	"gidiyorsun"
uyumuyun (996)	"uyumuyorsun"

Üçüncü Teklik Kişi : -yo, -yor, -yI, -yU, -y

söylēyo (510)	"söylüyor"
ohuduyor (545)	"okutuyor"
ğaçırıyi (86)	"kaçırıyor"

dönüyü (281) "dönüyor"

ağlıy (796) "ağlıyor"

Birinci Çokluk Kişi : -yoruz, -yrIz, -yruz, -yrIk, -yrUk, -yrIh, -yrUh

isteyoruz (545) "istiyoruz"

toplaniyrız (78) "toplaniyoruz"

giyiyrik (252) "giyiyoruz"

mayalıyrık (1070) "mayalıyoruz"

süslüyruk (795) "süslüyoruz"

yapiyrıh (786) "yapıyoruz"

duruyruh (197) "duruyoruz"

İkinci Çokluk Kişi : -yosUnUz, -yosUñUz, -ınIz

biliyosuñuz (652) "biliyorsunuz"

giyiñiz (260) "giyiyorsunuz"

Her ne kadar metinlerde örneğine rastlanmasa da, bölgenin ses özellikleri değerlendirildiğinde şimdiki zaman ikinci çokluk kişi eki olarak "-ynIz" ekinin kullanılması mümkündür.

Üçüncü Çokluk Kişi : -yollAr, -ylAr

iniyollar (534) "iniyorlar"

gidiyler (356) "gidiyorlar"

topluyar (64) "topluyorlar"

yapiylar (918) "yapıyorlar"

2.2.2.2.3. Görülen Geçmiş Zaman

Birinci Teklik Kişi : -dIm, -dUm, -tIm

yapdım (59) "yaptım"

işdim (136) "içtim"

unutdum (129) "unuttum"

ğótúrdüm (618) "götürdüm"

yaptım (443) "yaptım"

gittim (447) "gittim"

İkinci Teklik Kişi : -dIñ, -dUñ, -dIn, -dUn

ğatdñ (271) "kattın"

vérđñ (637) "verdin"

olduñ (619) "oldun"

öldürdüñ (187) "öldürdün"

addın (966) "attın"

sordun (757) "sordun"

Üçüncü Teklik Kişi : -dI, -dU, -tI, -tU

ğırıldı (14) "kırıldı"

geldi (10) "geldi"

öldü (13) "öldü"

esti (347) "esti"

çıktı (432) "çıktı"

düştü (450) "düştü"

Birinci Çokluk Kişi : -dIk, -dIk, -dUk, -dUk, -tIk, -tIk, -dIh, -dUh, -tIh

külldik (15) "külldik"

geldik (21) "geldik"

osandık (719) "usandık"

hazırladık (1072) "hazırlardık"

tohurduk (438) "dokurduk"

gótürdük (119) "götürdük"

geştik (517) "geçtik"

yaptık (468) "yaptık"

aldıh (104) "aldık"

örterdiñ (325) "örterdik"

ğurduñ (7) "kurduk"

sürürdüñ (90) "sürerdik"

yaptıñ (106) "yaptık"

İkinci Çokluk Kişi : -dİñIz, -dInIz,

geldiñiz (542) "geldiniz"

değirdiniz (319) "değiştirdiniz"

Bu iki örnek dışında, metinlerde görülme de bölgenin ağız özellikleri değerlendirildiğinde görülen geçmiş zaman ikinci çokluk kişi ekinin; "-dİñIz, -dInIz, -dUñUz, -dUnUz, -tInIz, -tUñUz," şekillerinde kullanılması söz konusu olabilir.

Üçüncü Çokluk Kişi : -dİlAr, -dUlAr, -tİlAr

kalhdılar (85) "kalktılar"

işdiler (233) "içtiler"

oturdular (13) "oturdular"

öldüler (196) "öldüler"

yerleştilerdi (523) "yerleştiler"

2.2.2.2.4. Öğrenilen Geçmiş Zaman

Birinci Teklik Kişi : -mİşIm, -mUşUm, -mUssUm

dimemişim (168) "dememişim"

olmuşum (625) "olmuşum"

olmussum (172) "olmuşum"

İkinci Teklik Kişi : Bölgenin ses özelliklerine göre bu ekin; "-mİşsIn, -mİşsİñ, -mUşsUn, -mUşUn, ve -mİşIn, -mUşUn, -mİssIn, -mUssUn" şeklinde, /n/ ~ /ñ/ nöbetleşmesinin de yaşanarak kullanılabilmesi mümkündür. Elimizdeki metinlerde bu ekin örneklerine rastlanılmamıştır.

Üçüncü Teklik Kişi : -mİş, -mUş

gitmiş (21)	"gitmiş"
çıkmış (22)	"çıkılmış"
yorulmuş (30)	"yorulmuş"
sürmüş (31)	"sürmüş"

Birinci Çokluk Kişi : -mİssík, -mUssUh

gelmissík (462)	"gelmişiz"
dirimissík (1020)	"dermişiz"
dutuşmussuh (398)	"tutuşmuşuz"

Metinlerde görülme de bölgenin ses özellikleri nedeniyle birinci çokluk kişi eki öğrenilen geçmiş zamanda; "-mİşsIk, -mİşsIk, -mUşsUk, -mUşsUk, -mİssIk, -mUssUk" şekillerinde ve /k/ ~ /h/ nöbetleşmesiyle kullanılabilir.

İkinci Çokluk Kişi : İncelemesi yapılan bölgenin ağız özellikleri dikkate alındığında ikinci çokluk kişi ekinin öğrenilen geçmiş zamanda; "-mİşsİñIz, -mUşsUñUz, -mİşIñIz, -mUşUñUz" şeklinde ve /s/ sesinin ikizleşmesi ile kullanılabileceği ön görülebilir. Örneklerimizde bu ekin kullanımına rastlanılmamıştır.

Üçüncü Çokluk Kişi : -mİşlAr, -mUşlAr

gışkanmışlar (19)	"kıskanmışlar"
dimişler (21)	"demişler"
govmuşlar (32)	"kovmuşlar"
çete düzmüşler (561)	"çete kurmuşlar"

2.2.2.2.5. Gelecek Zaman

Birinci Teklik Kişi : -acāğān, -(ı)cāğān, -AcAm, -cēğēm, -(e)cen, -(e)cem

alacāğān (508)	"alacağım"
gonuşacāğān (513)	"konuşacağım"
añladıcāğān (787)	"anlatacağım"
ķüreyecem (119)	"kürekle temizleyeceğim"

virecem (217)	"vereceğim"
verecēğem (508)	"vereceğim"
étcen (489)	"edeceğim"
deycem (978)	"diyeceğim"

İkinci Teklik Kişi : -AcAn, -AcAñ, -cAksIn

ğuracan (8)	"kuracaksın"
ğızdıracañ (1000)	"kızartacaksın"
toplayacaksın (545)	"toplayacaksın"
yiyeceksin (1057)	"yiyeceksin"
öldüreceñ (147)	"öldüreceksin"
öveleycen (1003)	"ovalayacaksın"

Üçüncü Teklik Kişi : -AcAh, -cAh

açılacah (153)	"açılacak"
ölecek (146)	"ölecek"
olacah (219)	"olacak"

Birinci Çokluk Kişi : -AcAz, -AcAyğ, -AcIyIğ, -AcIyIh, -AcIyIk

yapacaz (767)	"yapacağız"
yabacayğ (766)	"yapacağız"
öldüreciyik (126)	"öldüreceğiz"
gideciyik (251)	"gideceğiz"

İkinci Çokluk Kişi : -acāsınız

soracāsınız (442)	"soracaksınız"
-------------------	----------------

Metinlerimizde gelecek zaman ikinci çokluk kişi ekine tek bir örnek görülse de bu ekin özellikle Kolukısa - Hacımehmetli bölgesinde "-AcIynIz" şeklinde kullanımı da söz konusudur.

Üçüncü Çokluk Kişi : -acahlar, -ecekler

olacahlar (1033)	"olacaklar"
------------------	-------------

inecekler (32)

"inecekler"

2.2.2.2.6. Emir Kipi

Emir kipini III.Tip (Emir Çekimi) Kişi Ekleri bölümünde incelenmiştir.

2.2.2.2.7. Şart Kipi

Şart kipi, planlanan hareketin şart şeklinde olduğunu belirtmek için kullanılır. Eylemin belirli bir zamanını ifade etmez ancak gelecek ve geniş zamana atıfta bulunur. Bu nedenle sadece şekil bildirir.

Birinci Teklik Kişi Eki : -sAm

ben sizi gönülleyebildiysem (715) "gönlünüzü hoş tuttuysam"

İkinci Teklik Kişi Eki : -sAñ, -sAn

şu gadar şiyir yazarsañ (508) "şu kadar şiir yazarsan"

elime geçerseñ (154) "elime geçersen"

kimi alacıysan al (204) "kimi alacaksan al"

kimi dileyeciysen (203) "kimi dileyeceksen"

Üçüncü Teklik Kişi Eki : -sA

ne bulussa (124) "ne bulursa"

Ğara Dayı küserse (222) "Kara Dayı küserse"

Birinci Çokluk Kişi Eki : -sAk

yardım edecēğsek (550) "yardım edeceksek"

dōñsek (684) "dönsek"

Örneklerine rastlanılmasa da şart kipinde birinci çokluk kişi eki olarak "-sAk, -sAğ, - sAñ " eklerinin kullanılması bölgenin ağız özellikleri değerlendirildiğinde söz konusu olabilir.

İkinci Çokluk Kişi Eki : -sAñIz

gédelim deseñiz (627) "gidelim dersiniz"

Üçüncü Çokluk Kişi Eki : -sAlAr

Olussalar olur (782)

"olursalar olur"

2.2.2.2.8. İstek Kipi

İstek kipi ile emir kipi çekimleri arasında birinci teklik ve çokluk kişilerde ve teklik ve çokluk üçüncü kişilerde birbirinin yerine kullanım söz konusudur. Yani istek kipi çekimlerini emir kipi de karşılayabilir. "-a / -e" ekleriyle çekimlenen istek kipinin "-ı, -i, -u, -ü" şekilleri de örneklerimizde görülmektedir.

çihıyım ölüyüm (130)

"çıkayım öleyim"

geçiriyim (146)

"geçireyim"

bulmañ (458)

"bulma"

gonuşayın (506)

"konuşayım"

söyleyein (510)

"söyleyeyim"

bahsedeyiñ (606)

"bahsedeyim"

bileydim (629)

"bileydim"

söylüyün (927)

"söyleyeyim"

yatalım (962)

"yatalım"

bulayım (1059)

"bulayım"

dutaydın (1042)

"tutaydın"

Türkmen olarak nitelendirdiğimiz Hacımehmetli köyü ağzında birinci çoğul kişi istek ekinde "-alımiñ" yapısı görülmüştür:

Dede pencereyi tıklardı haydın gidelimiñ diyi. (411)

"Dede pencereyi tıklardı gidelim diye"

Yörüklerin bulunduğu Saçıkara köyünde ise birinci çoğul kişi istek ekinde "-eg" kullanımının varlığı tespit edilmiştir:

Eller getdi yaylasına biz de gideg, Elif. (492)

"Eller gitti yaylasına biz de gidelim Elif"

2.2.2.2.9. Gereklilik Kipi

Olayın gerçekleşmesi ve tasarlanması durumuna ithafen kullanılan bu şekil bildirimi, standart dilde "-meli, -malı" ekiyle çekimlenir. Ancak kaynak kişilerimizin anlatımlarında bu ekin örneğine rastlanılmamıştır. Gereklilik şekillerinde "lâzım" ve "ilâzım" sözcüğü kullanılmıştır.

İnsana arkadaş lâzım (626)

"İnsana arkadaş lâzım"

Ney ilâzım seniñ, oyun (1064)

"Neyine lâzım senin oyunun"

2.2.2.2.10. Bildirme Şekli

Dünyada konuşulan pek çok dilde var olan ana yardımcı eylemler, söz ve söz öbekleri içerisinde "*var olma, devam etme, bulunma, bildirme*" ifadelerini belirtmek için kullanılır. Türkçede "*ermek*" ve "*turmak*" eylemleri ile başlayan ana yardımcı eylemlerin kullanım süreci günümüzde anlam genişliği kazanarak devam etmektedir. İncelemesini yaptığımız bölge ağzında *ermek* "olgunlaşmak, büyümek, olmak" *turmak* > *durmak* ise "yaşamak, yerleşmek, bulunmak" biçimlerinde varlığını sürdürmektedir. Bu konuyu "*Cevheri Fiil*" bölümünde daha detaylı ele alacağız.

şu olupdur galan (593)

"şu olandır kalan"

2.2.2.2.11. Soru Şekli

-mI, -mU

hı... irkége mi diyin? (422)

"Erkeği mi diyorsun?"

çocuñ doğuncu mu? (989)

"çocuk doğunca mı?"

Şindi bu türkünüñ sağa bi de aınıñ aıladırıyım mı? (939)

"şimdi bu türkünün hikâyesini anlatıvereyim mi?"

Kaynak kişiler üslup gereğince sözün etkisini artırmak veya istek amaçlı olarak da soru eklerini kullanmışlardır. Burada cevap bilinmekte veya soruya cevap istenmemektedir. Bu tip yapılarda "-nI, -nU, -ñI, -ñU" değişikliği yaygındır.

Ġatranlamış, ğatran yapışır bılıyın ñi? (32)

"Katranlamış, katran yapışır bilir misin?"

Şörda depe var ya, ordā depeyi biliin dēğmi sen? (37)

"şurada tepe var ya, oradaki tepeyi biliyorsun değil mi sen?"

Ha anlayōñ ñu? (757)

"anlıyor musun?"

2.2.2.3. Birleşik Çekimli Eylemler

Eylemlerin birleşik çekimleri, varlık ve olay bildirimlerini ifade etmek için kullanılır. Bildirilen veya tasarlanan hareketler; görülen geçmiş zaman, öğrenilen geçmiş zaman, şart kipi ve zar eylemler ile birleşik çekimli yapılır. "er-, tur- i-" cevheri fiilleri ile bu bildirimlerde kullanılır.

2.2.2.3.1. Hikâye Çekimi

2.2.2.3.1.1. Şimdiki Zamanın Hikâyesi

Birinci Teklik Kişi:

biliydim (1065) "biliyordum"

İkinci Teklik Kişi:

vuruydun (922) "vuruyordun"

Üçüncü Teklik Kişi:

geçiydi (12) "geçiyordu"

Birinci Çokluk Kişi:

deyiydık (775) "diyorduk"

guruduýduh (1008) "kurutuyorduk"

Üçüncü Çokluk Kişi:

biliyelerdi (768) "biliyorlardı"

2.2.2.3.1.2. Görülen Geçmiş Zamanın Hikâyesi

Birinci Teklik Kişi:

didiydim (168) "dediydim"

diñlediydim (940) "dinlediydim"

Üçüncü Teklik Kişi:

ğóşdüydü (955) "göçtüydü"

Birinci Çokluk Kişi:

girdiydiñ (185) "girdiydik"

Üçüncü Çokluk Kişi:

almadılardı (530) "almadılardı"

2.2.2.3.1.3. Gelecek Zamanın Hikâyesi

Birinci Teklik Kişi:

añladacıýdım (787) "anlatacaktım"

Üçüncü Teklik Kişi:

olacıydı (142) "olacaktı"

2.2.2.3.1.4. Geniş Zamanın Hikâyesi

Birinci Teklik Kişi:

çalırdım (284) "çalardım"

sōğlerdim (289) "söylerdim"

İkinci Teklik Kişi:

iderdiñ (1013) "ederdin"

Üçüncü Teklik Kişi:

virirdi (16) "verirdi"

gelmezdi (113) "gelmezdi"

laf_ıdmezdi (205) "laf söylemezdi"

dirdi (57) "derdi"

Birinci Çokluk Kişi:

yapardıh (14) "yapardık"

küllerdik (15) "küllerdik"

otururduk (416) "otururduk"

ekmezdik (473) "ekmezdik"

sarınırdığ (490) "sarınırdık"

İkinci Çokluk Kişi:

içerdiñiz (1013) "içerdiniz"

Üçüncü Çokluk Kişi:

annadırlardı (54) "anlatırlardı"

yatallardı (63) "yatarlardı"

bağlallardı (77) "bağlarlardı"

2.2.2.3.1.5. Öğrenilen Geçmiş Zamanın Hikâyesi

Üçüncü Teklik Kişi:

acıhmışdı (1049) "açıkmıştı"

çıhmışdı (1050) "çıkılmıştı"

2.2.2.3.1.6. Şart Çekiminin Hikâyesi

Birinci Çokluk Kişi:

yatsaydıh (1042) "yatsaydık"

Üçüncü Çokluk Kişi:

alalar_ıdı (1025) "alsalardı"

2.2.2.3.2. Rivayet Çekimi

2.2.2.3.2.1. Öğrenilen Geçmiş Zamanın Rivayeti

Üçüncü Teklik Kişi:

dimişimiş (1040) "demişmiş"

Üçüncü Çokluk Kişi:

gıdmişler, imiş (764) "gitmişlermiş"

2.2.2.3.2.2. Geniş Zamanın Rivayeti

Üçüncü Teklik Kişi:

yirmiş (399) "yemiş"

Birinci Çokluk Kişi:

dirimissik (1020) "dermişiz"

Üçüncü Çokluk Kişi:

kiyellermiş (774) "giyerlermiş"

dirlermiş (19) "derlermiş"

2.2.2.3.2.3. Gelecek Zamanın Rivayeti

Üçüncü Teklik Kişi:

çıhardacıymış (183) "çıkartacakmış"

2.2.2.3.3. Şart Çekimi

2.2.2.3.3.1. Geniş Zamanın Şartı

İkinci Teklik Kişi:

yazarsañ (508) "yazarsan"

geçerseñ (154) "geçersen"

örtmesseñ (328) "örtmezsen"

Üçüncü Teklik Kişi:

olussa (389) "olursa"

duyarsa (417) "duyarsa"

Üçüncü Çokluk Kişi:

olussalar (782) "olurlarsa"

2.2.2.3.3.2. Görülen Geçmiş Zamanın Şartı

Birinci Teklik Kişi:

gönülleyebildiysem (715) "gönülleyebildiysem"

Üçüncü Teklik Kişi:

galdıysa (620) "kaldıysa"

geldiyse (170) "geldiyse"

2.2.2.3.3.3. Gelecek Zamanın Şartı

İkinci Teklik Kişi:

dileyeciysen (203) "dileyeceksen"

alacıysan (204) "alacaksan"

Birinci Çokluk Kişi:

edecēğsek (550) "edeceksek"

2.2.2.3.3.4. Şimdiki Zamanın Şartı

Üçüncü Teklik Kişi:

ēğleyorısa (640) "onaylıyorsa"

2.2.2.4. Cevheri Eylem (Ad Eylemi)

2.2.2.4.1. Şimdiki Zaman - Geniş Zaman

Birinci Teklik Kişi: -Im, -Um

ğūrşun atan adamım ben (615) "kurşun atan adamım ben"

Ben de bi çocūum (220) "ben de çocuğum"

aracıyım (780) "aracıyım"

İkinci Teklik Kişi: -suñ

ōğlusuñ (617) "oğlusun"

Üçüncü Teklik Kişi: -dIr, -tIr, -dUr, Ø

Esas anavatanı Çerkezdir (17) "esas anavatanı Çerkezdir"

Orası bir amānet bi yerdir (613) "orası emanet bir yerdir"

bu türkū dōrd ğıtadır (938) "türkü dört kıtadır"

Kemiglerim fağat serttir (1058) "fakat kemiklerim serttir"

Ġara gündür (705) "kara gündür"

her yimegden üstündür (909) "her yemekten üstündür"

Türkmen olarağdan (463) "Türkmen olarak"

Birinci Çokluk Kişi: -Uz, -(y)Ik

Biz diveyle ğoyunla ğoçebe Yōrūğūz (515) "biz deveyle koyunla göçebe Yörüğüz"

Ġoluhısa'nıñ yirlisiyik. (156) "Kolukısa'nın yerlisiyiz"

2.2.2.4.2. Görülen Geçmiş Zaman**Birinci Teklik Kişi : -dIm, -dUm**

biteciğ ğız,ıdım (232) "bir tane kızdım"

Muhammed gibi ydim ben (92) "Muhammed gibi ydim ben"

Ben çoccūğudum (227) "ben çocuktum"

Üçüncü Teklik Kişi : -IdI, -UdU, -dI, -dU

O zamanıñ atı mı var,ıdı ellerinde (5) "o zamanın at mı vardı ellerinde"

Nodalar çōğ,ıdu, (15) "nodalar çoktu"

oranın zamanın çok zengini idi (45)	"oranın zamanın çok zenginiydi"
Böyüdü çok büyüdü yav (79)	"büyüdü, çok büyüdü"
belirli bir noktadaydı (66)	"belli bir noktaydı"
Eskiden gezici, satıcı, fakirler çoktu (62)	"eskiden gezici, satıcı fakirler çoktu"
Hindi çimenniğ filan bu tepelerde ev yığdı (163)	
"şimdi çimenlik falan bu tepelerde ev yoktu"	
ğadınlarımızın kıydıkları hep gumaşdı (654)	"kadınlarımızın giydikleri hep kumaştı"
Yabalar da olurdu yabalar güççüğüdü (346)	"yabalar olurdu, yabalar küçüktü"

Birinci Çokluk Kişi : -*dlk*, -*dUk*, -*dIh*

Hava asgeriydik (59)	"hava askeriydik"
Evvel akrabaydık (609)	"evvel (eskiden) akrabaydık"
ağlımızın irdiğinde Holuhısadaydık (155)	"aklımızın erdiğinde Kolukısadaydık"

2.2.2.4.3. Öğrenilen Geçmiş Zaman

Üçüncü Teklik Kişi : -*ImIş*, -*UmUş*, -*mIş*, -*mUş*, -*mUş*

yöğümüşümüş (169)	"yokmuşmuş"
eskiden saşımış (2)	"eskiden sazmış"
güccükler imiş (201)	"küçücüklermiş"
söğük bi günümüş (23)	"soğuk bir günmüş"
birinin golu gısaymış (23)	"birinin kolu kısaymış"
Hallöğ'ymüş (140)	"Halloymuş"
ebemiz Gözlülüymüş (157)	"ebemiz Gözlülüymüş"

Birinci Çokluk Kişi : -*mIssIh*

ağlımızın irdiğinde burdaymıssıh (158)	"aklımızın erdiğinde burdaymıssız"
--	------------------------------------

2.2.2.4.4. Şart

Birinci Teklik Kişi : -sAm

ya ben Hallöğ'sam (142) "ya ben Halloğsam"

Üçüncü Teklik Kişi : -sA, ,- IsA,

iki yüz asğer varısa (50) "iki yüz asker varsa"

zeñgín dēğesse (645) "zengin değilse"

Adam ğaribenıise (646) "adam garibansa"

2.2.3. Yapım Ekleri

Bu bölümde bölge ağzına ait olan yapım eklerinin yanı sıra bazı ses değişikliğine uğramış ve standart yazı dilinde sık kullanılmayan yapım ekleri değerlendirilecektir.

2.2.3.1. Addan Ad Yapım Ekleri

+h : Bu yapım eki bölge ağzında şu şekilde kullanılmaktadır:

yayah (9) "yayan"

+nIh, +nIg, +lāğ, -Ih : Ölçünlü Türkçenin en yaygın yapım eklerinden birisi olan "-Ihk, -IUk " yapım ekinin ses değişikliğine uğrayarak kullanıldığı örneklerle rastlanılmıştır.

samannıhlara (111) "samanlıklara"

çimenniğ (162) "çimenlik"

namazlāğ (319) "namazlık"

ğırhlıh (120) "kırklık"

+man : Ölçünlü Türkçede abartma ve benzerlik ifade eden bu ek işlek değildir. Bu ek bölge ağzında yeni bir ad türetmiştir.

arzumanım (961) "arzum"

+cAk : Addan sıfat ve zarf adları yapan ektir.

Enterecek ğahardıh (398) "entariyle kalkardık"

2.2.3.2. Eylemden Ad Yapım Ekleri

-h, -ğ : Ölçünlü Türkçede eylem sonucunda ortaya çıkan nesneyi bildirmede kullanılan "-k, -k" ekinin karşılığı olan yapım ekleridir.

bastır**h** (325) "bastırık"

kesdir**ğ** (744) "kestirik oyunu"

-maç : Yazı dilinde işlek olarak kullanılmayan bu ek bölge ağzında yeni bir ad yapmıştır.

oğ**maç** (915) "ovmaç"

-ğac : Ölçünlü Türkçede işlek olmayan ve "-cak, -cek" şeklinde olan bu ek incelemesini yaptığımız bölgede farklı bir yapıda, aynı görevle kullanılmaktadır. Bu yapı, anlatıcı kişiden kaynaklı da oluşmuş olabilir.

salı**ğ**acı (450) "salıncak"

2.2.4. Fiilimsiler

2.2.4.1. İsim - Fiil Yapıları

-ma: Ölçünlü Türkçede de kullanılan bir ektir. Kalıplaşarak sıfat görevinde kullanılmıştır.

sorma şekerini gör**uh** (422) "emme şekerini koyarız"

2.2.4.2. Zarf - Fiil Yapıları

-kan, -ken, -kana, -kene, -ka, -ke : Bu biçim Ölçünlü Türkçede sadece "-ken" şeklinde kullanılmaktadır. Bölge ağzında, bu yapının sonundaki /n/ sesi düşmekte veya sonda /a/, /e/ sesleri türemektedir.

gaçar**kan** (84) "kaçarken"

yatar**ka** (130) "yatarken"

oturur**kana** (781) "otururken"

gider**ken** (180) "giderken"

geçer**ke** (182) "geçerken"

yitişirkene (212) "yetişirken"

-AsIyA, -IncI, -IncA, -UncU: Eski Türkçeden bu yana çok fazla kullanılan bu zarf eylem eklerinin örnekleri şu şekildedir:

sineğler filan gaybolasıya (375)	"sinekler kaybolasıya"
şimdi bizim kôğ bura gelinci (18)	"şimdi bizim köy buraya gelince"
Ġâvıra sũñgüyü çekince (188)	"gâvura süngüyü çekince"
Aynı sizin hindi yıhanınca (259)	"aynı siz şimdi yıkanınca"
Atatürk çıhıncı şapğaya çevirmiş (323)	"Atatürk çıkınca şapkaya çevirmiş"
at yere vuruncu hava kaçırıyi (86)	"at yere vurunca hava kaçırıyor"
Çocuñ doğuncu (989)	"çocuk doğunca"
Yimēğ ben gôtürüncü dimiş (68)	"yemeği ben götürünce demiş"

-dikdan sōğna, -dikden sōğna, -dikten sōğna -dükden sōğna, -dıktañ soğra, -tıhtan sōğra : Eylemin zamanını bildirmede "sonra" ile birlikte kullanılan bir zaf - eylem yapısıdır.

Gelini arabaya bindirdikden sōğna (798) "gelini arabaya bindirdikten sonra"

aldıktan sōğna gelin gızı getirirler (807) "aldıktan sonra gelin kızı getirirler"

töküldükden sōğna giri geleceñ dédi (1005)

"döküldükten sonra geri geleceksin dedi"

Beş yüz koyunu aldıktan soğra (550) "beş yüz koyunu aldıktan sonra"

Ne gadar, zındandan çıhtıhtan sōğra (584) "ne kadar zindandan çıktıktan sonra"

Gitdikten sōğna, üç gün geçmiş aradan (52)

"gittikten sonra üç beş gün geçmiş aradan"

-arağ, -erek, -(y)ök : "-arağ" ekinin yanı sıra "-erek" eki görevinde "-ök" yapısına rastlanılmıştır.

Bahınarak sağa sola (1051) "sağa sola bakınarak"

Ġayseri oralara gezerek (718) "Kayseri, oraları gezerek"

Yörüyök yörüyók! (198)

"yürüyerek yürüyerek!"

-arahdan, -arağdan, -erekden, -arağdan : Ölçünlü Türkçede "-arak, -erek" şeklinde kullanılan bu ek, bazı Anadolu ağızlarında olduğu gibi incelemesini yaptığımız bölge ağızında da üzerine çıkma durumu ekini alarak zarf fiilin anlamını güçlendirmiş, "-arağdan, -erekden" ve "arahdan, arağdan" şeklinde kullanılmıştır.

Dudu Uslu olahdan. (901) "Dudu Uslu olaraktan"

Yani her şeyciğimizi hazırlayıp kışsın olahdan göyuyduñ (1010)

"her şeyimizi hazırlayıp kışın koyuyorduk"

Aracı olarakdan ilk başdan gızı isteyen benim. (780)

"aracı olarak ilk baştan kızı isteyen benim"

yanna bahıyırım bu nası görüyüm diyerekden (407)

"yan tarafa bakıyorum bunu nasıl göreyim diyerekten"

Türkmen olarağdan (463) "Türkmen olarak"

-Ip, -Up, -Ub, -Ip, -Up : İşlek kullanılan bir zarf eylem ekidir ve Kolukısa ve civarı ağızlarında ses sonunda /b/ ve /p/ şekillerinde de kullanıldığı görülmüştür.

Ğonya'dan gelip de bu tarafı icara vérdiğinde (614)

"Konya'dan gelip de bu tarafı icraya verdiğiinde"

Alıp çıhıyırñ (796) "alıp çıkıyoruz"

Ğoğ odaları; eli ağzıñı oyup, hanesi ğalabalıñ,olub (61)

"Köy odaları hanesi kalabalık olup"

Bunnan ölüb gideciyik (251) "bununla ölüp gideceğiz"

Çınar saña arha vérip, oturanlar (602) "çınar sana arkasını verip oturanlar"

Alay vurup (598) "alay vurup"

bu mûhür gazılıp (554) "bu mühür kazılıp"

Eşşē yüklediþ gelecekler (589) "eşeğe yükletip gelecekler"

"-up" zarf - eylem ekiyle birleşik eylem öbeğinin kurulduğu görülmüştür.

Şimdi guru yerlerde şu olupdur ğalan (593) "şimdi kuru yerlerde olup durandır kalan"

-cAğAndA : Gelecek zaman eki üzerine alınan zarf eki ile oluşmuştur:

Dũğün yapacāğanda ora belirli bir noħdaydı (66)

"dũğün yapacağında orası belirli bir noktaydı"

Aħşamınan atlar eve gélecēğende (30) "akşam atlar eve geleceğinde"

Iramazan gelceğende erište gıyarız (498) "Ramazan geleceğinde erište yaparız"

-mAdAn : Olumsuzluk bildiren bu zarf - eylem eki eylemin zamanını ve durumunu belirtir.

hiş şaşmadan! (85) "hiç şaşmadan (sekmeden)"

gızıñ,adıñı añmadan söyleyü (511) "kızın adını anmadan söylüyor"

Biz hiş bi yere iskân,olmadan (558) "biz hiçbir yere iskân olmadan"

Çavuş oğlu Memmed, Ağa'ya geliyor ólmeden (555)

"Çavuş oğlu Mehmet Ağa'ya geliyor ölmeden"

2.2.4.3. Sıfat - Fiil Yapıları

- acāğ, - cāğ : Gelecek zaman ifade etmede kullanılan bir sıfat - fiil ekidir.

yaħacāğmızı yandıracāğmızı dolduruduħ evimize. (316)

"yakacaklarımızı doldururuz evimize"

Dolaba goýulcāğ,olanı dolaba goruz (493)

"dolaba koyulacak olanı dolaba koyarız"

-dIk, -dIk : Geniş zaman şekli belirtmek için kullanılan bir ektir. Ölçünlü Türkçedeki "-an / -en" ekinin görevinde kullanılmıştır.

Çoccũğũ olmadık bi ğadına (454) "çocuğu olmayan bir kadına"

Oruç dutmadık kimse olmazdı (759) "oruç tutmayan kimse olmazı"

- Añ: Geniş zaman ifade etmede kullanılan sıfat - fiil ekidir.

düşēñ bēğleriñ nici, oldu. (598) "düşen beylerine ne oldu"

2.2.6. Birleşik Fiiller

-a/-e, -ı/-i, -u/-ü vir- : Kolaylık ve birden olma ifade eden ve eylemle yapılan birleşik eylemin örnekleri görülmüştür.

salıvirdin miydi, onu ğarıñ içine (124) "salıverdın mı, onu karın içine"

Memmed dedeñ ğücücügden virıvirdi (226) "Mehmed deden küçücükken veriverdi"

Ğurt düşüvirir örtmesseñ (329) "Kurt düşüeverir örtmezsen"

Alıviriñ de ğaplanımı postumu (681) "alıverin de kaplanım postumu"

añladıvırıyım mı? (939) "anlatıvereyim mi?"

-A bil- : Yeterlilik ifade eden birleşik fiil yapısıdır.

ben sizi gónülleyebildiysem (715) "ben sizi gönülleyebildiysem (ağırlayabildiysem)"

2.2.7. Son Çekim Edatları

ğadar, gäder, ģadar : En çok kullanılan edatların başında gelir. Zaman, benzerlik, karşılaştırma, nicelik ve nitelik bildirir. "kadar" çekim edatı yerine kullanılır.

Atları āḥşama ğadar (29) "atları akşama kadar"

ne gäderse ğatmār yaparız (499) "ne kadarsa katmer yaparız"

bu ģadar iş görürdü (94) "bu kadar iş yapardı"

ķibi, kimi, ğibin : Benzerlik bildiren "ĝibi" edatı örneklerde şu yapıda görülmüştür:

ĝocaman ṣiyle ģaba **ĝibin** bürünürdük (259) "kocaman şöyle aba gibi bürünürdük"

Hindi ķibi alçı mılçı nāıyı (311) "şimdiki gibi alçı malçı ne arıyor?"

hindi kimi (361) "şimdiki gibi"

+dAn ārı : "+den / +dan doğru" ya da "bu / şu / o yönden, taraftan" anlamlarına gelen yer ve yön bildiren bir edattır.

odadan ārı kemiĝi atardıñ (474) "odanın tarafına kemiği atardık"

+a / +e ĝarşı : "+a / +e karşılık" anlamını taşıyan bir edattır.

Onnar bu iyiliğe ğarşı ğece ne yapmışlar (40)

"onlar bu iyiliğe karşı gece ne yapmışlar"

diyi, deyyi, deyi : Yaklaşma, amaç ve neden bildirmede kullanılan "diye" çekim edatı görevinde kullanılır.

sağallı bunu yisin diyi bırakmışlar (42) "sakallı bunu yesin diye bırakmışlar"

Buyurun hoş geldiñiz deyyi (542) "buyrun hoş geldiniz diye"

Biş seyar gonar göçeriz deyi (541) "biz seyyar konar göçeriz diye"

+dAn sōğna, +dAn soğnacığma, +dAn kēri, +dAn kēriceğim : Zaman bildiren ve "+dAn sonra" anlamında kullanılan edat yapıları şekildedir:

Ondan soğnacığma ħadı Allahı ısmarladıĥ dirdi (412)

"ondan sonra hadi Allah'a ısmarladık derdi"

Ondan kēriceğim getiriz doğrarız (478)

"ondan sonra getiririz, doğrarız"

Ondan kēri ekmeğleri yığın yığın ıderis bōğle (480)

"ondan sonra ekmekleri yığın yığın ederiz böyle"

Ondan sōğna atnan sürürdüĥ (90) "ondan sonra atla sürerdik"

+nAn, +nA : Birliktelik ve araç bildiren edat olan "+lA, +yLA " görevinde kullanılır.

Ğoyun ğuşu başķa bunnarnan yitiştik (211) "koyun kuzu bunlarla yetiştik"

Arabaynan gıdilirmiş (183) "arabayla gidilirmiş"

tömbēğnen hindiki ğibi oldu (230) "tömbekle şimdiki gibi olurdu"

yavrum şekerne mikerne pişmaniy çekellerdi (385)

"yavrum şekerle mekerle pişmaniye yaparlardı"

içü, için, içün : Ölçünlü Türkçede yaklaşma, amaç ve neden bildiren ve tek bir şekli bulunan "için" edatı bölge ağzında şu şekillerde de kullanılır:

Bu genç içün bacıña ağladım yani (965) "bu genç için bacına ağladım yani"

bize iskân verdiği için (567) "bize iskân verdiği için"

Onuñ içü dolanırım mezeri (296) "onun için dolanırım mezarı"

tā : Bu yapı Ölçünlü Türkçedeki "*daha*" edatı anlamında kullanılmıştır.

Yiyenner bi tas tā isderler. (910) "yiyenler bir tas daha isterler"

acab : "*Acaba*" anlamındaki soru sorma edatı görevinde kullanılmıştır.

Acab geri dóñsek... (684) "acaba geri dönersek..."

hele : Genelde uyarma ve cümleye vurgu katma amacıyla kullanılan bu yapı, "*özellikle, bilhassa*" anlamlarında da kullanılmıştır.

Ağar gumaşlardandı hele de halı vahdı zengin olanlarıñ...(655)

"ağır kumaşlardandı özellikle de hali vakti zengin olanların..."

dēğél, dēğel : Ad cümlelerinin olumsuz yüklemine söz diziminde belirtmek için bu edat kullanılır:

açıñ dēğél idi (322) "açık değildi"

burnu gōzel dēğel idi (391) "burnu güzel değildi"

ele geçecek bi düzen dēğel (1029) "ele geçecek bir düzen değil"

2.2.8. Zamirler ve Sıfatlar

šo, šō, šol : Ölçünlü Türkçede tek bir şekli bulunan "*şu*" işaret zamiri farklı yapılarda görülmüştür.

Oynaşşırdıñ şoralarda (212) "şuralarda oynayırdık"

Arzumanım ğaldı šol Arab atda (685) "arzum kaldı şu Arap atında"

örtmeler var ya šoo Patçı'daki (1043) "şu Patçı'daki örtmeler var ya"

Onuñ üstüne šōra yēre atallar ıdı (244) "onun üstüne şuraya yere atarlardı"

nem: "*neyim / ne*" görevlerinde kullanılan bir soru zamiridir.

Yaremi saracañ nem ğalmış benim (283) "yaramı saracak neyim kalmış benim"

biteciĝ : "*biricik, yegâne*" anlamlarında kullanılan bir sıfattır.

biteciĝ, oĝlan, ıdı ya (231) "biricik oĝlandı ya"

nemneşekil : "*değişik, ilginç, tuhaf*" anlamına gelen bir sıfattır.

Kütahya'nın filan nemneşekil deñişik halkı. (60) "Kütahya'nın falan deñişik halkı"

2.2.9. Zarflar

şindi, hindi, hindik, hindiki, hindikin : Ölçünlü Türkçede zaman zarfı olarak sadece "şimdi" bölge ağızında farklı yapılarda kullanılmaktadır.

Ġalmadı şindi (78)

"kalmadı şimdi"

hindi hindi ürediler (160)

"şimdi şimdi ürediler"

hindiki ĝibi oldu işde (230)

"şimdiki gibi oldu işte"

Aynı hindik, ékmeĝ itdiĝmiz unnar (353) "aynı şimdiki gibi ekmek yaptığımız unlar"

hındikin, o zamanın aralarında çoĝ şey var (752)

"şimdiki o zamanın aralarında çok şey var"

gene, gine : "*yine*" anlamına gelen zaman zarfı farklı şekillerde de kullanılmıştır.

Gine o vahşi adamlar binmiş (32)

"yine o vahşi adamlar binmiş"

hindi gene bitiy ya. (307)

"şimdi yine bitiyor ya"

bōĝéz, bōĝúz : Cümleye zaman ifadesi kazandıran ve "*bu kez / defa / sefer*" anlamlarında kullanılan bir zarftır.

Orada bōĝéz çadırda oturdular (13) "orada bu kez çadırda oturdular"

kendinden şüphe başlamış bōĝúz biliyi (143)

"kendinden şüphe duymaya başlamış bu sefer biliyor musun"

bōĝle, bōĝlece, biyle, şōĝle, şiyilece şiyile, şiyile, iyle, iyileliĝnen, iyelikçe, eyle : "*böyle, bu şekilde, böylece, şöyle, şöylece, öyle, öylece*" görev ve anlamlarında kullanılan zarfların farklı yapılarıdır.

Bōĝlece bi asĝeriñ gelmesi var burdan (55) "böylece askerin gelmesi var buradan"

Haymana'dan, sabah ırken dirdi bõğle (57) "Haymana'dan sabah erken derdi böyle"

mezeri dolaşırdıh bõğle (81) "mezarı dolaşırdık böyle"

Elif Ana ebeñ biyle ağlardı (277) "Elif ana eben böyle ağlardı"

Gidmiş şõğle yatarka (130) "gitmiş şöyle yatarken"

ğótürüü diyi şıyle sermiş (186) "götürüyor diye şöyle sermiş"

Şiylece ğırmızı ğırmızı satın allılardı (321) "şöyle kırmızı kırmızı satın alırlardı"

iyle tirdi (178) "öyle derdi"

İyleliğnen oldu (409) "öylelikle oldu"

İylelikçe nişan da olur (809) "öylelikle nişan da olur"

ben eyle çok oynaddım onu (446) "ben öyle çok oynattım onu"

Eveli, eveliden, eveliyahdan : Zaman bildirmede kullanılan ve "önce, önceden" anlamına gelen, bölgede çok sık tercih edilen bir zarftır.

Eveli tohunur umuş ya heybesi vilan yirde (261)

"önceden dokunurmuş heybesi falan yerde"

Biz eveliyahdan bilmiyom nérden gelindi (1067)

"biz önceden bilmiyorum nereden gelindi"

Adlandı bizden eveli (17) "Atlantı bizden önce"

Nici : "ne oldu, nedir, ne içindir" anlamında kullanılan bir soru zarfıdır.

Sığırlar nici oldu (142) "sığırlar ne oldu"

bēğleriñ nici oldu (598) "beylerine ne oldu"

hasela : "velhasıl, kısacası" anlamlarına gelen bir zarftır.

hasela Mevla geldim dirdi (206) "Velhasız Mevla geldim derdi"

alabuçuĥ : "yarım, eksik" anlamına gelen bu kelime hem sıfat, hem zarf görevlerinde kullanılır. Örneğimizde zarf görevindedir.

Çocuğa iccik alabuçuĥ yapardıh (426) "çocuğa azıcık, eksik yapardık"

tavatr : "çok güzel, hoş" anlamına gelir. Bu kelime de sıfat ve zarf görevlerinde kullanılabilir.

şöyle gevrettin ñi bek gözel, tavatır olur o (1012) "şöyle kızarttın mı pek güzel, hoş olur o"

Bunun gibi yine bu bölgede yazı dilinde görülmeyen, sıfat ve zarf özelliği taşıyan, "bilerek, isteyerek yapılan, kasti" anlamlarına gelen "ğarahasbennik" yapısı da görülmüştür.

ğarahasbennik görünmeyelim babaya, anaya ğardeşe diyerekden (418)

"bilerek görünmeyelim babaya, anneye, kardeşe diyerekten"

yin ğatdan : "yeniden, tekrardan" görev ve anlamında kullanılan zarftır.

yin ğatdan halka idellerdi (343) "yeniden halka ederlerdi"

Yine bu anlamda kullanılan bir başka zarf "girisin giri" şeklindedir:

Girisin giri evden çıhatmış hepsini (1045) "tekrardan evden çıkartmış hepsini"

Ondân sōğna teğrar girisin giri onnarı çuvallarınan doldururduh (101)

"ondan sonra yeniden onları çuvallarla doldururduk"

2.2.10. Ünlemler

viley : Kolukısa kasabasında kullanılan bir ünlemdir. "vay,eyvah, tüh" anlamlarında, üzüntü ve şaşkınlık ifade etmede söylenir.

Çocuħlar hastalandı mı viley şatüriye olmuş (308)

"çocuklar hastalandı mı tüh! zatüre olmuş"

Enterecek ğaħardıħ İhsan dedeñ vilan viley (398)

"entariyle kalkardık İhsan deden falan eyvah!"

ēy, eey : Genelde Kolukısa ve Hacımehmetli kasabasında kullanılan seslenme edatıdır. Ayrıca "efendim" anlamlarında da kullanılır.

Yalıñız alov filan dirkene biz buyur dimiyrik ya, "eey!" dirimissik buña (1020)

"Yalnız alo derken bir buyur demiyoruz ya "efendim" dermişiz buna"

3. BÖLÜM

METİNLER

1. Metin

Ad Soyad : Ahmet Uslu

Doğum Tarihi : 1934

Öğrenim Durumu : İlkokul

Meslek : Çiftçi

Yer : Kolukısa

Köyünüze ilk kim yerleşmiş? Köyünüz nasıl kurulmuş?

⁽¹⁾Şimdi bu Goluhısa'ya yerleşim şeyini Vannılar diye bir ğabile gelmiş Van'dan. Bir ⁽²⁾Vannılar diye bi ğabile gelmiş onnar yerleşmişler buraya. Bura eskiden saş,ımış. Bu taraflar ⁽³⁾temamen saş,ımış Vanlılar diye bi adam gelmiş ğabile onnar buraya yerleşmişler ondan⁽⁴⁾sōğna gelen oturmuş gelen oturmuş göçebe halinde çoh,olmuş. Vannılar diyi ⁽⁵⁾yani lāğabıynan. O zamanın atı mı var,ıdı ellerinde, at,arabaynan... Bazen çingeneler buraya⁽⁶⁾geliyler, beş,altı çoccuñ. Vanlılar işte, ilk kuruluşu kōğün onnar. Hâdda Hac,İhsan⁽⁷⁾ırahmedlik yoh dirdi, Vannılar dēğél biz ğurduñ. Yav ne ğuracan dörd,aşğıya onnarın ⁽⁸⁾zamannarı. Buranın yerleşim sebebi Vannılar. Van'dan gelmişler, yayah yapılcāñ. Aynı⁽⁹⁾bizim Saçığara Yörügleriniñ Antalya dāğlarına gitdiği gibi.

Saçıkara Yörüklerinin hikâyesi ne? Çevre köyler hakkında bilginiz var mı?

⁽¹⁰⁾Onnar şiyden geldiler, yahın bin doñuz,üz ğırñ sekizde geldi onnar. Develerinen geldiler. ⁽¹¹⁾Bi ğar oldu, bi ğış,oldu şōğlece. Bizim değirmen dönerdi. Ğoyun, deve, geçiydi getirdikleri ⁽¹²⁾buraya ğoştükleri zaman. Değirmene un,üğütmeğe gidellerdi bunnar. Orada bōğöz çadırda ⁽¹³⁾oturdular baya iki yüz üçcüz kişi öldü o sene. Malları ğırıldı. Bizim burada eşğiden ⁽¹⁴⁾düvenneñ, atlarnan saman yapardıñ. Nodalar çōğ,udu, nodaları şi iderdik ev gibi üsdünü ⁽¹⁵⁾küllerdik guvaynan. O nodaları

çuvallarnan, develernen çekdiler acırdık bōğle birer ikişer noda virirdi ⁽¹⁶⁾herkeş. Pusad evel geldi. Esas anavatanı Çerkezdir. Bu Yörügler de bunnarnan geldi. ⁽¹⁷⁾Adlandı bizden eveli. Adlandı, şimdi bizim kōğ bura gelinci oturmağ istememişler, ⁽¹⁸⁾otutdurmamışlar. Merayı gışkanmışlar yañın ya. Ondan sōğna bu otutdurmayıncı burdan āğzı ⁽¹⁹⁾laf yaparıñ birini toplanmışlar. Esğiden vali, gaymağam diñecek ya, ğadı dirlermiş. ⁽²⁰⁾İstanbul'a salmışlar atınan; sen git, danış, ordan bizi otuddurmuydu Adlandı kōğü var, biz de ⁽²¹⁾yeni geldik diyi git oraya danış dimişler. Bu adam ğitmiş, ordaki ğadıya, mağgemeye çıñmış. Ordan o bi ⁽²²⁾mazbata virmiş oña oraya yirleşmesi için. Hava da sōğuk bi ğünümüş. Sırtına bi paltu ⁽²³⁾giydirmiş, paltunun birinin golu gısaymış. Hadi kōğünüzüñ adı da Ğoluğısa olsun dimiş. ⁽²⁴⁾Bōğlece kōğümüzüñ adını da Ğoluğısa olması buña sebeğ.

Köy hakkında bildiğiniz bir hikâye var mı?

⁽²⁵⁾Bu şey saşımış. Burası, kōğ saşımış. İsinde yaban adamları diye bi adamlar yaban adamı ⁽²⁶⁾dinir ya! ğıllı, bunnar gerçek, bōğle esğimolar gibi. Bu saşın içerisinde yaşallarımış ⁽²⁷⁾bunnar. Bu Vannılar'ın atları varımış. Atlarını yaylıma çayıra saldılar mıydı, bu ordaki ⁽²⁸⁾adamlar binellerimış o ğıllı filan bōğle halleriynen. Atları āhşama ğadar govallarımış sazın ⁽²⁹⁾içinde ğamışın suyun içinde, hıcd olurmuş. Ahşamınan atlar eve ğelecēğende her tarafı tel, yorulmuş. ⁽³⁰⁾Gelirken bir ğün adam ğafayı çalıştırmış. Yav buña bi bineñ var dimiş. Hayvanların sırtını ⁽³¹⁾ğatran sürmüş. Ğatranlamış, ğatran yapışır biliyin ñi? Gine o vahşi adamlar biñmiş, ⁽³²⁾ğovmuşlar filan. Tābi incekler ya, bütün onun ğılları hayvanıñ sırtına yapışmış ğatrana. ⁽³³⁾Ğatran da salmaş zamk ğibi bōğle. Ğüpür ğüpür at ev almış, ğemiş onnarı iki tānesini. Halk, ⁽³⁴⁾öldürmeye teşebbüs idmişler, amanıñ durun diyi. Atın sañibi de dimiş, “durun argadaş size ⁽³⁵⁾noluyu yav, mal benim”. Bunnar binmiş içerie çekmiş. Eliñe makas almış. O yapışan ⁽³⁶⁾ğıllarıñı bunnarın tamamen kesmiş, adamları atıñ üstünden indirmiş. Şorda depe var ya, ordā ⁽³⁷⁾depeyi biliin dēğmi sen? Depeñiñ o yannı ğomple saşımış, ğamış. Yığma depe var ya ⁽³⁸⁾Erdalgiliñ ora. Ondan sōğna adam varmış bu Vanni, ğamışın içine gir, o vahşi adamları ⁽³⁹⁾yaban adamlarını hadi ũğurlar olsun diyi salmış. Onnar bu iyiliğē ğarşı ğece ne yapmışlar ⁽⁴⁰⁾biliyin ñi? Bir kŭp bal... Sırtlarına sarmışlar, getirler adamı tarif idellerimış. Alçağ ⁽⁴¹⁾boylu, sağallı bunu yisin diyi birañmışlar, ğitmişler. Bōğle

de o Vannınıñ bize hadisesi var ⁽⁴²⁾ve gerçeğ bu, bõğle hiķâye filan dēğél, hüddemli dirler.

Buralarda hiç savaş oldu mu?

⁽⁴³⁾Şindi burdan tâbi şey harbine seferberliğē çok giden olmuş canım kóğğümüzden. Hâdda ⁽⁴⁴⁾Kâzım Ğarabekir burdan geşmiş ordusuynan. Cāmiye gelmiş asğerleri buraya yerleştirmiş. ⁽⁴⁵⁾Dedem, oranın zamanın çoğ zengini idi. Hacı Emmi, büyüğler anladırđı. Cāmide bir hafta on ⁽⁴⁶⁾ğün ğalmış. Asğerin ayağları yālin, pirişanlamış, mırışlamış. Kâzım Ğarabekir bi kótü arabaynan ⁽⁴⁷⁾buraya gelmiş, odalarımıza misafir olmuş. On ğün mü ne cāmide misafir idmiş o asğerleri. ⁽⁴⁸⁾Ğazanlar, yimeğler hazırlanmış. Dedem, o zamanın ayakğabı çarırılmış. Ilgın ırmış buranın ⁽⁴⁹⁾ğazası. Ilgın'a gitmiş. Ilgın'da ne ğadar o asğerin ayāğā üç yüz, iki yüz asğer var ısa ⁽⁵⁰⁾onların ayāğāna o çarırđan tiktirmiş orduya, asğere ğiğdirmiş ğónden. Kâzım Ğarabekir de ⁽⁵¹⁾ğidecēğende şunu sóğlemiş dedemgile: “Yarın sabah duyarsınız” dimiş. Yónanı denize ⁽⁵²⁾tókecekleri ğün. Ğitdikten sōğna, üç ğün geşmiş aradan. Türk asğeri, Türk ordusu Yónanı ⁽⁵³⁾denize tókmüş. Dedemgil, büyüğler, Hacı Emmi filan, Mıstafa'nın dedesi vilan, benim ⁽⁵⁴⁾ğayınbabam, Ayfet'in babası vilan bõğle annadırlardı. Bõğlece bi asğerin gelmesi var burdan. ⁽⁵⁵⁾Şeyden Polatlı'dan Haymana'dan topların atıldığını, ğümbür ğümbür Haymana'da harb ⁽⁵⁶⁾bõğle olduğunda anam anladırđı. Buraya ğâvur gelmemiş. Anam anladırđı ki topun sesi ⁽⁵⁷⁾duyulurdu Haymana'dan, sabah irken dirdi bõğle. Buraya ğâvurun gelmesi yoh. Ağşehir'den ⁽⁵⁸⁾öte yannı gitmiş düşman.

Askerliğınızı nerede yaptınız?

⁽⁵⁹⁾Asğerliği Kútahya'da yaptım. Hava asğeriydik biz. Çoğ deñişik yani oranın halkı.

⁽⁶⁰⁾Kútahya'nın filan nemneşekil deñişik halkı.

Köy odaları ne için yapılırdı?

⁽⁶¹⁾Köğ odaları; eli ağzını oyup, hanesi, kúfleti galabalıh,olub, zengin olanlar misafir,odası için. ⁽⁶²⁾Esgiden gezici, satıcı, fakirler çoıdu. Bu Malatya tarafından gelillerdi dilenciler, dişilillerdi ⁽⁶³⁾bunnar. Odalarımızda haftalarca yatallardı. Kendilerine şî nafağa topluyılar. Ondan söğna bu ⁽⁶⁴⁾Ahşeer tarafındaki satıcılar gelirdi at arabasıynan zepze satmaya. Onnar galıllardı. ⁽⁶⁵⁾Harışdan, yahın köğlerden ehbabın gelirdi onnar galırdı. Dũğün yapacāğanda ora belirli bir ⁽⁶⁶⁾nohdaydı. Orda yimek yinirdi. Esgiden bi tane gadınıñ birisi osanmış, göcasına démiş ki; ⁽⁶⁷⁾‘yav bu odayı gāpadalım, osandım yimek, yimek... bu ne’ demiş. ‘Hanım, misafir nasibiynen ⁽⁶⁸⁾gelir demiş’ o da. Yimēğē ben gótürüncü demiş, sen camdan bize bak demiş. ⁽⁶⁹⁾Tabi o anda da galp gözleri açıh, temiz adamlar,ımış. Misafir yimēğē gāşşığınan sundu ⁽⁷⁰⁾muydu, çeğedinin şurasından bi lohma düşer,ımış sufraya. Hanımı buñu görmüş. ‘Nólur ⁽⁷¹⁾herif, ölürüm üstünde bāğa da yap bi oda’ demiş. Sevağ ya fağırı fuğarayı odañda ⁽⁷²⁾barındırıyn gış günü. Bizim bura gelirdi, atınıñ arabasınıñ yimēğēni biz virirdik. Atınan ⁽⁷³⁾gelenleri, yayan gelenler öğle. Bi de bi çoıudu esgiden anam, anam! Yini yatahlara geldi ⁽⁷⁴⁾⁽⁷⁵⁾miydi, bi çamaynan anam ırāhmedlik toplardı bōğle ġarın üsdüne atardı. Her odanıñ birer ⁽⁷⁶⁾ahırı olurdu. Gelen misafirin hayvanlarını bağlamak,için. İçerye bağlallardı. Samanı, yimi ⁽⁷⁷⁾oda sahibine ait. Üç,öğün yimek orda yinirdi. Şindi evlere ġurh tavuk gibi toplaniyrız. ⁽⁷⁸⁾ġalmadı şindi ell,atmış oda ġaldı.

Kaç hane var bu köyde?

⁽⁷⁹⁾Yidi-sehiz,üz vilan vardır. Böy,üdü çoıh böy,üdü yav. Esgiden benim ahlımın,irdiinde şu ⁽⁸⁰⁾mezerin yanından at gondurullardı. Esgiden dũnlerde at,arabalarıynan gelin çııardı yaylı ⁽⁸¹⁾var,ıdı mezeri dolaşırdıh bōğle. Atları ġovardıh, sevirtirdih. Ğoş,atlar olurdu, ġoşu yapardıh. Şimdi ⁽⁸²⁾burda bir dũn var, adamıñ birisi burdan saldı atı şu kōrpünün yanından Corruh diriz, ⁽⁸³⁾İsmail Demirel’iñ dedesi, o da ordan saldı tam şu yini yapılan tuvaled var ya orada bu atıñ ⁽⁸⁴⁾ğaçarқан gözü ġörmüyü ġafa ġafaya ġoşlar nası tohuşur! Biz de geldik bağışıyrıs, ġafa ⁽⁸⁵⁾ġafaya taak atlar yav hiş şaşmadan! üstündēki adamlar ikişer havaya

kalhdılar, uşdular yav ⁽⁸⁶⁾havaya. Corruh diyi adı ordan ğaldı, at yere vuruncu hava ğaçırıyi.

Eskiden tarlarınıza ne ekerdiniz?

⁽⁸⁷⁾Tarlaları atlarnan ekerdik. Önümüze bi bez bağlardıh pişkir diriz bōĝle. Onu tohumu ⁽⁸⁸⁾doldururduh. Çamaynan bōĝle. Būĝda, arpa, bırçañ bunnarı, tarla suluyruz. Yulaf baharın bu sıralarda ekerdiñ. ⁽⁸⁹⁾Şimdi oldu ğınaşşıñ yiñi türedi onnar. Esgiden at arabasıynan bizim yaptılırlarımız saçardıñ ⁽⁹⁰⁾tarlaya. Ondan sōĝna atınan sürürdüñ pulluñlarınan. Üsdüne bi sürgü çeker eve ğor gelirdik. ⁽⁹¹⁾Orağ makinesi vardı ilkin tırpan var ıdı. Tırpannan işlellerdi. Ben ufâdım, yaşıñ ⁽⁹²⁾benzemesin Muhammed gibiydim ben. Sōĝna orañ makinesi çıhdı. Üç kişide var ıdı. Bizde ⁽⁹³⁾var ıdı, Şamcı Emmigil'de var ıdı bi de Bekir Āĝa'da vardı. Şimdi çıñan biçerlerin tecesiydi ⁽⁹⁴⁾bu ĥadar iş ğorürdü. Ad ğoşardıñ. Atlarınan bōĝle elli deĝar vilan yir bişerdik aħşama ⁽⁹⁵⁾ĝadar. Onu toplardıñ, desde yapardıñ. Sōĝna at arabasıynan harman yirine çeĝerdik, ⁽⁹⁶⁾yıĝardıñ. Düvenlerinden sürür, tınas yapardıñ. Hömek, noda yapardıñ yani tınas diñirdi o ⁽⁹⁷⁾zaman. Rüzĝar esdi miydi onu savúrmaya başlardıñ. Saman arħa tarafa, būĝda beri tarafa. ⁽⁹⁸⁾Ondan sōĝna onu ğalburlarınan eler ğenşler temizler, ayıdladırdıñ. Çuvallarınan eve ⁽⁹⁹⁾çeĝerdik. Biçer arabaya tóküy ya bémbeyaz būĝda, savúrdıñ mı aynı oraya çıhardırdıñ ces ⁽¹⁰⁰⁾dinirdi oña. Ondân sōĝna teĝrar girisin giri onnarı çuvallarınan doldururduh. Ğadınannı ⁽¹⁰¹⁾İstesyonuna ofise satmaya ğótürürdük at arabalarıynan. On çuval, on ğiñi çuval atardıñ. Óyle ⁽¹⁰²⁾bi sıhıntı vardı ki, şimdi ğoca kōĝ hepimiziñ birilernin üsdünde ğalırdıñ iyle benim ekini ⁽¹⁰³⁾dişle. Yok ki başka ĥiş bi şey yav. Anca orañ makinesi. Orañ makinesi de çıhdı ki Allaħ! Bin ⁽¹⁰⁴⁾doñuz ellide biz biçer aldıñ. Ondân sōĝna dayım var ıdı. Biçeriñ sapını, bunu mal ⁽¹⁰⁵⁾yimez didi. Ğoħar didi, mazud ğoħar didi. Bu sap yiñmez didi. Tekrar iki yüz daĝar vilan yiri ⁽¹⁰⁶⁾onnarnan işledik. İki séne bōĝle yaptıñ. Bin doñuz atmış üşde şey elli üşde bi rahmet ⁽¹⁰⁷⁾yaĝdı, bi rahmet yaĝdı deneli saplar te yirmi otuz araba duruyu. Deneli sap, orada būĝda ⁽¹⁰⁸⁾yışerdi başşāĝañ içinde. Tekrar biçeriñ dırmıĝını aldıñ, óñünden dolabını. Dirgenlerinin ⁽¹⁰⁹⁾biçeriñ içine on yirmi ğün atdıñ. Dirgen; barmañlı ğürēĝiñ şekli yani. Sap yüĝledirdik onnara ⁽¹¹⁰⁾biliyin ñi. Ondan sōĝna sapların yilesiyle denesini vilan ayırdıñ mıydı o samannarı işerdeki ⁽¹¹¹⁾şiyelere çeĝerdik

samannıhlara. Fazlasını noda yapardı kenarlara. Noda dinirdi oña. ⁽¹¹²⁾Çınlardı, üsdüne topraħ atardı rüzğar vilan gôtürmesin diyi. Onu ğayrı ğoyunlara ⁽¹¹³⁾yidirirdi. Ğoyunlar esgiden ğırdıydı. Eve gelmezdi, ğene vardı ğene. Ğoyunnara düşdü ⁽¹¹⁴⁾müydü bit! Topaħ topaħ olurdu. Ufācıħ toz gibi olur. Ondān sōğna bu böyür ğoyunuñ ⁽¹¹⁵⁾dalında. Örtmelere ğoydun muydu böyür ğoyunu ğurudur, zehirler öldürür. Onun ⁽¹¹⁶⁾ğorguşundan ğoyun ğırda dururdu. Saman gôtürürdüħ burdan çuvallarınan. Ğar şōğle! ⁽¹¹⁷⁾Esgiden ğar çoħ yāğardı yığenim. Şimdi ğar ğórmüyrüz. Ğarlara, evleriñ üzerine ⁽¹¹⁸⁾samannıhlara ahırların arhasına kúreyecem diyi merdivan ğoymaz ğarlardan çıhardı dama. ⁽¹¹⁹⁾O samanı gôtürdük müydü, ğarıñ üsdüne hómeğ, ómeğ tókerdik. Ğoyun āılda, ğırhlıħ, oluħ yoh!. ⁽¹²⁰⁾Birimiz de arhadañ tenekeye ğorduħ bũğdayı. Esgideñ ğoyuna bũğda yidirirdi. Arpa ⁽¹²¹⁾yidirdin ñi “Uleñ Ahmed Uslu ğoyuna arpa yidiriyi oñun ğoyunnarın hepsi ölür!” diñirdi. ⁽¹²²⁾Öğle bi bũğday indirirdik ki on uş melez bũğda var ıdı eñ ğıymadlı bũğda. Ondan sōğna o ⁽¹²³⁾hómeğ, ómeğ ğarın üsdüne tōktũğümüz samana şiyi getirirdik bũğdayı, çama çama bũğdayı⁰ da tenekeden oñun üsdüne ğorduħ. Ğoyunu āğılđañ salıvirdin miydi, onu ğarıñ içine ⁽¹²⁴⁾ğomer, çınnardı. İşde ne bulussa onu ğarıñ üstünde yirdi. Bōğleydi esgideñ yaşıantı. Üçcüz ⁽¹²⁵⁾dörddüz ğoyunu olañ nisan mayıs aylarında ya elli ğalırdı ya yüz ğalırdı. Ölürdü Allah ⁽¹²⁶⁾ölürdü ğayrı o ğeneden. Ellerimiz acırdı öldüreciyik diyi.

Çocukken oynadığınız oyunlar nelerdi?

⁽¹²⁷⁾Top oynanırdı. Bōğle uş dörd kişi birleşirdik. Bi pılastik top olurdu dığnenen. Beş kişi bi ⁽¹²⁸⁾tarafda, beş kişi bi tarafta atardı bōğle.

Bu yöreye ait bildiğiniz hikâye, tekerleme var mı?

⁽¹²⁹⁾Hebisini unuttum gitdi yok ki. Şimdi esgiden birisi hastalanmış. Git demiş, ölüme gidiyim. ⁽¹³⁰⁾dāğā çıhıyım ölüyüm demiş. Derdine çare yoh. Gidmiş şōğle yatarķa, Şahmeran; ⁽¹³¹⁾yılannarıñ başı. Yılannarıñ başı gelmiş, ğayanıñ üzerine zehirini ğusmuş. Hasda da burdan ⁽¹³²⁾dekliyi onu. Ormandan da bi sarı inek gelmiş. Südünü, o yılıñ zehirini ğustũğū yire ⁽¹³³⁾brahmış. Hasda demiş ki tamam gidiyim bunu

içiyim, ölüyüm dimiş biliyi. Varmış, içmiş. Bi ⁽¹³⁴⁾diri olmuş adam iki günün içinde bi tek hasdalık galmamış. Oñun vücutu o zehire ⁽¹³⁵⁾ihtiyacımış. Ondan sōğna gelmiş, biri sormuş yav sen neden iyi olduñ? Valla südişdim vilan ⁽¹³⁶⁾dirken yav iyi olmadım ben diyi giri gelmiş. Yav ben saña nerden alıyım Şahmeran'ın ⁽¹³⁷⁾ödünü, nirden alıyım sarı inēgeñ südünü dimiş. Bōğle de bi hadise oldu. Şimdi diller ⁽¹³⁸⁾böyüglər, 'soğaḥ qopēge goyun beklemez'. Esgi tekellmeler yani. Ondān adama hayır ⁽¹³⁹⁾gelmez demek oluydu. Şimdi bi tanesi var,ımış, sīğır çobanıymış. Sīğır güder, imiş. İsmi ⁽¹⁴⁰⁾Hallōğ'ymuş. Varmış sīğırı gótürmüş meraya, yadmış, uyumuş. Uyhu gelmiş. Sīğır başından ⁽¹⁴¹⁾ğaşmış, qōge goymuş gelmiş. Bi uyansa ki sīğır yoh. Sīğırlar nici oldu! Ulen ya ben ⁽¹⁴²⁾Hallōğ'sam. Sīğır olacıydı. Acaba Hallōğ muyum değgel miyim kendinden şüphe başlamış ⁽¹⁴³⁾bōğüz biliyi. Qóğüñ içine gelmiş, len goñşular bi gelin yav, ben Hallōğ muyum? Hee ⁽¹⁴⁴⁾Hallōğ'sun. Ben Hallōğ'sam sīğırlarınız nici oldu ya sizin dimiş. Bōğle annadılır yani. Şindi ⁽¹⁴⁵⁾tilkiylen ilan arhadaş olmuş. Deniz deng gelmiş tābi geçecekler. Yılan dimiş ki tilkiye bin ⁽¹⁴⁶⁾de sırtımda geçiriyim dimiş. Giderken yılan buñu boynunu büğmüş, sıhdırmış ölecek ⁽¹⁴⁷⁾biliyin ñi. Uleñ arhadaş dimiş, beni öldürmeye öldüreceñ amma, şōğle gafanı uzad da dimiş ⁽¹⁴⁸⁾gözleriñe bi baḥıym dimiş tilki. Ondān sōğna yılan şōğle gafasını uzadıncı, āğziynan ⁽¹⁴⁹⁾gafayı gobartmış. Dışarıya çıhartmış, upūzun uzadmış. Ben bōğle ēğri būğru arhadaşlığı ⁽¹⁵⁰⁾isdemem, dosdōğru ol dimiş biliyi. Dosdōğru ol bi dahaya dimiş. İkinci bi şey; bāğırdlaḥ ⁽¹⁵¹⁾diriz bi guş. Bāğırdlaḥ guşu olur, avcılar vurur biliyin ñi. Şimdi onu dudmuş tilki, yiyecek ⁽¹⁵²⁾ya. Beni yiyeceñ ya dimiş, ismimi sōğle de oğleyi len arhadaş dimiş. Tabi bāğırdlaḥ diyinci ⁽¹⁵³⁾āğzı açılacaḥ ya. Bāğırdlaḥ dimiş, pırr diye o da uşmuş, gömuş gidmiş. Bi dā elime ⁽¹⁵⁴⁾geçerseñ zīğırdlaḥ dirim saña dimiş biliyi.

2. Metin

Ad Soyad : Zişan Sözer

Doğum Tarihi : 1928

Öğrenim Durumu : Okuma-Yazma Yok

Meslek : Ev Hanımı

Yer : Kolukısa

Köyünüze nasıl geldiniz?

⁽¹⁵⁵⁾Ne biliyim ğurban olurum biz işde ağılmızın irdiğinde Ğoluhısa'daydık. Nirden ğoşmuş Ahmed Ağalar, nirden gelmiş dedelerimiş ebelerimiş. Ğoluhısa'nın yirlisiyik. ⁽¹⁵⁶⁾Nirden gelecek. Bizde yitdik böyüdük Ğoluhısalı. Başka bilmiyrik. Bizim dedemiz filan ⁽¹⁵⁷⁾ebemiz Ğózlülüymüş. Oralardan gelmiş işde.

Yörük değilsiniz siz değil mi?

⁽¹⁵⁸⁾Yoo. Biz ahlımızın irdiğinde burdaymıssık ya azār dedemiz, ebemiz Ahmed Ağā dedem. ⁽¹⁵⁹⁾Onnar sōğnadā Saçığara vilan da öte yān ğuruldu. Ğózlü'müz de az ıdı hindi hindi ürediler. ⁽¹⁶⁰⁾Būrāğ'am hindi babası ayrılan, anası ayrılan ayrı yaptılar. Bizim mahallemiziñ camisi ğaç ⁽¹⁶¹⁾asır geşmiş. Hindi mezerden bu öte yandaydı Ğoluhısa biliyin ñi bizleriñ böyüdüğümüzde ⁽¹⁶²⁾ahlımızın irdiğinde. Hindi çimennig filan bu depelerde ev yōğ udu, oralar harman yiriydi. ⁽¹⁶³⁾Eski mezerimiz var ya o mezerden öte yanıydı bu yannarı boş udu.

Lakabınız var mıydı? Siz kimler derlerdi?

⁽¹⁶⁴⁾Ahmed Ağalar, Sünbüller, Hamit dedeñiş. Fındılı ebeñ.

Annenizi köyde nasıl çağırırlar?

⁽¹⁶⁵⁾Kezban,ımış adı da anası iyle sevmiş. Fındılım Fındılım demiş. Fındıh yazılı ya benim ⁽¹⁶⁶⁾anam kütükde Fındıh yazılı. Fındıh yazmışlar. Qóğē geldilerdi iki delianni oğlan onnar ⁽¹⁶⁷⁾yazıvırmış. Benden sordular,ıdı anayıñ,adı ne diyi Kezban dimemişim Fındılı didiydim ⁽¹⁶⁸⁾Fındıh yazmışlar.

Soyadınız nereden geliyor?

⁽¹⁶⁹⁾Soyadı sōğnadan,olmuş. Eveli soyad yōğ,umuşumuş. Aletdiñ dedeñ esgere gitdiğinde ⁽¹⁷⁰⁾vilan sōğad yōğ,umuş dedeñ lav,ıderdi. Nirden geldiyse gayrı bilmiyrim eniğim sōğnadan ⁽¹⁷¹⁾ğonmuş. Soyadı Atatürk çıhatmış.

Sizin adınızı neden Zışan koymuşlar?

⁽¹⁷²⁾Emmimiñ gızı ölmüş de Mıstı emmimiñ. Öluncü ben de olmusum. Benim,adımi ⁽¹⁷³⁾gomuşlar. Mıstı emmim ölmüş de. Baamiñ böyük gardaşları. Gızı da deliannıymış. Ciyizi ⁽¹⁷⁴⁾sandıhda basılı ğalmış. Kevser diyrik ya, Kevser Ana Kürd İramazan'ıñ. Onun gızıymış, ⁽¹⁷⁵⁾emmiziñ ğarısıymış. Ayış bibim añnadırdı.

Köyden savaşa giden olmuş mu?

⁽¹⁷⁶⁾Aletdin dedeñ kitmiş savaşa vilan benim ğayınbabam gayrı. Savaşa gidmiş, yidi sene ⁽¹⁷⁷⁾harb,ıdmiş. Yidi seneden sōğna dönmüş dolaşmış. İzmir'i ğâvırdan ğurtardıh geldik tirdi. Yā⁽¹⁷⁸⁾ğurban,olurum, iyle tirdi. Ahmed,Āğalardan giden,olmamış gayrı. Hacı İrbām dedemizñ ⁽¹⁷⁹⁾Halil'i işde vurulmuş ğalmış, goyun İstanbul'a yoş giderken. Goç satmaya giderken yolda ⁽¹⁸⁰⁾vurulmuş ğalmış. Onuñ da mezeri hindi Bëyüova dirlermiş orda Bëyüğova'daymış. Orda ⁽¹⁸¹⁾ğalmış onuñ da mezeri işte. Hacı İrbām dedemizñ bi tek oğlu var,ımış. Yoş satmaya ⁽¹⁸²⁾giderke vurulmuş. Aşhıyalar óñüne geçerke heybeden para çıhardacıymış. Arabaynan ⁽¹⁸³⁾gıdilirmiş eveli.

Savaş anısı olarak ne anlatılırdı?

⁽¹⁸⁴⁾Sûñgü sûñgüye dirdi dedeñ. Sûñgü sûñgüye. Ğılıç Ğılıca o zaman top tûfeg ne arar imiş. ⁽¹⁸⁵⁾Çoh harb idmiş. Ğâvırñ biri, girdiydiñ içeriye bir gelin yahamdan dutdu gôtürüü diyi şıyle ⁽¹⁸⁶⁾sermiş diyi Ğâvır girmiş içeriye gelin Ğız deliğannı yatıyı diyi. Hemen girivirmiş dedeñ. ⁽¹⁸⁷⁾Ülen nası öldürdüñ bu gelin Ğızı bu babayiğitleri bu gelini Ğızı. Tuttuğubille Ğâvıra sûñgüyü çekince Türk ⁽¹⁸⁸⁾sende esger ben de esger, sen de esger ben de esger dimiş. Aletdin dedeñ bıyle añnadırdı. ⁽¹⁸⁹⁾Dedeñ sûñgüyü vuruncu ora öldürmüş, hebsini hışır idmiş. İzmir Urum dirdi, Urum çoh ⁽¹⁹⁰⁾dirdi dedeñ. Ğâvır çok Ğaldı oralarda dirdi, sahlannmışlar. Vurdum Ğılıcı kellesini bısdım dirdi ⁽¹⁹¹⁾dedeñ yavrım. Ondan sōğna Ğayı gırdık, geçirdik girdik İzmir'in içine tirdi. Bütün ⁽¹⁹³⁾alayınan tabırınan dirdi, esger dirdi halanı Ğalmış dirdi. Hindi İzmir'de dirdi Urum Ğarışılığ ⁽¹⁹⁴⁾var didi Aletdin dedeñ. Ne yaralandım dirdi, ne vuruldum dirdi. Ğümüş gibi geldim dirdi ⁽¹⁹⁵⁾Aletdin dedeñ. Hacılar'ñ Mevlid'inen, Ali Osman'ñ babası yanımda öldüler dirdi. Bi ⁽¹⁹⁶⁾ğurşun geliyi nirden geldiğini bilmiyi dirdi. Çuhurda duruyruñ dirdi, Ğavamızı ⁽¹⁹⁷⁾çihaddiğımız an bi Ğurşun geliyi, nirden geldiğini bilmiyriğ dirdi.

Savaşa nasıl gitmişler? Yürüyerek mi?

⁽¹⁹⁸⁾Yörüyök yörüyök! Dümbelēğēñ Ardı'nı tarif iderdi biliyin ñi. Dereden geldik, bu yanna ⁽¹⁹⁹⁾çıhdıñ, İzmir'e indik dirdi. Harbi bitirinci dedeñ çoh paraynan gelmiş yavrım. Ondan sōğna ⁽²⁰⁰⁾geldim dirdi Bırāğ'im Ğurban olurum. Yidi sene hıc gelmemiş. Bi Ğaçak gelmiş. Ğğşa Ğarısı ⁽²⁰¹⁾ölmüş. Hatış bibiñ vilan güccükler imiş. Yavrım dedeñ Ğaçak gelmiş, ev Ğapan Ğalmış. ⁽²⁰²⁾Ğaçak geldim dirdi dedeñ iki candırmaynan. Ğayınnamı salmışlar, Ğaśmışlar. Kimi ⁽²⁰³⁾dileyeciysen, kimi alacıysan al yoh kōğñ içinde dimişler. Tek Çarıñlar'da Elif Ana var, ⁽²⁰⁴⁾oraya gitmiş, Hacı Ğğa, mıhtar, iki candırmaynan bi dedeñ.

Madalya vermişler mi peki?

⁽²⁰⁵⁾Ğayrı onu bilmiyrim, onu laf idmezdi. Harbi bitirmiş, evine dönmüş. Ne vuruldum dirdi ne ⁽²⁰⁶⁾iyle öldüm dirdi, hasela Mevla geldim dirdi.

Atatürk'ü görmüş mü?

⁽²⁰⁷⁾Ya yavrım ya. O zamañ fes giyeller imiş ya Atatürk şabğa giydirmiş. Atatürk öñlerinde ⁽²⁰⁸⁾durmuş. Añnadırdı dedeñ. Atatürk zamanında harb itmişler. Öñümüzde onnarnan harb itdik ⁽²⁰⁹⁾dirdi. Hay esgerler ha diyi ünner imiş, bāğırır imiş Atatürk.

Siz küçükken köy nasıldı? Neler yapardınız? Hangi oyunları oynardınız?

⁽²¹⁰⁾Ben güccüğe vilan işde ahlımızıñ érdiğinde ekin, harman ıdı gurban olurum. Goyun guşu ⁽²¹¹⁾başka bunnarnan yitiştik bunnarı gordük. Oynaşşırdıñ şoralarda, küllüklerde evcik ⁽²¹²⁾yapardıñ yiñi yitişirkene. Daşdan evcik yapardıñ, oynasırdıñ. Üş dörd gız arhadaş ev ⁽²¹³⁾yapardıñ şıyle hayat yapardıñ, içine otururduñ.

Eşinizle nasıl tanışıp evlendiniz?

⁽²¹⁴⁾Ğözlü'den düñür geldiler de. Ebem Ğözlülüymüş ya. Ondan düñür geldiler. Omarlar ⁽²¹⁵⁾diyiyle. Hepsi gırıldılar galmadı ya. En güccükleri var ıdı Mısa Ğardaşı. Memmed'de de ⁽²¹⁶⁾bibimizin gızı var ıdı bizim Ğözlü'de. Babam didi ki bi tek gızı ğurbete mi virecem didi. ⁽²¹⁷⁾Düñür geldiler Omar'dan baña. Virmedi baam. Sōğna Ğara Dayı Aletdiñner'e viridi. Ğara ⁽²¹⁸⁾Dayı viridi babam virmedi. Ğara Dayı didi ki benim didiğim olacah didi. Anamıñ ⁽²¹⁹⁾ğardaşınıñ oğlu ya. Kūmesden bu yanna geşmem didi. Ben de bi çocūum dāha. Babam ⁽²²⁰⁾geldi bu çocucuñ virmen didi. Ğara Dayı da dimiş ki anama; bibi dimiş, kūmesten öte yannı ⁽²²¹⁾inmem dimiş. Anam da bek aşğıyaydı, carıydı. Bek fenaydı Fındılı ebeñ. Ğara Dayı kūserse, ⁽²²²⁾ğarışmiyırım ben gızıña, oğluña dimiş babam. Ğara Dayı kūsecek diyi beni virdiler. Veli ⁽²²³⁾dedeñ

de on yidi yaşındaymış. Ben de on üç yaşındaydım. Nikāğam neyim gıyılmadı da ⁽²²⁴⁾Aletdin dedeñ götdü Ğadınan'na yavırım. Yaşımı böyütdü de nikāhımı ğıydırdı. Ğoyunumuz ⁽²²⁵⁾da bārabar ıdı dedeñlen, evlendik işde ğücücügden, everdiler beni. Memmed dedeñ ⁽²²⁶⁾ğücücügden virıvırdı. On iki on üç yaşındaydım ellēm ahlım bile ermiyi ğurban olurum. Ben ⁽²²⁷⁾çoccūğudum, Ğara Dayı'nıñ avrad ğormuş Veli dedeñizi beni de çığırırılar ıdı orda işde ⁽²²⁸⁾otururduh, oynasırdıh, ğülüşürdük. Evlenmeden vilan eveli hiş ğormedik kimseyi ⁽²²⁹⁾ğurban olurum. Nişan ğoyundu ondan sōğna ğórdük.

Düğününüz nasıl oldu?

⁽²³⁰⁾Davúlınan, tömbēğnen hindiki ğibi oldu işde. Davúl çaldıh. Aletdin dedeñ bi hafda ⁽²³¹⁾düğün itdik. Atmış ğoyun kesdi. Biteciğ, öğlan ıdı ya Veli dedeñ. Ben de biteciğ ğız ıdım ⁽²³²⁾zatı. Düğünü yaptılar, ğoca Ğoluhısa ayāğā kaħdı. Yaptılar, yıkdılar, yükletdiler, işgi ⁽²³³⁾işdiler, neler oldu neler ya ğurban olurum.

Düğünde yemek olarak ne yapardınız?

⁽²³⁴⁾Ya canım tē bi hafda düğün oldu oña ğore de yimeķ. Ékmeķ ğorúllerdi, ğoynu neyi ⁽²³⁵⁾kessellerdi, ekmeķ ğorúlürdü, yinirdi, içellerdi. Hangı yimeğler olacaħ işde etler, ekmeğler, ⁽²³⁶⁾sütlüler. Et ğızarırdı, ğadeyif ğızarırdı, pilav bişerdi ğazannarnañ, ğızarıllarıdı ateşlernen, ⁽²³⁷⁾ğollardı. Ekmēğemiz, davetimiz filan ğözel olurdu.

Yemekleri kim yapardı?

⁽²³⁸⁾Bi ğoñşu gelir yimeķ bilen o yapardı. Qōğımızde bi yimeķçi olurdu. Getir onu ocāğan ⁽²³⁹⁾başına ğorruh. O yapardı yimēğimizi.

Düğün adetleriniz nasıldı, gelinlerinizi nasıl karşıladınız?

(240)Dama çıhallardı. Eski çólmek gırırları o desti çólmek gırıǵı. Onuñ içiñe arpayı bũǵdayı (241)doldururduh. İçine de bozuñ para ğorduñ. Dama çıhardı hısım aqrabanıñ biri, yaylı hayata (242)geldiǵıbilene onuñ üstüne atallar ıdı, yaylınıñ bõǵrüne. İyle ādet idi yavırım. İçine para ğorduñ, (243)arpa bũǵda da ğorduñ, suyu doldururduh. Gelin geldi hayata durdu mu yaylı, tahsi filan ne (244)arıyı. Onuñ üstüne şõra yere atallar ıdı damdaanıñ birisi. Qóǵún çoccu ğayrı parayı (245)ǵabışıllardı. Arpa bũǵda da saçılırdı oraya. Gelini alır içeri ğorduñ, biz ekmek ğórürdüǵ (246)ǵayrı. Geliniñ bereketli ossun, ayāǵa ğüdümlü ossun. Bũǵda, arpa çoñ udu. Onuñ üçü (247)ǵorduñ ğurban olurum. Ğüveyi de başkası indirir bindirir, indirmeşe ğendimiz ekmek ğórür (248)ǵüveyimizi indirirdik. Ahşam olur gelinne ğüveye dilek ğıçerdik. Ondan sõǵna dũǵun biterdi.

Eskiden nasıl giyinirdiniz?

(249)Eskiden fısdan giyerdik, ğüdük, iç ğüdüǵu. Hindiki ğüdüǵum de dalımda ya. (250)Ahlımızın irdiǵinde anamız bize giydirirdi, çoccuǵuqa. Sõǵna böyüdük ğayrı şalvar, ğüdük (251)ǵıǵdik. Hindi da bunnarın içindeyik işde. Bunnan ölüb gideciyik. Şalvarın içinde potur. Kısa (252)giyiyrik ya o da potur diyiyrik. Dedelerimiz babıç giyeller idi şıyle şıyle. Ardı açth. (253)Yalın ayaq giyeller ğoyuna gidellerdi. Dedelerimiz don giyerdi ğayış bāǵlardı. O eveliymiş (254)ǵuşah muşah. Benim ğayınbabam filan ğuşah bağlanırdı. Ğoca şıyle ıstarda tohullarımış. (255)Biyaz şıy upuzun bi tohullardı. Bir milli çorap giyellerdi. Bir milinen ğayınnam örürdü. Bi (256)tek milinen çorap. Çobanlar falan onnarı giyerdi. İvmecin ğüççüǵu erpeden olurdu. (257)Erpeden eǵirirler idi yúndan. Kirmanımız neyimiz vardı enǵım benim kirmanım neyim (258)duruyu. Çöpü neyi tahardı kirman şıyle, eǵirirdik onnan.

Eskiden giydiǵiniz günlük kıyafetler nelerdi?

(259)Entere giyerdik, ğocaman şıyle ğaba ğibin bürünürdük. Aynı sizin hindi yıhanınca giyiñiz (260)ya ondan ıdı gollu mullu giyerdik ğümüş gibi onnan yatardıñ örtüye.

Halı, kilim dokur muydunuz?

(261)Eveli tohunur,umuş ya heybesi vilan yirde. Halı filan biş tohumazdık. Menevşe yingeñ (262)bilir. Halı vilan onnar tohullardı. O zaman tohunurdu halı bizlerin gününde yōğ,udu.

Biri ölünce ne yapardınız?

(263)Ekmek ne gótürürdük işde giderdik cénazeye bi ekmek hazırlardıh. Cénaze evine (264)gótürürdüh.

Nasıl ağıt yakardınız?

(265)İller ağlamazdı da gendim ölenimize ağlardıh.

(266)Hanı bizim Avşarımız, Kürdümüz bir orduya dağ gelirdi dördümüz

(267)Duz yükünden ağır geldi yükümüz, deveci haķına döndü haķımız

(268)Ġurbet iller mi bizim yurdumuz haydi yavrım silamıza gidelim

(269)Ağısdos'da ġar yağdırdıñ ekmēğeme aşıma

(270)Aısdos'da ġar yağdırdıñ başıma

(271)Ağı ġatdıñ ekmēğeme aşıma

(272)Aletdin dedeñe, Veli dedeñe biyle ağladım ellēm. Elif Ana ebeñ birinci āhtçıydı.

(273)Ayvallıġın ġara daşı

(274)Yandı ciğerimiñ başı

(275)A odanıñ kóşe daşı

(276)Ġóşdı böğon, oña ağların

(277)Elif Ana ebeñ biyle ağlardı. Aletdin Āğā öldü kōğ doldu hayata ġayrı Ġoluħısa'nıñ āğası.

(278)Ninnileriniz nasıl olurdu?

(279)Ninni vilan da biyle olurdu işte ya ğurban,olurum.

(280)Hasdāneniñ ğandilleri yanıyí

(281)Baş tabipler baş,ucumda dönüyü

(282)El,urma tabip de yarem ğanıyí

(283)Yaremi saracañ nem ğalmış benim

(284)Hemi nenni çaldım hemi ağladım biyle işde. Biyle nenni çalırdım çocuklara.
Hemi āġıt⁽²⁸⁵⁾hemi nenni çīġırdım.

(286)Órtmesiñe vardım irķek şışekli

(287)Odasıña geldim sedir dóşekli

(288)Ġabiriñe vardım mor menevşeli

(289)Dünyamil amcaña niyde biyle āġladım işde. Hemi sōġlerdim hemi āġlardım.

(290)Diġer kaybettiġiniz çocuklarınıza nasıl āġlardınız?

(291)Ne bim ben. Seneler ġaça vardı. İki dane deliānnı öldü, iki de ġüccük,öldü
Elif Ana⁽²⁹²⁾ebeyiñ yavrım. Çoh sōġlerdi, ókserdi, çoh at yahardı da unıttuk gitdik;

(293)Yişil,olur camileriñ direġi

(294)Müslüman,olaniñ acır yüreġe

(295)Ne bir sāġdıç itdim ne de ġüveġi

(296)Onuñ içü dolanırım mezeri

(297)Dirdi. Elf Ana ebeñ biyle āġlardı. Delianni delianni iki dene öldü ġüccük,öldü.
Béş oġlan⁽²⁹⁸⁾dōġurdu da bi tek Veli dedeñ ğalmış ğurban,olurum saña. Šatüreyadan
vilan öldü tohtur⁽²⁹⁹⁾yōġ,udu ya. İkisiniñ,arası yīġirmi ġün var Elf Ana ebeyiñ
ōġlanlar. Delianni nişan⁽³⁰⁰⁾ġoycahlardı öldü. Bi Dünyamil,öldü bi de Hanifi. Tohtur
ne yōġ,udu şorda örtüde yatdılar,⁽³⁰¹⁾yaz ġününe. Ġıran,oldu o sene. Tavúķ ġıranı
gibi, seçme gibi bütün,öldü yavrım. İki dene⁽³⁰²⁾Elf Ana ebeyiñ öldü mü,
Ahmed,Āġa'nıñ Ali öldü mü, Osman,Āġa'nıñ, Hasan Emmi'niñ⁽³⁰³⁾bōġrümüzden
öldü.

Hastalarınıza nelere yapardınız ilaç veya bakım olarak?

⁽³⁰⁴⁾Tohdúr, inne falan ne aríyí! kepeķ sarırdıh. Kepeķ gaynatır, kepeķ sarırdıh. Kıóğúmúзде ⁽³⁰⁵⁾mıhdarımız sıtma ne bek dutardı. Ot gaynadırdıh ebe kıómbeci filan olurdu. Elif Ana ebeñe ⁽³⁰⁶⁾geliller idi çoccúğú olmayan hastalanan. Elif Ana ebeñ ebe kıómbeci olurdu od kıóğúmúзде ⁽³⁰⁷⁾hindi gene bitiy ya. Onnarı yuñar, ğaynatır, ğarınlarına sarırdı. Çocuħlar hastalandı mı viley şatüriye ⁽³⁰⁸⁾olmuş. Kepēğē ğaynatırdıh onun kepēğēni yarırdıh şiyle yazardıh, ılıcaccık sarırdıh ⁽³⁰⁹⁾bōürlerine ekmek itdiğimiz onun kepēğē ğayrı. Ayāğā neyi ğırılınıcı ğolu ğırılınıcı ğırılınıcı ⁽³¹⁰⁾var ıdı Başğuyu’da oña giderdik, gótürürdük sarırdı. Muşammaınan. Muşamma ıderdi. Hindi ⁽³¹¹⁾kibi alçı mılçı nārıyı, tohtur nārıyı.

Doğum nasıl yapıldı?

⁽³¹²⁾Āğrı dutar dizine otutdururdu ebeñ dōğumu yapardı. Góbēğni keserdi yişil çoccūğun. Böler, ⁽³¹³⁾çizer yatırır gelirdi.

Bebeğin dişi çıkınca ne yapardınız?

⁽³¹⁴⁾Dişi çıhınıcı bulğur ğurur da diş bulğuru dāğırdırdıh.

Köyünüzde kışa hazırlık nasıl yapıldı?

⁽³¹⁵⁾Unumuzu bulğurumuzu õğúdúrdük evimizde doldururduh her şeyimizi. Ğoynumuzu, ⁽³¹⁶⁾yāğmızı, yōğurdumuzu alırdıh, ağız südü var ısa bularıh, yaħacāğmızı yandıracāğmızı dolduruduh evimize.

Çeyiz hazırlığı nasıl yapıldı?

⁽³¹⁷⁾Çiyizine asbab, acer asğal, ğayınmaya, ğayınbabaya õğlana. Eveli ip çorap örürdük. ⁽³¹⁸⁾İpden örürdük. Hindi biyle çoraplar yōğudu. İşlık, işlık dıyrim ben

ğayrı ya. Öğle ⁽³¹⁹⁾namazlāğa. Eveli işlik dinirdi hindi siz değirdiniz adını gómlek de ben diyemiyrim onu ben ⁽³²⁰⁾evelim. Onnardañ da ğorduñ düřü ğızlarımıza. Eveli fes giyilirdi ya. Şiylece ğırmızı ğırmızı ⁽³²¹⁾satın allıladı onnardan. Ehdiyar ğadınnar fes giyerdi. Fesi giyerdi dülbadini alırdı başına ⁽³²²⁾açıñ değél idi. Atatürk çıhıncı şapğaya çevirmiş. Hindiki çeyrekler var ya iyle saç altını ⁽³²³⁾olurdu, bilerzik olurdu. Saçlarına tahallardı gelinler. Boğazlarına böyük böyük beşi birlik dirlerdi.

Mutfağınızda ne tür araç gereçler vardı?

⁽³²⁴⁾Ocāğımız ne olurdu, bişmiş bişirirdik aşğana dirdik biz. Dolabımız molabımız yōğ udu. ⁽³²⁵⁾Çulunan çuvalınan bastırñ örterdiñ dışarıya yāğmızı yōğördumuzu. Bastırñ dirdik kúplerimiz ⁽³²⁶⁾ğayrı. Yōğört, pindir bastırāğa örterdik. Çekerdik makinede. Süt makinemiz çekerdik, ⁽³²⁷⁾yāğnı bi ayrı pindirini bi ayrı örterdik bastırāğa, çula. Çul, çuvalı biriktirirdik dışarı örterdik ⁽³²⁸⁾kólkeye. Dolabı neyi nirde ğorduk. Ğurt düşüvirir örtmesseñ.

Yemeklerinizi nerede pişirdiniz?

⁽³²⁹⁾Ğoca tenceremiz tavamız olurdu şiyle tavanın orda bişirirdik. Kermeyi ğayardıñ, ús dane ⁽³³⁰⁾ğorduñ. Bişirirdik kermeynen ocañda bişmişimiz, burcu burcu koñardı. Milağaz yōğ udu bişiyćik yōğ udu.

Tarlada ne işler yapardınız?

⁽³³¹⁾Tarlada işde mercimek ne eķerdik onnarı yolardıñ. Günnükçü gótürürdük, günnükçü ⁽³³²⁾yolardı. Ekín būğda, arpa. Bir iki day da mercimek eķdik. Günnükçüler; kōğmüzüñ adamı ⁽³³³⁾fuķāreler. Gidelerdi yaz geldi mi mercimeğē, noñud ekenlere çalışıllardı. Tarlayı pullūğnan ⁽³³⁴⁾sürüyduķ pulluñ. At arabasıyan pulluñ. Sōğnadān motur mutur çıñdı. Baamızıñ evinde ⁽³³⁵⁾bi çiñ atımız var ıdı, bi sít óküz. Óküzünen filan çoñ düven sürürdük. Sapı saçallardı o ⁽³³⁶⁾harman yirinde depellerde. O düven dişli olurdu. Düven dişli dirdik. O sapı un ğibi ezerdi. ⁽³³⁷⁾Ustalar

yapardı Ğadınhan'da. Biyaz biyaz diş idi. Çahmah, eveli çahmāğa onnan çahallardı.⁽³³⁸⁾ Bu çahmahlar ne arıyı. Dülbedin içine gollardı, düven dişiyen şıyle dedemiş, ebemiş onu ⁽³³⁹⁾yahallardı şıyle onnan cıǵallalarını yahallardı. Düveniñ altı daş ıdı. Biyaz daş ıdı şıyle. ⁽³⁴⁰⁾Üstüne binirdik tahtalı olurdu. Onu Ğadınannı neyi getirillerdi ustalar kōǵımızde çahallardı. ⁽³⁴¹⁾Üs-dört tahta çahallardı düvene onun üstüne binerdik. İnsan ezerdi o dişler. Döne döne ⁽³⁴²⁾sürürdük. Un gıbi iderdi oñu. Oñu yıǵallardı ortasına. Tınaz, yin ğatdan halka idellerdi. ⁽³⁴³⁾Ortada o sürdüklerini tınaz idellerdi, un gibi eridirdi. Ondan sōǵna saçallardı yire düveni ⁽³⁴⁴⁾sürürdük, sap bitti mi o tınazı yıǵallardı. Ondan sonra yil eserdi onu savırırdık ğayrı.⁽³⁴⁵⁾ Athılarımız, yabalarımız olurdu. Athı dillerdi şıyle büyük büyük athılar saman athısı. Yabalar ⁽³⁴⁶⁾da olurdu yabalar ğüççüǵüdü. Onlarınan savırırdıh harmanı. Yil esti poyraz esti mi ⁽³⁴⁷⁾tınaşımızı savırırdık. Új dişli ananat dirlerdi, onnan sap yüǵedirler idi. Yabalar da bés dişli ⁽³⁴⁸⁾olurdu yaba şıyle şıyle. Onnar ğüççüǵ olurdu biliyi onnarnan bizim ğücümüz yiter savırırdıh. ⁽³⁴⁹⁾Yil çıhdı da savırdıǵ mı saman bi ayrı dene bi ayrı yıǵılırdı.

O zamanlar unu nerede öǵütürdünüz?

⁽³⁵⁰⁾Deǵirmende. Ahmed Ğāǵa'nıñ su devirmeninde. Hindi iki düǵma dónürdü. Bir de bulgura ⁽³⁵¹⁾dónerdi deǵirmeniñ. Böyüǵüdü çölde ğoca deǵirmen yirleri yurtları belli ya. İkisi una ⁽³⁵²⁾dónerdi. Bulgur neyi orda övüdür orda oñardırdık. Altılarında üstülerinde daş, tókellerdi oña ⁽³⁵³⁾büǵdayı un iderdi. Aynı hindik ékmeǵ itdiǵmız unnar. Biri de bulgura dónerdi. Bulguru⁽³⁵⁴⁾elerdik, çalhardıh, savırırdık. Getirirdik pilav bulguru. Su deǵirmeninde öǵüdürdük. Su ⁽³⁵⁵⁾devirmeni muattal oldu, ğoşdı yıhıldı. Çayların suyu kesildi, çimerdiñ orda. Hindi ataş deǵirmende ⁽³⁵⁶⁾öǵüdüyler Ğadınhan'da. Başǵuyu'ya gidiyler, Ğadınhan'na gidiyler. Eveli su devirmeniydi ⁽³⁵⁷⁾Ahmed Ğāǵalar'ıñ deǵirmen idi, bütün Başǵuyulular, Sarıǵayalılar, Boyalılar hep onlarda ⁽³⁵⁸⁾öüdürlerdi. Harmanı ğaldırdıh mı çitin yirine ahtarırlandı. Tek pullüǵnan. Sōǵnadın çit ⁽³⁵⁹⁾pulluñ çıhdı. Vile! Pulluñ çıhmış, úş dene dişi var ımış, oñu o çabıñ sürürmüş. Dedeñ bir ay ⁽³⁶⁰⁾tek pullüǵnan sürürdü, ardında dolanırdı. Hindi kimi bir ğunde yüz dólüm yir ekilmezdi ki ⁽³⁶¹⁾ǵurban olurum bir ay iki ay ekin ekilirdi. Tek pullüǵnan at arabasıynan. ⁽³⁶²⁾Atlarnan óküzlerden iyle sürürdük ǵurban olurum sāǵa.

Koyun - kuzu işlerini kim yapardı?

⁽³⁶³⁾Ġoyun, toħlu, gezli obanlar ġúderdi ġıra. Ġótúrúllerdi, şabanana ġleñ azzıħ gelirdi depelerde yurtda ⁽³⁶⁴⁾sāġardıħ evimize gelirdiħ. Súdleri kúplere ġorduħ, dalımızınan getirirdiħ. Onnarı makinede ⁽³⁶⁵⁾çekerdik. Pindiri bi ayrı, yavan súdü bi ayrı, ıravıġnı bi ayrı boşadırdıħ. Pindirlerimizi ⁽³⁶⁶⁾ġazanlara alırdıħ. Tuluħlara basardıħ. Yāġları da kúplerimiz olurdu şiyle şiyle onnara tóker, ⁽³⁶⁷⁾óterdiħ bastırāġa. Bastırıħ diyrim ya ulnan uvalnan óterdik. Ġurt düşmesin. İyle ⁽³⁶⁸⁾bahardıħ. Tulūġa da pindir basardıħ işde. Ġoyun öldü mü tuluħ ıhardırdıħ onun derisini. ⁽³⁶⁹⁾Boynular neyni keserdik, yarmadan řiýitmeden tuluħ ıhardırdıħ alt ayahlı. Öñ ayahlarını ⁽³⁷⁰⁾ıhardırdıħ. İçine de onun pindiri basardıħ. Tuluħ pindiri işde. ıravıġ da makinede ayırırdıħ ⁽³⁷¹⁾ya. Yavan súdü bi ayrı, ıravıġ bi ayrı makineler ayırırdı. Onun ollú bi ayrı, onun öllüġü bi ⁽³⁷²⁾ayrı. Biz ıravıħ diyrik ġaymaħ diyiler hindi ya. Helkeynen ekerdik. Onu kúplere dóker, ⁽³⁷³⁾óterdik bastırāġa ġurban olurum sāġa. uvallarınan, ullarınan, adırlarnan dolardıħ. ⁽³⁷⁴⁾Ömrümüz iyle geçerdi işde. Ġıř geliþ de sineġler filan ġaybolasıya. Yāġı da itdik mi ölçölere ⁽³⁷⁵⁾basardıħ. İçeriye serin yirlere óterdik. Ġúz geldi de ġayrı ġar, yāġmır yāġdı mı içeri ⁽³⁷⁶⁾ġorduħ onnarı. Ġurtlar, sinekler biterdi. Ondan sōġna baharıca yirdik ġayrı onu aardıħ.

"Saya gezmek" ne demek? Duyduğuma ġöre bu köye ait bir adetmiş.

⁽³⁷⁷⁾İşde un bulġur toplallardı. Satallardı. İşde arħadařlar toplanıp biş altı arħadař, ona bi şey ⁽³⁷⁸⁾alılıardı yout evden bi şey iderdi ġamırři vilan. “Ne ġaldı ne ġaldı seçime ne ġaldı elli ġün ⁽³⁷⁹⁾ġaldı” dillerdi. Gezellerdi saya vahdı neydi o zaman bilmiyirim. Ġahrime vilan gezerdi ⁽³⁸⁰⁾ġoca ġoca herif evli barħlı. Yāġ toplallardı helkeynen. “Vireniñ altın başlı ġlu ossun, ⁽³⁸¹⁾virmeyeniñ kel başlı ġızı ossun” iyle bāġrıřılıardı geldi mi ġapıya. ıħar virirdik. Hazırlardıħ ⁽³⁸²⁾şoraya aħřamdan yāġı, bulġuru virirdik. Saya vahdı geldi gelir ġapımıza diyi yavırım. ⁽³⁸³⁾Ondan sōġna gezellerdi. Ü ġün gezellerdi. Ü ġünden sōġna bitdi mi saya, Ġahrime ⁽³⁸⁴⁾başlarıydı ġayrı ya. Ġahrime aş dutardı yavırım şekerne mikene pişmaniy ekellerdi zinide. ⁽³⁸⁵⁾Saya bulġuruna da çeker ne alılıardı. Ziniden pişmaniy idellerdi şiyle til til olurdu.

Ğahrime ⁽³⁸⁶⁾ bek bilirdi pişmaniy öldü gitdi yapardı. Üş ğún gezellerdi, işde biyle yiller, içellerdi. Eveli ⁽³⁸⁷⁾ ne biliyim, bet bereket, adet çöğüdu. Hindi yok ğurban, olurum.

Gündelik hayatta kullanılan kelimeler üzerine genel sohbet:

Burda “kümük” diye bir sözcük duydum. Anlamı nedir?

⁽³⁸⁸⁾ Burnu kúmüg, olurdu ya. Kúmüg dirdik, işde şorda (burunda) et қаһmayınca, burnuñ niye ⁽³⁸⁹⁾ kúmüg senin dirdik. Anadan iyle olussa kúmüg, olurdu. Dirēğе olmayan şiyle burnu neyi ⁽³⁹⁰⁾ yassı et gibi oldu mu kúmüg dillerdi, . Dedeniziñ burnu iyleydi et, hınkırır gibi. Dedeyin burnu gózel ⁽³⁹¹⁾ dēğel, idi. Daha dillerdi ki, Ahmed, Āğalar’ıñ dirsekli burunnu çocuğların vilan hep kendiñe ⁽³⁹²⁾ çekmiş dillerdi. Bizim deyaza oğluna çekmemiş ki dirdi, deyaza uşahlarıydı.

Hareni Hikâyesi Nedir?

⁽³⁹³⁾ Aşğanada un, eledik bir ğún, eveli. Hareniye suyu neyi doldurduñ. Hareni, ğazaniñ ⁽³⁹⁴⁾ ğüçcūğü. Veli dedeñ onun içine ğirmiş. Bi de gózelce hareniye ayāğnı basmış. Şurdan şu ⁽³⁹⁵⁾ yannı ğarılmış. Hamır ğarılmış. Anām, ben de vardıydım gice dedeñi bekledik Veli dedeñi. ⁽³⁹⁶⁾ Ondan sōğna ğoduğ, itti evlerine. Hareniye ğirmiş, unuñ içine ğirmiş, şurdan şiyle ⁽³⁹⁷⁾ hamır, olmuş. Ya ğurban, olurum ora iyle bekledik. Şiyle ğodu gitdi ğayrı Veli dedeñ, bi dā ⁽³⁹⁸⁾ da gelmedi. Ya biyle dutuşmussuñ, eveli. Enterecek ğağardıñ İhsan dedeñ vilan viley.

Ailede en çok sevilen yemek neydi?

⁽³⁹⁹⁾ Dedeñ tiridi çoh yirmiş. Yavrım ğümüş gibi tiridi; sōvannı, biberli, ğavurmalı tavaya ⁽⁴⁰⁰⁾ suyunu ğorduñ. Ğaynadırdıñ. Ekmēğе dōğrardıñ, eti tıfırdıñ tepsiye şiyle. Üsdüne dókerdiğ o tiridi. ⁽⁴⁰¹⁾ Elnen dōğrardıñ sēhene. Tirid oydu. Sovanı dōğrardıñ, yāğı tavaya ğorduñ, sovanı dōğrardıñ, ⁽⁴⁰²⁾ sovanı ğavırırdıñ cobul cobul. Ğavırmayı atardıñ. Suyunu dókerdik. Baharın calla yapardıñ.

3. Metin

Ad Soyad : Habibe Kara

Doğum Tarihi : 1944

Öğrenim Durumu : Okuma-yazma yok

Meslek : Ev Hanımı

Yer : Hacımehmetli

Eşinizle nasıl tanıştınız? Köyde gençler birbirlerini nasıl tanırды?

⁽⁴⁰³⁾Esgiden beni virdiler bu yanna. Burda virdiler. Babam yo,udu benim virdiklerinde. ⁽⁴⁰⁴⁾Annem dulıdu. Babamız ölmüş. Bu da bi elbise giymiş bi gózel ki nası gózel. Lacivert ⁽⁴⁰⁵⁾dağıminan giymiş. Geldi bizim o yannı esgi evlerimiz vardı babamıñ. Ordan bu yandan geşti ⁽⁴⁰⁶⁾şiyle. Geçince o yanna bahıyrım pencereden o yanna bahıyrım bu nası görüyüm ⁽⁴⁰⁷⁾diyerekden. Beni virdiler ğări bu yanna. Bu yannı bilmiyrim tanımydım. Gózel idi işte ⁽⁴⁰⁸⁾beñi virin buña didim. İyleliğnen oldu. Dũñür geldiler baña. Eveli esginiñ hoca kişileri var⁽⁴⁰⁹⁾ıdı yaşlı. Geldi Allañ emriylen baña dũñür oldu. Anam da dutdu bu yanna virdi. Ona⁽⁴¹⁰⁾yaşımda bu yanna virdiler bu yanna geldim ben.

Duşma diye bir gelenek varmış ondan bahseder misiniz?

⁽⁴¹¹⁾Dede gelirdi, ısız eve gırdık. Dede pencereyi tıklardı haydin gidelimiñ diyi. Ondan sōğna dedeynen hoş beş⁽⁴¹²⁾ıderdik. Ondan soğnacığma hadı Allah ısmarladıñ dirdi baña. Gırıntı getirirdik yirdik, ⁽⁴¹³⁾içerdik. Gırıntı fındıg, fıstıh, çitnevir oña iyle dinir. Ondan sōğna oturduñ, sohbet iderdik. Ondan ⁽⁴¹⁴⁾sōğna dedeyi geçirirdim. Dede gör giderdi. Baña görüşe gelirdi ya duşmaya bu duşma o. ⁽⁴¹⁵⁾Anāsinin habāri olmaşdı, ğardeşinin habarı olmaşdı. Şindi o işler bıtdı de. Gizli olurdu. ⁽⁴¹⁶⁾Ondān sōğnacığma ısız eve gorlardı bizi. Gelirdik, oturduk, kağardık. Ondan ⁽⁴¹⁷⁾sōğnacığma ğice vahtı dedeyi geçirirdim, o gör giderdi. Annem duyarsa ğızarlar,

(418) ğarahasbennik görünmeyelim babaya, anaya ğardeşe diyerekden ısıız eve gorlardı. Biyle olurduķ işte. Buña (419)duşma dirler.

Evlenecek genç kızların çeyizine ne koyardınız?

(420)Ĝızıñ evleneceĝeñ ğızıñ bohcasına ğanevçe, patık, çorap, çember, cihiz, havlúsıñı buñnarı (421)havlú pişķir dirler bizim burada şeccade, elbise ğızıñ ciyzini dolduruyruñ biyle.

Erkeklerin çeyizine ne konulur?

(422)Hı irkéĝe mi diyin? İrkéĝe de ğayfesini ğoruh, sorma şekerini ğoruh, ondân sōĝnacıĝma yiyecek (423)ĝırıntılarını ğoruh, apacer gómlek, ğumaştan pantul. Onnara da onarı ğoruh. Eveli eşķide ben gelin (424)olduĝum sıralarda.

Çocuk doğduğunda neler yapardınız? Adetleriniz nelerdir?

(425)Eskilerden çocuk doğduğundan iyle bek adet dēĝil idi. Çoccuĝa iccik alabuçuñ yapardı. (426)Giderdik bohçayı düzerdik biyle. Belle kí ğızım dōĝum itdi diyerekdeñ gótürürdük. (427)Çocuhlar oldu diyerekdeñ oĝlan oldu diyerekdeñ néler getirillerdi yirdik, içerdik. Onnarı (428)ūĝurlardık, ğor gidellerdi. Un çorbasını ğavúrırdık biyle onu tencereynen bişirirdik. Onu (429)annesi çocuh içerdı.

Çocukların ilk dişi çıktığında neler yaparsınız?

(430)Diş bulĝuru vururduñ. Buĝdaynan vururduñ. İçine ğara üzüm, ğızıl üzüm, cevız bunnarı (431)dóĝerdik. Üstülerine şiyle doldururduñ. Şēĝenlere ğorduñ. Bi çocuĝun eliñe virirdik hep (432)sülaleyi çoccuĝun diş bulĝuru çıktı diyerekden gezdirirlerdi. Onnar da bu çocuĝun eline (433)çanañ, çólmek, billór, şonu şonu virirlerdi hediye

gótúr de çocuğun diş bulguru dişleri çıktı ⁽⁴³⁴⁾diyerekden yisinler çocuñ içinde yimek yisin diý tabaň viren alır içeri gorduň.

Ramazana nasıl hazırlık yaparsınız?

⁽⁴³⁵⁾İramazan'da ilkin bi yoğörruñ biyle yuħa yaparñ. Ondân söğna yımırtaýnan ğırırñ su ⁽⁴³⁶⁾bóreğliğ iderik şıyle. Tıl ğadeýifi iderik doldurruñ biyle tepsilere onarı ğızardırñ. Onarı yirik ⁽⁴³⁷⁾İramazan'da hazırlıñ. Mantı, érişde onnarı iderik. İçerlere ğuşenelere doldurruñ.

Halı veya kilim dokur muydunuz?

⁽⁴³⁸⁾Halı çocuñlar toħurdu. Halıları toħurduñ. Şunların hepisi oturlardı halı toħurduñ. Satardı ⁽⁴³⁹⁾amca, altımıza aştıǵmızı açardıñ sevinirdi çocuñlar. Onıki çit halı toħudular. Ğoca ğoca⁽⁴⁴⁰⁾şönnardan toħudular. Babalarıña satardıñ motur alırdıñ. Şu sarı dışardā sarı moturu halıynan ⁽⁴⁴¹⁾aldı dā amca.

Küçükken oynadığınız oyunlar nelerdi?

⁽⁴⁴²⁾Oyun oynadıǵım... ben deliğanlıyķana mı soracāsınız çocuñları mı? Ben ýitişip geliķene ⁽⁴⁴³⁾çoccüğķana sūbürgeden gelin yapardım. Gelin yaptım mı şıyle arħadaşlar da bóğrúme ⁽⁴⁴⁴⁾otururdu. Oğlanlı ğızlı deliğanlı arħadaşlarım. O sūbürgeyi zininin üstünde biyle oynadırdıñ. ⁽⁴⁴⁵⁾O da biyle sekerdi. Adete bebek olurdu elli gollu biyle. Zininin üstünde ben eyle çoh ⁽⁴⁴⁶⁾oynaddım onu. Onnar vardı işte eveli. Biraz da böüyünce de hocaya gittim ohuyamadım. ⁽⁴⁴⁷⁾Çinçili toħ oynardıñ. Cızardıñ cızgılı. Elimizde bi ğayıñ şıyle çinçi o yanna o yanna sekerdik, ⁽⁴⁴⁸⁾bir iki üs diyerekden. Biz de çinçiyen oynardıñ eveli çocuñluğumuzda. Çinçi didiğim ⁽⁴⁴⁹⁾kiremid daşı gibi şıyle bi şıy. Yassıca parlañ bi daşınan oynardıñ.

Birisinin ayağı kırıldığında ne yapardınız?

⁽⁴⁵⁰⁾Bunun gölü gırıldı güccüĝkâne. Şurda salıngacı var, ıdı. Düştü beşikten tepes, üstü gırıldı. ⁽⁴⁵¹⁾Hıs bi tarafa gótüremedik anca bi gırıhcı var didiler gótürdük. Başguyu'da. O da hıs bi şey ⁽⁴⁵²⁾yapamadı. Eğrice dutdu. Üzüm sarır dóverdik. İç yağnı dóverdik, goyunu keserdik içinin ⁽⁴⁵³⁾yaĝlarıynan. Onnarı golunu çemrer sarırdıh. Üzümlü dóver sarırdıh. Biyle boazıña ipi asardı biyle dururdu.

Çocuĝu olmayan kadınlara tedavi olarak ne yapardınız?

⁽⁴⁵⁴⁾Çoccüĝu olmadık bi ĝadına hic çoccuĝu olmadı benim deýzemiñ. Ebe ebe gezdi. Ebe ebe ⁽⁴⁵⁵⁾gezinci suyun buĝuna otutdurdu, fışĝıya gómdüler otutdurdular. Böcüg godular iylesine ⁽⁴⁵⁶⁾olmadı. Buñu gezdirmedik yir gomadılar. Çocuu olmadık deýzem var, ıdı daha olmadı iyle ⁽⁴⁵⁷⁾durdu ırahmetlik olmadı dā yaşıy da. Ğoca ĝarı ilacı itdik oña, da yanı.

Sinirlendiĝiniz, kızdıĝınız birisine nasıl beddua eder misiniz?

⁽⁴⁵⁸⁾İntizar itdİĝimde inşallah birini bulur birini bulmañ, eĝmeĝeñ davşan ĝendin tazı ossun, ⁽⁴⁵⁹⁾diyerekden intizar iderdim o adama annacımda.

4. Metin

Ad Soyad : İsmail Kara

Doĝum Tarihi: 1944

Öĝrenim Durumu : İlkokul 5. Sınıf Terk

Meslek: Çiftçi

Yer : Hacımehmetli

Bir lakabınız var mıydı? Sizlere kimler derlerdi?

⁽⁴⁶⁰⁾Ġaralar dirler. Valla guċuġġkân babam işte biraz esmerġdi ġaram ġaram diyi sevmişler. ⁽⁴⁶¹⁾Ġara ġaldı. Soy ismimiz de ġara. Esas ismi Ömer de ġara dirlerdi babama. Ġaradayı dirlerdi.

Buraya nereden geldiniz?

⁽⁴⁶²⁾Valla biz bu yandan gelmissik. Eski dedelerimiziñ dedeleri filañ Ort Asya'dan gelmişler ⁽⁴⁶³⁾bu yanna. Türkmen olaraġdan. Yörüġ deġilik. Birisi Ġoluhısa'ya oturmuş, birisi Atlandı'ya ⁽⁴⁶⁴⁾birisi de nireydi üç yire oturmuşlar, üs ġardaşlarımıñ yani.

Askerliġinizi nerede yaptınız?

⁽⁴⁶⁵⁾Asġere bin doġuzüz atmış dördte gitdim ben. Atmışaltıda geldim. Asġerliġi Sivas'ta ⁽⁴⁶⁶⁾yaptım. Çavuşudum orda acemi birliġinde ġaldım orda bitirdim geldim.

Buralarda savaş olmuş mu? Bildiġiniz savaş anısı var mı?

⁽⁴⁶⁷⁾Babam girmemiş savaşa. Yalıñız onnar orta yir biraz bozuġmuş dört sene yapmışlar ⁽⁴⁶⁸⁾asġerliġi. Biziki sine yaptık.

Çiftçiliġi nasıl yaparsınız? Tarlalara ne ekersiniz?

⁽⁴⁶⁹⁾Valla ben şindi ahlımın ġirdiġinde atlarımız var ıdı o zaman motur yoġ ıdu bek. Bizde ⁽⁴⁷⁰⁾çalışan adam var ıdı. İşte onun yanında gider gelirġdim yani ben bek atınan çiftçilik ⁽⁴⁷¹⁾yapmadım. Ondân sōġna buġda ekerdik sarı buġda ekerdik. Arpa ekerdik. Ġılçılı buġda ⁽⁴⁷²⁾dirdik onu ekerdik. Pancar filan yoġ ıdu esġiden. Guyu yoġ ıdu, su yoġ ıdu onnarı ⁽⁴⁷³⁾ekmezdik.

Küçükken oynadığınız oyunlar nelerdi?

⁽⁴⁷⁴⁾Guçcũĝkan gice meselâ bizim şu dışardâ odadan ı̇arı kemiĝi atardıĥ óbûr tarafa kemiĝ böyle ⁽⁴⁷⁵⁾béyaz kemiĝ. Atardıĥ. Goşardıĥ kim bulursa kemiĝi o óbûrünün sırtına binir odanın önüne ⁽⁴⁷⁶⁾ĝadar getirirdi. Hotâĥ oynardıĥ. Şindi yuvarlaĥ taşları bulurduĥ. Yassı yassı daşları bulurduĥ. ⁽⁴⁷⁷⁾İşte hotâĥ oynardıĥ yani.

5. Metin

Ad Soyad: Fatma Buksür

Doğum Tarihi : 1936

Öğrenim Durumu : Okuma - Yazma Yok

Meslek : Ev Hanımı

Yer : Saçıkara

Düğünleriniz Nasıl Olur?

⁽⁴⁷⁸⁾Düğünü ben yaparım. Yemek, goyunu keserim. Ondan kēriceĝim getiriz doğrarız. ⁽⁴⁷⁹⁾Ĝazanları ĝoruz. Salçasını suvanını her bir şeyisini içine ĝatarız. Ondan kēri ekmeĝleri yıĝın ⁽⁴⁸⁰⁾yıĝın ı̇ideris böĝle. Sularız sofraları hazırlarız. Ondan kēri yémeĝleri ĝatarız, bi yémeĝci ⁽⁴⁸¹⁾olur bi ekmeĝci olur öĝüne şey ı̇ alır. Dāĝdırlar yazarız bu ovayı. Herkeş gelir yér, içer, gider. ⁽⁴⁸²⁾Düğünümüz üç gün sürer.

Çeyiz hazırlıklarınız nelerdir?

⁽⁴⁸³⁾Yatāĝnı ı̇ideriz. Namaşlāĝsını ı̇ideriz. Ondan kēriceĝim her bi ne gereĝ,olursa onları éder ⁽⁴⁸⁴⁾ĝorus, ĝirep ĝorus. Doĝuma kendim doĝurun daa kirkıt, ı̇starım orda çizili.

Ölülerinize nasıl ağıt yakarsınız?

⁽⁴⁸⁵⁾Ağáda ağılallar işte yahım yahıñ ben öyle yahım yatakda o başında durmadım ki.

⁽⁴⁸⁶⁾Hic ağát yağmaz benim bi oğlum öldü halen de ağıların. Böğle ağát yaña yaña olmaşlar⁽⁴⁸⁷⁾sarıllılar, ağılaşllar yémeğni gollar.

Çocuklarınıza ninni okur muydunuz?

⁽⁴⁸⁸⁾Vay ğuzum vay hiç ninni de oñumadım. Pammúh çeğmenen dünyamı túketdim pammúh⁽⁴⁸⁹⁾çeğmenen, onnarı memur ı étcen diýé hiş ninni görmedim. Pambığa gıderdig,eveli. Balleleri ⁽⁴⁹⁰⁾sarınırdıĝ yüş kılöv pambıĝı arhama alırdım taa ğantara gótürürdüm yamaç ğibi yere.

Kış için ne tür hazırlıklar yaparsınız?

⁽⁴⁹¹⁾Fasúllesini ğorus, yağını ğorus, pendirini ğorus. Ondan kēriceĝim tarhanasını yaparız. ⁽⁴⁹²⁾Dóğmesini yaparız. Bulgurunu yaparız. Heþisini ĝışlıĝmızın ğorus. Dolaba ĝoýulcāĝ,olani⁽⁴⁹³⁾dolaba ğorus. Öyle ĝoýulcāĝ,olanmızı çuvala ğorus.

Çocuĝu olmayan kadınları nasıl tedavi edersiniz?

⁽⁴⁹⁴⁾İlaç yapallar. İşte ilaç yaþan ĝarıyı ebe ĝarıları getirriz. Yaptırırız olussa olur olmasşa ⁽⁴⁹⁵⁾tohtura gótürüller başĝa bi şiy étmezler. Ne yapar ne yapmaz bilmem.

Çocuĝu olan kadına neler yapılır?

⁽⁴⁹⁶⁾Çoccuĝu olanı kutlallar. Herkes birer elbise alır, şiy alır yanına varır. Onnardan yiyecek, ⁽⁴⁹⁷⁾içecek çıharırlar, gollar, Ğuran oñudullar, birer çeyrel altın taħarız.

Ramazan'dan önce ne tür hazırlıklar yaparsınız?

⁽⁴⁹⁸⁾Iramazan gelceğende erişte gıyarız. Yuğa yaparız, ondan kēriceğm ne gāderse ğatmār ⁽⁴⁹⁹⁾yaparız sede yağna. Goyun peyniri goruz, biz hort dēriz ğaynadırız, goynun südündeñ, ⁽⁵⁰⁰⁾saḫsarı. Ondan kēriceğm ne bilēn her şey yaparız. İşte ağılına ne gelisse yapıyım.

Birisinin ayağı kırıldığında o kişiye ne yapardınız?

⁽⁵⁰¹⁾O zāmanda ayaa burķulduğunda bu goluñu sıvallar. Buñu sabúnlu suýunan bōğle⁽⁵⁰²⁾sıaşlaya, sıaşlaya ḫarmağañ ucuñdan çekeller yerine getiriller. Ğoluñu güzelce mumlu ⁽⁵⁰³⁾şeyle sarallar. Tohtura gırıñ olurşa ḫek burañdan bileğendeñ vilen gırıñ olurşa tohtura ⁽⁵⁰⁴⁾gétmeşler. İşte biz öyle ideriz. Gózúña, ğaşıña bi şey düşdü mü, suvanı şey ideriz içine de duz ⁽⁵⁰⁵⁾atarız, dóveriz, dóveriz hemān bu gózúñ ğarasını bi solukta alır o siyānı.

6. Metin

Ad Soyad : Mehmet Buksür

Doğum Tarihi : 1932

Öğrenim Durumu : İlkokul 4. Sınıf Terk

Meslek: Çiftçi

Yer: Saçıkara

Köyünüze ne zaman geldiniz?

⁽⁵⁰⁶⁾Ben şindi bi dağķa bandı ğapāt ben bi ğonuşayın. Patışāhañ ğızına müşderiymiş aşīğın⁽⁵⁰⁷⁾birisi. Patışāh çağarmış aşīğı. Ğızımıñ adını sōğlemeden şu ğadar şeyir yazarsañ ğızımı saña ⁽⁵⁰⁸⁾verecēğem demiş. Yazamaz da ēğsík ğalırşa ğafañı alacāğān demiş. Ğızgın patışāh aşāğā. ⁽⁵⁰⁹⁾Aşık demiş ki telden mi söyleeyin sözden mi

söyleyein demiş. Sözden söyle demiş. Aşih⁽⁵¹⁰⁾söylēyo söylēyo gızın, adını aınmadan söyleyü. En sonunda da diyo ki, gızın adı da ⁽⁵¹¹⁾Safiya'ymış. En sonunda diyo ki; ğāfiyamnan geçer de Sāfiyam'dan geçmem başımı alırsañ ⁽⁵¹²⁾al deyü. Uleñ saña gızımı verdim deyo gız da müşderiymiş aşāğa.

⁽⁵¹³⁾Şindi Yörūğ'ün buraya gelişini mi ğonuşacāğan? Şindi başlıyoruz. Biz biraya bin dohuz ⁽⁵¹⁴⁾yüz kırk sekizde beşinci ayın yirmi beşinde bu Saçığara kığğüne geldik. Burda kıy kent bi ⁽⁵¹⁵⁾şey yok. Biz diveyle ğoyunla ğócebe Yörūğüz. İsgenderun'dan tirene bındık. ⁽⁵¹⁶⁾Gurthasannı'dan indik. On bes yirmi ğın Pusat'da ğaldık ēğlendik. Beşinci ayın yirmi ⁽⁵¹⁷⁾beşinde de ğóçunen Atlantı'nın içinden ğestik. Bu Saçığara kıyüne geldik. Bu aşiret Ort⁽⁵¹⁸⁾Asya'dan gelen tarihler evvelce ğonup ğóçen déveyle ekmeğēne aşını yukünü çeken ⁽⁵¹⁹⁾ğoyununan guzuynan ğeçinen Yörük aşireti. Soñradan bu aşirete Patışahların döneminde ⁽⁵²⁰⁾Saçığara aşireti diye ad verilmış. Bu Saçığara aşireti on iki mahalledir. Bu Saçığara ⁽⁵²¹⁾aşiretinin üzerinde beylik yapmış adamlar bizim dedelerimiş. Bizim Odabaşılar'ın dedeleri, ⁽⁵²²⁾Odabaşı Memet. Buraya iskân olduk, yarısı Ğoluğısa'nın hüdüdü yarısı Atlantı'nın hüdüdü ⁽⁵²³⁾yarısı Tağvütlü'nün hüdüdü buradañ boşluk olan araziye bizi yerleştilerdi ğardaşım. İlk ⁽⁵²⁴⁾iskânımız bin dohuz yüz kırk sekizde sehizinci ayın otuzunda otuz beş hane. İkinci iskân ⁽⁵²⁵⁾otuz üç hane. Aradan bi sene ğestikten soñra. Aradan bi on sene ğestikten soñra üçüncü ⁽⁵²⁶⁾iskânımız kırk bes hane. Ondan soñra bu kıy on hane geldi Abdırıraman Ağa dediler, bu ⁽⁵²⁷⁾ğarının babasıña Çolah Ağa dediler, üç hane beş hane geldi iskân oldu üç hane beş hane ⁽⁵²⁸⁾geldi óte ğittinilmedi hep emmi dayı. İlk iskân olanlardan bizden asğer de almadılar. ⁽⁵²⁹⁾Ğócebe diye bizden asğer almadıladı. Burada üs sene iķametĝâh etmeyen adamlardan asğer ⁽⁵³⁰⁾alamadılar. Amma üs seneyi ğestikten soñra bizden asğer aldılar. O zaman emseli ⁽⁵³¹⁾nisillerimiz asğere ğetti. Ben bin dohuz yüz otuz dört doğömlu olduĝuma ğóre eski baamın ⁽⁵³²⁾yaşdırdıĝı şeye ğóre bu Saçığara aşiretinin içinde bu kıye yerleşenlerin içinde ilk asğere ⁽⁵³³⁾ĝeden benin, şu çocuĝun dayıları.

Dedelerinizden savaşa giden olmuş mu?

⁽⁵³⁴⁾Fıransış harbinde Maras'ın Fıransış harbinde, Toruslar'dan yayladan iniyollar. Maras'a. ⁽⁵³⁵⁾Beş yüş çadır var. Harp var. Aşşāğa Maraş'dan batıya doğru ğüneye

doğru inemeyollar. ⁽⁵³⁶⁾Atatürk'üneñ Fevzi Çakmak geliyo aşiretiñ içine. Bu çocuğun ésäs dedesi Bekir Çavuş oğlu ⁽⁵³⁷⁾Memmed Ağa. Benim dédemiñ de öz yégeni Araş Ağa'nın öz yégeni. Bekir Çavuş oğlu ⁽⁵³⁸⁾Memmed Ağa'yı buluyollar. Yörükler siziñ ağaңыз kim? Sizde muhtar var mı? Ağaza var mı ⁽⁵³⁹⁾dii soruyollar Atatürk'ün kim olduğunu bildikleri yok. Gelen soran Atatürk bunu. Bizim ⁽⁵⁴⁰⁾ağamız var. Bizim muhtarımız ağzamız yok. Biş seyar gonar göçeriz deyî. Bekir Çavuş ⁽⁵⁴¹⁾oğlu Memmed Ağa'nı çağırıyollar. Bizim ağamız bu adam diyollar. Gabadayı iri yarı bi ⁽⁵⁴²⁾adammış o adam da. Buyurun hoş geldiñiz deyyî. Size guzu keseyiñ, goç keseyiñ. Kırk yılda ⁽⁵⁴³⁾bir sefer bizim evimize siz deyó. Biz etiñi yiyecek guzu goyun istemeyiz senden deyó. ⁽⁵⁴⁴⁾Ordu aç, ordu aylardan beri et yediğı yok. Senden beş yüz goyun isteyoruz deyó. Bu ⁽⁵⁴⁵⁾çadırlardan toplayacaksın. Dellal ohuduyor Bekir Çavuş oğlu Memmed Ağa, beş yüz, içiniñ ⁽⁵⁴⁶⁾goçuynan belâbâr gısır goyun eti yenecek mal, beş yüz goyun toplatıyî. Beş yüz goyunu, ⁽⁵⁴⁷⁾Atatürk'ünen Mareşal Fevzi Çakmağ'a bunu ordumuz yesin deyó. Dévelerimizin de eğer ⁽⁵⁴⁸⁾bizim yapacağımız bi görev varısa dévelerimizin de hazırız biş. Ama bizim silâmız yok ⁽⁵⁴⁹⁾anca birer mavzerimiz déyi. Cepane yok fazla deyó. Eğer biz bedenlen yardım edecêğsek. ⁽⁵⁵⁰⁾Beş yüz goyunu aldıktan soğra Bekir Çavuş oğlu Memmed Ağa hiba ediyor buna. Ne ⁽⁵⁵¹⁾geliyor, bi sene soğra Bekir Çavuş oğlu Memmed Ağa'ya Govayı Milliyeyi Milliye Reisi ⁽⁵⁵²⁾Bekir Çavuş oğlu Memmed Ağa diye şönuñ bóyüklüğünde bi mühür gazılıyo. Yörük aşireti ⁽⁵⁵³⁾Milliyeyi Milliye Reisi emi de Reis ünvanını veriyor. Cumhuriyetin o dönemlerde, bu ⁽⁵⁵⁴⁾mühür gazılıp, Bekir Çavuş oğlu Memmed Ağa'ya geliyor ólmeden. Bişi Adana Valisi ⁽⁵⁵⁵⁾Atatürk'ün emriyle Adana'ya mercimek çiftliğine, oraya iskân édeyollar. Fağat Yörükler ⁽⁵⁵⁶⁾orda bize Adana'da Toröslar'dan öte aydın édeller. Uluğışla'dan öte bize aydın édeller. ⁽⁵⁵⁷⁾Ordan beride de bu Gonya Ovası'nda da bize Yörükler belledi. Biz hiş bi yere iskân olmadan ⁽⁵⁵⁸⁾sallı soplu iskân olmadan bu Saçıgara kóyüne iskân olan bi yörüyenini. Déveynen, ⁽⁵⁵⁹⁾goyununan, göçebeynen iskân olan Yörüğük. Biz o aşiretçilik Yörük, gonup göçerken ⁽⁵⁶⁰⁾Saınbêğli Hacı harbinde çete düzmüş bu Yörükler, yüşelli iki yüz kişi, o Ermenilernen ⁽⁵⁶¹⁾savaşmışlar. Çete düzmüşler kendi silahlarıyla kendi atlarıyla. O Gardirli'niñ Gozan'ın üst ⁽⁵⁶²⁾yanında Saınbêğli var takvimde bulusuñ. Orada ebem, irametlik diyo ki o Hacı harbinde ⁽⁵⁶³⁾göçünen geliken, Ermeniniñ cenazesiniñ içinden déveyi çekemedik göçü çekemedik ⁽⁵⁶⁴⁾diyollar. Ölü adamların cenazesinin üstünden. Bóyle savaşmışlar. Bunu size

añladacađ adam ⁽⁵⁶⁵⁾galmadı. Ben bubamın yanında çoğ galdım, çoğ gāve bişirdim o bóyüklerime. Çoğ hízmet ⁽⁵⁶⁶⁾etdim. Onlarıñ sözüyle bunları tanıyım.

Burada tarlalarınıza ne ekersiniz?

⁽⁵⁶⁷⁾Ekinlerimiş, bize iskân verdiği için tarlalarımızı her haneye, hanesine göre, bize iki yüz ⁽⁵⁶⁸⁾yirmi beş değar tarla vérdiler. On beş kişi babamıñ oñzuna iki yüz yirmi beş değar tarla ⁽⁵⁶⁹⁾vérdiler. Ondan sōđna, herkeşin tarlasını nüfuşuna göre devlet tarla vérdi. Bize hatta Saĥarya ⁽⁵⁷⁰⁾pullúđı trenine pullúk verdi. Gapı pençere yapmak için kereste de virdi. İlk iskân ⁽⁵⁷¹⁾olanlarımıza verdi bu yardımı devlet bizim. Ondan sōđna, gapıyı, pençereyi geldi yaptırdı. ⁽⁵⁷²⁾Bu kóy çok zağmetli, iskân oldu. Adam Gadınĥanı'nda gapıyı alıyo, gapıyı búraya getirecek ⁽⁵⁷³⁾vesayit yok. Babayığit bir adam ıdı adıña da Bacağsız Ali delerdi çoban bir adam ıdı. Bir ⁽⁵⁷⁴⁾evin gapısını yükleniyo sırtında Gadınĥanı'ndan búraya alıp geliyo. Bu adamıñ gabiri ⁽⁵⁷⁵⁾Toprađgale'de. O adamın çocuklarından da torunlarından da oğuyan da var.

Bu bölgeye ait bildiğiniz bir halk hikayesi var mı?

⁽⁵⁷⁶⁾Bu kóđde, eski tarih túrküleri de bilen de benin. Elbāđđal ođlu da aşiret. Fađat Saçığara ⁽⁵⁷⁷⁾aşireti değil, Maraş Elbāđđli aşiretinden o adam Elbāđđli beğlerinden. Ístanböl'a sūrgün ⁽⁵⁷⁸⁾ediyollar bu adamı. Bu adam da gendi de hemi bey hemi de şair Elbāđđal ođlu...

⁽⁵⁷⁹⁾Elbāđđal olum der de neyledim nétdim

⁽⁵⁸⁰⁾Súrdüler de Ístanböl'a sūrgüne gittim

⁽⁵⁸¹⁾Nēđđin var ĥalların kótü yokluğa gittim

⁽⁵⁸²⁾Eski ĥallarından bilenim ĥalıma

⁽⁵⁸³⁾Deyö on sene Ístanböl'da zındanda galıyo deyö eviñe dönünce bu túrküyü söyleyo ⁽⁵⁸⁴⁾avradına. Ne gadar, zındandan çıtıhtan sōđra, belik bólúk guzulu goyun getiriyollar, arđası ⁽⁵⁸⁵⁾boduğlu camız getiriyollar inek getiriyollar geçmiş dimeye gelenler. Bilini de gabul etmeyo. Elbāđđal oğlu fākir düşüyo. Avradı çok gabadayı,

Gündeşliĝ ğızı. Hārman⁽⁵⁸⁶⁾zamanyımış. O zaman biĉer yōĝ, motır yōĝ. Avradyınan barabar, başşah toplamaya⁽⁵⁸⁷⁾ĝedeyollar. Başřāĝa biraş topıayo Elbāĝāl oĝlu bi avradı var yanında bi gara fişsek de o⁽⁵⁸⁸⁾almış. Eřřeĝe sūrüyollar. Eřřē yūkledip gelecekler başřāĝı. Elbāĝāl oĝlu yoruluyo başşah⁽⁵⁸⁹⁾toplarķan. Dalını řóyle bi řam aĝacına vériyurun. Fıķratlanıyo;

⁽⁵⁹⁰⁾Getir avrat şu eřyāı

⁽⁵⁹¹⁾Yūĝledelim topladıĝımız başřāĝa

⁽⁵⁹²⁾Ezel biz de bēĝenmezzık ĝutlu yüzlü döřřēĝe

⁽⁵⁹³⁾şındi guru yerlerde şu oluıdur ĝalan

⁽⁵⁹⁴⁾Bu Yörük türküsü onnar da Yörük o Elbāĝlı aşireti dediĝim.

⁽⁵⁹⁵⁾Ulam ulam oldu da ĝaldı yazılar.

⁽⁵⁹⁶⁾Cerenı avlar boĝazı goĝ boncuılu tazılar

⁽⁵⁹⁷⁾Altı arabı adlı şah teş kazıĝler

⁽⁵⁹⁸⁾Alay vurup ĝóĉe ĝóle dúřeı bēĝleriı nıcıı oldu.

⁽⁵⁹⁹⁾Bir ıınar var ıı mış. ıınarın dibine de bi ĝāveci var ıı mış. Beyler, o ıınarıı dibindeĝ ĝāveye⁽⁶⁰⁰⁾toplanırlar ıı mış. Bóĝle duvar muvar yok sade ıınar aĝacı bıyık bir ıınar aĝacı. ıınar⁽⁶⁰¹⁾aĝacına söyleyo ařıĝın birisi de;

⁽⁶⁰²⁾ıınar saıa arıa vériıı oturanlar

⁽⁶⁰³⁾Körven ĝüninde etrafiıa sular getirenler

⁽⁶⁰⁴⁾Aĝar mendilı iste sohbet getirenler

⁽⁶⁰⁵⁾Altı ĝóĝ ĝıratlı bēĝleriı nıcıı oldu

⁽⁶⁰⁶⁾Hangısından nérden bahsedeyiı nerden sóyleyeyiı. Seksen üç yaşında...

Yörüklere ait olan bildiĝiniz beddua var mı?

⁽⁶⁰⁷⁾Yörüklerin beddoası, Allahıışııı ĝücüııı rast getirmesin be. İyce de ĝızarsa anaı avrat⁽⁶⁰⁸⁾kúfreder.

Kızgın olduğunuz birisi yok mu ona ne dersiniz mesela?

(609) Evvel akrabaydık biz de biz bize

(610) Sırrımız meydana çıkdı bakmaz, olduk yüz yüze

(611) Görmedim ben dostlūğūñ uzun devre gitdiğın

(612) Akrap olsa étmez dosdun dosda etdiğın

(613) Haa şindi, baña bah. Orası bir amānet bi yerdir. Ama, ben Omar Bēğ'eñ seleminiñ

(614) Ğonya'dan gelip de bu tarafı icara vérdiğinde siziñ kóğlüler, o Ğonyalılar'ıñ ğamyonuña (615) ğūrşun atan adamım ben. Onlarıñ babasınıñ selamına. Odabaşı Abdırāhman'a selam sōğle iki (616) ğūrşun attırıvirsın de bu hūkukçular ğaçsın demiş. Yahu sen benim arhadaşımıñ oğlusun, (617) ğardaşımıñ oğlusun. Bu ğarīyı ğótúrdüğümde ben sizin odañıza ğótúrdüm. Yahu sen beni (618) niye, ne oldun da beni horlayoñ? Zoruma getdi bu benim. Sayın Mısa ne olduñ? Ben seniñ (619) bābañınan aç ğaldıysa da barabar ğaldım ben, susuş ğaldıysa da barabar ğaldım ben. (620) Şerefime de namusuma da... oğle sır arhadaşım benim oñlar. Remzi'niñ eviñe vardım. Dudu (621) bacım evde yoñ. Remzi evde yoñ. Benim ayāğam burda motura bindim getdi miydi. Benim (622) ayāğam üşür diye baña bi yuñ çorab geydirdi ayāğañ uşüyü Mēhmed Ağbi dedi. Uleñ baña (623) bah;

(624) Neyleyeyim hūlya ile tācı ben

(625) Olmuşum hūmmetimiñ muhtacı ben

(626) İnsana arhadaş lâzım

(627) Şindi sen geldiñ. Odabaşı Emmi Ardañan'a gédelim deseñiz beniminen. Eer ēhliyetiñ (628) var ısa şu tahsi oğlumuñ oğredmen oğlumuñ vallaña da géderim billaña da saşalıñı severin (629) çocuk. Ben ğazancımıñ değeriñi bileydım bōğle metanet vireydım benim iki çuval param (630) olurdu. Ben dōğdum bitdim otuz iki meslek yapdım. Urfa'dan tay getirip Omar Bēğ'e, (631) Sāğar'ın Hacı'ya, Kór Ali Dayı'ya at veren adamım ben ya yarı parasına ya! Benim bi ğızım (632) var. Ünüverste mēvzunu Ğózel Sanātlar Ahademe mēvzunu. Şöna dedim ya uleñ dahı (633) Mısa, şu çocūğā bi ğoltuğ çık dedim. Beñim elimden dutuyo onuñ zamanı var deyo.

Sizde kız isteme merasimleri nasıl olur?

⁽⁶³⁴⁾Gız isteme şindi... Gızın góñlü var. Sütçü benim gızı istemeye geldi. Eđer anasınıñ ⁽⁶³⁵⁾babasınıñ da góñlü var,ısa Allāh'añ emriynen peygamberiñ gavlıynan size biz dūğūr ⁽⁶³⁶⁾geldiğ, argadaş. Dér sütçü. Gız buñu diñner. Bazı dūğūrçü geldi benim gıza deller. Bazısı ⁽⁶³⁷⁾seniñ gıza dūğūrçü gelmiş nōldu lān vėrdiñ mi vermediñ mi? Eđer anasıynañ babasınıñ góñlü ⁽⁶³⁸⁾var,ısa iyi, gāçmaş. Anasıyla babası da onu hoş karşılamadı mıydı o gız, ertesı gūn kaçar.

Kaçmasına izin veriyorlar mı?

⁽⁶³⁹⁾Ne vérecek yav. O guñdūz gız anasınıñ babasınıñ dinlemeyo oğlana gaçıyo. Eđer gızın góñlü ⁽⁶⁴⁰⁾oğlana var,ısa anasıyla babası da adamları eğleyor,ısa biz bi gonusalım deller. Biz bi ⁽⁶⁴¹⁾kendi,aramızda danışalım, deller. Gızın da góñlü babasınıñ anasınıñ góñlünüñ olmadığnı ⁽⁶⁴²⁾bildi miydi, ús gūn sōğna gāçar, oğlana gāçar. O zaman üç gūn sōğna gāştı mıydı, sütçü ⁽⁶⁴³⁾gelir. İleri gelenlerden, yaşlılardan. Arhadaş seniñ yiğkñ bizim evde yanı gızın bizim, oğlana ⁽⁶⁴⁴⁾gāştı. Allāh'añ emriynen geldiler. Başımızıñ üstünde yeriñiz var. O zaman bizim ⁽⁶⁴⁵⁾ısulumuzda gızdan başlıñ alıyollar. Eđer adam birez zeñgín dēğesse adamdan altın paraynan ⁽⁶⁴⁶⁾elli yüz altın alıllar,ımış. Adam gāriben,ise işde usūlen bi başlığ veriller,ımış. Ondan sōğra ⁽⁶⁴⁷⁾da biri virine gōyun kesip barışıyollar.

Eskiden nasıl giyirdiniz? Özel kıyafetleriniz var mıydı?

⁽⁶⁴⁸⁾Vardı. Şindi bizim özel giyafetlerimiş gāra gōyunuñ yuñundan gādınlarıımız eğerirdi. Gāra ⁽⁶⁴⁹⁾gōyunuñ yūñlerinden eğerirlerdi. Firmende eğerirler. Onu ince eğerirler. Özel eğerirler. ⁽⁶⁵⁰⁾Ondan şavlar dikeller. Ondan haba dikeller benim şu gocuğ gibi. Arhadaşım yilek dikeller ⁽⁶⁵¹⁾ondan yuñundan. Çobanlarımış kepenek giyer. Kepenegsiz olmaz biliyosuñuz. Arhadaş, ⁽⁶⁵²⁾gādınlarıımız da o zaman Suriye'den Gūcçūkgonak'dan, Suriye'den gāçañçılar gelirdi. O ⁽⁶⁵³⁾zaman gutlu gumaş Suriye'den gelirdi. Suriye'den gādınlarıımızıñ kiydikleri hep gumaşdı. ⁽⁶⁵⁴⁾Ağar gumaşlardandı hele de halı vañdı zengin olanlarıñ gādınları ordan şey gelirdi, gādife ⁽⁶⁵⁵⁾gelirdi. Gutlu gumaş gelirdi. O gumaşlardan kūrķ yapallardı.

Küçükken oynadığınız oyunlar nelerdir?

⁽⁶⁶⁶⁾Ben babamdan fırsat verip babama çalışmadan fırsat da bulamadım amma kesdiri diye bi ⁽⁶⁶⁷⁾oyun var. Onu oynallar. Ğarañı daş diye bi ısıcağ daşı atallar, iki yarga olullar. O ğarañı ⁽⁶⁶⁸⁾daş diye... eskiden bizim Yörüklerimiş, ğocalı gelinler dāhi belik belig ayrılıllar o ğarañı ⁽⁶⁶⁹⁾daşda oynallardı. Benim ahlım yétđđinde.

Nasıl bir oyun o?

⁽⁶⁷⁰⁾Oñu işte bi daş gızdırıllar, atallar. O daşı bulup da hangisiniñ partisi iki yargı olullar, ⁽⁶⁷¹⁾hangisiniñ ğalabalığ o ısıcağ daşı eline geçerse o, onu yenmiş olurdu. Tırki çalallar. Hamır ⁽⁶⁷²⁾türküsü varya hamır türküsü. O hamır türküsünü Muş'da bizim avrad gibi eke ğarıllar. Bōyle⁽⁶⁷³⁾onuñ havasına göre onuñ istediği oyuncunun istediği oyununa göre o türküde hava ⁽⁶⁷⁴⁾dönderir. Dıbıdan deller ona o türküyü söyler.

O türkünün sözleri nasıl?

⁽⁶⁷⁵⁾Ohooo neler var...

⁽⁶⁷⁶⁾Tonbulum oynar depede

⁽⁶⁷⁷⁾Üzüm ğoydum sepede

⁽⁶⁷⁸⁾Yörü tonbulum yörü

⁽⁶⁷⁹⁾Şan versin memlekete

⁽⁶⁸⁰⁾Diye bu türküyü çağırılırdı.

Başka bildiğiniz maniler var mı?

⁽⁶⁸¹⁾Alıviriñ de ğaplanımı postumu

⁽⁶⁸²⁾Ben bilemedim ğararımı ğastımı

(683) Silamda goydum geldim nazlı dostumu

(684) Acab geri döñsek añar m_ola emmi dayı el bizi

(685) Arzumanım ğaldı şol arab_ atda

(686) Ğoyma ğadir mevlam gamda, firhatda

(687) Düğünde bayramda āğar sohbetde

(688) Añar m_ola emmi dayı el bizi

(689) Elif dédim yorganıñı ğaldırdım

(690) A ellerimi de al ğanlara daldırdım

(691) Seni öldüreni ben de öldürdüm

(692) Eller getdi yaylasına biz de gideg_ Elif

(693) İnceciğden bir ğar yāğar tozer elif elif diyi

(694) Deli gónlüm abdal_ olmuş gezer elif elif diyi

(695) Elif ğaşlarıñız çatar

(696) Gamzesi siñāğma batar

(697) A elleriñ ğalem dutar

(698) Yazar elif elif diyi

(699) Elif' iñ evleriniñ önü çardañ

(700) Elif eliñe almış bardañ

(701) Sanki sandım ki yeşil başlı bir ördek

(702) Yúzer elif elif diyi

(703) Naçar Karac_ oğlan naçar

(704) Pençe vurur da gōğsümü açar

(705) Ğara gündür gelir de geçer

(706) Ğamlanma gónül ğamlanma

(707) Bu da benden size hatırā ossun. Amele gótürüyodum Sóke'ye. Çerkeş Atlanti'nin⁽⁷⁰⁸⁾ karşısında teker patladı. İçinde de şayir bir_ arhadaşım vardı. Bunnarı

ben, tirene Ilgın'dan ⁽⁷⁰⁹⁾binecekler de Söhe'ye pambık toplamaya gedecekler. Kóğün çok gariben zamanı. Teker ⁽⁷¹⁰⁾patlamış benim habarım yok. Habar veriyo baña;

⁽⁷¹¹⁾Her neñ olursa da Allah'ân işi

⁽⁷¹²⁾Kímisi gözünden döküyo gan ile yaşı

⁽⁷¹³⁾Teker patladı dur, Odabaşı

⁽⁷¹⁴⁾Yolcu olañın he déyir gelir başına

⁽⁷¹⁵⁾Böyle sóğledim, eğiynan barabar eğer ben sizi gónülleyebildiysem helal hoş ossun. ⁽⁷¹⁶⁾Hepiñize teşekkür ederim.

7. Metin

Ad Soyad : Abdurrahman İçelli

Doğum Tarihi : 1933

Öğrenim Durumu : İlkokul 4. Sınıf Terk

Meslek : Çiftçi

Yer : Pusat

Köyünüze nasıl ve ne zaman yerleştiniz? Buraya nereden geldiniz?

⁽⁷¹⁷⁾Biñ dohuz yüş kırk sekizde bura isken oldu Yörüh'olarah. Devlet torpañ verdi. Maraş, ⁽⁷¹⁸⁾Gayseri oralara gezerek, yaylalara çıhardı. Adana, ordan göçebelığden osandık tergedip ⁽⁷¹⁹⁾geldik burdan toprañ aldı.

Dedelerinizden savaşa giden olmuş mu?

⁽⁷²⁰⁾Biz öğle bi şey yoh. Yalınız devlete yardım edmişler. Develerine, goyunlarına sürülerle. ⁽⁷²¹⁾Savaş durumu yoh.

Geçiminizi neyle sağlarsınız?

⁽⁷²²⁾Biz o zaman göyununan, deveñnen. Sürü sürü göyunnar var.ımış. Onuñla geçinirler.ımış. ⁽⁷³³⁾Antälya, İzmir, ordâ o Ğayseri'ye iñeller.ımış, şeye iñeller.ımış Ahşēher'e. Ahşēher'de ⁽⁷³⁴⁾ğalıllar.ımış. Gış geldi miydi dohuzuncu, sekizinci aylarda şēher melmekete gideller.ımış, ⁽⁷³⁵⁾goyunculuk yapallar.ımış. Bōğle şey aylarında yaylaya çıhallar.ımış. Yayla deye, yaylalar ⁽⁷³⁶⁾vardır böyüh. Şadırları ğurarlar.ımış, düğün oyunarı yapallar.ımış. Keyfleri iyiymiş o ⁽⁷³⁷⁾zaman. At ğoşusu yapallar.ımış, déve ğüleşdiriller.ımış. O işler hepsini o zaman öyleymiş. ⁽⁷³⁸⁾Ama ondan sōğra Atatürk'ün devriminden sōğra bu tarafa bōğle Antälya'dan, Ğonya'dan, ⁽⁷³⁹⁾Elēğri'den, Bozantı'dan Adana'ya inmişler. Adana'dan da işde orda ğalmışlar beş on sene. ⁽⁷⁴⁰⁾Soñ zamanda da kōğ Pusad'a Yörüh.olarag geldik.

Küçükken oynadığınız oyunlar nelerdi?

⁽⁷⁴¹⁾Soñaklarda oynadığımız mı? Kesdirığ oynardıh. Gızgın daş oynardıh, çocuklukda. Öğle ⁽⁷⁴²⁾onnar var. Yüzşük. Evleriñ içinde yüzşüh oynardıh. Pılcanları topallarardı usulca. Bōğle ⁽⁷⁴³⁾içine yüzşük ğorlardı onu şey yapallardı. Dışarda da işde kesdiri diye bi oyun vardı. ⁽⁷⁴⁴⁾Top oynallardı, ğovmaca bōğle. Kesdiriğ oyununu oraya bi daş ğollardı onu birisi beglerdi. ⁽⁷⁴⁵⁾O birisi kim oña vururşa ocāğâ o beglerdi o daşı, kesdiriğ oyun oydu. Bi de ğovma top ⁽⁷⁴⁶⁾var.ıdı. Ğovma topu da kim vururlar işde o da aynı oñun şekli.

Sizde kız isteme merasimi nasıl olur?

⁽⁷⁴⁷⁾Esgiden sorallardı, göñlü olussa anası, babasına dellerdi işde biz seniñ gıza düğür geldik. ⁽⁷⁴⁸⁾Allāh'añ emriyle peyimberğeriñ ğavlıyle size düğür geldik dellerdi. Onnar da göñlü olussa ⁽⁷⁴⁹⁾verirdi ya da bi ğün atardı. O ğünü beklelerdi bōğle olur giderdi işde.

Erkek tarafından yaptığı bir şeyler var mıydı?

⁽⁷⁵⁰⁾Başlıg parası çöğ,udu. O tarafı dōğ,u başlıg parası çöğ,udu.

Siz başlıg parası olarak ne kadar vermiştiniz mesela?

⁽⁷⁵²⁾O gũñün dēğ,erinde neyse işde ona göre alıllardı yani hındikin, o zamanñ aralarında çöğ, şey var.

Eşinizle nasıl tanıştınız? Nasıl evlendiniz?

⁽⁷⁵³⁾Ben mi? Ohoo beniñhini hiş sorma. Onu gelēğ, yoh ya. Gelēğ, yoh onun. Onu ben ⁽⁷⁵⁴⁾ğaçırdım bilmem nē, oldu, işi çoh. Mapúshānede yatdım felen.

Ramazan ayı nasıl geçer köyünüzde neler yaparsınız?

⁽⁷⁵⁵⁾Iramazan'da mı? Iramazan'da orucumuzu dutardık. Zatı, Türkiye'nin şey, adamı Yörükler. ⁽⁷⁵⁶⁾Öz, evlādı Yörükler. Şerkeşi, Mācırı, Ğoçmeni şordan burdan toplamışlar. Öz, evlādı ⁽⁷⁵⁷⁾Yörüklerine Türkmenner. Ha anlayōñ ñu? Sen ne sordun baña, ha Iramazan'ı sordun. ⁽⁷⁵⁸⁾Iramazan'da hoca dutardık şadırlarda terevihi gılardık. Kendine göre fitre, şekāt bi aylık ⁽⁷⁵⁹⁾verillerdi göşer giderdi. Oruç dutmadık kimse olmazdı şimdikine bakma sen.

Askerliğinizi nerede yaptınız?

⁽⁷⁶⁰⁾İzmit'de. İzmit Ğandıra'da yaptım. O zaman ne var, ıdı dördüncü bölüg şeydi hayvancılık, ⁽⁷⁶¹⁾ğatır matır var, ıdı. At mata baħardık. Şiyle yüklerdik bilmem de hani o zaman olmadan ⁽⁷⁶²⁾bitdi o da. Yimi dörd, ay asgerlik yaptık.

Savaşa giden tanıdığınız var mı?

⁽⁷⁶³⁾Dedelerimizde géden olmuş canım. Dedelerimiş gétmiş ama bizler onu görmedik. Esäs⁽⁷⁶⁴⁾bizim kók şō İşperta'ya gayıdı. İşperta'da asğara gıdmişler imiş. Ondan sōğra işde bu tarava ⁽⁷⁶⁵⁾bōğle.

Gençliğinizde günleriniz nasıl geçirdi? Neler yapardınız?

⁽⁷⁶⁶⁾Geşliğimizde ne yabacayığ işde çalışırdı. Irızgı toplayalım deyi çalışırdı ne yapacaz. ⁽⁷⁶⁷⁾Ġoyun alıdık, motur aldık tarla almaya çalışırdık ne yapalım.

Birisinin eli veya herhangi bir yeri kırıldığında ne yapardınız?

⁽⁷⁶⁸⁾Eli garrāğa ġırıldığında işde bōğle şey adamlar var ıdı biliyerdi onu bōğle yoklallardı, ⁽⁷⁶⁹⁾sararlardı bōğle. Mumunan. Mum deye bi şey vardı. Balñ şeyi, onu bōğle ġarışdırırlardı. ⁽⁷⁷⁰⁾Bezine bōğle iki de āğaç, bu yanna bu yanna mesela şu ġol ġırılrsa bōğle bunu bāğlallardı. ⁽⁷⁷¹⁾Hindiki salçıdan çabık biterdi, o ġadar.

Eskiden giydiğiniz kıyafetler nasıldı?

⁽⁷⁷²⁾Esgiden géydiğimiz ġıyavat var ıdı işde. Soñra soñra çııdı. Eliğne dikellerdi. Bi kıyavat ⁽⁷⁷³⁾falán yōğdu. Şalvar ıdı. Dedemgıl, babamgıl falan şurda ġısa don kıyellermiş mesela ⁽⁷⁷⁴⁾Antalya işi. Bura ġadar sorap, bura ġadar hısa şey. Bazı televizyonnarda çııyı ya oğle.

O kıyafetin özel bir adı var mıydı?

⁽⁷⁷⁵⁾Valla onnara deyiğdik bilmeyon, ne déller? Dolama mı neyse onu bilmey.

Belinize kuşak bağlar mıydınız?

⁽⁷⁷⁷⁾Guşak, ibden örerlerdi bōğle bellerine dolanıdı, olurdu.

8. Metin

Ad Soyad : Dudu Uslu

Doğum Tarihi : 1953

Öğrenim Durumu : İlkokul 3. Sınıf Terk

Meslek : Ev Hanımı

Yer : Kolukısa

Kız isteme adetleriniz nelerdir?

⁽⁷⁷⁸⁾Şindi gız istemeye nası giderik... Bir yani érkeğ olur, ben olurum. Bi de kızın anası babası ⁽⁷⁷⁹⁾olur. Beni şey olarak gótürüller oraya gız istemeye baş olarak ben giderim. Ben aracıyım ⁽⁷⁸⁰⁾biñyin ñi? Aracı olarakdan ilk başdan gızı isteyen benim. Oraya vardım mı, otururkana neyse ⁽⁷⁸¹⁾Allāh'añ emri fiyğamberin gavlñyle size biz çocūğñuza dūğğur geldik filanca adamın ⁽⁷⁸²⁾oğluna. Olussalar olur, olmaşsa olmaş dirkene, bi anda gızın boğçası atıldı o anda. Oğlanın da ⁽⁷⁸³⁾boğçası atıldı. Bunu ayrı ayrı, oğlanlara ben birleştirmek isdiyrim biñyin ñi? Nişanlılarından ⁽⁷⁸⁴⁾ayrıldılar onnar. Yin gaddan iki oğlanın nişanlısının boğçası atıldı, iki gızın da. Olmaz ⁽⁷⁸⁵⁾mılmaz dirkene aradan iki üç gün sōğna bi dā gidiyrik, bi daha gidiyrik, gōñleri olussa ⁽⁷⁸⁶⁾viriyler. Orda bi nişan yapıyrıñ, alıyrıñ. Yalñız benim añladıcāğam essañ saña canlı şeyi ⁽⁷⁸⁷⁾añladacıydım ki dayñ beni süsdürdü. Nişanı yapıyrıñ, tepsilere alımız, yişilimizi, aspabımız ⁽⁷⁸⁸⁾asdarımızı doldurruğ. Üstüne al yişil pullūğñu örterik. Şuraylarmıza alırık gúbıdık gúbıdık ⁽⁷⁸⁹⁾gız evlada giderik.

Gelin almaya nasıl gidersiniz?

⁽⁷⁹⁰⁾Gelini duva itmeye zabanan gidiyrik. Arabaynan gelin duva itmeye. Varıyrıñ oraya gaç ⁽⁷⁹¹⁾çeşit reng olarakdañ yani ipekli vele, oñun adına biz vele dirdik. Esgiden şivon da ince ince ⁽⁷⁹²⁾şivonnardan. Oñun gafasını geline atıydık.

Eveli motur arabasıynan vilan gelin çıhardı. ⁽⁷⁹³⁾Esgideñ anamgilin çıhtıǵı gelin arabası yaylıymış. Yaylıda çıhallarımıñ gelinler. Ama biz ⁽⁷⁹⁴⁾yaylıyı görmedik. Ben tahsiynen çıhdım. Admış iki yaşındayım ya tahsiynen çıhdım. Şindi ⁽⁷⁹⁵⁾gelini süslüyruk, ğafasıña velelerinen. Nası oluy gelin ya çeleg gibi oluyu aynı. Alıp ⁽⁷⁹⁶⁾çıhıyrıñ. Çıharkana gelinin başıña toplaniyi, anası aǵlıy, babası aǵlıy. Nire atdıñ gidiyiñ ⁽⁷⁹⁷⁾gızım benim diyi. “Böyük gız evya kışıǵı da güccük gız sufra ğaşıǵı” diye anası aǵlıy. ⁽⁷⁹⁸⁾Gelini arabaya bindirdikden sōǵna hoca da toplanır dōa eder.

Geline kına yakarken hangi şarkıyı söylersiniz?

⁽⁷⁹⁹⁾Çaggıla çahmañ daşını

⁽⁸⁰⁰⁾Vurdular pılav aşını

⁽⁸⁰¹⁾Ördüler gızını başını

⁽⁸⁰²⁾Gız Ayşem gınañ gutlu ossun

⁽⁸⁰³⁾Yariñle aǵzın datlı ossun

⁽⁸⁰⁴⁾Bunu da gımayı yıharkana sōǵlúydük.

Hediye olarak götürdüğünüz şeyler nelerdir? İçinde ne olur?

⁽⁸⁰⁵⁾Gelin gızın şavları var. Buluzu var. Ayakǵabısı var. Tabah, onun adı tabah. Orda oraya ⁽⁸⁰⁶⁾goruq. Ora varıncı, gelin gızı orta yire getirmeden eveli bi lohum dāǵıdırlar. O lohumu ⁽⁸⁰⁷⁾aldıkdan sōǵna gelin gızı getiriller ortaya. Onun başıña çember órterik. Dōşüne de para ⁽⁸⁰⁸⁾iliklerik. Ondan sōǵna altın felan atacañlarında; “Şu Zúbeyde’niñ altını, şu Dudu’nuñ altını, ⁽⁸⁰⁹⁾şu Münüre’niñ altını” diye herkes sayar altınlarını. İylelikçe nişan da olur.

Düğünde neler yaparsınız? Yemek, adet, ve diğer gelenekler olarak?

⁽⁹⁰⁰⁾Şindi düğüne başladı. Saşcısı geldi, düğuncüsü geldi. Ekmekcisi, ahçısı de benim. Dudu Uslu ⁽⁹⁰¹⁾olarahdan. Bir gün, eveli dadlısını açar. Biz gadeyif açar. Biljyin ni? Ekmeğ gadeyifi. ⁽⁹⁰²⁾Sütlü tókerik. Südünen pirinşden gadeyifinen ikisi çok güzel gider yirkene. Ondân sōğna ⁽⁹⁰³⁾sarma sarır. Et vurru. Et. Biz göyun keserik yidi sekiz, on dene göyun keserik gazanlara ⁽⁹⁰⁴⁾etleri vurru. O bişer. O et bişdikden sōğna kemiksiz olarahtan, ayırrık kemikleri. O göca ⁽⁹⁰⁵⁾goc, ateşlere biyle altıları yāğlar. Üsdüne döşerig, onu. O bi gızarır ki len kebab gibi. Üstüne ⁽⁹⁰⁶⁾de garabiber, gırmış biber ekele. Ondân sōğna çorbamız olur. Çorbayı vurru. Biyaz çorba, ⁽⁹⁰⁷⁾yayla çorbası. Eşkili aş; naneli naneli eşkili çorba diyi onu vurru. Bamyamızı vurru. ⁽⁹⁰⁸⁾Pilavımızı bişirrik. Hoşaf, üzüm hoşafi yani üsdüne gaysı da atallar. Bu şekil olur. Bizim ⁽⁹⁰⁹⁾ķōğün yime her yimegden üstündür. O gadar lézedli o gadar güzel olur ki bayāğ etimiz ⁽⁹¹⁰⁾kebab gibi olur. Yiyenner bi tas tā isderler.

Kaç gün sürer peki düğünleriniz?

⁽⁹¹¹⁾ Dūğünümüz beş gün sürür. Beş gün sürür de bunuñ yōğun olarahtan yimek virmezzik ⁽⁹¹²⁾yani. Yuha yapar. O gice, bütün hısım akraba toplanır. Oğmaçlar ovulur, biyle ince ⁽⁹¹³⁾yuhalardan sede yağın içine oğmaç gönur ovulur. Yuha, biz yuha didiğimiz göca göca şıyle ⁽⁹¹⁴⁾böyüklü oluy ya o yuha diyrik biz oña. Ondân oğmaç ovallar tee göca göca tepsi şıyle ⁽⁹¹⁵⁾kuşenelernen. Milled, küflet gelir oturur biyle şıye, havayı fişekleri atallar, bom bom patlar onnar. ⁽⁹¹⁶⁾Yimekler yiller, ondân sōğna eğleniller, oynallar onnar bi gider.

Düğünde oynadığınız oyunlar neler?

⁽⁹¹⁷⁾Avradlar arasında belle ki Süreyya Hanım var ya televizyonda şimdi onnarı yapıylar. Ondân ⁽⁹¹⁸⁾sōğna işde, bi oğlan oluyu bi gız oluyu biri oğlan biri gız oluyu iyle onnar cingān ⁽⁹¹⁹⁾şeklindeler. İyle bi oyun çıhardiylar. İşde bu soñ gunı gelini soñ alacāğımız gün biyle oyun ⁽⁹²⁰⁾çıhardıllar çoh oynallar. Gınasını yahallar. Hemi

ğaşşınan nası oynallar, şağıdağ şağıdağ. ⁽⁹²¹⁾Ġadınnarıñ başka oynadıġı teyibinen oynuyular o yini. Talba talba! Talbayı alıssıñ eliñe. ⁽⁹²²⁾Nası vuruydun talbayı;

⁽⁹²³⁾Gide gide bir sōġúde dayandım dayandım

⁽⁹²⁴⁾O sōġúdüñ allarıña boyandım boyandım

⁽⁹²⁵⁾Bu şimdi túrküleri sōlüyruk biyle.

Arada bi şi idiýdim oynadıydım onnarı. ⁽⁹²⁶⁾

Talba oynarken başka söylediġiniz túrkü var mı?

⁽⁹²⁷⁾Hıı saña ben ne sōylüyün;

⁽⁹²⁸⁾Ah neyleyim goñúl senin eliñden

⁽⁹²⁹⁾Ben bıhdım ösandım eliñ dilinden oy

⁽⁹³⁰⁾Ben bıhdım ösandım eliñ dilinden oy

⁽⁹³¹⁾Ben ferahe yandım yandım yar, ateşiñe

⁽⁹³²⁾Ben ferahe yandım yandım yar, ateşiñe

⁽⁹³³⁾Neler gelir, imiş ġariplerıñ başıñ, ay

⁽⁹³⁴⁾Neler gelir, imiş derdlileriñ başıña

⁽⁹³⁵⁾Aġlayañ, aġlaya gelme mezār daşıma

⁽⁹³⁶⁾Uyanıb da saña ġulemem ġayrı

⁽⁹³⁷⁾Bunu ben, ġompile sōġlemedim şindi ahlıma bu ikisi geldi. Bunu düġünde eġlenikene ⁽⁹³⁸⁾ossun, aġıd, ossun bu túrkü dörd ġıtabdır. Şindi bu túrkünüñ sāġa bi de añımı añladırıyım mı? ⁽⁹³⁹⁾Bu túrkü Murad, Āġa'ñdan eveli ben bunu radyoda diñlediydim İhsan dedeñnen ikimiz. ⁽⁹⁴⁰⁾Harb, oluyu, Ġıprıs Harbi oluyu. Dayıñ, orda Ġıprıs'da harbde. Şindi o orda harb, oluġana ⁽⁹⁴¹⁾haberi viriyi viriyi radyolar, haberi virdikden sōġna da túrküyü sōġledi. Dedeñ gendi evi ⁽⁹⁴²⁾biliyiñ ni esgi evini oraya girdi. Ben de geldim o tahda şekliniñ, üsdüne oturdum. Dedeñ bu ⁽⁹⁴³⁾túrküyü orda diñledi o içerde ben dışarda aġladım. Murad, Āġa'ñ benim boyumda tam ⁽⁹⁴⁴⁾alt, aylıġdı hesab, idiyiñ ñi? Ben bu túrküyü kime sōġledim len şuña. Şuña

çihaddım bu ⁽⁹⁴⁵⁾türküyü gaş senelig türküyü bu da benim türkümünen uyudu. Te
Gonya'ya gitdim télevonda ⁽⁹⁴⁶⁾söğledim uyudu.

Daha neşeli, hareketli bildiğiniz türküler var mı?

⁽⁹⁴⁷⁾Şimdi ben eveliye bahma da hüzünnenmem ben çünkü Murad'a bu türküyü
söğledim. ⁽⁹⁴⁸⁾Türkü değil o da mani gibi söğledim amma. O da nasıydı dā yîñ
söğlediydim ya. Bi an ⁽⁹⁴⁹⁾ahlımdan gidiy;

⁽⁹⁵⁰⁾Dereden aşşâyı gider gör bizi

⁽⁹⁵¹⁾Gör dağında gordüm kôrpe bir guzu

⁽⁹⁵²⁾Mevla'yı severseñ ağlatma bizi

⁽⁹⁵³⁾Gel göyun mēleme vazgēc guzuñdan

⁽⁹⁵⁴⁾Gel göyun mēleme vazgēc guzuñdan

⁽⁹⁵⁵⁾Murad'ı evden ayırdıydım da oraya göşdüydü ya Allāh gafayı üşediyvirdim,
óksedim. İşde hani ⁽⁹⁵⁶⁾gendim göyun guzu oluyrum. Bu üş dörd gıta var da hindi
toplayamam onnarı.

Birisi öldüğünde ağıtı kim yakar mesela?

⁽⁹⁵⁷⁾Şindi var ya eviñ yaşlısı felan yahmaz bizim burda herkeş ağlar. Herkeş ağlar tabi
maniyi ⁽⁹⁵⁸⁾söğleyib de ağlamaz. Belle ki bi insanıñ bacısı öldü ne diyerekden ağlar;

⁽⁹⁵⁹⁾Yüce dāğ başında bir miyva ağacı

⁽⁹⁶⁰⁾Miyvasıñı yiyelim de narıñı satalım

⁽⁹⁶¹⁾Anamın gızı benim sende arzumanım galmadı

⁽⁹⁶²⁾Gel biz bize yatalım

⁽⁹⁶³⁾Vahtı geldi mi hepsi gider

⁽⁹⁶⁴⁾Herkes için ayrı ağıt mı yakılır?

(965)Tabi anaya babaya ayrı ağıt gider. Bu genç için bacıña ağladım yani. Anaya babaya ne (966)diyeceñ de anam babam diye ağlassın. Babam, anam nireye addın gıtdiñ bizi diyerekden (967)onlara iyle ağlanır. Anaya babaya bek bizler yahamazlıñ. Ananın babanın kardaşı, bacısı (968)onnar mani yahar. Evlad bek mani yahmazlar baya. Dur len saña dabi taze gelin ölüsü, (969)çocūğū ğalmış ölmüş gelin beşşigde;

(970)Yüce dāğ başında bir ğuzu meler

(971)O ğuzunuñ melediği cierimi deler

(972)Anasış ğuzuyu da kim çizer böler

(973)Oña iyle dirdik. Dur şindi geliniñ ğocasına;

(974)Açın bahın şu geliniñ sandığında nesi var

(975)Alı solmuş da yişiliniñ hası var

(976)Gelin ölmüş de ğocasınıñ yası var

(977)Bu da biyle. Başka ben çok sōğlerdim bunnarı da ahlıma çok gelmiyi.

Ninni olarak neler biliyorsunuz?

(978)Ninni mi onu sōğlerim ğayrı ya. Ne deycem çocuhlara çok sōğlüydüm. Ğafam bi gelse de (979)ğafam da bōün yirinde deil.

(980)Nenniler ossun da yavrıma nenni

(981)Nenni benim ğuzuma nenni

(982)Nenni benim ğuçcūğūm nenni

(983)Nenni didim de ben yavrımı uydamadım

(984)Sevda ile de ben cücūğūmü böyüdedim

(985)Nenni ğorpe ğuzum saña nenni

Beddua olarak ne söylersiniz? Birisine kızdınız mesela şu an.

⁽⁹⁸⁷⁾Bedduvayı şöyle idiyrim ekseri baħ inan ki; “Allah seni islah iylesin” diyrim. Ben başka ⁽⁹⁸⁸⁾duva idmiyrim. İntizar idmiyrim çoħ ikseri.

Çocuk doğduğunda neler yaparsınız?

⁽⁹⁸⁹⁾Çocuħ doğuncu mu? İlk önce gobeini bağlarıħ. Ondan sōğna çocuğu biz yıharıħ bi ⁽⁹⁹⁰⁾duzlarıħ. Gümüş gibi bólerik sıhıccana anasının bōğrüne yatırıħ.

Doğumdan sonra yemek dağıtır mısınız?

⁽⁹⁹¹⁾O yemek yoħ bizde. Hazırlar annesinin bōğrüne yatırıħ bizde ékmek velan viren yoħ.

Birisinin ayağı kırıldığında nasıl tedavi edersiniz?

⁽⁹⁹²⁾Doğru bizim ŧi Bařguyulu’da Mısa var ıdı çıhıħı. Vardın mı anca üş dōrd kişiyi oñadırdı. ⁽⁹⁹³⁾Altına üsdüne gōrdü. Assılırdı düzedip sıhıcca sarırdı. O ayaħ ŧiřdiğce çiviniñ birini çek, ⁽⁹⁹⁴⁾ŧiřdiğce çiviniñ birini çek ondān sōğna ayaħ dutardı. Belle ki ayāğāñ,acıdı bi tarafa düşdün ⁽⁹⁹⁵⁾moraldı. O zaman üzümü dōv, ğara üzümü emara ħamır gibi dōv buraya sarıvır. Hiç ⁽⁹⁹⁶⁾uyumadığın bunu o gunú zabaħa ğadar uyursuñ. Acıda uyumuyuñ ya onu sardın ñı uyursun.

Bir kadının çocuğu olmadığında neler yaparsınız?

⁽⁹⁹⁷⁾Ebelere gidellerdi. Ebe baħımıynan... bu ğadın ebe baħımıynan dōğurdu annatsın:

9. Metin

Ad Soyad : Zübeyde Kara

Doğrum Tarihi : 1951

Öğrenim Durumu : İlkokul 1. Sınıf Terk

Meslek : Ev Hanımı

Yer : Kolukısa

(998) "Valla yavрім işde bi şeye gıtdık. Şacığara'ya gıtdık bi ebe var_ımış. Ebe bi baħdı ğarnıma (999)sende intaap varmış dıdı. Fışğıya yatacan dıdı. Ğoyunun fışğısı ıccah oluy yanıy ya o. (1000)Onu eleyeceñ sacın üsdünde ğızdıracañ dıdiler. Ğarnıña biyle ğomuyacañ bunun içine (1001)duracan dıdiler. Úş ğün onun içinde durdum. Sōğna, ğabah eĝmek yapıncı eveli tandırda (1002)yapardıñ ya onun içine ğomersiñ dıdiler. İçine tavıñ pisliĝni öveleycen, ondan sōğna(1003)soĝanıñ ğabıĝını öveleyceñ, bi de ğatran damladacañ içine onun üsdüne oturacan üş ğün de (1004)iyle yatacañ dıdiler. Neyse iyle yatdıñ. Sōğna intahab tōkūlmeye başladı. Ebe intahab (1005)tōkūldükden sōğna giri geleceñ dédi. Ğeri gıtdık, bi çarşaf ğarnıma sardı. Ğara sakış (1006)getireceñ dédi. Ğótúrdüm onu ğarnıma sarıyı. Ondān sōğna oldu çocuñ. Anğara'ya, (1007)Ğonya'ya gıtdık olmadı. Bu ebeden oldu biyle tarifinen."

Kışa nasıl hazırlık yaparsınız?

(1008)Esķiden ğuruduýduñ. Bütün yani şeylerin badılcan, biber domatıs ğurusu, dolma biber (1009)bunları yapıydıñ. Turşu ğuruyduñ. Şındı bunnarıdan vazgeşdik. Bunnarıñ ğomplesini dolaba (1010)atıyrıñ. Erişde yapıydıñ. Yani her şeyciĝimizi hazırlayıp kışşın olaraħdan ğoyuyduñ.

Ramazan'da neler yapardınız?

(1011)Yāĝlı kōnbe yaparıñ. Kaysı hoşafı, yuħa iderik yine. Yani gıce ekseri yuħayı ğatladın ñı (1012)şıyle gevretdin ñı bek ğózel, tavatır olur o. Olsa bi anda süpürür

gidersin. Dürüm, iderdiñ onu ⁽¹⁰¹³⁾ğayısı hoşafıynan da içerdiniz. Devamlı onu yirdi, hiş de tohanmazdı.

Önemli günlerde, düğünde mesela giydiğiniz özel kıyafetler var mı?

⁽¹⁰¹⁴⁾Ğudúķ, şal, ğuşaħ. Şindi bazı sanadçılarn bilinde oluyu ya, biziki ondan da ğaliteciydi. ⁽¹⁰¹⁵⁾Onu bilimize bağlardıħ. Ğudúġmüzü giyerdik. Ondan sōġna başımıza bi eşārb, alırdıħ, bi de ⁽¹⁰¹⁶⁾başımıza dülbed, örterdik. Şavlarımızdan aman da o gelinler ğözel olurdu yavrım. Zilifli, ⁽¹⁰¹⁷⁾töfledli bilirsın. Ğafasıña darah sohallardı. Yani şindi o düzenden hiç ğalmadı ki. ⁽¹⁰¹⁸⁾

Sadece burada kullanılan kelimeleri merak ediyorum, örnek olarak bir şeyler söyleyebilir misiniz?

⁽¹⁰²⁰⁾Yalıñız alov filan dirkene biz buyur dimiyrik ya, “eey!” dirimissík buña. Şindi alovun ⁽¹⁰²¹⁾annacını buyur demek var o geşdi. Ğov, o da maviye ğov diniyi bizde. İbişme dinirdi dalıña binmeye. Çöndürme dinir işeme diyniz ya ğayrı.

Halı veya kilim dokur muydunuz peki?

⁽¹⁰²²⁾Onnarı yapannar yapardı. Bizler ğanevşe işlerdik. Gelinlikde ğanevşe işlenirdi biyle. ⁽¹⁰²³⁾Evimizi çaħardıħ, döşerdik gelin, evi gibi. Gelin evi oluydu o evler.

Sizi neden okuldan almışlar?

⁽¹⁰²⁴⁾Onuñ hiķāyesi şu. Buraķ ben üçe ğadar oħudum, dörde geşdim. Yalıñız bāġa ⁽¹⁰²⁵⁾ķitab, almadılar. Ėġe ķitab alalalar, ıdı valla ğafa varıdı. Öġredmen ğapıda ğaldı. Şindi ⁽¹⁰²⁶⁾oħuldan tiksiniyirdim. Niye tiksindim. Herkeşin ķitabı ğözelce, benim ķitabım eksik, yıttıķ. ⁽¹⁰²⁷⁾Bıraķtıġımına ķitabı da atıvırdım oħula, çıħdım ğodum geldim, eve. Dimeķ ki o zaman ķitaba ⁽¹⁰²⁸⁾ġüķ yitmez, imiş. Faķır faķır. Şindi

ki düzen ele geçecek bi düzen dēğel. Allah bin ⁽¹⁰²⁹⁾ğatdan ırızı ossun devletimizden. Bak devletimiz ne gózel oña alıyí. O anda ben şindi, o ⁽¹⁰³⁰⁾üşden dörde geçib de çıhdıgımıñ şiyini çekiirim işde. Yiri geldi mi matematikden yanı, ⁽¹⁰³¹⁾şoraya bi emmi duruyu neyse çıhıylar gayısı almaya. Orda gayısı alırkana, benim gafa onu ⁽¹⁰³²⁾hisab idiyi. O ellerine viriyi orda. Benim gözüme bahıylar. Ne bahıym işde biyle olacahlar ⁽¹⁰³³⁾bunnarı andatmañ diyrim. İyle ziynim biynim vardı benim. ⁽¹⁰³⁴⁾Benim babam, bés gardaşımış. Bi de dedem tek başınaymış hiç gardaşı yōğ umuş. Bu beş ⁽¹⁰³⁵⁾ōğlana sözüm yabana atıynan, óküzünnen, gır eşşēgiynen hepsi çöldeymiş. Gidin, sürün ⁽¹⁰³⁶⁾eve gelmeñ. Bir gün bi yağmır yağmış. Allah var ya yağmırın yağdıgına sevinmişler. Babam ⁽¹⁰³⁷⁾ırahmedliğ bunu çoñ laf idirdi. Eve gelikene, dedem ırahmedliğ gapıyı aşmış tābi bi sürü ⁽¹⁰³⁸⁾gayıt gelmiş. Geç geç dimiş, benim óteki amcalar hiş tıp dimemiş yazzıh. Gafalarını eğen ⁽¹⁰³⁹⁾geçmiş. Hayata girerke gapı açılmış. Benim baba ırahmetliğ gelmiş. Oña da geş dimişimiş. ⁽¹⁰⁴⁰⁾O dimiş ki, saña biz bōğle mi geldik, bōğle mi dimiş. O zamana gadar, bi verdirmiş babama ⁽¹⁰⁴¹⁾çığın, çığın dimiş. Kimisini çıhatmış, emmim var ıdı amcam ırahmedliğ; ulen Hacı, ha bi ⁽¹⁰⁴²⁾çeñeni dutaydın da şurda bi evimizde yatsaydıñ, bi dalımızı başımızı yūğaydıñ. Girisin giri o ⁽¹⁰⁴³⁾denni bah, nirden gelmiş biliyiñ ni örtmeler var ya şoo Patçı'daki ordan yayah, eşşēgiynen ⁽¹⁰⁴⁴⁾sözüm yabana atıynan, óküzünnen gelmişler. Girisin giri evden çıhatmış hepsini babamıñ bi ⁽¹⁰⁴⁵⁾çit lafiynan. Babam var ya birinci sınıfdayhana beşinci sınıflarınan yarışmış. Beşinci ⁽¹⁰⁴⁶⁾sınıfları geçmiş. O zamana gadar, bésinci sınıf galmış. İrahmedliğ öldü gitdi babam beşinci ⁽¹⁰⁴⁷⁾sınıf dillerdi.

Çocukken söyledığınız maniler, şarkılar nelerdi?

⁽¹⁰⁴⁸⁾Var ıdı...

⁽¹⁰⁴⁹⁾Gurt bi ahşam acıhmışdı

⁽¹⁰⁵⁰⁾Dāğlara ava çıhmışdı

⁽¹⁰⁵¹⁾Bahınarak sağa sola

⁽¹⁰⁵²⁾Geldi işdek bir yola

⁽¹⁰⁵³⁾Garşıdan çıhdı bir gatrır

⁽¹⁰⁵⁴⁾Çıhdı yol üsdüne durdu

(1055) Kırd arhadaş öyle uzağ durma yanaş

(1056) Bilirim ne diyeceksin

(1057) Aşsin beni yiyeceksin

(1058) Kemiglerim fakat serttir

(1059) Sağa bulayım bir satır

(1060) Kemiglerimi onna gır

(1061) Ğaşdı ğurtuldu ğatır

(1062) Ğarşıdan çıhdı bir ala ğoyun

(1063) Etiñi yüzü ğoyun

(1064) Ney ilâzım seniñ, oyun

(1065) Bunnarı ben çoñ biliydim, unuttum.

10. Metin

Ad Soyad : Fethi Uğurlu

Doğum Tarihi : 1948

Öğrenim Durumu : İlkokul 5. Sınıf Terk

Meslek : Şoför

Yer : Kadınhanı

Nerelisiniz? Size kimler derlermiş?

(1066) Bize “Gerravlar“ diller. Herşesin bi şeyi vardır ya, bizim dedemiz Hacımimmedlili (1067) babamız da. Biz eveliyahdan bilmiyom nérden gelindi. Çok esğı kıoy. Bi yerden gelmiş (1068) olabilir amma ben bilmiyom. Türkmen, göçer değil. Orda işde çiftçiliğnen yıllarca iştiğal (1069) edildi. Biz anadıñnı buraya Kadınannı’ya ğoştúk. Bin dohuz, üz atmış beş senesinde.

11. Metin

Ad Soyad: Refiye Uğurlu

Doğum Tarihi: 1944

Öğrenim Durumu: Okuma - Yazma Yok

Meslek: Ev Hanımı

Yer: Kadınhanı

Nasıl ekmek yaparsınız?

⁽¹⁰⁷⁰⁾Un, eliyrik, mayalıyık aħşamdan. Hamırı yōğurúyruħ. Hamır ğabarıyı ŗu ilēğende, üş dōrd ⁽¹⁰⁷¹⁾saat sōğna oturub yapıyırık işde.

Böreklerinizi nasıl yaparsınız?

⁽¹⁰⁷²⁾Bōrēğē işde ğurban olurum, harcını hazırladıķ, ğıymasını ğavırdıħ, ıspanāğā üsdüne atdıķ. ⁽¹⁰⁷³⁾Patatısı ğavırdıħ, soğanı ğavırdıħ. İçine ufah soğan dōğrúyruħ, yoğurd bōrēğē yapıyırık. ⁽¹⁰⁷⁴⁾Ėatmer yapıyırık yāğnan. Ėatmer de içine yāğ ğatıyırık sacın üsdünde yāğın içinde bişiyi. ⁽¹⁰⁷⁵⁾Yāğlıyırık, şeker atıyırık, o da ğatmer. Su bōrēğēni; bi yumurta ğiriyırık hamırına. Yımırtañnan ⁽¹⁰⁷⁶⁾yōğurúyruħ. İki tebsi idecesek on tebsi, üř tebsi idecesek on beř yımırta. Yımırtañı ğıracan ⁽¹⁰⁷⁷⁾ğozelce, bi kere hamırı yōğuracan, şuraya túbü getirecen yanına. Ėadınannı'nın meşhur ⁽¹⁰⁷⁸⁾řiyi su bōrēğē. Her bir sufraya bir tebsi yapallar dūğünlerde.

Bu araçlarınızın özel bi adı var mı?

⁽¹⁰⁷⁹⁾Ekmeğ tahtasına senit diyler. Biz ekmeğ tahtası diyirik de senit diyenner de çoh ⁽¹⁰⁸⁰⁾Ėadınan'da da.

Düğünlerde hangi yemekleri yaparsınız?

⁽¹⁰⁸¹⁾Piriş pilavı, bulğur pilavı bişiriller. Yōğurd çorbası, o dūğünneriñ meşur yimēğē, bamya ⁽¹⁰⁸²⁾çorbası. Et ğavırılar. İnek keseller. Ğavırılar ğoca ilēğenlerde, hamır ilēğenlerinde.

Tatlı olarak ne yaparsınız?

⁽¹⁰⁸³⁾Datlı işde, ğıvrım yapıyırık. Būlbūl yuvası da biz ğıvrım diyirik. Asıl Ğadınannı'nıñ datlısı ⁽¹⁰⁸⁴⁾dāhınni ekmek. Dahannan hamırını yōğurúylar, dahannan yapıylar, meşhur dahannı ekmēğē⁽¹⁰⁸⁵⁾buraya ayid yalıñız.

SONUÇ

Oğuz boylarının Anadolu'daki ağız özelliklerinin belirlenmesi ve ağız atlaslarının hazırlanabilmesi için öncelikle araştırması yapılmamış bölgelerin ele alınması gerekmektedir.

Bu çalışmanın, Konya'nın diğer ilçeleri ve köyleri ile ilgili yapılmış önceki çalışmalarda elde edilen verilerin karşılaştırılmalı olarak incelenmesine katkı sağlayacağı düşüncesindeyiz. Bu ve benzeri incelemeler, bölgenin ve Anadolu ağızlarının kurulduğu temel özelliklerin ortaya çıkarılmasına da yardımcı olacaktır.

Saha araştırması yaparak ağız özelliklerini incelediğimiz Kadınhanı ve çevresi, Türkmen ve Yörük ağızlarının özelliklerini yansıtmaktadır. Bazı bölgelerde Türkmen, bazı bölgelerde Yörük ağızı farklı kullanımlarıyla önemli özellikler yansıtmaktadır.

Bölge ağızında kullanılan ve yazı dilinde yer almayan şekiller ile birlikte sıfat, zarf, edat gibi dil zenginliğini gösteren farklı ifadeler derleme sözlüklerine yeni eklemeler yapılmasını sağlayacaktır. İncelemesini yaptığımız köylerin birbirlerine çok yakın olmasına rağmen bazı ağız farklılıkları göstermesinde, tarihi ve boysal ayrılıkların, süreç içerisindeki komşu etkileşimlerinin ve doğal değişimlerin ana faktörler olduğu söylenebilir.

Ağız çalışmasını yaptığımız bölgelerde, yazı dilinden farklı olan özellikler tespit edilmiştir. Bunlar:

Ses Bilgisi Özellikleri

1. Konya ili Kadınhanı ilçesinde ve bu ilçeye bağlı Kolukısa, Saçıkara, Pusat ve Hacımehmetli köylerinde Ölçünlü Türkçenin temel ünlüleri olan "a, e, ı, i, o, ö, u, ü," ünlülerinin yanı sıra birtakım ses olayları sonucunda oluşan farklı ünlüler bulunmuştur. Bu ünlüler; " â, ä, á, ā, é, ê, ē, í, î, ĩ, ó, õ, õ̃, ū, ú, ũ, ũ̃ " şeklindedir.
2. "aa, ee, u, ii, uu, üü, ai, ei, öü, " İkiz ünlüleri genelde iki ünlü arasında bulunan /ñ/, /g/, /y/ ve /ğ/ damak ünsüzlerinin etkisiyle hece kaynaşması sonucunda oluşmuştur.

3. Çalışma bölgesindeki ağızlarda ünlü uyumu genelde güçlüdür. Bu nedenle Ölçünlü Türkçede uyumlu olmayan sözcüklerin uyuma girdiği görülmüştür. "yıharkana, barabar, ataş, habar" gibi.
4. Türkiye Türkçesi içerisinde kullanılan yirmi bir ünsüzün yanı sıra metinlerde başka ünsüzler de kullanılmıştır. Bunlar; "p, f, ğ, ğ, h, h, k, k, n, ş, s, s, t, t" sesleridir.
5. Bölge ağızında özellikle /l/ ve /r/ seslerinin etkisiyle ünlü türemesi gerçekleşmiştir.
6. Metinlerde " ñ " geniz sesi genelde korunmuştur. Edebi dilin iletişim araçları başta olmak üzere çeşitli nedenlerden dolayı ağız özelliklerine etki etmesi nedeniyle "ñ > n" değişiminin kısmen olduğu da görülmüştür.
7. Kelime başındaki /k-/ , /k-/ tonsuz damak seslerinin tonlulaşp /ğ-/ , /g-/ 'ye dönüşmesi ve /t/ > /d/ değişimleri bölge ağızının karakteristik özelliklerinden birisidir.
8. /r/ > /l/, değişiminin yanı sıra /ç/ > /ş/ sızıcılığı da yaygındır. Pusat (Yörük) ağızında kelime başında /ç/ > /ş/ değişimi görülmüştür: çadır > şadır gibi.
9. o > u "suvan" (479), ğ > v "sovan" (402), "devirmen" (350) değişiklikleri yaygın, s > h "hınkır" (391) değişimi yansıma ses olarak görülmüştür. Ø > h "haba" (259), değişimleri sporadik olarak, a > â "bâbañ" (619), değişimi de Yörük ağızlarında görülmüştür. /ğ/ ile /v/ arasında ancak /v/'ye yakın bir ses olan ve /ğ/ şeklinde gösterdiğimiz sesin örneği şu örnekte görülmüştür: deġirdiniz (319)"değiştirdiniz"
10. İlk hecedeki ince yuvarlak ünlülerde kalınlaşma veya yarı kalınlaşma görülmüştür: gönül > goñül (928), gün > ğün (52).
11. İlerleyici ünsüz benzetmesinden dolayı nl > nn "gazannar (236)" değişimi genelde görülür.
12. Ünsüz benzeştirmesi sonucunda "ş > s" değişimi Kadınhanı, Kolukısa, Hacımehmetli (Türkmen) ağızlarında yaygındır. burdaymissih (158) "burdaymışız", olmussum (172) "olmuşum" gelmissik (462) "gelmişiz" gibi.
13. Yuvarlak ince ünlüler ile birlikte kullanılan "/k/, /k/, /g/, ve /ğ/ " damak ünsüzleri, yanlarındaki bu ünlüleri kalın hâle getirir veya uzatır. Böylece orta boğumlu yarı kalın ünlüler oluşur. " kólke, kōğ, tūket-, dūğün, dūğür, ūğūt-, kótü " örneklerinde olduğu gibi.

14. Kapalı e (é) ünlüsünün bölge ağzında korunduğu örneklerden anlaşılmaktadır.

15. Yörük ağzında dudak ünsüzlerinin etkisiyle ünlü yuvarlaklaşması görülmüştür: devlet > dēvlet, buba > baba

16. Alıntı kelimeler genelde asıllarına yakın telaffuz edilmektedir. "Omar, badılcan, domatıs" gibi.

17. Sözcüklerde iç ve son seslerde bulunan /k/ genelde sızıcı tondaki /ħ/ 'ye dönüşmektedir.

Şekil Bilgisi Özellikleri

1. Şimdiki zaman eki olan "-Iyor" ekinin düzleşip diftonglaşarak "-Iy" şeklini alması veya tamamen ünlüleşip uzun "-I "sesine dönüşmesi söz konusudur. Ayrıca son sesteki /-r/ ünsüzünün düşmesiyle "-yor > -yo "yapısı da sıkça görülmektedir.

2. "+dAn" ayrılma eki, ad soylu sözlere gelerek zarf oluşturmuştur. *yin ğat+dān* "yeniden" (343)

3. Araç durumu eklerinde farklı şekiller mevcuttur: "+lA, +nAn, +nAñ, +InAn, +n "

4. II. tip (iyelik kökenli) kişi ekleri içerisinde birinci çokluk kişi ekleri "/-k/, /-ğ/, /-ħ/" şekillerinde de kullanılmaktadır.

5. Geniş zaman birinci çokluk şahıs eki olarak "-ArIk, -rIk, -rIk, -rIħ, rUħ," ekleri yaygın olarak tercih edilir.

6. Şimdiki zaman birinci çokluk şahıs eki yapılarında "-yrIz, -yrIk, -yrUk, -yrIħ, -yrUħ " şekilleri görülür.

7. Görülen geçmiş zamanda kullanılan "-dI, -dU" eklerinin sert ünsüzle biten kelimeler ile yan yana olmasına rağmen sertleşmeden kullanıldığına rastlanılmıştır.

8. Gelecek zaman eki üçüncü teklik şahısta "-AcAħ, -cAħ, -cAh"; birinci çokluk kişide hece kaynaşması ve daralma etkisiyle " -AcAyġġ, -AcIyIk," şekillerinde kullanılmıştır. Bunun yanında birinci teklik şahısta -m' nin yanında -n'nin kullanıldığı da görülmektedir: "*alacāġġan, ğonuşacāġġan*" gibi.

9. Geniş zamanın olumsuz şekli, 1.çokluk şahısta ünsüz türemesi sonucunda "-mAzz" olarak da kullanılmaktadır. *virmezzik, bēġġenmezzik* gibi.

10. Ölçünlü Türkçede "-kAn," zarf fiil eki tek biçimde kullanılır. Bölge ağzında "-kAnA, -kA, şekilleri de kullanılmaktadır. Bunun yanında "-AsIyA, -IncI, -UncU" şeklinde zarf - fiil ekleri kullanılır:
11. Türkiye Türkçesinin çokluk eki şekilleri olan "+lAr" eklerinin yanı sıra metinlerimizde fazla sayıda "+nAr " yapısı görülmüştür.
12. I. tip (zamir kökenli) kişi ekleri içerisindeki birinci çokluk kişi eklerinde "-Iz,-Uz" ün yanı sıra "-Ik, -Uk, -Is, -Us, -ig, -Ig -Uğ, -Ih, -Uh," şekilleri de kullanılmıştır.
13. Zaman bildiren ve "+dAn sonra" anlamında "+dAn kēri, +dAn kēriceğim " şeklinde edat yapıları özellikle Yörük köyleri Pusat ve Saçıkara'da kullanılmaktadır.
14. I. tip (zamir kökenli) kişi eklerinde birinci teklik kişi ekleri Ölçünlü Türkçede "-Im, -Um," şeklindedir. Metinlerde bu eklerin yanı sıra " -Am, -n, -An -In -Iñ -Un " yapıları da görülmüştür. Yörük ağzında "-n, -An -In, -Iñ, -Un " daha yaygındır.
15. İlgi durumu eki iyelik II. teklik kişi eki +ñ'den sonra geldiğinde ilk seste $\tilde{n} > n$, y ayrışımı oluşmuş ve +nIñ, +nUñ > +yIñ, +yUñ yapısı ortaya çıkmıştır: ananın > anayñ
16. İlgi durumu eki Pusat (Yörük) ağzında +ki aitlik eki, I. teklik kişi ve çokluk zamirleri ile kullanıldığında +iñhi şeklinde kullanılmaktadır: *beninñini hiş sorma*
17. Türkmen olarak nitelendirdiğimiz Hacımehmetli köyü ağzında I. çokluk kişi istek ekinde " - AllmIñ" yapısı görülmüştür: *Dede pencereyi tıkıları haydin gidelimiñ diyi.*
18. Yörüklerin bulunduğu Saçıkara köyünde ise I. çokluk kişi istek ekinde "-g" kullanımının varlığı tespit edilmiştir: *Eller getdi yaylasına biz de gideg*, Elif.
19. Ölçünlü Türkçede tek bir şekli bulunan "şu" işaret zamiri " *şo, şō, şol*" olarak farklı yapılarda görülmüştür.
20. Vasıta ekinin kalıplaşmasıyla ortaya çıkmış ve zarf - fiil görevinde kullanılan Ölçünlü Türkçede bulunmayan "bille, bilene" örneği görülmüştür: *tuttuğubille* (188) "tuttuğu gibi, tutar tutmaz", *geldiğibilene* (242) "gelir gelmezi geldiğinde"

SÖZLÜK

A a

acer: Yeni (317)

açih: Açılmış, kapalı olmayan, gizliliği olmayan olduğu gibi görünen; açık. (69)

Adlandı: Konya'nın Kadınhanı ilçesine bağlı bir köy; Atlantı. (17)

ağıl: Düşünce, anlama ve kavrama gücü, akıl. (155)

āğā: Geniş toprakları olan, sözü geçen varlıklı kimse, ağa. (94)

ağād: Ölenin iyi niteliklerini, ölümünden duyulan acıyı dile getiren söz veya ezgi, ağıt. (485)

ağaza: bk. āğā (539)

ağr: Zehir, ağı. (271)

ağz sütü: Yavrulayan koyunun ilk sütü. (316)

ağısdos: Yılın sekizince ayı, ağustos. (269)

Āğša: Ayşe ismi. (201)

ahademe: Yüksekokul. (633)

ahıl: bk. ağıl (80)

āhşam: Güneşin batmasına yakın zamandan gecenin başlamasına kadar olan vakit, akşam vakti, akşam. (29)

Ahşeer : Konya'nın bir ilçesi, Akşehir. (64)

ail: Evcil küçükbaş hayvanların barındığı çit veya duvarla örtülü yer, ağıl. (120)

aısdos: bk. ağısdos (270)

ar: bk. ağād (292)

akrap: Sıcak ve nemli yerlerde yaşayan ve kuyruğunda zehirli iğnesi olan bir tür böcek, akrep. (612)

alabuçuḥ: Baştan savma, yarım yamalak , yarı başlı. (425)

Aletdiñ : Alattin ismi. (169)

alçah: Kısa (boy), alçak. (41)

amānet: Birine geçici olarak bırakılan ve teslim alınan kişice korunması gereken eşya, kimse vb. emanet. (613)

amanî: Rica ve yardım istenildiğini anlatan bir söz. (34)

ananat: Ekin demetlerini arabaya koymaya ve harmanı aktarmaya yarıyan, üç, dört, beş, yedi çatallı olabilen, uzun saplı aygıt. (347)

annac: Yan taraf, yan. (459)

apacer: Yepyeni (423)

arğadaş: Birbirlerine karşı sevgi ve anlayış gösteren kimselerden her birisi, arkadaş. (35)

arha: Bir şeyin sırt durumunda olan yüzeyi, arka. (97)

arĥa: bk. **arha** (490)

arhadaş: bk. **arğadaş** (626)

arzuman: İstek, şiddetli istek, arzu. (685)

asbab: Giysi, elbise. (317)

asğer: Orduda görev yapan kişi, asker. (44)

asğal: Çamaşır, giysi, kıyafet. (317)

aspab: bk. **asbab** (788)

aşğana: Evin yemek yapılan bölümü, mutfak. (324)

aşğıya: Dağda, kırdan yol kesen hırsızlar, haydutlar, eşkıya. (8)

aşĥiya: bk. **aşğıya** (182)

aşih: 1. Bir kimseye veya bir şeye karşı aşırı sevgi ve bağlılık duyan, vurgun, tutkun kimse, 2. Halk ozanı, aşık. (510)

ataş değirmen: Bir tür motorla çalışan değirmen (356)

athı: Harman savurmakta kullanılan, çatal biçiminde tahtadan tarım aracı, büyük yaba, atkı. (345)

avrad: Kadın, karı eş; avrat. (227)

ayah: Bacakların bilekten aşağıda bulunan ve yere basan kısmı, ayak. (46)

ayağgabi : Genelde sokakta giyilen ve ayakları koruyan giyecek, pabuç. (49)

ayidla-: Bir şeyin içinden, işe yaramayan, gereksiz veya istenmeyen taneleri ayırıp çıkarmak, temizlemek, ayıklamak. (99)

Ayış: bk. Āğša (175)

azār: Herhâlde, büyük bir ihtimalle. (158)

azzih: Çobanlara gönderilen yiyecek. (363)

B b

bāba: Çocuğu olan erkek, baba. (619)

babiç: Ayakkabı. (252)

badıcan: Kalın saplı, uzunca yapraklı otsu bitki, patlıcan. (1008)

bāğa: Ben zamirinin yönelme durumu eki almış biçimi. (71)

bāğārdlah: Yabanî ördeğe benzeyen, gece çok öten, koyu kurşunî renkli bir av kuşu.bağırtlak. (151)

bāğārdlah: bk. bāğārdlah (151)

bah- : Bakışı bir şey üzerine çevirmek. (406)

balle: Pamuk alabilen büyük çuval (490)

barabar: Birlikte, bir arada, beraber. (620)

bārabar: bk. barabar. (225)

barmahlı: Harman istif etme ve karıştırmada kullanılan aygıt. (110)

bastırık: Yağ, peynir, yoğurt gibi yiyeceklerin yapıldığı ve saklandığı yer, bastırık. (325)

Başguyu: Kadınhanı'na bağlı bir köy, Başkuyu. (310)

başşāğ: Arpa, buğday, yulaf vb. ekinlerin tanelerini taşıyan kılçıklı başı, başak. (108)

başşah: bk. başşāğ (587)

baya: Oldukça, epey. (13)

beddoa: Birinin kötü duruma düşmesini gönülden isteme, beddua. (607)

belâbâr: bk. **bârabar** (546)

belik belîğ: Bölük, parça kısım. (669)

belik bôlûk: bk. **belik belîğ** (584)

belle- : Öğrenip akılda tutmak, öğrenmek. (994)

beşşig: Bebekleri yatırmaya ve sallayarak uyutmaya yarayan küçük karyola, beşik. (969)

Bêyüğova: Kadınhanı'na bağlı bir köy, Büyükoba. (181)

Bêyüova: bk. **Bêyüğova**.

bîh -: Dayanamaz duruma gelmek, bıkmak. (929)

bırah-: Koymak, bırakmak. (42)

bibi: Babanın kız kardeşi. (175)

bilerzik: Bilezik. (323)

billór: Bardak (433)

biş-: Ekin, ot vb.ni orakla, tırpanla, makine ile kesmek, biçmek. (95)

biteciğ: Bir tane, yegâne. (231)

boduklu: Orta büyüklükte veya ufak yapılı manda yavrusu, yeni doğmuş manda yavrusu. (585)

böcüğ: Kelebek, kurt ve tırtıl dışındaki küçük hayvancıklar, böcek. (455)

bôğéz: Bu defa, bu sefer. (13)

bôğle: Bu şekilde, bunun gibi, böyle. (16)

bôğlece: En sonunda, böylelikle. (24)

bôğon: İçinde bulunan gün, bugün. (276)

bôğür: Kaburga altı boşlukları, göğüs. (890)

böyü - : Yaşı artmak, yetişmek, büyümek. (115)

böyüh: Boyutları benzerlerinden daha fazla olan, büyük. (736)

böyük: bk. **böyüh** (173)

buğda: Buğdaygillerin örnek bitkisi, buğday. (88)

bula - : Kaynatmak (316)

bunnar: Bu zamirinin çokluk biçimi. (17)

burcu : Güzel, hoş koku. (330)

bürün - : Giymek. (259)

büyüg: bk. **böyük:** bk. **böyüh** (45)

C c

calla: Fırında pişirilen tavuk etli patlıcanlı yemek. (402)

candırma: Yurt içinde genel güvenliği ve kamu düzenini korumakla görevli, yasa ve nizamların koyduğu hükümlerin yürütülmesini ve bunlara dayanan hükûmet emirlerinin yerine getirilmesini sağlayan silahlı askerî kuvvet, jandarma. (204)

carı: İşgüzar, gayretli, canlı, hızlı. (222)

ceren: ceylan. (596)

ceş: Savrularak samanından ayrılmış tahıl yığını. (100)

çiğalla: İnce kâğıda, kıyılmış tütün sarılarak hazırlanan, silindir biçiminde, ağızdan dumanı çekilen nesne, sigara. (339)

cihiz: Gelin için hazırlanan her türlü eşya, çeyiz. (420)

cinğan: Hindistan'dan çıktıkları söylenen, dünyanın çeşitli yerlerinde yaşayan bir topluluk, Çingene, Kıpti, Roman. (919)

cobul : 1.Sulu 2. Çok yağlı (402)

Corruh: Bir tür tarla kuşu, corruk. (83)

cücük: Kümes hayvanlarının yavrusu, civciv (984)

Ç ç

çabıh: Hızlı, daha kısa bir zamanda, çabuk. (360)

çahmah: Taşa vurulup kıvılcım çıkaran çelik parçası, çakmak. (799)

çalha: Hafif yıkamak, durulamak. (354)

çama: Demet, tutam, avuç. (75)

çarıh: İşlenmemiş sığır derisinden yapılan ve deliklerine geçirilen şeritle sıkıca bağlanan ayakkab, çarık. (49)

çeğed: Erkeklerin ve kadınların giydiği, genellikle önden düğmeli, kalçayı örten, kollu üst giysisi, ceket. (70)

çeleg: Çiçek ve dal yapraklarıyla yapılmış halka. (795)

çemre-: Kolunu veya paçalarını sıvamak, hazırlanmak. (453)

çeyrel: Bütünün dörtte biri, çeyrek altın. (497)

çığ̃ -: İçeriden dışarıya doğru uzaklaşmak, çıkmak. (1041)

çığır- : Herhangi birinin bir yere gelmesini istemek, davet etmek, çağırmak. (228)

çih -: Yetkili birinin makamına iş için gitmek. (22)

çihhıçı: Kırık ve çıkıkları düzelten kimse. (992)

çınla -: Ayak altına alarak ezmek, çiğnemek. (112)

çim - : Yıkanmak. (356)

çinçi: Tek ayak üzerinde sekerek oynanan bir çocuk oyunu ve bu oyunda kullanılan yassı, taş. (448)

çit: Birbirini tamamlayan iki tekten oluşan, çift. (1045)

çitnevır: Düğün çerezi (413)

çoccuh: Küçük yaştaki erkek veya kız, çocuk. (220)

çöğ̃: Sayıca fazla, çok. (15)

çoh: bk. çöğ̃ (4)

çöndür-: İşemek (1021)

çólmek: Topraktan yapılan tencere, çömlek. (240)

çuhur: Çevresine göre aşağı çökmüş olan yer, çukur. (197)

D d

dağar: Hektarın onda biri değerindeki yüz ölçü birimi, dekar. (106)

dağım: Takım elbise. (405)

dağka: An, zaman, dakika. (506)

dāğ: Yer kabuğunun çıkıntılı, yüksek, eğimli yamaçlarıyla çevresine hâkim ve oldukça geniş bir alana yayılan bölümü, dağ. (9)

dahanni: Kadınhanı yöresine ait, tahinden yapılan bir tür ekmek. (1085)

dāhinni: bk. **dahanni**. (1084)

dal: Arka, sırt. (115)

dam: Yapıları dış etkilere korumak amacıyla üzerlerine yapılan çoğu kiremit kaplı bölüm. (119)

darah: Saçların, sakalın, hayvan tüylerinin karışıklığını gidermeye veya kadınların saçlarını tutturmaya yarayan dişli araç, tarak. (1017)

davşan: Eti yenen, hızlı koşan, kemirgen bir memeli, tavşan. (458)

day: bk. **dağar** (332)

değar: bk. **dağar** (95)

dé -: Söz söylemek, demek. (67)

dēğél: Cümle içinde art arda kullanılan iki veya daha çok özneyi, tümleci, yüklemi, aralarından bazılarını olumsuzluk kavramı vererek birbirine bağlayan veya yüklem olumsuz çekimini sağlayan kelime. (7)

değirmen: İçinde öğütme işi yapılan yer. (12)

dēğmi: Söylenilen sözü ve soruyu onaylama amaçlı kullanılan kelime. (37)

dekle- : Çekmek. (132)

delianni: Çocukluk çağından çıkmış genç erkek veya kız, delikanlı. (166)

deliğannı: bk. **deliannı** (186)

deliğanlı: bk. **deliannı** (444)

dellal: Herhangi bir şeyi, olayı veya bir şeyin satılacağını halka duyurmak için çarşıda, pazarda yüksek sesle bağırarak kimse, çağırma. (545)

deneli: Bazı bitkilerin tohumu. (107)

deñişik: Farklı, ilginç, değişik. (59)

depe: Yüksekliği genellikle birkaç yüz metreyi geçmeyen, çok kez tek başına, yamaçları yatık yer biçimi, tepe. (37)

desde: Cinsleri aynı veya birbirine yakın olan şeylerin bir arada bağlanmış, demet, bağlam, deste. (96)

desti: Geniş gövdeli, dar boğazlı, emzikli veya emziksiz olabilen, toprak, cam, metal vb. maddelerden yapılan su kabı, testi. (240)

deyaza: Annenin kız kardeşi, teyze. (392)

deýze: bk. **deyaza** (457)

dıbıdan: Düğünlerde kızlar oynarken tef yerine çalınan bakır tepsinin çıkardığı ses. (674)

dırmık: Bir tarım aracı, tırmık. (109)

di -: bk. **dé -** (7)

diğnek: Elde taşınacak incelikte düzgün ağaç, sopa, çomak. (127)

dirgen: Harmanda sapları yaymaya yarayan demir ya da tahtadan yapılmış ucu çatallı tarım aygıtı. (109)

diş bulguru: Kolukısa ve Hacımehmetli köylerinde doğum sonrası dağıtılan, bulgurdan yapılan aş. (314)

dişil - : Devşirmek, toplamak. (63)

dişle - : bk. **dişil-** (103)

dive: Deve (515)

diyi: Herhangi bir yargıya vararak, diyerek. (5)

dohuz: Dokuz sayısı. (10)

domatıs: Patlıcangillerden, yaprakları tüylü, çiçekleri salkım durumunda, vitamince zengin bir bitki, domates. (1008)

dóĝ -: Bir şeyi toz durumuna getirmek için ezmek, dövmek. (431)

dóĝme: Döğölüp kabuğu çıkartılmış buğday, yarma, döğme. (492)

dõa: Tanrı'ya yalvarma, yakarış. (798)

dólüm: 1000 m² 'lik bir alan ölçüsü. (361)

dörd: Dört sayısı (8)

duşma: Kolukısa ve Hacımehmetli köylerinde evlenecek olan çiftlerin kendi aralarında yaptığı görüşme, buluşma âdeti. (414)

duva: bk. **dõa.** (790)

dũĝün: Evlenme veya sünnet dolayısıyla yapılan tören, eğlence, cemiyet. (66)

dũĝür: Kız görmeye giden kimse, görücü. (782)

dũĝma: Değirmende öğütme işlemi yapan bir tarım aleti. (350)

dũñür: bk. **dũĝür.** (214)

dũün: bk. **dũĝün.** (80)

düven: Harmanda buğdayın sapı ve tanesini ayırmaya yarayan, alında keskin taşları bulunan ve hayvanlar tarafından çekilen ağaç alet düven. (336)

dũĝürçü: bk. **dũĝür.** (636)

dülbed: İnce ve seyrek dokunmuş, hafif ve yumuşak pamuklu başörtüsü. (1016)

Dümbelēĝeñ Ardı: Kolukısa köyündeki bir mevkinin adı. (1989)

dürü: Hediye. (320)

E e

ebe kıómbeci: İki ya da çok yıllık, 20 - 30 cm arasında boylanabilen bir tür otsu bitki. (305)

eĝir-: Yün, pamuk gibi şeyleri büküp iplik durumuna getirmek, örmek. (257)

eĝri bũĝru: Yer yer eğrilmiş ve bükülmüş olan, çarpık çurpuk. (150)

ēḡsık: Tam olmayan, yarım kalmış. (508)

ehbab: Kendisiyle yakın ilişki kurulup sevilen, sayılan kimse. (65)

ehdiyar: Yaşlı, kocamış olan, pir (kimse), genç karşıtı. (321)

ekseri: Genellikle. (987)

Elbāḡâl: Konar - göçer bir Türkmen aşireti, Elbeyli. (576)

Elēḡri: Konya'nın bir ilçesi, Ereḡli. (739)

eli garrāḡa: Eli kolu anlamına gelen bir ifade. (768)

eliḡne: Elde örülen bir tür kıyafet. (772)

eli aḡzıñı oy-: Maddi durumu iyi olan kimseler için kullanılan bir ifade. (61)

ellēm: Galiba, sanırım, zannedersem. (226)

emara: İyice, adamakıllı. (995)

emmi: Babanın erkek kardeşi, amca. (172)

emseli: Yaşıt, akran. (531)

entere: Gömlek, entari. (259)

erpe: Yünün bükülmesinden oluşan kalın ip. (257)

esḡı: Çoktan beri var olan, üzerinden çok zaman geçmiş bulunan. (1068)

esḡiden: Geçmiş zamanlarda, geçmiş çağlarda, geçmişte. (14)

esḡimo: Kuzey Kutbu'nda yaşayan toplulukların adı. (26)

eskiden: bk. **esḡiden** 2

essah: Doğru, gerçek. (787)

eşārb: Başörtüsü. (1016)

eşkili aş: Nane ve yoğurttan yapılan bir tür çorba. (907)

evel: Önce. (16)

eveli: Önceden. (17)

eveliyahdan: bk. **eveli**. (1067)

evya: Bir tür kaşık. (797)

eyle: O biçimde, o tarzda. (446)

É é

ékmek gör -: Sacda pişirilen yuvarlak ekmek yapma işlemi. (234)

érkeg: Yetişkin adam, bay, er kişi. (778)

ésäs: Gerçek, asıl. (537)

F f

faķır fuķara: Yoksul, fakir. (72)

fasülle: Fasulyegillerden, barbunya, çalı, ayşekadın, horoz vb. türleri bulunan bitki (491)

fırhat: Sıkıntı, keder. (686)

fıstıh: Antep fıstığı, çam fıstığı veya yer fıstığı denilen yemişlerin genel adı. (413)

fışğı: At, koyun, eşek gübresi. (999)

firmen: Yün kullanılarak kıyafet örülen bir tür alet. (649)

fisdan: Tek parça kadın giysisi. (249)

fiyğamber: İnsanlara Tanrı'nın buyruklarını bildiren, onları Tanrı yoluna, dine çağırان kimse, yalvaç, yalavaç, elçi. (781)

fuķäre: Yoksul, fakir. (333)

G g

gāve: Kahve. (656)

geçi: Geviş getirenlerden, eti, sütü, derisi ve kılı için yetiştirilen, memeli dişi hayvan. (12)

genş: Yaşı ilerlememiş olan, dinç kişi. (98)

geş-: Bir yerden başka bir yere giderken uğramak. (44)

géd -: Başvurmak, yapmak. (533)

gél- : Ulaşmak, varmak. (30)

gezli: Bir koyun türü. (363)

gına: Kına ağacının kurutulmuş yapraklarından elde edilen, saç ve elleri boyamakta kullanılan toz. (920)

gırep: Çeşitli renkleri olan ince kumaş. (484)

gırırh: Kemiğin bir etki ile kırılması. (503)

gısa: Boyu, uzunluğu az olan. (23)

gine: Yine, tekrar. (32)

gıy- : Kesmek, ufak ufak doğramak. (498)

giş-: Örtünüp korunmak için bir şeyi vücuduna geçirmek, giymek. (251)

goğ: Mavi renkte olan. (596)

gónülle-: Ağırlamak, gönül almak. (715)

Gurthasanlı: Kadınhanı'na bağlı bir köy. (516)

ğüleş-: İki kişi türlü oyunlarla birbirinin sırtını yere getirmeye çalışmak. (738)

ğünnükçü: Tarlada günlük olarak çalışan kişiler, günlükçü. (331)

Ğ ğ

ğabık: Bir şeyin üstünü kaplayan ve onu dış etkilere karşı koruyan, kendiliğinden oluşmuş sertçe bölüm, kışır, kabuk. (1003)

ğabile: Boy. (1)

ğaç - : Görünmeden gitmek, savuşmak, sıvışmak. (84)

ğadar: dek. (29)

ğadeyif: Undan yapılan, tatlı olarak tüketilen türlü biçimlerde yiyecek. (236)

ğadı: Tanzimata kadar her türlü davaya, Tanzimat ile Medeni Kanun arasındaki dönemde ise yalnız evlenme, boşanma, nafaka, miras davalarına bakan mahkemelerin başkanları. (19)

Ğadınannı: Konya'nın bir ilçesi, Kadınhanı. (101)

Ğadınhan: bk. **Ğadınannı.** (337)

ğafa: Kavrama ve anlama yeteneği, zekâ, zihin, bellek. (31)

ğafa: bk. **ğafa.** (85)

ğah-: Uyanmak. (398)

ğalabalıh: Çok sayıda insanın bir araya gelmesiyle oluşan insan topluluğu. (61)

ğalbur: Seyrek delikli büyük elek. (98)

ğalıp: Duygu, his. (69)

ğamış: Buğdaygillerden, sulak, nemli yerlerde yetişen, boğumlu, sert gövdesi olan bitkiler. (29)

ğanevçe: El işleri için kullanılan seyrek dokunmuş keten bezi ve bu bezin üzerine yapılan işleme. (420)

ğanevçe: bk. **ğanevçe.** (1022)

ğapad-: Kapamak. (67)

ğar: Atmosferdeki su buharının yoğunlaşmasıyla oluşan ve yeryüzüne beyaz ve hafif billurlar biçiminde donarak düşen su buharı. (10)

ğara: 1. En koyu renk siyah. 2. Esmer (273)

ğarahasbennik: Bilerek, isteyerek yapılanı kasti. (418)

ğarañı daş: Sıcak bir taşla oynanan, Saçıkara Yörüklerine ait olan bir çocuk oyunu. (668)

Ğara sakış: Ege, Marmara, Güney Anadolu ve Akdeniz bölgelerinde, ormanlarda yetişen kara çam ağacının gövdesi çizilerek elde edilen zamkın akmasıyla sağlanan bir bitki. (1006)

ğardaş: Aynı anne babadan doğmuş veya anne babalarından biri aynı olan çocukların birbirine göre adı, kardeş. (464)

ğarıl-: Karıştırılmak. (395)

ğariben: Kimsesiz, zavallı, garip. (646)

ğast: İsteyerek zihinde tasarlanan davranış veya düşünceler. (682)

ğaş: Birçok. (945)

ğaşşık: Sulu veya bazı ufak taneli yiyecekleri ağza götürmeye yarayan saplı sofa aracı. (69)

ğatmār: Arasına kaymak ya da yağ sürülerek katlanmış yufka ekmeği, katmer. (499)

ğatmer: bk. **ğatmār**. (1074)

ğatran: Organik maddelerden kuru damıtma yoluyla elde edilen, sıvı yağ kıvamında, kara renkte, ağır, is kokulu, suda erimeyen bir madde. (31)

ğava: İnsan başı, ser. (197)

ğâvur: Müslüman olmayan kimse. (56)

ğâvır: bk. **ğâvur** . (177)

ğay -: İstif etmek, yığmak. (329)

ğayfe: Kahve. (422)

ğayîh: Kayık. (447)

ğayınbaba: Kocaya veya kadına göre birbirlerinin babası, kayınbaba, kayınpeder, babalık. (54)

ğayınna: Kocaya veya kadına göre birbirlerinin annesi, kayınvalide, hanımanne. (203)

ğayış: Bağlamak, tutmak veya sıkmak amacıyla kullanılan, dar ve uzun kösele dilimi. (254)

ğaymah: Sütün veya yoğurdun yüzünde zar durumunda toplanan, açık sarı renkli, koyu yağlı katman, krema. (372)

ğaymaşam: Bir ilçede devleti temsil eden en yetkili yönetim görevlisi, ilçebay. (19)

ğayrı: Artık, bundan böyle. (112)

ğaysı: Açık turuncu renkte, eti sulu, güzel kokulu, tek ve sert çekirdekli tatlı meyvesi. (908)

ğaza: İlçe, kaymakamlık. (49)

ğazan: Çok miktarda yemek pişirmeye veya bir şey kaynatmaya yarayan büyük, derin kap. (48)

gene: Koyun, köpek, at vb. hayvanların veya insanların derisinde asalak olarak yaşayan, bulaşıcı hastalıklara neden olan böceklerin genel adı, sakırga. (113)

gılçılı buğda: Kadınhanı ve köylerinde yetişen bir tür buğday. (472)

ğıllı: Kılı olan, kıl ile kaplı. (26)

ğıran: Öldürücü salgın hastalık. (301)

ğırh: kırk sayısı. (10)

ğırhlıh: Makas (120)

ğırhı: Kırıkları düzelten kimse. (451)

ğırıl-: Soğuk, rüzgâr, hastalık vb. nedeniyle azalmak. (14)

ğırıntı: Yemiş, çerez, kuruyemiş. (412)

ğış: Çok soğuk hava. (11)

ğıvrım: Kadınhanı yöresine ait bir tür şerbetli tatlı. (1083)

ğıyavat: Bir ucu ince, diğer ucu daha geniş, gömlek yakasının altından geçirilerek önde üçgen biçiminde bağlanan, özel kumaştan yapılan giysi aksesuarı, boyun bağı. (772)

ğıymadlı: Değerli. (122)

ğız: Dişi çocuk. (778)

ğice: Genellikle saat 22.00'den itibaren gün ağarınca kadar geçen süre, tün, şeb. (417)

ğobar-: Koparma işini yapmak. (149)

ğoca: 1. Büyük, geniş. 2. Bütün. (103)

ğol: Giyside vücudun bu bölümünü saran parça. (23)

Ğoluhsa: Kadınhanı ilçesine bağlı bir köy. (1)

ğoltuk çık-: Desteklemek. (633)

ġompile: Tamamen, bütünüyle. (937)

ġomple: bk. **ġompile.** (38)

ġón: Hayvan derisi. (50)

ġondur- : Bağlamak. (80)

ġoñşu: Konutları yakın olan kimselerin birbirine göre aldıkları ad. (144)

ġorgu: Bir tehlike veya tehlike düşüncesi karşısında duyulan kaygı, üzüntü. (116)

ġoval-: Bir şeyin arkasına düşüp elde etmeye veya bir sonuca bağlamaya çalışmak, izlemek, takip etmek. (29)

ġov: bk. **ġoval-** (32)

ġovma top: Bir çocuk oyunu. (746)

ġoyun: Geviş getirenlerden, eti, sütü, yapağısı ve derisi için yetiştirilen evcil hayvan. (11)

ġócebe: Değişik şartlara bağlı olarak belli bir yöre içinde çadır, hayvan ve öteki araçlarla yer değiştiren, yerleşik olmayan (kimse veya topluluk), göçer, göçkün (4)

ġóş- : Yerleşmek amacıyla mahalle, köy, şehir veya ülke değiştirmek. (12)

ġótúr: Taşımak, ulaştırmak veya koymak. (68)

ġózel: Göze ve kulağa hoş gelen, hayranlık uyandıran. (237)

ġudúk: Firenk gömleği, mintan. (1014)

ġur-: Oluşturmak, bir araya getirmek. (7)

ġurh: Kulučka (tavuk için) (78)

ġuşah: Bele sarılan uzun ve enli kumaş. (254)

ġuşene: Plastikten yapılan bir tür geniş saklama kabı. (438)

ġuşu: Koyun yavrusu. (211)

ġutlu: Uğurlu. (592)

ġúdük: bk. **ġudúk.** (249)

ġúdümlü: Uğurlu, hayırlı. (247)

ġúmbür ġúmbür: Gürültülü bir şekilde. (56)

ğümüş gibi: Tertemiz, hasarsız. (195)
ğün: İçinde bulnulan zaman. (23)
ğunaşşih: Ayçiçeği (89)
ğüpür ğüpür: Hızlı ve gürültülü bir şekilde. (33)
ğüvey: Evlenmekte olan erkeğe verilen ad, damat. (248)
güccük: Yaşı daha az olan, küçük. (201)
ğüveği: bk. **ğüvey** (295)

H h

hâdda: Ayrıca, üstelik. (7)
hamır: Unun su veya başka sıvılarla yoğrulmuş durumu. (1078)
hareni: Yemek pişirmeye veya bir şey kaynatmaya yarayan küçük, derin kap. (393)
harışdan: Dışarıdan, hariciden. (65)
hasda : Hastalık, kaza veya yaralanma dolayısıyla fizik veya ruh sağlığı bozulmuş ve tedavi edilmesi gereken kimse, rahatsız. (132)
hasdalık : Organizmada birtakım değişikliklerin ortaya çıkmasıyla sağlığın bozulması durumu, rahatsızlık, çor, dert, sayrılık, illet, maraz, maraza, esenlik karşıtı. (135)
hasela: Kısacası, velhasıl. (206)
Hatış: Hatice ismi. (201)
hava dönder- : Farklı ezgilerle türkü okuma. (674)
hayat: Avlu. (213)
helke: Su, süt vb. şeyleri koymaya yarayan, çoğunlukla bakırdan yapılan, bakraçtan büyük bir çeşit kova. (372)
hemän: Çabucak. (505)
herkeş : İnsanların bütünü, cümle âlem. (16)
hicid: Büsbütün ıslak, sırılsıklam (29)

hımkır - : Sümkürmek. (391)

hısıma akraba: Bütün akrabalar. (241)

hışır id- : Kullanılamaz duruma getirmek, dövmek. (190)

hiba: Bağış. (550)

hindi : Şu anda, içinde bulunduğumuz zamanda. (160)

hort : Koyun peyniri ve sütünün kaynatılmasıyla yapılan bir yiyecek. (499)

hotâh : Çocukların kaydırak oyunlarında, çengelli sopalarla oynadıkları oyunlarda ortaya koydukları yuvarlak ağaç, taş ya da kemik. (477)

hómeğ, ómeğ : Küme halinde. (120)

hömek : Küme, birikinti. (96)

hüddemli: Büyülü, cinli. (42)

hüdüd : Sınır. (523)

H h

haba: Yünden dokunmuş yakasız, uzun üstlük, aba. (259)

habâr : Bir olay, bir olgu üzerine edinilen bilgi. (415)

harb : Savaş. (56)

hısa : bk. **gısa**. (774)

Ĥ ĥ

ĥadar: Miktarda, derecede. (94)

Ĥoluhısa: bk. **Ġoluhısa**. (155)

I ı

ıccah: ISISI yüksek olan, çok ısınmış. (1000)

ılıccak: Soğukla sıcak arası olan. (309)

ırahmedliġ: "Tanrı'nın rahmetine kavuşmuş, bağışlanmış" anlamlarında ölmüş Müslümanları saygıyla anmak için ad veya unvanlarının başına getirilen bir söz, merhum, merhume. (1037)

ırahmedlik: bk. **ırahmedliġ.** (7)

Iramazan: Ay takviminin dokuzuncu ayı, üç ayların sonuncusu, oruç tutulan ay. (498)

ıravīġ: Sütten ayrıştırılan sıvı kaymak. (365)

ıravīh: bk. **ıravīġ.** (372)

ıstar: Halı, kilim vb. şeyler dokunan tezgâh. (255)

ısul : Topluluk içinde eskiden beri uyulan kural, töre. (645)

İ i

ibiş-: Sırta binmek (1021)

iccik: Çok az, biraz. (425)

id-: Yapmak. (15)

ikseri: bk. **ekseri.** (988)

ilan: Sürüngeylerden, ayaksız, ince ve uzun olanların genel adı, yerdegezen, uzun hayvan, yılan. (145)

ilēġen: Genellikle, içinde bir şey yıkamak için kullanılan metal veya plastikten yayvan kap, leġen. (1071)

inne: 1. İġne 2. Aşı (304)

intaap: Vücudun mikroplara karşı koymak için herhangi bir yerine fazla kan hücumu ile orada şişkinlik, kırmızılık, ısı ve ağrı ile beliren irin toplaması, iltihap, enflamasyon. (999)

intahab: bk. **intaap.** (1004)

intizar: İlenme, beddua, inkisar. (458)

irkék: érkeg. (422)

irken: Sabahın ilk saatlerinde. (57)

isken, ol- : Yurtlanma, yerleşme. (717)

İspertä: Isparta ili. (764)

istesyon: Tren durağı. (101)

ışgi: İçinde alkol bulunan içecek. (233)

ışinde: Ortamında, bulunduğu yerde. (25)

ışdek: Çok işleyen, canlı, hareketli. (1052)

iş gör -: Çalışmak, emek harcamak, yapmak. (95)

ışlık: Gömlek. (318)

ıştıgal: Uğraşma, ilgilenme, meşgul olma. (1069)

İyle: bk. eyle. (242)

Í í

ívmeç: Yün ipliklerin birkaç kat bükülmesiyle yapılan kalın, çarık ve çuval ipi, içmeç. (256)

K k

kepek: Buğdaydan yapılan un. (304)

kerme: Yakacak amaçlı kullanılan, kurumuş hayvan gübresi. (329)

kesdiri: Taş veya topla oynanan bir çocuk oyunu. (667)

kesdiriğ: bk. kesdiri. (744)

kirkít: Dokumacılıkta atkı ipliğini sıkıştırmak için kullanılan, demirden ya da ağaçtan yapılmış dişli araç. (484)

kirman: Elde yün eğirmeye yarayan araç. (257)

kílov: Kilogram. (490)

kórpe: Yavruluktan henüz çıkmış (hayvan). (951)

kólke: Güneş ışınlarından korunacak yer. (328)

körven: Toplu olarak birbiri ardınca gelen şeyler. (603)

kuşene: bk. **ğuşene.** (915)

kúflet: Evdeki kişiler, kalabalık (61)

kúmüg: Basık burunlu. (388)

K k

kalh -: Yukarı doğru yükselmek. (86)

koh- : Bozularak kötü bir koku çıkarmak. (105)

kōğ: 1. Yönetim durumu, toplumsal ve ekonomik özellikleri veya nüfus yoğunluğu yönünden şehirden ayırt edilen, genellikle tarımsal alanda çalışılan, konutları ve öteki yapıları bu hayata uygun yerleşim birimi, köylük yer, köy yeri. 2. Köy halkı. (6)

kónbe: İki saç arasında ya da külde pişirilen mayasız ekmek. (1011)

kórpü: Herhangi bir engelle ayrılmış iki yakayı birbirine bağlayan veya trafik akımının, başka bir trafik akımını kesmeden üstten geçmesini sağlayan ahşap, kâgir, beton veya demir yapı. (83)

kótü : Çok kullanmaktan yıpranmış, harap olmuş şey. (47)

külle -: Bir şeyin üstünü örtmek, kapatmak. (15)

kúp : Su, pekmez, yağ vb. sıvıları veya un, buğday gibi tahılları saklamaya yarayan, geniş karınlı, dibi dar toprak kap. (41)

küre -: Kürekle süpürmek. (119)

L l

lağab: Bir kimseye, bir aileye kendi adından ayrı olarak sonradan takılan, o kimsenin veya o ailenin bir özelliğinden kaynaklanan ad. (5)

lav id-: Bahsetmek, anlatmak. (170)

lézedli: Tadı güzel. (909)

lohma: Ağza bir defada alınıp götürülen yiyecek parçası, sokum. (70)

lohum: Şekerli nişasta eriyiğini pişirip hafif ağdalaştırarak yapılan, küçük küp veya dikdörtgen biçiminde kesilen şekerleme, kesme, latilokum. (806)

M m

Mācır: Göçmen. (756)

mağgeme: Mahkeme (22)

mazbata: Tutanak. (22)

mazud: Yakıt olarak kullanılan, ham petrolün damıtma ürünlerinden biri, motorin. (105)

melmeket: Bölge, yer, yurt. (735)

menevşe: Bu bitkinin mor renkli, güzel kokulu çiçeği, menekşe. (261)

merdivan: Bir yere çıkmaya veya bir yerden inmeye yarayan basamaklar dizisi, basak. (119)

meşur: Ünlü, tanınmış, herkesçe bilinen, angın. (1081)

metanet: Metin olma, dayanma, dayanıklılık, sağlamlık. (630)

mezer: Ölünün gömülü olduğu yer, kabir, sin, makber, gömüt. (80)

mihtar: Köy ve mahallenin yasalarla belirtilmiş işlerini yürütmek için o köy veya mahallede oturanların seçtikleri kimse, köy muhtarı, mahalle muhtarı. (204)

mırıl: Çamur. (47)

Mıstı: Mustafa ismi. (172)

mil: Örgü işlerinde kullanılan ince ve uzun metal çubuk. (255)

misafir: Konuk. (67)

miyva: Bitkilerde çiçeğin döllenmesinden sonra yumurtalığın gelişmesiyle oluşan tohumları taşıyan, genellikle yenebilen organ, yemiş. (959)

motur: Arkasına römork takılabilen, çift sürmek, yük taşımak vb. işlerde kullanılan iş makinesi, traktör. (335)

muattal: İşlemez, kullanılamaz duruma gelmiş. (355)

muşamma: Bir tarafına kauçuk veya yağlı boya sürülerek su geçirmeyecek duruma getirilen kalın bez. (310)

müşderi: Alıcı, talip. (506)

N n

naçar: Çaresiz. (703)

nafağa: Geçinmek için gerekli olan şeylerin bütünü, geçimlik. (64)

namazlâğa: Üstünde namaz kılınan kilim, post vb. şeylerden yapılmış seccade. (319)

nemneşekil: Değişik, ilginç, tuhaf. (60)

nikāğ: Bir erkekle bir kadının evlilik birliği kurmasını sağlayacak yasal işlem, evlilik akdi. (224)

noda: Üstü toprakla örtülmüş saman yığını. (14)

nohda: Yer. (66)

O o

oğmaç: Yufka ekmeğinin kesilerek tereyağında pişirilmesiyle yapılan bir yiyecek. (913)

ohul: Her türlü eğitim ve öğretimin toplu olarak yapıldığı yer, mektep. (1026)

oluh: Hayvanların yem yedikleri, su içtikleri taş ya da ağaçtan oyulmuş yalak, oluk (120)

oñar-: Bozulmuş, eskimiş olan bir şeyi düzeltip işler veya kullanılır duruma sokmak, işe yarar duruma getirmek, tamir etmek. (352)

ondan kēri: Ondan sonra. (478)

ondan kēriceğim: bk. **ondan kēri.** (478)

on_ihi: on iki. (102)

onnar: "O" şahıs zamirinin çokluk biçimi. (8)

orah: Yarım çember biçiminde yassı, ensiz ve keskin metal bir bıçakla, buna bağlı bir saptan oluşan ekin, ot vb. biçme aracı. (93)

osan - : Tekrarlanması, uzun sürmesi dolayısıyla bir şeyden hoşlanmaz veya sıkılır duruma gelmek, bıkmak, bezmek. (67)

Ó ó

ókse-: Göreceği gelmek, özlemek. (292)

órtü: Yatak. (260)

Ö ö

ösan- : bk. **osan-** (929)

Ö ö

öd: Yürek, can (137)

örtme: Evcil küçükbaş hayvanların barındığı üstü kapalı, önü açık ağıl. (115)

örtü: Yatak, yorgan (301)

övele- : Ezip ovarak, iki şeyi birbirine sürterek ufalamak. (1003)

P p

paltu: Soğuk havalarda öbür giyeceklerin üstüne giyilen kalın kumaştan giysi. (23)

pambıh: Ebegümecigillerden, koza biçimindeki meyvesi üç, dört, beş dilimli olan, sıcak bölgelerde yetişen tarım bitkisi. (709)

pambık: bk. **pambıh** (489)

pammúh: bk. **pambıh** (488)

pantul: Belden başlayan ve genellikle paçaları ayak bileklerine kadar inen giyecek, pantolon. (423)

patatis: Patlıcangillerden, yaprakları ve sürgünleri acı bir bitki ve bu bitkinin toprak altında oluşan, nişastası çok, yenebilen yumruları. (1073)

Patçı: Kolukısa köyünde bir mevkinin adı. (1044)

patışāh : Osmanlı Devleti'nde devlet başkanına verilen unvan, hükümdar, sultan. (506)

pendir: Maya ile katılaştırılarak süttten yapılan ve birçok türü olan besin, peynir. (491)

peyimberger: bk. **fiyğamber.** (748)

pindir: bk. **pendir.** (326)

piriş: Buğdaygillerden, kökleri bol su içinde yetişen bir bitki ve bu bitkinin besin olarak kullanılan taneleri, pirinç. (1081)

pirişanla- : Bakıma muhtaş hale gelmek, kötü durumda olmak. (46)

pişkir: Kalın ketenden yapılmış kadın önlüğü. (87)

pişmaniy: Telleri ince ince ayrılabilen bir helva türü. (385)

potur: Bir çeşit ayakkabı. (252)

pulluh: Toprağı sürmek için kullanılan tarım aracı. (90)

pullúk: bk. **pulluh.** (870)

Pusad : Kadınhanı'na bağlı bir köy, Pusat. (16)

R r

rahmet: Yağmur. (107)

S s

Saçığara: Kadınhanı ilçesine bağlı bir köy, Saçıkara. (9)

saç altını: Kolukısa köyündeki düğünlerde gelinlerin saçlarına takılan çeyrek altın. (323)

sāğdıç: Düğünde gelin veya damada kılavuzluk eden kimse. (295)

sahlan-: Kendini saklamak, gizlenmek. (191)

sal -: Yollamak, göndermek. (20)

samannıh: Samanlık (118)

sandıh: Saman konulan yer. (174)

sap: Biçilmiş, buğday cinsi başak yığını, samana esas olan kısım. (110)

saş: Genellikle su kıyılarında, bataklık yerlerde yetişen ince, açık sarı renkli kamış, hasır otu, kiliz, saz. (2, 3, 25)

saya: Gebe koyunların karnındaki yavru yüz günlük olunca çobanların yaptığı tören. (379)

sebeþ: Bir şeyin olmasına veya belli bir hâlde bulunmasına yol açan şey. (24)

sede: Katkı maddesi içermeyen, doğal. (913)

sevirt- : Koşmak. (82)

sēhen: Bakır tabak, sahan. (401)

senit: Ekmek tahtası. (1079)

siaşla -: El içi ile bir şeyi düzler gibi yapmak, okşamak. (502)

sıhdır-: Çevresine sarılarak veya bir şey sararak çepeçevre basınç altına almak. (146)

sıhıccana: Sıkı bir şekilde. (890)

sıhıntı: Dert, tasa, üzüntü. (102)

siñāğ: Çift kanatlılardan, birtakım uçucu böceklerin genel adı. (696)

siyā: Siyah renkte olan. (505)

sor -: Emmek. (422)

sōğna: Daha ileri bir zamanda, müteakiben. (4)

sóğle- : Düşündüğünü veya bildiğini sözle anlatmak. (51)

sufra: Genellikle tekerlek biçiminde, üzerinde yemek de yenebilen ayaklı hamur tahtası. (70)

sufra: bk. **sufra** (797)

sūñgü: Tüfek namlusunun ucuna takılan küçük kılıç biçiminde delici silah. (184)

süd: Kadınların ve memeli dişi hayvanların yavrularını besledikleri, memelerinden gelen, besin değeri yüksek beyaz sıvı. (136)

sütlü: Sütten yapılan, sütlaca benzer bir tatlı. (902)

Š š

šatüreya: Ateş, öksürük ve balgamla beliren, tehlikeli bir akciğer hastalığı, batar (298)

šēgen: bk. **sēhen** (431)

šekāt: Zenginlerin sahip olduğu mal ve paranın kırkta birinin dağıtılmasını öngören, İslam'ın beş şartından biri. (759)

Ş, ş

şabğa: Keçe, hasır, kumaş, ip vb. ile yapılan başlık. (207)

şadır: Keçe, deri, kıl dokuma, sık dokunmuş kalın bez veya plastik maddelerden yapılarak direklerle tutturulan, taşınabilir barınak, çerge, oba, otağ. (736)

şam ağacı: Çamgillerin örnek bitkisi olan, dört mevsim yeşil kalabilen, iğne yapraklı, yurdumuzda birçok türü yetişen bir orman ağacı. (589)

şavlar: Genellikle ağı çok bol olan, bele bir uçkurla bağlanan, geniş bir pantolon türü. (650)

şeccade: Bir kişinin üzerinde namaz kılabilceği büyüklükte, halı, kilim, post veya kumaştan yaygı, namazlık. (421)

şi: Madde, eşya, söz, olay, iş, durum vb.nin yerine kullanılan, belirsiz anlamda bir söz. (15)

şindi: bk. **hindi**. (43)

şişek: 1-2 yaşındaki koyun. (286)

şivon: Başörtüsü. (792)

şiy: bk. **şi**. (10)

şiyir: Zengin sembollerle, ritimli sözlerle, seslerin uyumlu kullanımıyla ortaya çıkan, hece ve durak bakımından denk ve kendi başına bir bütün olan edebî anlatım biçimi, manzume, nazım, koşuk. (507)

şol: Bu kelimesine göre yerde, zamanda veya söz zincirinde biraz uzak olanı niteleyen söz. (685)

şōra: Anlatana veya söyleyene göre biraz uzakta olan yer, şu yer. (244)

şōrda: Şu yerde. (37)

şōğlece: Şu şekilde. (11)

Ş ş

Şerkeş: Kafkasya'da yaşayan bir boy veya bu boydan olan kimse. (756)

şit: Toprağı sürmek için birlikte koşulan iki hayvan. (335)

T t

tabah: 1. Kız evinin güvey evine gönderdiği armağan. 2. Güvey evinden gelin evine gönderilen giysi, takı ve süs gereçleri. (805)

tahsi: Otomobil. (244)

talba: Zilli bir kasnağa geçirilmiş kursak zarından oluşan çalgı, tef. (922)

täne: Herhangi bir sayıda olan şey, adet. (34)

tas: Tabak. (910)

tavadır: Çok iyi, çok güzel. (1012)

tazı: Genellikle tavşan avında kullanılan, uzun bacaklı, çekik karınlı, çok çevik bir tür köpek. (596)

tebsi: İçinde börek, tatlı vb. pişirmeye yarayan, az derin, geniş, düz kap. (1077)

tece: Çeşit. (94)

tekelleme: Birbiriyle uyumlu hazır söz kalıbı. (138)

tel: Derinin gözeneklerinden sızan, kendine özgü bir kokusu olan, yapışkan, renksiz, tuzlu sıvı, arak, ter. (30)

télevon: Birbirinden uzakta bulunan kişilerin konuşmasını sağlayan aygıt, telefon. (947)

temamen: Bütün olarak, büsbütün, baştan sona. (3)

terevih: Ramazan ayı boyunca, yatsı namazından sonra kılınan namaz, teravih namazı. (758)

teş: Gübre. (597)

tınas: Harman dövüldükten sonra savrulmak için yapılan yığın. (96)

tifdi - : Genellikle eti ince parçalamak, tel tel haline getirmek. (400)

tiktir- : Dikme işini yaptırmak. (51)

tirid: Et suyuna kızartılmış veya bayat ekmek konularak yapılan yemek. (399)

tohlu: Altı aylıkla bir yaş arasındaki kuzu. (363)

tohtur: Hekim. (299)

tohu-: Tezgâhta ipliği, çözgü ve atkı durumunda kullanarak kumaş yapmak. (255)

tohuş-: Kafa kafaya vuruşmak (85)

topah topah: Ufalanmış halde. (114)

toprah: 1. Yer kabuğunun, toz durumuna gelmiş türlü kütle kırıntılarıyla, çürümüş organik cisimlerden oluşan ve canlılara yaşama ortamı sağlayan yüzey bölümü. 2. Arazi, tarla. (112)

torpah: bk. **toprah**. (717)

tók- : Belli bir yere boşaltmak. (52)

töfled :Gelinin saçına yapılan süsleme. (1017)

tömbək: Testi ağzına deri gerilerek yapılan bir müzik aracı. (230)

tuluḥ: Genelde süt ürünleri için koruyucu kap olarak kullanılan, önü yarılmadan bütün olarak yüzülmüş hayvan derisi. (366)

tuṽaled: İnsanın dışkısıyla idrarını boşalttığı yer, abdesthane, aralık, ayakyolu, yüznumara, hacet yeri, hela. (84)

T t

ṭencere: İçinde yemek pişirilen, kapaklı, genellikle metal kap. (329)

U u

ūḡurlar ossun: "Yolun açık olsun" anlamına gelen bir uğurlama sözü. (40)

ūḡūt- : Tane durumundaki nesneleri bir araçla ezerek un durumuna getirmek. (12)

ufah: Boyutları normalden küçük. (1073)

ulam ulam: Ekli, bağlı. (595)

Urum: Müslüman ülkelerde oturan Yunan asıllı kimse. (190)

uṣ -: Kuş, kanatlı böcek vb. hareketli kanatları yardımıyla havada düşmeden durmak, havada yol almak. (86)

uşah: Çocuk, evlat. (392)

uyhu: Dış uyanarlara karşı bilincin, bütünöyle veya bir bölümünün yittiği, tepki gücünün zayıfladığı ve her türlü etkinliğin büyük ölçüde azaldığı dinlenme durumu, uyku. (141)

Ü ü

ünne -: Çağırmak, seslenmek. (209)

üsdünde ğal - : Bir konu veya bir düşüncede ısrar etmek. (103)

üş : Üç sayısı (52)

üz : Yüz sayısı. (10)

Ű ű

űj: bk. űş. (347)

V v

vahıt : Zaman. (417)

Vannı: Vanlı (39)

vele: İnce, renkli, ipekli değerli kumaş. (791)

vir - : Üzerinde, elinde veya yakınında olan bir şeyi birisine eriştirmek, iletmek. (16)

vilan: Söylenmesi istenmeyen veya gerekli görölmeyen bir özel adın yerini tutan kelime, filan. (54)

vilen: bk. vilan (503)

viley: Üzüntü ve şaşkınlık ifade etmede kullanılan bir ünlem. (308)

Y y

yaba: Tınazı savurmaya yarayan tahtadan yapılmış büyük çatal. (346)

yāğmır: Atmosferdeki su buharının yoğunlaşmasıyla oluşan ve yeryüzüne düşen yağışın sıvı durumunda olanı, yağar, yağış, baran, bereket, rahmet. (1036)

yaha: Giysilerin boyna gelen, boynu çeviren bölümü. (185)

yahın: Az bir ara ile ayrılmış olan. (zaman veya yer). (10)

yālin: Çıplak. (46)

yannı: Sağ ve solun ortak adı, yön, taraf. (38)

yapış -: Yapışkan bir maddeye bulanmış olan bir şey ayrılmayacak bir biçimde bir yere tutunup kalmak. (36)

yarga: Bölük, parça. (668)

yaşñ benzemesin: Erken ölmüş birine herhangi bir yönden benzetilen bir kimse için "aynı yaşta ölmesin" anlamında söylenen söz.

yatah : Uyuma, dinlenme vb. amaçlarla üzerine veya içine yatırılan eşya, döşek. (74)

yavan: Katıksız, yağsız. (365)

yayah yapılcāh : Yaya, binitsiz. (9)

yaz-: Sermek, yaymak. (309)

yīğma: Toprakla doldurma tepe, hüyük. (38)

yımırta: Tavuk yumurtası. (1077)

yi -: Yemek yeme, karın doyurma işi. (42)

yidi: Yedi sayısı. (79)

yīğkiñ: Başta, başlangıçta, önce. (644)

yīğirmi: Yirmi sayısı. (299)

yil : Yel, rüzgar. (344)

yile: Biçilmiş buğdaydan ayrılan kısım. (110)

yim: Hayvan yiyeceği. (77)

yimeğ: Yenmek için pişirilip hazırlanmış yiyecek, aş. (48)

yimekçi: Düğünlerde yemek yapan kimse. (238)

yin ğaddan: Gene, yine, bir daha, tekrar. (784)

yirleş -: Yer bulup oturmak. (22)

yışer - : Bitki yaprak vermek, yapraklanmak. (108)

yışil: 1.Yeşil 2.Genç. 3.Taze (975)

yit -: Yaşı artmak, yaşlanmak. (156)

yoh : "Hayır" anlamında kullanılan bir söz. (7)

yoş : Damızlık erkek koyun sürüsü. (180)

Yónan: Yunanistan'da yaşayan veya Yunanistan halkından olan kimse, Yunanistanlı. (51)

Yörüg: Hayvancılıkla geçinen, genellikle Toroslarda yaşayan göçebe Türk oymağı, Türkmen. (9)

Yörüh: bk. **Yörüg.** (717)

yuha : İnce açılmış hamurdan yapılan sac ekmeği. (913)

yuğa: bk. **yuha.** (498)

yulaf: Buğdaygillerden, en çok hayvan yemi olarak yetiştirilen otsu bitki. (88)

yuñ - : Yıkamak, temizlemek (307)

yügle - : Bir yere, taşınması için belli ağırlıkta eşya veya araç gereç koymak. (110)

ýüz: bk. **üz.** (13)

yüzşüh: 1. Parmağa geçirilen genellikle metal halka 2. Yüzük oyunu. (742)

Z z

zabanan: Günün başlangıcı, günün ilk saatleri, sabah, sabah vakti, horoz vakti. (790)

zağmetli: Zahmetle yapılan, yorucu, sıkıntılı, eziyetli, güç. (572)

zati: Doğrusu, doğrusunu isterseniz, esasen, zati. (232)

zepze: Genellikle pişirilerek yenen bitkiler veya bunların taneleri, göveri, göverti, sebzevat, zerzevat. (65)

zilif: Zülûf, kâkûl. (1017)

zini : Büyük yuvarlak tepsi. (385)

ziyin: Canlının duygu ve davranışlar dışındaki ruhsal süreç ve etkinliklerinin bütünü, zihin. (1033)

KAYNAKÇA

- Adıgüzel, A. (2013). "Dünyada ve Türkiye'de Ağız Çalışmaları ve Yöntemleri", *Turkish Studies*, Volume 8/9 Summer, s. 387-401, Ankara.
- Buran, A. (2011). "Türkiye Türkçesi Ağızlarının Tasnifleri Üzerine Bir Değerlendirme", *Turkish Studies*, Volume 6/1, Winter, s. 41-54, Ankara.
- BOA - Başbakanlık Osmanlı Arşivi, (1996). *387 Numaralı Muhâsebe-i Vilâyet-i Karaman ve Rûm Defteri (937/1530), Konya, Bey-şehri, Ak-şehir, Larende, Aksaray, Niğde, Kayseriyye ve İç-il Livâları*, Başbakanlık Osmanlı Arşivi yay. Ankara.
- Boz, E. (2006). *Afyonkarahisar Merkez Ağzı*, Gazi Kitabevi, Ankara.
- Boz, E. (2008). "Ağız Atlasları", *Turkish Studies*, Volume 3/3 Spring, s.152-165, Ankara.
- Boz, E., Özçelik, S. (2009). *Siverek Merkez Ağzı Dil İncelemesi, Metinler Sözlük*, Gazi Kitabevi, Ankara.
- Boz, E., Aktaş S. G. (2017). *Eskişehir İli Dil Atlası*, Gazi Kitabevi, Ankara.
- Ceran, A. Ş. (2000). *Osmanlı Dönemi 1317/1899 Yılı Nüfus Esas Defterine Göre Saiteli (Kadınhanı) Nahiyesi Merkezinin Sosyo-Kültürel Yapısı*, Uluslararası Kuruluşunun 700. Yıl Dönümünde Bütün Yönleriyle Osmanlı Devleti Kongresi 7-9 Nisan 1999, (Yay. Haz.: Alâaddin AKÖZ, Bayram ÜREKLİ- Ruhi ÖZCAN), Selçuk Üniversitesi Yay. Konya.
- Demir, A. (1987). "Anadolu Selçuklu Hanları. Kadın Han", *İlgi Dergisi*, S.48, s.14-17. İstanbul.
- Demir, İ. (2014). "Güneybatı Anadolu Ağızlarındaki Pekiştirme Ekleri Üzerine" *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, s. 106 - 124. Uşak.
- Demir, N. (2000). *Anadolu Ağızlarında Birinci Çoğul Kişi İstek Eklerinin İkilik Bildiren Bir Değişkisi*, Türkçenin Ağızları Çalıştay Bildirileri, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, İstanbul.
- Demir, N. (1998). *Ağız Araştırmalarında Kaynak Kişi Meselesi*, Prof. Dr. Dursun Yıldırım Armağanı, Ankara.

- Demir, N. (2013). *Ankara Örneğinde Ağızların Belgelenmesi, İnceleme-Metinler-Sözlük*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Eker, S. (2009). *Çağdaş Türk Dili*, Grafiker Yayınları, Ankara.
- Ergin, M. (2004). *Türk Dil Bilgisi*, Bayrak Yayınları, İstanbul.
- Gemalmaz, E. (1989). *Ağız Bilimi Araştırmaları Üzerine Genellemeler*, Ankara Üniversitesi Basımevi, Halil Fikret Alasya'ya Armağan, Ankara.
- Goldstein, K. S. (1993). *Sahada Folklor Derleme Metotları*, Başbakanlık Basımevi, (Çev.Ahmet Uysal), Ankara.
- Gülsevin, G. (2002). *Uşak İli Ağızları*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Gülsevin, G. (2008). "Türkiye Türkçesi Ağızlarında Kıpçakça Denilen Unsurlar Üzerine 2: (ç>ş Değişmesi)", *Turkish Studies*, Volume 3/3, Spring, s. 378-387, Ankara.
- Gülsevin, G. (2010). "Anadolu Ağızlarında Etnik (Boysal) ve Çepni Ağızları Üzerine", I. Uluslararası Türk Dialektolojisi Çalıştayı, 15-20 Mayıs 2008, Gazi Magosa/Kıbrıs, *Türk Dilleri Araştırmaları*, S.20, s.139-152.
- Halaçoğlu, Y. (1991). *XVIII. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun İskân Siyaseti ve Aşiretlerin Yerleştirilmesi*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- Hidayetoğlu, M. (2014). "Sarayönü Çeşmelisebil Yörüklerinde Dokuma Geleneği", *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yayınları*, No:8, s. 231 - 247. Konya.
- Karaağaç, G. (2013). *Türkçenin Dil Bilgisi*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Karahan, L. (2014). *Anadolu Ağızlarının Sınıflandırılması*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Kocamaz, İ. (2013). "Konya İli, Taşkent İlçesi ve Köyleri Ağız", Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı, (Yüksek Lisans Tezi), Konya.
- Konyalı, İ. H. (1997). *Âbideleri ve Kitabeleri İle Konya Tarihi*, Enes Yay. Ankara.
- Korkmaz, Z. (1965). "Eski Anadolu Türkçesindeki -van/-ven/-vuz/-vüz Kişi ve Bildirme Eklerinin Anadolu Ağızlarındaki Kalıntıları" *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı - Belleten* s. 43-65. Ankara.

- Korkmaz, Z. (1971). "Anadolu Ağızlarının Etnik Yapı ile İlişkisi Sorunu", *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı - Belleten* s. 21-32, Ankara.
- Korkmaz, Z. (1992). *Gramer Terimleri Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu Yayınları 575, Ankara.
- Korkmaz, Z. (2006). "Nevşehir ve Yöresi Ağızlarının Şekil Bilgisini Belirleyen Temel Özellikleri Üzerine", *Turkish Studies*, Volume 2/2, Spring, s.493-501, Ankara.
- Korkmaz, Z. (2009). *Türkiye Türkçesi Ağızlarında Dil Özellikleri-Etnik Yapı Bağlantısı ve Beklentilerimiz*, Türkiye Türkçesi Ağız Araştırmaları Çalıştayı Bildirileri, Türk Dil Kurumu Yayınları, s. 467-473, Ankara.
- Kurt, M. (2014). "Hellenistik ve Roma Dönemlerinde Sarayönü ve Çevresi", Tarih, Kültür, Sanat, Turizm ve Tarım Açısından Uluslararası Sarayönü Sempozyumu Bildiri Kitabı,(24-26 Ekim 2014), *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yayınları*, No:8, s. 27-44, Konya.
- Küçükbalı, F. N., Yastı, M. (2014). "Sarayönü Yörük ve Türkmen Ağızlarının Belirgin Dil Özellikleri", *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yayınları*, No:8, s. 453-485, Konya.
- Orhonlu, C. (1990). *Osmanlı İmparatorluğunda Derbend Teşkilâtı*, Eren Yay. İstanbul.
- Özsoy, S. Taylan, E. E. (2000). *Türkçenin Ağızları Çalıştay Bildirileri*, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, İstanbul.
- Sak, İ. (2014). "Konya Şer'iye Sicillerinde Bulunan Sa'id-İli Nâhiyesi İle İlgili Bazı Kayıtlar, 1690-1740", *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yayınları*, No:8, s. 141-173, Konya.
- Sakaoğlu, S. (2012). *Konya Ağzı Üzerine Araştırmalar*, Kömen Yayınları, Konya.
- Sarıköse, B. (2009). *Sille: Bin Yıllık Birliktelik*, Çizgi Kitabevi, s. 279, Konya.
- Sarıköse, B. (2012). "Konya Vilâyet Salnâmelerine Göre Saidili Nahiyesi'nin İdarî ve Sosyo-Ekonomik Yapısı", *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, s. 293 - 308 Konya.
- Sarıköse, B. (2013). "Kadınhanı'nda Para Vakıfları", *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, s.115-132, Konya.
- Sarıköse, B., Sarıköse, S. T. (2015). *Kadınhanı 1844 - 1845*. Çizgi Kitabevi. Konya.

Sümer, F. (1972). *Oğuzlar (Türkmenler), Tarihleri-Boy Teşkilatı-Destanları*, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara.

Tekin, T. (1959). "Sovyet Rusya'da Savaşın Sonra Türkoloji Çalışmaları", *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı - Belleten*, s. 379 - 406. Ankara.

Türk Dil Kurumu (1993). *Derleme Sözlüğü*. Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara.

Yavuz, O. (1991). "Türkçede Kapalı E", *S.Ü Fen-Edebiyat Fakültesi Edebiyat Dergisi*, S. 6, s.271-306, Konya.

Yılmaz, M. (2014). "Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Sarayönü Havalisinde Nüfus Hareketleri", *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yayınları*, No:8, s.621 - 657. Konya.

İnternet Kaynakları

Dinç, A. *Kadınhanı İlçesi ve Topbaş Ailesi*, (Çevrimiçi), <http://konyaarastirmalari.blogspot.com.tr/2015/01/kadinhani-ilcesi-ve-topbas-ailes.html>, *Kadınhanı*, (Çevrimiçi), <http://konyaarastirmalari.blogspot.com.tr/2012/12/kadinhani.html> 26 Aralık 2016.

Türk Dil Kurumu, *Türkiye Türkçesi Ağzları Sözlüğü*, (Çevrimiçi), http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_ttas&view=ttas 13 Mart 2017.

Sarıköse, B. *Osmanlı Döneminde Kadınhanı'na Bağlı Köyler*, (Çevrimiçi), <http://konyaarastirmalari.blogspot.com.tr/2014/12/osmanli-doneminde-kadinhanina-bagli.html> 26 Aralık 2016.

Kaya, M. A. Geçit Yayınları, *Avşar Türkmenleri*, (Çevrimiçi), <http://www.turkmenhost.com/documents/Avshar/> 25 Aralık 2016.

Konya Sarraflar ve Kuyumcular Derneği, *Kadınhanı*, (Çevrimiçi), <http://ksd.org.tr/Kadinhani/i168> 24 Aralık 2016.

Kadınhanı Belediyesi, *Tarihçe*, (Çevrimiçi), <http://www.kadinhani.bel.tr/> 25 Aralık 2016.

Vikipedi, *Kadınhanı*, (Çevrimiçi), <https://tr.wikipedia.org/wiki/Kad%C4%B1nhan%C4%B1> 13 Ocak 2017.

Belediyeler, *Konya İli, Kadınhanı İlçesi, Kolukısa Belediyesi*, (Çevrimiçi),
<http://www.yerelnet.org.tr/belediyeler/belediye.php?belediyeid=127842> 25 Aralık 2016.

Köyler, *Konya İli, Kadınhanı İlçesi, Saçıkara Köyü*, (Çevrimiçi),
<http://www.yerelnet.org.tr/koyler/koy.php?koyid=252625> 25 Aralık 2016.

Köyler, *Konya İli, Kadınhanı İlçesi, Pusat Köyü*, (Çevrimiçi),
<http://www.yerelnet.org.tr/koyler/koy.php?koyid=252624> 25 Aralık 2016.

Köyler, *Konya İli, Kadınhanı İlçesi, Hacımehmetli Köyü*, (Çevrimiçi),
<http://www.yerelnet.org.tr/koyler/koy.php?koyid=252614> 25 Aralık 2016.

